

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK DİLİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ ŞİR NEVAYİ’NİN ŞEYH SAN’AN DESTANI
(DİL İNCELEMESİ-METİN-SÖZLÜK)

EMEL TEKİN
13718002

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. AZİZ MERHAN

İSTANBUL
MAYIS 2016

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK DİLİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ ŞİR NEVAYİ’NİN ŞEYH SAN’AN DESTANI
(DİL İNCELEMESİ-METİN-SÖZLÜK)

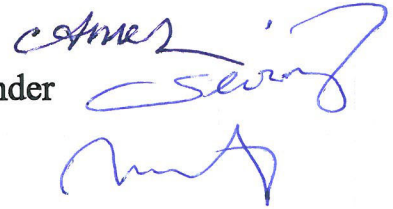
EMEL TEKİN
13718002

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 06.04.2016

Tezin Savunulduğu Tarih: 02.05.2016

Tez Oy birliği/ Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Aziz Merhan
Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Sevim Yılmaz Önder
Doç. Dr. Ersin Teres

İSTANBUL
MAYIS 2016

ÖZ

ALİ ŞİR NEVAYİ’NİN ŞEYH SAN’AN DESTANI (DİL İNCELEMESİ-METİN-SÖZLÜK)

Hazırlayan EMEL TEKİN

Mayıs, 2016

Ali Şir Nevayi’nin Şeyh San’an Destanı (Dil İncelemesi-Metin-Sözlük) başlıklı bu çalışma Çağatay dili ile ilgili olup destanın transkripsiyonunu, Türkiye Türkçesine çevirisini, dil incelemesini ve söz varlığını kapsamaktadır. Çalışmamızda Ali Şir Nevayi’nin Lisanu’t-Tayr’ında da bulunan bu hikâyenin kelime hazinesi tespit edilmiş ve dil kullanımı incelenmiştir. Dil incelemesi kısmına geçmeden önce, Giriş bölümünde Çağatay dili ve edebiyatı, Ali Şir Nevayi’nin edebi şahsiyeti, eserleri ve Şeyh San’an Destanı hakkında bilgi verilmiş ve destanın özeti sunulmuştur. Ardından hâlihazırda elimizde bulunan ve çalışmamızın kaynağını teşkil eden, Fransa Millî Kütüphanesinde (Bibliothèque Nationale de France) *Supplément Turc. 978* numarayla muhafaza edilen BnF nüshasının tavsifi yapılmıştır. Bu bilgilerin ardından elimizdeki nüsha, Türkiye’de ve Özbekistan’da yayımlanmış olan nüshalarla beyit ve söz varlığı açısından karşılaştırılmıştır. Çalışmamızın ikinci ana başlığını oluşturan Dil İncelemesi bölümü; yazım, ses bilgisi ve şekil bilgisi özellikleri olmak üzere üç alt başlıkta ele alınmıştır. Bu bölümde konuya uygun örnekler metinde geçtiği şekil ile italik olarak verilmiş, ayrıca örneğin çevirisi ve geçtiği beyit numarası da belirtilmiştir. Metnin özünü iyi kavramak ve dil incelemesine daha iyi katkı sunmak amacıyla metin Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Çeviri yapılırken anlamı tamamlayacağını ya da pekiştireceğini düşündüğümüz kelime ve ekler parantez içerisinde gösterilmiştir. Sözlük kısmında ise bütün kelimelerin metindeki anlamları ve beyit numaraları verilmiştir. Ayrıca kelimeler arası bağlamın inceleyenlere kolaylık sağlayacağı düşüncesiyle birleşik fiiller ve tamlamalar birlikte alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, Çağatayca, Ali Şir Nevayi, Lisanu’t-Tayr “Kuş Dili”, Şeyh San’an Destanı

ABSTRACT

ALI SHIR NAVAI'S STORY SHEIKH SAN'AN (LANGUAGE EXAMINATION-TEXT-DICTIONARY)

Prepared by EMEL TEKİN

May, 2016

This study is related to the Chagatai language analysis. It is named as Ali Shir Navai's Story Sheikh San'an which includes transcription of the story, its Turkish translation and language and vocabulary analyses. Also, this study is one of the stories in Ali Shir Navai's Lisanuttayr which is chosen for finding vocabulary affluence and analysing the usage of language. Before the section of the language analysis, the information about Chagatai language and literature, Navai's literary personality and his works are acquainted. Also Story of Sheikh San'an and it's summary are shared. BnF copy is formed the bases of the study and is tried to describe it's features. This copy is the source of the study we have and it is kept in the National Library in France (Bibliothèque Nationale de France, Supplément Turc.) with the number 978. Additionally, this copy which exists in Turkey is compared with the published one in Uzbekistan in terms of their verses. The second major title of the Language Analysis section is about the story's writing, phonetic and morphological form. In this section, examples are given in the italic writing form like in text and example's translation and verse number is informed. In order to apprehend the subject well and contribute to language analysis, the text was translated to Turkish. While translating, some words and addings are shown in parentheses which is thought to be complementary and reinforcing. In dictionary part, all words' meanings in text and verse numbers are given. Moreover, in case it can help the people who analyse the convenience between the vocabularies, the verbs and phrases are analysed together.

Keywords: Turkic Language, Chagatai, Ali Shir Navai, Lisanu't-Tayr "The Language of the Birds", Story Sheikh San'an

ÖN SÖZ

Bu çalışma, yaşadığı 15. yüzyıldan itibaren etkisi ve mirası günümüze kadar ulaşan Ali Şir Nevayi'nin Çağatay yazı diliyle kaleme aldığı Şeyh San'an Destanı üzerinedir. Destan aslında İranlı şair Feriddüdin Attar (öl. 1220) tarafından 1177 yılında Farsça yazılmış olan Mantıku't-Tayr (Kuşların Sohbeti) eserinde bulunmaktadır. Nevayi de çok etkilendiği söz konusu eseri Lisanu't-Tayr (Kuş Dili) adıyla serbest ve özgün çeviri yoluyla Çağatayca kaleme almıştır. Burada incelemeye tabi tutulan Şeyh San'an Destanı da Lisanu't-Tayr içinde bulunan hikâyelerden biri olmakla beraber müstakil bir hikâye olarak Fransa Millî Kütüphanesinde (Bibliothèque Nationale de France) *Supplément Turc. 978* kaydıyla muhafaza edilmektedir.

Ali Şir Nevayi ile Şeyh San'an Destanı ve çalışmanın kaynağını teşkil eden BnF nüshasının tavsifi hakkında bilgilerin olduğu Giriş bölümüyle başlayan çalışma, genel olarak klasik Çağataycanın karakteristik dil ve yazım özelliklerinin yanı sıra az da olsa Oğuzca dil unsurlarının görüldüğü örneklerle birlikte dil incelemesi ile devam eder. Ardından metnin Türkiye Türkçesine çevirisi ve sözlüğünün yer aldığı çalışmamız bu nüsha üzerine yapılmış ilk çalışma olması ve bütünlüklü bir şekilde elden geldiğince incelenmesi bakımından kanaatimizce Çağatay dili ve edebiyatı alanındaki araştırmalara bir katkı sağlayacaktır.

Çalışma boyunca benden yardımlarını esirgemeyen ve bu tezin meydana gelmesinde çok mühim katkıları olan, değerli hocam Doç. Dr. Aziz Merhan'a minnettarlığımı belirtmek istiyorum. Çalışmamın hazırlanması sürecinde maddi destek sağlayan Türk Dil Kurumuna şükranlarımı arz ederim. Ayrıca hayatımın her anında yanımda olan, beni hep iyi ve doğru olan yola teşvik eden aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Emel TEKİN

İSTANBUL, Mayıs 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR ve İŞARETLER	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çağatay Yazı Dili	1
1.2. Ali Şir Nevayi ve Eserleri	1
1.2.1. Divanları	3
1.2.2. Hamsesi.....	3
1.2.3. Diğer Eserleri.....	4
1.3. Şeyh San'an Destanı	6
1.4. BnF Nüshasının Tavsifi ve Özgünlüğü	7
2. DİL İNCELEMESİ.....	13
2.1. Yazım Özellikleri	13
2.2. Ses Bilgisi Özellikleri	13
2.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu.....	13
2.2.2. Yuvarlaklaşma ve Düzleşme Aykırılıkları	14
2.2.2.1. Yuvarlaklaşma.....	14
2.2.2.2. Düzleşmeler.....	16
2.2.3. Ses Değişmeleri	18
2.2.4. Ses Düşmeleri	21
2.2.5. Kaynaşma.....	21
2.2.6. İkizleşme.....	22
2.3. Şekil Bilgisi Özellikleri.....	22
2.3.1. Kelime Yapımı.....	22
2.3.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri	22
2.3.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri.....	23
2.3.1.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri.....	24

2.3.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri (Çatı Bakımından Fiiller)	24
2.3.2. İsim	26
2.3.2.1.Çokluk Eki	26
2.3.2.2. İyelik Ekleri.....	26
2.3.2.3. Hal Ekleri	27
2.3.3. Fiil.....	29
2.3.3.1. Fiil Çekimi	29
2.3.3.2. Fiilimsiler	35
2.3.3.3. Ek Fiil Çekimi	39
2.3.3.4. Birleşik Fiiller	41
2.3.3.5. Deyimler ve Kalıplaşmış İfadeler	42
2.3.4. Sıfatlar.....	43
2.3.4.1. Niteleme Sıfatları	43
2.3.4.2. Belirtme Sıfatları.....	44
2.3.5. Zamirler	45
2.3.5.1. Kişi Zamirleri	45
2.3.5.2. İşaret Zamirleri.....	46
2.3.5.3. Soru Zamirleri	46
2.3.5.4. Belgisiz Zamirler.....	46
2.3.6. Zarflar	47
2.3.6.1. Durum Zarfları	47
2.3.6.2. Zaman Zarfları	47
2.3.6.3. Miktar Zarfları.....	48
2.3.6.4. Yer-Yön Zarfları	48
2.3.6.5. Soru Zarfları	48
2.3.7. Edatlar	48
2.3.8. Bağlaçlar	49
2.3.9. Ünlemler	49
2.4. Oğuzca Unsurlar.....	50
3. METNİN TRANSKRİPSİYONU ve TÜRKÇESİ.....	52
4. SÖZLÜK.....	92
5. SONUÇ.....	154
KAYNAKÇA.....	155
ÖZGEÇMİŞ.....	158

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Eksik Beyitler ve Bulunması Gereken Beyit Aralıkları	9
Tablo 2: Nüshalar Arasındaki Söz Varlığı Farklılıkları	10

KISALTMALAR ve İŞARETLER

Ar.	: Arapça
bk.	: bakınız
BnF	: Bibliothèque Nationale de France
c.	: cilt
çev.	: çeviren
DTCF	: (Ankara Üniversitesi) Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
ETü.	: Eski Türkçe
Fa.	: Farsça
Grek.	: Grekçe
haz.	: hazırlayan
krş.	: karşılaştırınız
Mo.	: Moğolca
s.	: sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
Toh.	: Toharca
Tü.	: Türkçe
vb.	: ve benzerleri
vd.	: ve diğerleri
Yun.	: Yunanca
[]	: eksik yazıldığı düşünülen, tamamlanan kısımlar
<	: bir sözcüğün geldiği kök ya da dili gösterir
>	: dil özelliklerinin gelişimini gösterir
>>	: sözcüklerin veya eklerin ara döneminin olduğunu gösterir

1. GİRİŞ

1.1. Çağatay Yazı Dili

Çağatayca veya Çağatay Türkçesi olarak adlandırılan İslamî Orta Asya yazı dilinin özellikle Ali Şir Nevayi ile Timurîler devrinde (1405-1506) en parlak zamanını yaşadığı bilinmektedir. Dilin sınırlarını çizme konusunda farklı görüşler mevcut olmasına rağmen yaygınlık kazanan, Sovyet Türkolog Aleksandr Nikolayeviç Samoyloviç'in (1880-1938) görüşü esasında oluşturulan János Eckmann (1905-1971) tasnifidir.¹ Bu görüşe göre Çağatay yazı dili üç döneme ayrılır:

1. Klasik öncesi devir 15. yüzyılın başlarından Nevayi'nin ilk eserini verdiği 1465 yılına kadar olan devir olup başlıca temsilcileri arasında Sekkâkî, Lutfî, Yusuf Emîrî, Ataî, Haydar Harezmi, Seyyid Ahmed Mirza, Gedaî, Yakînî ve Ahmedî bulunmaktadır.

2. Klasik devir 1465-1600 yılları arasını kapsayan bir devir olup Baykara-Nevayi ya da Nevayi devri olarak da bilinmektedir. Asıl Çağatay yazı dilinin olduğu bu devrin başta Ali Şir Nevayi olmak üzere Hüseyin-i Baykara, Hâmidî, Şeybanî, Ubeydî, Bâbü'r Şah, Muhammed Salih ve Kâmrân Mirza önemli temsilcileridir.

3. Klasik sonrası devir 17. yüzyıldan sonraki devir olarak görülmektedir. Hive ve Hokand Hanlıkları ile Buhara Emirliği'nin hüküm sürdüğü bu devirde önceki devirdeki kadar etkili olmayan yazar ve şairler yetişmiştir. Hive Hanı Ebulgazi Bahadır Han devrin önemli temsilcilerinden biridir.

1.2. Ali Şir Nevayi ve Eserleri

1441 yılında Herat'ta doğan Ali Şir Nevayi, arkadaşı Timurî hükümdarı Sultan Hüseyin-i Baykara'nın Herat'ta tahtta bulunduğu devirde (1470-1506) sarayda

¹ Eckmann. **Çağatay Dili Hakkında Notlar**. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1958, 120-121.

kalarak devlet görevlerinde bulunduktan sonra 1501 yılında vefat etmiştir. Asıl başarısını Çağatay yazı dilini inşa etmesi ve bu dili Farsça kadar itibarlı bir dil seviyesine getirmiş olmasıdır.

Nevayi, döneminin çok yönlü bir şahsiyeti olarak Arapça ve Farsçaya hâkimdir. Daha çocuk denecek yaşta edebiyat ile gönül bağı kurmuş, örneğin; Attar'ın Mantıku't-Tayr'ını adeta büyülenmişçesine okumuştur. Nevayi'nin Çağatay sahasını aşarak Anadolu ve Azerî sahasında da tanınıp, örnek alınmasında etkili olan önemli şahsiyetlerden söz etmek gerekirse; bunların başında Molla Câmî (öl. 1492), Feridüddin Attar (öl.1220), Husrev-i Dehlevî (öl. 1325), Nizamî (öl. 1214), Hafız-ı Şirazî (öl. 1390) gelmektedir.

Nevayi'nin böylesine bir şiir üstadı olmasında belki de en büyük rol Sultan Hüseyin-i Baykara'ya aittir. Yalnızca bir devlet adamı olmayıp aynı zamanda bir şair olan Baykara, Herat'ı kültür, sanat ve bilim merkezi haline getirmiş, sanat ve bilim ile uğraşanları "Baykara Meclisi" olarak anılan bilimsel, eğlenceli toplantılara davet etmiş, sanatı ve sanatçıyı himaye etmiştir. Sultan Baykara, en yakın arkadaşı olan Nevayi'yi divan beyi ve nedimi olarak görevlendirmiş, ona büyük saygı ve sevgi beslemiştir. Hatta bir fermanla herkesin şaire hürmet etmesini emretmiş böylece kendisinden sonra en büyük nüfuz sahibinin Nevayi olmasını sağlamıştır. Nevayi de bu sevgi ve himayeyi karşılıksız bırakmayıp, şairler tezkiresinin sekizinci bölümünü Hüseyin-i Baykara'ya ayırmış, pek çok eserini Sultan'a sunmuştur. Ancak buradan Nevayi'nin Sultan Baykara'yı övüp yaranmak ve caize elde etmek gayesini taşımadığını özellikle belirtmek gerekir. Çünkü Nevayi, Sultan Baykara'yı devleti koruyacak ve sürdürecektir kişi olarak görür ve halk tarafından da bu büyük şahsiyetin öneminin fark edilmesini ister.

Pek çok konu ve türde eser veren Nevayi'nin yirmi dokuz eseri mevcuttur. Aşağıda bu eserler üç gruba ayrılarak verilmiştir.

1.2.1. Divanları

Ali Şir Nevayî'nin dördü Türkçe, biri Farsça olmak üzere beş divanı vardır.

1. *Ġarā'ibü's-Şıġar*: (Çocukluğun Gariplikleri) Çocukluk yıllarında yazdığı şiirlerin toplandığı bu divanda, son yıllarında da yazdığı bazı şiirler mevcuttur.²

2. *Nevādirü's-Şebāb*: (Gençliğin Nâdirlikleri) Gençlik yıllarında yazdığı şiirlerinin toplandığı divandır.³

3. *Bedāyi' u'l-Vasat*: (Orta Yaşlılığın Güzellikleri) Bu divanda 35-45 yaşları arasında yazdığı şiirleri yer almaktadır.⁴

4. *Fevāyidü'l-Kiber*: (Yaşlılığın Faydaları) Hayatının son yıllarına doğru yazdığı şiirlerinin toplandığı divandır.⁵

5. *Farsça Divan*: Fânî mahlasıyla 1496 yılında yazılmıştır.

1.2.2. Hamsesi

1. *Ĥayretü'l-Ebrār*: (Dürüst İnsanların Şaşkınlığı) 1483 yılında yazılan bu eser, Nizamî'nin Maḥzenü'l-Esrār (Sırların Mahzeni) adlı mesnevisine cevaptır. Din ve ahlak konularını ele alır.⁶ 3991 beyittir.

2. *Ferḥād u Şirîn*: (Ferhat ile Şirin) 1484 yılında yazılmıştır. Nizamî ve Emîr Husrev'in aynı konudaki mesnevilerine naziredir.⁷ 5679 beyittir.

3. *Leylî vü Mecnûn*: (Leyla ile Mecnun) Tahminen 1484 yılında tamamlanmıştır. Nizamî ve Emîr Husrev'in mesnevilerine cevaptır.⁸ 3622 beyittir.

4. *Seb'a-yi Seyyār*: (Yedi Gezegen) 1484 yılında tamamlanmıştır. Nizamî'nin Heft Peyker'i ile Emîr Husrev'in Heşt Bêhişt mesnevilerine naziredir. 5009 beyittir.⁹

² Nevâyi, Ġarā'ibü's-Şıġar: Günay Kut, *Ġarā'ibü's-Şıġar İnceleme-Karşılaştırmalı Metin* (Ankara: TDK, 2003).

³ Nevâyi, Nevādirü's-Şebāb: M. Metin Karaörs, *Alî Şîr Nevâyi Nevādirü's-Şebāb* (Ankara: TDK, 2006).

⁴ Nevâyi, Bedāyi' u'l-Vasat: Kaya Türkay *Bedāyi' u'l-Vasat Üçinçi Dīvān* (Ankara: TDK, 2002).

⁵ Nevâyi, Fevāyidü'l-Kiber: Önal Kaya, *Fevāyidü'l-Kiber* (Ankara: TDK, 1996).

⁶ Nevâyi, Ĥayretü'l-Ebrār: Muhammed Sabir, *Ĥayretü'l-Ebrār İnceleme-Metin-İndeks* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1961).

⁷ Nevâyi, Ferḥād u Şirîn: Gönül Alpay, *Ferḥād u Şirîn İnceleme-Metin* (Ankara: TDK, 1994).

⁸ Nevâyi, Mecnûn u Leylî: Ülkü Çelik, *Leylî vü Mecnûn* (Ankara: TDK, 1996).

5. *Sedd-i İskenderî*: (İskender Seddi) 1485 yılında yazılmıştır. Nizamî'nin İskender-nâme'si ile Emîr Husrev'in Ayîne-yi İskenderî isimli mesnevilerine naziredir.¹⁰ 7214 beyittir.

1.2.3. Diğer Eserleri

1. *Çihil Hadîs*: (Kırk Hadis) Câmî'nin Erba'în Hadîs'in tercümesidir. 1481 yılında yazılmıştır.

2. *Vakfiyye*: Nevayî, vakfetmiş olduğu hayrat için önce bir Farsça Vakfiyye yazmış, daha sonra bunu Türkçe olarak kısaltmıştır. 1481 yılında yazılmıştır.

3. *Naẓmu'l-Cevâhir*: Hz. Ali'nin (599-661), Nesrû'l-leâlî (İnci Saçıcı) adı altında toplanmış olan sözlerinin, rûbailer halinde çevirisidir. Hüseyin-i Baykara'nın Nevayî'yi öven risalesi üzerine yazılmıştır. 1485 yılında yazılmıştır.¹¹

4. *Târîh-i Enbiyâ ve Hükemâ*: (Peygamberler ve Âlimler Tarihi) Hz. Âdem'den başlayıp Hz. Muhammed'e kadar gelip geçen peygamberlerle, belli başlı âlimleri ve onların çağındaki başlıca olayları içermektedir. 1482 yılından sonra yazılmıştır.¹²

5. *Târîh-i Mülûk-i 'Acem*: (Acem Hükümdarları Tarihi) İran'ın efsaneleşmiş eski tarihi, dört tabakaya ayrılan hükümdarlarının hayatlarını sırasıyla içermektedir. 1485 yılından sonra kaleme alınmıştır.¹³

6. *Hâlât-ı Seyyid Hasan Erdeşir*: (Seyyid Hasan Erdeşir'in Halleri) Nevayî bu eserinde yakın dostu Seyyid Hasan Erdeşir'den övgüyle söz eder. Hatırat tarzında kaleme alınmış bir eserdir.¹⁴

⁹ Nevâyî, Seb'a-yi Seyyâr: Güzin Tural. **Seb'a-yi Seyyâr Giriş-Metin** (Ankara: TDK, 2015). Aziz Merhan. **Seb'a-yi Seyyâr**. Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi cilt CIX, sayı: 765, Eylül 2015.

¹⁰ Nevâyî, Sedd-i İskenderî: Hatice Tören, **Sedd-i İskenderî İnceleme-Metin** (Ankara: TDK, 2001).

¹¹ Nevâyî, Naẓmu'l-Cevâhir: Vahit Türk, **Naẓmü'l-Cevâhir (Hz. Ali'nin Hikmetleri)** (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2006).

¹² Nevâyî, Münşe'ât: Deniz Abik, **'Alî Şîr Nevâyî'nin Risâleleri Târîh-i Enbiyâ ve Hükemâ, Târîh-i Mülûk-i 'Acem, Münşe'ât Metin-Gramatikal İndeks-Sözlük** (Ankara Üniversitesi, DTCF, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1993).

¹³ Nevâyî, Tevârih-i Mülûk: Deniz Abik, **'Alî Şîr Nevâyî'nin Risâleleri Târîh-i Enbiyâ ve Hükemâ, Târîh-i Mülûk-i 'Acem, Münşe'ât Metin-Gramatikal İndeks-Sözlük** (Ankara: Ankara Üniversitesi, DTCF, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1993).

¹⁴ Nevâyî, Hâlât-ı Seyyid Hasan Bêg: Kemal Eraslan, **Nevâyî'nin Hâlât-ı Seyyid Hasan Big Risâlesi** (İstanbul: Türkiyat Mecmuası, cilt 16, 1971) 89-110.

7. *Mecâlisü'n-Nefâ'is*: (Kıymetli Meclisler) Türkçe yazılan ilk şairler tezkiresidir. Câmî'nin Bahâristân ve Devletşâh'ın (1431-1495) Tezkiretü's-Şu'ârâ (Şairler Tezkiresi) isimli eserlerinden sonra, çevresindeki şairleri de içine alan bu eseri kaleme almıştır. 1494 yılında yazılmıştır.¹⁵

8. *Zübdetü't-Tevârih*: Kaynaklara göre *Târîh-i Enbiyâ ve Hükemâ* ile *Târîh-i Mülûk-i 'Acem* adlı eserlerinin birleşmiş şeklidir.

9. *Risâle-yi Mu'ammâ*: Farsça olarak yazılan bu eser, Câmî'ye ithaf edilmiştir. 1492 yılından önce kaleme alınmıştır.

10. *Hamsetü'l-Mütehayyirîn*: (Beş Gezegen) Nevayî'nin dostu ve üstadı Câmî'nin ölümünden (öl.1492) sonra, Câmî'yi anlatmak için kaleme aldığı eseridir.¹⁶

11. *Mizânü'l-Evzân*: (Vezinlerin Terazisi) Aruz hakkında kaleme alınmış bir eser olup 1492 yılından sonra yazılmıştır.¹⁷

12. *Hâlât-ı Pehlevân Muhammed*: (Pehlivan Muhammed'in Halleri) Nevayî'nin sevdiği dostu Pehlevân Muhammed'in ölümünden sonra yazdığı hatıratır. Eser 1494/1495 yıllarından sonra yazılmıştır.¹⁸

13. *Nesâyimü'l-Mahabbe min Şemâyimi'l-Fütüvve*: (Cömertlik Aromalarından Aşk Esintileri) Câmî'nin Nefahâtü'l-Üns min Hazarâti'l-Îkuds adlı Farsça sofiler tezkiresinin Türkçeye çevirisidir. Eser 1496 yılında yazılmıştır.¹⁹

14. *Lisânu't-Tayr*: (Kuşların Dili) Feridüddin Attar'ın Mantıku't-Tayr adlı eserinin bazı değişiklik ve ilaveler yaptığı bir çevirisidir. 1499 yılında kaleme alınmıştır.²⁰

¹⁵ Nevâyî, *Mecâlisü'n-Nefâ'is*: Kemal Eraslan, *Mecâlisü'n-Nefâ'is I (Giriş ve Metin), II (Çeviri ve Notlar)* Ankara: TDK, 2001.

¹⁶ Nevâyî, *Hamsetü'l-Mütehayyirîn*: Deniz Abik, 'Ali Şîr Nevâyî *Hamsetü'l-Mütehayyirîn Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin* (Ankara: 2006).

¹⁷ Nevâyî, *Mizânü'l-Evzân*: Kemal Eraslan, *Mizânü'l-Evzân (Vezinlerin Terazisi)* (Ankara: TDK, 1993).

¹⁸ Nevâyî, *Hâlât-ı Pehlevân Muhammed*: Kemal Eraslan *Ali Şîr Nevâyî'nin Hâlât-ı Pehlevân Muhammed Risâlesi* (İstanbul: Türkiyat Mecmuası cilt 19, 1980) 99-164. sayfalar.

¹⁹ Nevâyî, *Nesâyimü'l-Mahabbe min Şemâyimi'l-Fütüvve*: Kemal Eraslan, *Nesâyimü'l-Mahabbe min Şemâyimi'l-Fütüvve* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları numara 2654. 1979).

²⁰ Nevâyî, *Lisânu't-Tayr*: Mustafa Canpolat *Lisânu't-Tayr* (Ankara: TDK, 1995).

15. *Muḥakemetü'l-Luġateyn*: (İki Dilin Muhakemesi) Türkçenin de Farsça kadar değerli olduğunu göstermek üzere 1499 yılında yazdığı eseridir.²¹
16. *Sirācu'l-Müslimîn*: (Müslümanların Kandili) Nevayî'nin İslam dininin inanç ve uygulama yönlerini 1500 yılında manzum olarak kaleme aldığı eseridir.²²
17. *Maḥbûbu'l-Ḳulûb*: (Kalplerin Sevgilisi) Ahlaka dair mensur-manzum bir eserdir. 1500 yılında yazılmıştır.²³
18. *Münâcât*: Mensur olarak kaleme alınmış bir “yakarış”tır.²⁴
19. *Münşe'ât*: Mektuplarından oluşur.²⁵

1.3. Şeyh San'an Destanı

İran edebiyatının ünlü mutasavvıf şairi Feriddüdin Attar (öl.1220) Mantıku't-Tayr (Kuşların Sohbeti) adlı mesnevisinde kuşların kendi iç dünyalarına gerçekleştirdiği yolculuğu işler. Feridüddin Attar'ın, bu yolculuğu anlatırken yararlandığı hikâyelerden biri de çalışmamızın konusu olan Şeyh San'an destanıdır. Destan, Feridüddin Attar'ın Mantıku't-Tayr'ına²⁶ nazire olan 14. yüzyılda Eski Anadolu Türkçesiyle yazılan Gülşehri'nin Mantık'ut-Tayr'ı²⁷ ile 15. yüzyıl Çağatay dilinin önemli şairi Ali Şir Nevayî'nin Lisanu't-Tayr'ında²⁸ da işlenmiştir. Ayrıca müstakil olarak Eski Anadolu Türkçesine çevrilmiştir.²⁹

²¹ Nevâyî, Muḥakemetü'l-Luġateyn: Sema Barutçu Özönder, **Muḥakemetü'l-Luġateyn** (Ankara: TDK, 1996).

²² Nevâyî, Sirācu'l-Müslimîn: Tanju Oral Seyhan, **Sirācu'l-Müslimîn 1 (Giriş-Karşılaştırmalı Metin)** (Ankara: Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 2. cilt, 4. sayı, 2005) 88-120. sayfalar.

²³ Nevâyî, Maḥbûbu'l-Ḳulûb: Güzin Çöktü, **Maḥbûbu'l-Ḳulûb** (Ankara:1985); Zuhul Kargı Ölmez, **Maḥbûbu'l-Ḳulûb (İnceleme-Metin-Sözlük)** (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1993).

²⁴ Nevâyî, Münâcât-nâme: Vahit Türk, **Ali Şir Nevai'nin Münacatı**, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (Üzbek Bayçura Özel Sayısı), 10. cilt, 2001, 367-392. sayfalar.

²⁵ Nevâyî, Münşe'ât: Deniz Abik, **‘Ali Şir Nevâyî'nin Risâleleri Târîḫ-i Enbiyâ ve Hükemâ, Târîḫ-i Mülûk-i ‘Acem, Münşe'ât Metin-Gramatikal İndeks-Sözlük** (Ankara: Ankara Üniversitesi, DTCF, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1993).

²⁶ Faridüddin ‘Attâr, **Mantıku't-Tayr**. (yayımlayan Muhammed Cevad Meşkur). Tehran. 1341 (1962).

²⁷ Levend 1957, 22-51.

²⁸ Nevâyî, **Lisânü't-Tayr** (haz. Mustafa Canpolat) Ankara: TDK, 1995.

²⁹ Aziz Merhan, Şeyh Abdurrezzak (Şeyh San'an) Destanının Eski Anadolu Türkçesindeki İlk Çevirisi (Mi?) Türkiyat Mecmuası, c. 22, İstanbul: 2012, 123-154.

Metin bir güzelin aşkı uğruna dininden vazgeçip Hristiyan olan Şeyh San'an'ın hikâyesini konu alır. Metnin konusunu kısaca özetlemek gerekirse şöyledir: Halka doğru yolu gösterecek kadar din bilgisi geniş, 450 müride sahip, itibar sahibi Şeyh; rüyasında üst üste bir kilise içinde ağladığını ve put önünde secde ettiğini görür. Rüyanın aslını öğrenmek için müritleriyle birlikte Rum (Anadolu) diyarına gider. Orada, insanı mumun etrafında bir kelebek durumuna getirecek güzellikteki Hristiyan kıza âşık olur. Şeyh; yüzünün güzelliğinden huri ve perileri, ışığından ise Doğu'nun güneşini inciten güzele aşkını itiraf eder. Hristiyan güzel Şeyhe aşkın iyilik bilme nişânesi olarak dört işe razı olmasını söyler. Bu dört şart Kur'ân'ı yakmak, putperest olmak, şarap içmek ve zünnar (keşiş kuşağı) bağlamaktır. Bununla birlikte ceza olarak da verilen iki iş vardır. Bunlar ise bir yıl boyunca gündüzleri domuz çobanlığı yapmak, geceleri ise ateşgahın bekçisi olmaktır. Aşkı uğruna maddî-manevî her şeyden vazgeçen Şeyh, kızın tüm isteklerini harfiyen yerine getirir. Bu sırada müritleri Şeyhin düştüğü durumdan utanıp Şeyhi terk eder ve Kâbe'ye geri dönerler. Şeyhin Rum diyarına gittiği esnada Kâbe'de olmadığı için Şeyhe eşlik edemeyen bir müridi olayı öğrenince geri dönenleri Şeyhlerinin peşini bırakmamaları hususunda ikna eder ve hep birlikte müritler tekrar Rum diyarına giderler. Şeyhlerinin kurtuluşu için Allah'a niyaz eden müritlerin duası kabul olur. Şeyh girdiği yanlış yoldan döner. Müritleriyle birlikte Rum diyarını terk edip Kâbe'ye doğru yol alır. Bu sırada kız da bir rüya görür. Rüyasında Hz. İsa'dan haber gelir ve Hristiyan güzel Şeyhin ayağının izi olmak isteyerek uyanır. Bunun üzerine kız Şeyhin peşine düşer. Şeyh de kızın kendisini aradığını hisseder hissetmez geri döner. Yolda karşılaşırlar. Bitkin düşen kız, ruhunu Şeyhin kucağında teslim eder. Şeyh, Tanrı'ya geçmişte yaşadıklarını arz edererek af diler ve kader Şeyhi sevgilisine kavuşturur.

1.4. BnF Nüshasının Tavsifi ve Özgünlüğü

Şeyh San'an Destanı metni, bir mecmuanın içerisinde müstakil olarak yer almaktadır. Bu mecmua, Fransa Millî Kütüphanesinde (Bibliothèque Nationale de France) *Supplément Turc*. 978 numarayla muhafaza edilmektedir. Mecmuanın 1^b-24^a

sayfalarında 24 yaprakta Şeyh San'an Destanı ile 25^b-52^b sayfalarında 27 yapraklık Gülşenü'l-Esrâr³⁰ (Sırlar Bahçesi) eserinden bir kısım yer almaktadır. 16. yüzyılın ikinci yarısından sonra istinsah edilen bu destanın müstensihi hakkında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Mecmua metinleri siyah mürekkeple nestalik yazıyla yazılmış olup sayfalar ortadan bölünmüş bir cetvelle çizilmiştir. Çerçevesi altın renkli ve ikinci çerçeve mavi cetvelle çizilmiştir. İlk (1^b) ve son (24^a) sayfalarda 8'er satır, diğer sayfalarda ise 12şer satır bulunmaktadır. Üç sayfada (4^a, 14^a, 22^b) ise hikâyenin akışına uygun olarak çizilmiş üç adet minyatür ile birlikte birer beyit (57, 286, 479) mevcuttur. Eser mesnevi nazım biçimiyle yazılmış olup 511 beyitten oluşmaktadır. Aruzun remel (fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün) kalıbıyla yazılmıştır. Sayfaların sol alt kısmında rabıta kaydı vardır. Yapraklar bugün kullandığımız rakamlarla numaralandırılmıştır ve sayfanın sol üst köşesinde yer almaktadır. Ali Şir Nevayî'ye ait olduğu gerek Lisânü't-Tayr'daki hikâye ile karşılaştırmamız gerekse 505. beyitte şairin adının geçmesinden anlaşılmaktadır:

kél Nevāyî sözni hālā hatm kıl
ışk ara ızhār-ı da'vî kılmagıl

“Gel Nevayî! Sözü şimdi sona erdir ve aşk içinde davayı açığa çıkarma!”

Anadolu Türkçesine ilk kez Gülşehri (öl. 1317'den sonra) tarafından 1317 yılında Mantıku't-Tayr adıyla,³¹ İslâmî Orta Asya Türkçesine (Çağatayca) de ilk kez Ali Şir Nevayî (1441-1501) tarafından 1499 yılında Lisânü't-Tayr adıyla³² çevrilmiştir. Bu ilk çeviriler dışında Feridüddin Attar'ın Mantıku't-Tayr'ının etkisiyle Türkçe birçok eser kaleme alınmıştır.³³

³⁰ Gülşenü'l-Esrâr adlı eser, 14. yüzyılın sonu ile 15. yüzyılın başında yaşamış olan Türkîgûy (Türkçe konuşan) şairlerden Haydar Harezmi tarafından kaleme alınmıştır. Gülşenü'l-Esrâr, 12. yüzyıl şairi Nizâmî'nin Mahzenü'l-Esrâr (Sırların Mahzeni) adlı eserine nazire olarak Çağatayca yazılmıştır.

³¹ Eser üzerine biri yurt içinde (Müjgan Cunbur, **Gülşehri ve Mantıku't-Tayr'ı**, Ankara: A.Ü. DTCF, yayımlanmamış doktora tezi, 1952) diğeri yurtdışında (Aziz Merhan, **Die 'Vogelgespräche' Gülşehris und die Anfänge der türkischen Literatur**, Göttingen: 2003) olmak üzere iki doktora çalışması yapılmıştır.

³² Eser üzerine Türkiye'de bir adet (Mustafa Canpolat, **Lisânü't-Tayr**, Ankara: TDK, 1995) metin yayını bulunmaktadır.

³³ Belli başlı çalışmalar hakkında derli toplu bilgi için bk. Muhittin Turan, **Şem'i Şerh-i Mantıku't-Tayr**, İstanbul: 2015, 31-36.

Attar'da 410 beyitten oluşan Şeyh San'an Destanı mesnevideki ana çerçeve içine alınmış hikâyelerden biri olup Gülşehrî'de 429 beyitte, Ali Şir Nevayî'de 515 beyitte, müstakil olarak Ahmedî'de 254 beyitte işlenmiştir.

Metnimiz içerik bakımından ana hatlarıyla Attar'ın Mantıku't-Tayrî ile örtüşmekle birlikte daha ayrıntılıdır. 511 olan beyit sayısı bakımından (491. ile 493. beyitler aynı olduğundan 510 beyit) Attar'ınkinden 100 beyit fazla olup Nevayî'nin Lisanu't-Tayr'ı ile birkaç beyit eksikle örtüşmektedir. Metnimizde eksik olan beyitler ve bulunması gerekli beyit aralığı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Karşılaştırma için kullanılan nüshalar şunlardır: **Canpolat Nüshası** (Canpolat, 1995, bölüm LXXIX, 1053-1567. beyitler) ve **Özbekistan Nüshası** (Alişer Navoiy, 1996, bölüm LXXIX 103-148. sayfalar).

Tablo 1: Eksik Beyitler ve Bulunması Gereken Beyit Aralıkları

87-88. beyitler	<i>tüşti cān-ı pāk-fercāmīga 'ışk kirdi kan dēg yētti ēndāmīga 'ışk</i> “Sonu temiz (olan) hayatına aşk girdi. Aşk, (adeta) kan gibi vücuduna ulaştı.”	Canpolat 1140. beyit Özbekistan s. 111, 2. beyit
122-123. beyitler	<i>yüz kanı sürterge ol dergāhga kul tazarru' eylegen dēg šāhga</i> “Kulun şaha yalvardığı gibi, o dergâha sürmek için yüz nerede?”	Canpolat 1176. beyit Özbekistan s. 114, 4. beyit
127-128. beyitler	<i>bir nefes urğunça barı cān kanı kim köñül dēg hem tapa alman anı</i> “Bir nefes alıncaya kadar bütün canı nerede? Çünkü onu da gönül gibi bulamıyorum.”	Canpolat 1182. beyit Özbekistan s. 114, 10. beyit
148. beytin ikinci dizesi farklı	<i>biri dēp kim gusl-i pāk eylep köñül fāriğ ét gamdın ki budur toğrı yol yerine biri dēp kim gusl-i pāk eylep köñül gusl étib rüsvāsıdın zār bol</i> “Biri, gusül gönlü temizler; gamdan elini	Canpolat 1203. beyit Özbekistan s. 116, 8. beyit

	çek çünkü doğru yol budur, demiş.”	
318-319. beyitler	<i>kündüz özni tutmağay-sın nā-tüvān kim toñuz kütmeke bolğay-sın revān</i> “Gündüz kendini güçsüzleştirmeyesin ki domuz çobanlığıyla meşgul olasın!”	Canpolat 1374. beyit Özbekistan s. 131, 9. beyit
375-376. beyitler	<i>özni eṭrāfiğa salğay érdiler ḥaşmı birle ki tutuşqaylar édi</i> “Kendini etrafa salacaklardı, düşmanı ile (mücadeleye) tutuşacaklardı.”	Canpolat 1431. beytin ikinci dizesi ile 1432. beytin ilk dizesi Özbekistan s. 136, 9. beytin son dizesi ile 10. beytin ilk dizesi

Bunlar dışında elimizdeki nüshada 157. ve 158. beyitlerdeki dizelerin uyak uyumsuzluğu olması bunların yerlerinin değiştirildiğini göstermektedir. Diğer nüshalarda bu karışıklık yoktur.

Yaptığımız karşılaştırmada özellikle söz varlığı bakımından farklılıklar görülmektedir. Bunlardan önemli kısmı aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 2: Nüshalar Arasındaki Söz Varlığı Farklılıkları

Bizdeki Nüsha		Canpolat Nüshası	Özbekistan Nüshası [Kiril alfabesi yazı çevrimine tarafımızdan uyarlandı]
15. beyit	<i>eylese taḥkīḳ</i> “araştırma”	<i>eylese ma‘lūm</i> (1067. beyit)	<i>eylese ma‘lūm</i> (s. 104, 8. beyit)
16. beyit	<i>kūfī</i> “küfür”	<i>deyr</i> (1068. beyit)	<i>deyr</i> (s. 104, 9. beyit)
19. beyit	<i>bat</i> “hemen”	<i>batraq</i> (1071. beyit)	<i>batraq</i> (s. 105, 1. beyit)
19. beyit	<i>yétmek</i> “ulaşmak”	<i>kitmek</i> (1071. beyit)	<i>kétmek</i> (s. 105, 1. beyit)
30. beyit	<i>artuḳ</i> “fazla”	<i>köprek</i> (1083. beyit)	<i>köprek</i> (s. 106, 1. beyit)
31. beyit	<i>mīḥnet</i> “eziyet”	<i>şiddet</i> (1084. beyit)	<i>şiddet</i> (s. 106, 2. beyit)
33. beyit	<i>mer’ī boldı</i> “göründü”	<i>mer’ī</i> oldı (1085. beyit)	<i>mer’ī oldı</i> (s. 106, 4. beyit)
40. beyit	<i>küngür üzre</i> “kubbenin üzeri”	<i>küngüride</i> (1092. beyit)	<i>küngüride</i> (s. 106, 11. beyit)
49. beyit	<i>Baḳar</i>	<i>ḥāzır</i> (1101. beyit)	<i>ḥāzır</i> (s. 107, 8. beyit)
62. beyit	<i>özi</i> “kendisi”	<i>özi</i> (1114. beyit)	<i>közi</i> (s.108, 10. beyit)

72. beyit	<i>katına</i> “huzuruna”	<i>şan‘at</i> (1124. beyit)	<i>şan‘at</i> (s. 109, 9. beyit)
77. beyit	<i>bağlab</i> “bağlayıp”	<i>eylep</i> (1129. beyit)	<i>eyleb</i> (s. 110, 2. beyit)
78. beyit	<i>her</i>	<i>yir</i> (1130. beyit)	<i>yér</i> (s. 110, 3. beyit)
88. beyit	<i>bî-ḥāl oldu</i> “halsiz oldu”	<i>bî-ḥāl irdi</i> (1141. beyit)	<i>bî-ḥāl érdi</i> (s. 111, 3. beyit)
89. beyit	<i>baş kuyı salıb</i> “başı öne eğmek”	<i>baş koyı eylep</i> (1142. beyit)	<i>baş kuyı eyleb</i> (s. 111, 4. beyit)
96. beyit	<i>eşkin</i> “gözyaşını”	<i>işigin</i> (1149. beyit)	<i>eşkin</i> (s. 111, 11. beyit)
100. beyit	<i>şîvendin</i> “feryadından”	<i>mātemdin</i> (1153. beyit)	<i>mātemdin</i> (s. 112, 4. beyit)
102. beyit	<i>küydürüb</i> “yakıp”	<i>kiydürüb</i> (1154. beyit)	<i>kiydürüb</i> (s. 112, 5. beyit)
104. beyit	<i>ört</i> “ateş”	<i>ot</i> (1157. beyit)	<i>ot</i> (s. 112, 8. beyit)
130. beyit	<i>yétti</i> “ulaştı”	<i>nitti</i> (1185. beyit)	<i>nétti</i> (s. 115, 2. beyit)
130. beyit	<i>énse érdi</i> “inseydi”	<i>itse irdi</i> (1185. beyit)	<i>yétse érdi</i> (s. 115, 2. beyit)
142. beyit	<i>mundın</i> “bundan”	<i>andın</i> (1197. beyit)	<i>andın</i> (s. 116, 2. beyit)
143. beyit	<i>ḥāşiyet érür</i> “güçlüdür”	<i>ḥāşiyet birür</i> (1198. beyit)	<i>ḥāşiyet bérür</i> (s. 116, 3. beyit)
175. beyit	<i>mundaḡ</i> “böyle”	<i>beyle</i> (1230. beyit)	<i>mundaḡ</i> (s. 119, 1. beyit)
183. beyit	<i>īzā étib</i> “eziyet etmiş”	<i>īzā kılıp</i> (1238. beyit)	<i>īzā kılıb</i> (s. 119, 9. beyit)
183. beyit	<i>ḡalk</i> “halk”	<i>il</i> (1238. beyit)	<i>él</i> (s. 119, 9. beyit)
248. beyit	<i>cismim</i> “bedenim”	<i>köñlüm</i> (1303. beyit)	<i>köñlüm</i> (s. 125, 6. beyit)
252. beyit	<i>bolsa</i> “olsa”	<i>olsa</i> (1307. beyit)	<i>olsa</i> (s. 125, 10. beyit)
266. beyit	<i>i‘tibār</i> “itibar”	<i>iḡtiyār</i> (1321. beyit)	<i>iḡtiyār</i> (s. 127, 2. beyit)
267. beyit	<i>bolur</i>	<i>buyur</i> (1322. beyit)	<i>bolur</i> (s. 127, 3. beyit)

beyit			
267. beyit	<i>başımğa</i> “başıma”	<i>boynumğa</i> (1322. beyit)	<i>boynumğa</i> (s. 127, 3. beyit)
270. beyit	<i>yüzde</i>	<i>törde</i> (1325. beyit)	<i>törde</i> (s. 127, 6. beyit)
275. beyit	<i>çékti</i>	<i>tartıp</i> (1330. beyit)	<i>tartıb</i> (s. 127, 11. beyit)
288. beyit	‘ <i>ayān boldı</i> “belli oldu”	<i>tamām boldı</i> (1343. beyit)	‘ <i>ayān boldı</i> (s. 129, 1. beyit)
301. beyit	o <i>yaş Fereng</i> “o genç Hristiyanlar”	<i>eḫfāl-i Fireng</i> (1356. beyit)	<i>eḫfāl-i Fereng</i> (s. 130, 3. beyit)
303. beyit	<i>ma‘lūm olurdı</i> “bilinirdi”	<i>ma‘lūm olur irdi</i> (1358. beyit)	<i>ma‘lūm olur érđi</i> (s. 130, 5. beyit)
310. beyit	<i>tégürmediñ</i> “ulaştırmadın”	<i>yitkürmedim</i> (1365. beyit)	<i>yétkürmedim</i> (s. 130, 12. beyit)
324. beyit	<i>biḫil eyley</i> “bağışlayarak”.	<i>baḫil kıldım</i> (1380. beyit)	<i>baḫil kıldım</i> (s. 132, 4. beyit)
339. beyit	<i>küfr ehli</i> “kâfirler”	<i>küfr iliniñ</i> (1395. beyit)	<i>küfr éliniñ</i> (s. 133, 8. beyit)
354. beyit	<i>himmet</i> “ihsan”	<i>ḫikmet</i> (1410. beyit)	<i>himmet</i> (s. 134, 11. beyit)
367. beyit	‘ <i>āfiyet vaḫtı</i> “sağlık zamanı”	‘ <i>āḫıbet lafzı</i> (1423. beyit)	‘ <i>āfiyet vaḫtı</i> (s. 136, 2. beyit)
408. beyit	<i>yüz elṭāf ile</i> “sayısız lütuflar ile”	<i>miñ luṭf ile</i> (1465. beyit)	<i>miñ luṭf ile</i> (s. 139, 10. beyit)
412. beyit	<i>fāḫr deṣtide</i> “fenâfillâha erişme bozkırı”	<i>seyr deṣtide</i> (1469. beyit)	<i>seyr deṣtide</i> (s. 140, 2. beyit)
420. beyit	<i>mağzığa</i> “dimağına”	<i>köñlige</i> (1477. beyit)	<i>köñlige</i> (s. 140, 10. beyit)
428. beyit	<i>ḫıl‘at küffârı</i> “kâfirlerin kaftanı”	<i>kisvet-i küffârı</i> (1485. beyit)	<i>kisvet-i küffârı</i> (s. 141, 7. beyit)
482. beyit	<i>zevḫ-i İslāmını</i> “İslamiyeti kabul etme isteği”	<i>şevḫ-i İslāmını</i> (1539. beyit)	<i>şevḫ-i İslāmını</i> (s. 146, 4. beyit)

2. DİL İNCELEMESİ

2.1. Yazım Özellikleri

Metinde dikkat çekici belli başlı yazım özellikleri şunlardır: /b/ sesi genellikle /p/ şeklinde yazılmıştır. Bazı kelimelerde harflerin noktaları hiç gösterilmemiş, bazılarında ise eksik gösterilmiştir. Metinde kapalı e (è) sesinin gösterimi için elif-ye, ye, az da olsa elif kullanılmış bazen de herhangi bir işaret kullanılmamıştır. Özellikle /b/, /ç/, /t/, /y/ harflerinden sonra gelen kapalı e (è) sesini göstermek için genellikle herhangi bir harf kullanılmamıştır. Bu durum için bu harflerin noktalarının ortak kullanılıp yazımda tasarrufa gidildiği düşünülebilir. Bunun haricinde bazen aynı kelimenin farklı harfler ile yazıldığı görülmektedir. Metnimizde bu durumun bazı örnekleri şunlardır: *āgāhlīg* (24. beyit) ~ *āgāhlık* (425. beyit) “habedarlık”, *artuğrağ* (340. beyit) ~ *artuğ* (30, 504. beyit) “çok, fazla”, *ayağ* (211, 294. beyit) ~ *ayağ* (78. beyit) “ayak”, *hūk-bānlīg* (257. beyit) ~ *hūk-bānlık* (319. beyit) “domuz çobanlığı”, *mīzbānlīg* (448. beyit) ~ *mīzbānlık* (449. beyit) “ev sahipliği”, *tofrağlar* (123. beyit) ~ *tofrağ* (85, 93, 154, 193, 463, 464. beyit) “toprak” gibi. Yazıda belli olmamasına rağmen ince ünlülü kelimelerde bu karışıklığın -k ~ -g için de geçerli olduğu düşünülebilir.

2.2. Ses Bilgisi Özellikleri

Metinde dikkat çekici belli başlı ses bilgisi özellikleri aşağıda ele alınmıştır.

2.2.1. Kalınlık-İncelik Uyum

Metnimizde kalınlık-incelik (büyük ünlü) uyumuna yer yer uyulmakla birlikte kimi yerlerde aykırılıklar görülmektedir. Çağataycada özellikle Arapça ve Farsçadan alıntılanan ince ünlülü kelime tabanlarına kalın ünlülü ekler gelerek kalınlık-incelik uyumu sıklıkla bozulmaktadır. Metnimizde de bu durumun örnekleri mevcuttur. Uyuma aykırı bu örnekler şunlardır:

Yönelme hal ekli biçimler: *āyīni+ga* “töresine” (450), *‘azmi+ga* “ulaşmaya” (348), *bādiye+ga* “çöle” (443), *bendi+ga* “bağına” (221), *but-hāne+ga* “puthaneye”

(296), *cismi+ğa* “bedenine” (87), *da‘vî+ğa* “davaya” (314), *def‘i+ğa* “savmaya” (144), *deyri+ğa* “mabede” (198, 327), *deyriñ+ğa* “mabedine” (447), *dîni+ğa* “dinine” (450), *dīvāne+ğa* “divaneye” (266), *ehli+ğa* “ehline” (46, 59, 98, 101, 178, 196, 397), *Harem+ğa* “Mescid-i Haram’a (Kâbe’ye)” (449), *himmetiñ+ğa* “ihsanına” (409), *Hudāvendi+ğa* “Tanrı’ya” (421), *ikrāh+ğa* “nefrete” (318), *itmāmı+ğa* “tamamlamaya” (315), *Ka‘be+ğa* “Kâbe’ye” (323, 508, 510), *kāfir+ğa* “kâfire” (184), *kātil+ğa* “kâtile” (498), *kişver+ğa* “memlekete, ülkeye” (19, 32), *ma‘nisi+ğa* “manasına” (137), *mātemi+ğa* “matemine” (275, 375), *mey+ğa* “şaraba” (313), *milleti+ğa* “topluluk” (179), *nāzenīn+ğa* “nazlı sevgiliye” (463), *‘özri+ğa* “özre” (154), *reh-rev+ğa* “yolcuya” (422), *sākī+ğa* “sâkiye” (281), *şoḥbeti+ğa* “sohbetine” (332), *şūret+ğa* “yüze” (55), *tüzniñ+ğa* “düzgünlüğüne” (409), *üftādelər+ğa* “biçarelere” (406), *ümidiñ+ğa* “ümidinde” (408), *va‘de+ğa* “verilen söze” (308), *vādisi+ğa* “toprağına” (441), *zamiriñ+ğa* “gönlüne” (407); *‘ālem+ka* “âleme” (195), *ehli+ka* “ehline” (46), *zulmet+ka* “karanlığa” (341).

Yapım eki +lğ, +lğ ile oluşturulmuş biçimler: *āfet+lğ* “belalı” (61), *bī-edeb+lğ+lar* “edepsizler” (479), *ḥarīf+lğ* “sonbahar” (235), *şūret+lğ* “suretli, görünüşlü” (54), *tire+lğ* “karanlık” (176), *yek-cihet+lğ* “fikir birliği” (434); *‘āciz+lğ* “acizlik” (458), *cebīn+lğ* “alınlı” (54), *derd+lğ* “dertli” (380), *ferzāne+lğ* “bilgelik” (377), *merdāne+lğ* “mertlik” (377), *mest+lğ* “sarhoşluk” (16), *nā-merd+lğ* “namertlik” (380), *u‘ūbe+lğ* “şaşılacak” (488).

Bazı kelimelerin okunuşunda telaffuzla ilgili bir tercih olabilir. Dolayısıyla, telaffuza göre okunduğunda kalınlık-incelik uyumuna aykırılık durumu ortadan kalkar. Örnek; *zulmetka* ~ *zulmatka*, *şoḥbetiğa* ~ *şoḥbatığa* gibi.

2.2.2. Yuvarlaklaşma ve Düzleşme Aykırılıkları

Metinde yuvarlaklaşma ve düzleşme uyumu tam değildir. Bu durum aşağıda metinden örnekler verilerek ele alınmıştır.

2.2.2.1. Yuvarlaklaşma

Kelimenin aslında görülen yuvarlaklaşma örnekleri şunlardır: *asru* (< *aşur-u*) “çok, oldukça” (162, 481, 490), *ḳayğu* (< *ḳadğu*) “kaygı” (415), *öksük* (< *eksü-*)

“eksik” (504), *savur-* “savurmak” (123, 133), *uluş-* (< *ulış-*) “uluşmak” (375), *üy* “ev” (85, 124), *yalğuz* (< *yalıñ+uz*) “yalnız” (343, 462), *yaru-* “parlamak” (9, 337), *yaruğluk* “parlaklık” (176), *yaruk* “parlak” (38, 175), *yarut-* “parlatmak” (112), *yaşurun* “gizlice” (187), *yavuş-* “yaklaşmak” (26).

Eklerde görülen yuvarlaklaşma örnekleri ise şunlardır:

-uğ/-uğ fiilden isim yapım eki: *art-uğ+rağ* “fazla” (340), *art-uğ* “fazla” (30, 504).

-ur/-ür- fiilden fiil yapım eki: *tap(ı)ş-ur-* “teslim etmek” (485), *yaş-ur-* “saklamak” (99, 110, 249), *két-ür-* “getir” (152), *tég-ür-mediñ* “ulaştırmadın” (310).

-ur/-ür geniş zaman eki: *bar-ur* “varır” (455), *ihtirāz kıl-ur-lar* “sakınırlar” (239), *niyāz kıl-ur* “dua eder” (395), *sāye sal-ur* “himaye eder” (476), *bil-ür-sen* “bilirsin” (227), *kél-ür* “gelir” (404) gibi.

-dur/-dür, -tür bildirme eki: *āh-ı kīr-endūdı-dur* “katran ahıdır” (115), *dūdı-dur* “dumanıdır” (115), *hālıda-dur* “halindedir” (217), *haram-dur* “haramdır” (18), *hemān-dur* “böyledir” (249), *kāmıñ-dur* “isteğindir” (330), *lāf-dur* “laftır” (507), *olmay-dur* “olmaz” (276), *vaḳtı-dur* “zamanıdır” (157); *ālemi-dür* “dünyadır” (490), *āvāre-dür* “perişandır” (460), *baḫrī-dür* “denizdir” (489), *bī-çāre-dür* “biçaredir” (460), *içre-dür* “içindedir” (163), *kéçe-dür* “gecedir” (113), *körmey-dür* “görmez” (94), *ṭāremī-dür* “gök kubbedir” (490), *tilbe-dür* “delidir” (145); *érmes-tür* “değildir” (282), *kérek-tür* “gerekir, gerektir” (253), *vācib-tür* “gereklidir” (144).

-ğuca/-ğuca; -günce /-ğunca/-künce zarf-fiil ekleri: *al-ğuca* “alıncaya kadar” (122), *iş tedbīrini kıl-ğuca* “işin önlemini alıncaya kadar” (125), *sal-ğuca* “salıncaya kadar” (122), *ḳarār tap-ğuca* “kendisine gelinceye kadar” (439); *yé-günce* “yiyince, kuşatınca” (127), *yol bér-me-günce* “yol vermeyince” (124), *zabt eyle-günce* “zapt edince” (124), *aç-ğunca* “açıncaya kadar” (400), *tañ at-ğunca* “tan atıncaya kadar, sabah oluncaya kadar” (191, 336), *çāresin ét-künce* “çaresini buluncaya kadar” (126), *devā ét-künce* “derman buluncaya kadar” (126), *ta‘mīrini ét-künce* “tamir edinceye kadar” (125).

-kür- fiilden fiil yapım eki: *yét-kür-* “ulaştırmak” (131, 175, 294, 332, 429, 446, 491, 493).

-dur/-dür-/tür- fiilden fiil yapım eki: *aylan-dur-up* “dolaştırarak” (359), *leb-be-leb kı-l-dur-* “dudağına getirmek” (281), *sın-dur-ğalı* (121), *yağ-dur-up* “yağdırıp” (99), *kéy-dür-diler* “giydirdiler” (294), *kél-tür-* “getirmek ” (188, 214, 272, 277, 310, 332, 340).

-güz- fiilden fiil yapım eki: *tir-güz-üb* “diriltip” (72).

-mu/-mü soru eki: *belāsın-mu* “belası mı” (117), *çın-mu* “gerçek mi” (507), *korğumassén-mu* “korkmaz mısın” (314), *mundağ-mu* “böyle mi” (241, 307), *olğay-mu* “olur mu” (113), *dér-mü* “der mi” (381), *émesmén-mü* “değilmiyim mi” (250), *ér-mü* “mert mi” (381), *istemesmén-mü* “istemem mi” (250), *körmegey-mü* “görmez mi” (374).

-sun emir teklik 3. şahıs eki: *giriiftār olma-sun* “yakalanmış olmasın, yakalanmasın!” (116), *nümürdār olma-sun* “görülmesin!” (116).

2.2.2.2. Düzleşmeler

Metnimizde düzlük-yuvarlaklık (küçük ünlü) uyumuna aykırı kelimeler görünmektedir:

+niñ ilgi hal eki: *kök+niñ* “göğün” (96), *tüz+niñ* “düzgünlüğün” (409).

+nı/+ni belirtme hal eki: *koy+nı* “koyunu” (332, 334), *nūr+nı* “nurunun, nur saçan yüzünü” (58), *rūh+nı* “ruhunu” (55), *yol+nı* “yolu” (25), *küfr+nı* “küfrü” (291), *kül+üm+nı* “külümü” (133), *kün+nı* “günü” (91, 262), *‘ömr+nı* “ömrünü” (129), *öz+nı* “kendini” (83, 140, 189, 216, 298, 302, 367, 371, 437, 453), *söz+nı* “sözü” (268, 505), *sürüg+nı* “sürgünü” (332).

+dın/+din ayrılma hal eki: *būm+dın* “yerden” (441), *cünūn+dın* “delilikten” (246), *kayğı+dın* “kaygıdan” (415), *mun+dın* “bundan” (142), *uyku+dın* “uykudan” (451), *yol+dın* “yoldan” (349), *kül+dın* “külden” (338), *öz+dın* “kendinden” (204), *taḥarrük+dın* (97), *yüz+dın* “yüzden” (340).

+1/+i, +sı /+si **teklik 3. şahıs iyelik eki:** *āṣūb+ı* “fazlalığı” (393), *dūd+ı* “dumanı” (45, 112, 115), *hūṣ+ı+nı* “aklını” (287), *koy(u)n+ı* “koynu, göğsü” (471, 473), *ḵulluġ+ı+ġa* “kulluġuna” (4), *la‘l+ı+da* “dudağında” (79), *luṭf+ı* “lütü” (78), *nuṭḵ+ı+da* “sözlerinde” (66), *nur+ı* “nuru” (401), *or(u)n +ı* “yeri” (97), *ot+ı* “ateşi” (44, 105, 112, 115, 285, 336, 360, 491, 493), *ṣūkūh+ı+dın* “ululuġundan” (8), *tār u pūt +ı+dın* “ipliġinden” (325), *ṭūr+ı* “dağı” (138), *uc+ı* “ucu” (342), *ṣulm+ı+dın* “zulmünden” (103), *ḥüsn+i* “güzelliġi” (52, 79), *köḡ(ü)l+i+ge* “gönlüne” (26, 82, 210, 426, 429, 430), *köz+i* “gözü” (49, 61, 182), *kūy+i+de* “sevgilinin bulunduġu yerde” (120), *kūngūr+i+dın* “kubbenin tepesinden” (39), *merdüm+i+n* “göz bebeġini” (499), *mülk+i+de* “diyarında” (406, 500), *müşk+i* “miski” (419), *öz+i* “kendisi” (61, 62, 65, 400, 413), ‘*özr+i+nı* “özüünü” (437), *söz+i+dın* “sözünden” (251), *tün+i* (337), *ün+i* “sesi” (337), *üst+i+de* “üstünde” (70), *üy+i+ge* “evine” (124), *yüz+i* “yüzü” (57), *zülfi+i+n* “saçını” (58), *uyku+sı+da* “uykusunda” (445), *utru+sı+da* “karşısında” (6), *közü+si+de* “aynasında” (6) gibi.

+ġı aitlik eki: *soḡ+ġı* “son, sonraki” (334).

+inci : *tört+inci* “dördüncü” (223).

-dı/-di, -tı/-ti geçmiş zaman eki: *āḥ ur-dı* “ah etti” (218), *ḵadem ḵoy-dı-lar* “yola çıktılar” (23), *mer‘ī bol-dı* “göründü” (33), *mükerrer bol-dı* “tekrarlandı” (17), *sor-dı* “sordu” (215), *kör-di* “gördü” (401), *rāzıdın sür-di* “sırrını âşikar etti” (195), *ḵop-tı* “ayaġa kalktı” (278), *ḵoş-tı* “koştı” (511), *ḵuc-tı* “kucakladı” (434), *öt-ti* “geçti, aştı” (193), *tüş-ti* “düştü” (452) gibi.

-mıṣ/-miş belirsiz geçmiş zaman eki: *fiġār ol-mıṣ* “yaralı olmuş” (248), *giriṭfār ol-mıṣ-am* “yakalanmışım” (221), *unut-mıṣ-sén* “unutmuşsun” (313), *yut-mıṣ* “yutmuş, içmiş” (283), *üz-miṣ* “koparmış” (428) gibi.

-ġıl emir teklik 2. şahıs eki: *müşerref bol-ġıl* “şereflen!” (450).

2.2.3. Ses Değişimleri

Metnimizde görülen ses değişimleri aşağıda belirtilmiştir:

Genel olarak ses değişikliği başlığı altında incelenen kapalı e (è) sesi için aslında herhangi bir ses değişimi söz konusu olmayıp bir yazım özelliğidir. Yapılan dil incelemesi çalışmalarında ses değişimleri başlığı altında değerlendirildiğinden biz de kapalı e (è)'yi burada göstermeyi uygun gördük. Metnimizde kapalı e (è) ile ilgili örnekler şunlardır: *bégāne* “dünya ile ilgisini kesmiş kimse” (15, 265), *bér-* “vermek” (65, 293, 463), *bérkit-* “batırmak” (220), *çék-* “çekmek” (74, 151, 158, 285, 296, 418, 427), *dé-* “demek, söylemek” (17, 107, 117 gibi), *dég* “gibi” (11, 16, 65, 78, 120, 123, 206, 402, 455, 503), *démek* “demek” (232, 234), *déraht* “ağaç” (476), *é-* “yardımcı fiil” (1, 14, 107, 108, 128 gibi), *égil-* “eğilmek” (203), *ékki* “iki” (64), *él* “ülke, memleket” (16, 76, 196, 198, 205, 210, 241, 245, 273, 290, 307, 308, 355, 369, 455, 468), *élig* “el” (284, 381); *émdi* “şimdi” (156, 217, 220, 392, 444), *émes* “değil” (115, 119, 236, 238, 250, 504), *én-* “inmek” (130, 445), *ér-* “yardımcı fiil” (3, 15, 16, 25, 49 gibi), *érik* “mahvolmuş” (129), *érkin* “acaba?” (201, 468), *érte* “sabah” (262), *és* “akıl, şuur” (211), *és-* “esmek” (419, 426), *éski* “eski” (46, 325), *éşig* “eşik, kapı” (155, 197), *ét-* “etmek, yapmak” (83), *héc* “hiç” (116, 238, 262, 299, 325), *kébi* “gibi” (229, 454), *kéc* “geç” (262), *kéc-* “vazgeçmek, geçmek” (325), *kéce* “gece” (166), *kéçe* “gece” (113, 114, 191, 199, 318, 335, 336, 360, 399), *kéçe kündüz* “gece gündüz” (206, 313), *kéçe vü kündüz* “gece gündüz” (395), *kél-* “gelmek” (20, 92, 94, 147, 232, 237, 257, 279, 302, 363, 370, 381, 404, 444, 452, 479, 505), *kéltür-* “getirmek” (188, 214, 272, 277, 310, 332, 340), *kérbiç* “kerpiç” (35), *kérek* “gerek” (19, 156, 253, 261, 308, 441), *kérmey* “ermiyor” (235), *késil-* “kesilmek” (40), *két-* “gitmek” (323, 449), *kétmek* “gitmek” (441), *kéy-* “giymek” (442), *kéydür-* “giydirmek” (294), *mén* “ben” (114, 131, 141, 143, 145, 149, 159, 220, 244, 247, 250, 265, 289, 312, 313, 320, 321, 324, 330, 333, 381, 459, 460, 480, 503), *méniş* “benim” (132, 253, 260, 435, 461), *né* “neden” (229), *né* “ne” (12, 20, 52, 108, 113, 128, 143, 149, 157, 158, 201, 219, 237, 245, 247, 248, 252, 266, 267, 289, 309, 330, 352, 363, 365, 382, 402, 437, 448, 452, 468, 480), *néçe* “birkaç, nice, ne kadar, o kadar” (13, 72, 74, 75, 249, 286, 324, 373, 481, 506), *néçük* “nasıl”

(359), *nédin* “neden” (197, 198), *nét-* “ne yapmak” (131, 159), *néyle-* “ne yapmak” (219), *ségri-* “sıçramak” (420), *sén* “sen” (198, 225, 227, 229, 230, 234, 325, 326, 416, 447, 461, 478), *tégür-* “ulaştırmak” (310), *tégre* “çevre” (340), *tégrü* “-a/-e kadar” (192, 319), *téj* “denk” (171, 205); *Téjri* “tanrı” (364, 369, 395, 398, 412, 511), *tépren-* “hareket etmek” (97), *téz* “tez, çabuk” (32, 455, 471), *yé-* “yemek” (127), *yél* “yel, rüzgar” (51, 455), *yér* “yer, mekan” (47, 87, 167, 268, 405), *yét-* “ulaşmak” (9, 87, 130, 137, 162, 167, 234, 352, 374, 386, 425, 430, 450, 469, 491, 493, 508), *yétmek* “ulaşmak” (19), *yétiş-* “yetişmek” (430), *yétkür-* “ulaştırmak” (131, 175, 294, 332, 429, 446, 491, 493).

Etü.’deki *eb* kelimesi metnimizde *üy* şeklinde 85. ve 124. beyitlerde görülmektedir.

İkinci hecede /ü/ bulunması durumunda ilk hecedeki /e/ sesi /ö/ sesine döner. Bunun metnimizde tek örneği mevcuttur: *öksük* < *eksük* (504).

Kelime başındaki /b/ genellikle muhafaza edilmiştir: *bar* “var, mevcut” , *bar-* “varmak” , *barça* “bütün, hepsi” , *bér-* “vermek” , *bol-* “olmak”. Ancak bu sesin /n/ ve /ŋ/ gibi bir nazal ünsüzden önce geldiğinde bazı kelimelerde /m/ sesine değiştiği görülür: *mén* “ben” (114, 131, 141, 143, 145, 149, 159, 220, 244, 247, 250, 265, 289, 312, 313, 320, 321, 324, 330, 333, 381, 459, 460, 480, 503), *méniŋ* “benim” (132, 253, 260, 435, 461), *miŋ* “bin” (23, 43, 68, 73, 99, 205, 279, 477, 495, 498), *munda* “bunda, burada” (158, 159, 259), *mundağ* “böyle, bunun gibi” (46, 113, 114, 175, 232, 241, 307, 308), *mundın* “bundan” (142).

Söz başındaki /t/ genellikle sedasızdır: *tag* “dağ” (97, 98, 99), *ṭāḳı* “ve” (34, 61), *tap-* “bulmak” (80, 97, 158, 159, 343, 394) gibi.

Söz başında /ḳ/ ve /k/ korunur: *kéc-* “vazgeçmek, geçmek” (325), *kébi* “gibi” (229, 454), *köñlek* “gömlek” (73, 74), *ḳal-* “kalmak” (93, 204, 224, 282, 289, 299, 316, 338, 375, 483), *ḳaḳı-* “vurmak, çakmak” (89, 95) gibi.

-p- > -f-: Çağataycanın karakteristik özelliklerinden olan /p/ dudak ünsüzünün diş-dudak ünsüzü olan /f/ sesine değişmesi metnimizde tek örnekte görülmektedir: *tofrāg* “toprak” (35, 85, 93, 103, 123, 154, 193, 200, 209, 463, 464).

-d- >> -y-, -d >> -y: Eski Türkçede kelime içi ve kelime sonundaki /d/ sesi Harezmi Türkçesinde /z/ sesine, Çağataycada ise /y/ sesine dönüşmüştür. Metnimizde bunun örnekleri şunlardır:

adaḡ >> *ayaḡ* “ayak” (78, 211, 294, 438, 451).

bedük >> *beyik* “büyük” (209).

ḡadḡu >> *ḡayḡu* “kaygı” (415).

kadıṭ- >> *ḡayıṭ-* “dönüp gitmek” (348).

ḡadtar >> *ḡaytar* “döndürmek, çevirmek” (389).

ked- >> *kēy-* “giymek” (442).

ḡod- >> *ḡoy-* “koymak, terk etmek” (22).

odḡan- >> *oyḡan-* “uyanmak” (14, 451).

sustad- >> *sustay-* “bayılmak” (204).

tod- >> *toy-* “doymak” (370).

-ḡ- >> -ḡ: *yaḡıṣ-ı* >> *yaḡıṣı* “iyi, güzel” (351, 379),

-egü >> -ev: *biregü* >> *birev* “birisi” (378)

-ḡ- >> -v: *yaḡu-ṣ-* >> *yavuş-* “yaklaşmak” (26)

t- >> d-: Kelime başındaki /t-/ bazı kelimelerde /d-/ sesine değişir: Ayırıcı bir özellik olan /t/ sesi metnimizde *tag* “dağ” (35, 93, 97, 98, 99), *taḡı* “ve” (34, 61.), *tap-* “bulmak” (21, 24, 30, 80, 97, 138, 140, 142, 158, 159, 211, 343, 394, 439, 485, 506) gibi örneklerde fazlaca görünürken Oğuzca bir özellik olan /d/ sesine değişmiş biçimi de mevcuttur: *daḡı* “ve, dahi” (274, 284, 325, 326, 333, 334, 358, 379), *dē-* “söylemek” (17, 107, 117, 119, 136, 139, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 198, 208, 215, 218, 220, 228, 230, 235, 237, 242, 243, 246, 248, 249, 250, 251, 252, 261, 263, 282, 289, 290, 315, 329, 330, 332, 349, 351, 355, 361, 371, 381, 382, 383, 391, 408, 432, 433, 435, 440, 459, 475, 481, 483, 504), *dēḡ* “gibi” (11, 16, 65, 78, 120, 123, 206, 402, 455, 503) ve *durur* (bildirme eki) (161, 222, 235, 507).

2.2.4. Ses Düşmeleri

Ünsüzle biten bazı kelimelerde ünlü ile başlayan ek aldıktan sonra vurgusunu yitiren orta hecenin dar ünlüsünün düştüğü görülür. Örnekleri şunlardır: *ağzı* (< *ağız+ı*) “ağzı” (65, 105), *ağızda* “ağzında” (83, 212); *ağızdın* “ağzından” (105), *ağızığa* “ağzına” (382), *ağızımğa* “ağzıma” (153), *ağızığa* “ağzına” (152), *ağızını* “ağzını” (216); *bağrı* (< *bağır+ı*) “bağrı” (191), *bağrım* “bağrım” (126), *bağrımğa* “bağrıma” (220); *élgidin* (< *élig+ı*) “elinden” (381); *ırğatıb* (< *ırığ+a-*) “sallanıp” (206); *kıyıtı* (< *kayıt-*) “dönüp gitmek” (348, 369); *kıyıardı* (< *kayıt-ar-*) “döndürmek, çevirmek” (389); *koyını* (< *koyun+ı*) “koyunu” (332, 334); *koyınıda* (< *koyun+ı*) “koynunda, göğsünde” (473), *koyınığa* “koynuna” (471); *köksümge* (< *köküs+üm*) “göğsüme” (123); *könlü* (*könlü+ı*) “gönlü” (1, 105, 390, 503), *könlide* “könlünde” (32), *könlige* “gönlüne” (26, 82, 210, 426, 429, 430), *könlüm* “gönlüm” (112, 263, 305, 329, 459), *könlün* “gönlünü” (470), *könlünü* “gönlünü” (47), *könlünü* “gönlünün” (6), *könlün* “gönlün” (238, 309); *oyğan-* (< *od-(u)ğ+a-n*) “uyanmak” (14, 451) *ornıdın* (< *orun*) “yerinden” (97); *oynaban* (< *oyun-a-*) “ oynamak” (301); *tapşur-* (< *tap-ış-ur*) “teslim etmek” (485), *tégre* (< *tégir-e*) “çevre” (340); *uykudın* (< *uyu-ku*) “uykudan” (451), *uykusıda* “uykusunda” (445); *yağşı* (< *yağış-ı*) “güzel, iyi” (351, 379); *yalğuz* (< *yalıñ+uz*) “yalnız” (343, 462).

birle > *bile* (72, 138, 169, 173, 205, 245, 278, 312, 321, 339, 354, 383, 388); *ér-* > *è* (1, 14, 107, 108, 128, 192, 213, 246, 259, 283, 303, 335, 341, 375, 377, 423, 433, 458, 469); *kérgek* “gerek, lazım” > *kérek* (19, 156, 253, 261, 308, 441) kelimelerinde de ünsüz düşmesi görülür.

2.2.5. Kaynaşma

Metnimizdeki örnekler şunlardır: *ağlalı* (< *ağla-alı*) “anlamak için” (215); *kérmey* (< *ki+ér-mey durur*) “ki ermez, ki ulaşmaz” (235); *key* (< *ki+ey*) “ki ey” (361, 408, 440, 446); *néçük* (< *néçe+ök*) “nasıl” (359); *nét-* (< *né+ét-*) “ne etmek, ne yapmak” (131, 159); *néyle-* (< *né+eyle-*) “ne eylemek” (219).

2.2.6. İkizleşme

Metnimizde buna örnek olacak tek kelime vardır: *ékki* “iki” (255, 256, 316), *ékkisiniñ* “ikisinin” (64).

2.3. Şekil Bilgisi Özellikleri

2.3.1. Kelime Yapımı

2.3.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

+ca,+çe: Aslında bir çekim eki olup eklendiği kelimeye eşitlik, benzerlik ve karşılaştırma anlamı katan bu ek, yapım kategorisinde de kullanılmaktadır. *an+ca* “öyle, o kadar” (120, 121, 183, 410, 463), *barca* “tamamen, tüm, hepsi, bütün, var olduğu kadar” (76, 101, 268, 290, 354, 362, 369, 380, 422), *barca eyle-* bir etmek (439), *ol+ca* “öyle, böyle, onun gibi” (18, 217, 249), *ucı+ca* “ucu kadar” (342), *né+çe* “birkaç, nice, ne kadar, o kadar” (13, 72, 74, 75, 249, 286, 324, 373, 481, 506), *né+çük* (néçe+ök) “nasıl” (359).

+daş: Birliktelik ve ortaklık bildiren ektir. *kol+daş+lığ* “arkadaşlık” (385), *yol+daş +lğ* “yoldaşlık” (385).

+gı: Özellikle yer ve zaman isimlerinden aitlik ifade eden sıfatlar yapan bu ek şu örnekte görülmektedir: *soñ+gı* “son” (334).

+düz: Metinde bir örneği mevcuttur. *kün+düz* “gündüz” (191, 206, 313, 335, 360, 395).

+lğ/+lig, +luğ, +lık, +luğ/+lük: Ekin asıl fonksiyonu sıfat olarak kullanılan nitelik isimleri yapmaktır. Sık kullanılan bu ekin zamanla görevi dallanmış ve kapsamı genişlemiştir. Ana fonksiyonunun dışında sahiplik, bulunma (ihtiva etme), mensubiyet bildirir; soyut adlar, yer ve araç adları yapar. *belā+lğ* “belalı” (128), *yek-cihet+lğ* “fikir birliği” (434), *yol+daş+lğ* “yoldaşlık” (385), *bī-kes+lig+i+ge* “kimsesizliğine” (462), *bil-mes+lig+i+ge* “bilmediğine” (462); *kul+luğ+i+ga* “kulluğuna” (4); *hañar+lık* “tehlikeli” (441), *merdāne+lık* “mertlik” (377), *bī-ḥod+luğ*

“kendinden geçmişlik” (388), *yarug+luḡ* “parlaklık” (176), *öz+lük* “benlik” (141) gibi.

+sız/+siz: Yokluk, bulunmama ve olumsuzluk anlamı katan sıfatlar türetir. *tāb+sız* “takatsiz” (73), *vefā+sız+lar+ḡa* “vefasızlara” (366), *nihāyet+siz* “sonsuz” (458).

+nci: Sıra sayı sıfatları türeten ek olup bir örneği mevcuttur: *tört(i)+nci* “dördüncü” (223).

+la: Zarf türeten ektir. *yüz ḡat+la* “yüz kez” (134), *taḡ+la+sı* “tan vakti, ertesi” (199).

+rak/+rek: Çokluk, fazlalık ifade eden karşılaştırma ekidir. *artuḡ-rak* “daha fazla” (340), *yaḡşı-rak* “daha iyi” (376), *köp+rek* “daha çok, daha fazla” (69, 491, 493).

2.3.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

+a-/+e-: Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *ır(ı)ḡ+a-t-ib* “sallanıp” (206), *oy(u)n+a-ban* “oynayarak” (301), *uz+a-l-dı* “uzandı” (178), *ört +e- ört+e-di* “yakmak” (84).

+ı-/+i-: Bu ekin metnimizdeki örneği: *bérk +i- berk+i-t-ib* “kuvvetlendirip” (220).

+ay-: Bu ekin metnimizdeki örneği: *sust+ay-dı* “bayıldı” (204).

+ḡar-: Bu ekin metnimizde tespit ettiğimiz tek örneği şöyledir: *ḡut+ḡar-may* “kurtarmadıkça, kurtarmadan” (413)

+la-/+le-: Metnimizde bu ekin kullanıldığı örneklerden bazıları şunlardır: *ay+la-n-ma-dı* “dönmedi” (251), *baḡ+la-b* “bağlayıp” (77), *baş+la-* “başlamak” (109), *taş+la-* “taşlamak; dışlamak” (109, 180, 368, 428), *yıḡ+la-b* “ağlayarak” (107), *yüz+le-n-di* “yöneldi” (416, 420) gibi.

+r-: Oluş bildiren bu ekin metnimizdeki tek örneği şöyledir: *ḡara+r-* “kararmak” (9).

2.3.1.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri

-a/-e: Zarf-fiil ekinin kalıplaşmasıyla fiilden isim yapan ek haline gelen bu ek, fiilin sonucunda ortaya çıkan bildirir. Metnimizde bu ekin örnekleri şunlardır: *yan-a* “yine, tekrar” (75, 149, 194, 214, 255, 257, 259, 281, 486), *têgîr-e* “çevre” (340).

-g/-ğ: Fiilin sonucunda ortaya çıkan niteliği bildiren isimler yapan bu ekin metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *öl-(ü)g* “ölü” (127), *öl-(ü)g+ler* “ölüler” (206), *ba-ğ+la-b* “bağlayarak” (77), *yarı-ğ+luğ* “parlaklık” (176) gibi.

+ge: Metinde bir örneği mevcuttur. *öz+ge* (< *üz-* “koparmak, ayırmak”) “başka” (21, 48, 53, 147, 347, 461, 501).

-ku: Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *uykusıda* (< *uyu-ku+sı+da*) “uykusunda” (445), *uykudın* (< *uyu-ku+dın*) “uykudan” (451).

-ı: Fiilin sonucunda ortaya çıkan durumun niteliğini bildiren isimler yapan bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *yağşı* (< *yağış-ı*) “iyi, güzel” (351, 379), *yaz-ı yaban* “ova, düzlük” (386).

-k/-k: Fiilin sonucunda ortaya çıkan durumun niteliğini bildiren isimler yapan bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *art-(u)k* “fazla, çok” (30, 504), *tut-(u)k* (50), *yarı-k* “parlak” (38, 175), *yıra-k* “uzak” (376), *ér-(i)k* “mahvolmuş” (129), *tiri-k* “diri, canlı” (129, 209).

-t: Bu ekin metnimizdeki tek örneği şöyledir: *uya-t* “utanç” (369).

2.3.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri (Çatı Bakımından Fiiller)

Edilgenlik: -l/-n-: Edilgenlik bildiren bu ek, geçişli fiilleri edilgen-geçişsiz hale getirir. Metnimizde bu ekin edilgenlik anlamı kattığı örnekler şunlardır: *aç-(ı)l-mas* “açılmaz” (383), *as-(ı)l-ğan* “asılan” (50), *kés-(ı)l-gen* “kesilen” (40), *yaz-(ı)l-ğan* “yazılan” (63), *yap-(ı)l-dı* “yapıldı” (400); *tüke-n-* “tükenmek, bitmek” (320).

Dönüşlülük: -l/-n-: Edilgenlik dışında dönüşlülük de bildiren bu çok fonksiyonlu ek, yapılan işin sonucundan işi yapanın etkilendiğini ifade eder. Yani işin sonucu, yine işi yapana döner. Metnimizde bu ekin dönüşlülük anlamı kattığı örnekler şunlardır: *buz-(ı)l-dı* “bozuldu, üzüldü” (390), *çağ-(ı)l-kac* “çakınca” (82),

ég-(i)l-di “eğildi” (203), *kūr yapıł-* “kör olmak” (400), *ük-(ü)l-di* “toplandı” (273), -
n-: *ört+e-n-ib* “yanarak” (190), *sı-n-durğalı* “kırılmaya, parçalanmaya” (121), *uz+a-l-*
dı “uzandı” (178), *yık-(ı)l-dı* “yıkıldı” (464). *yüzle-n-ib* “yönelerek” (12).

Olumsuzluk: -ma/-me: Fiile olumsuzluk anlamı katan bu ekin metnimizdeki örneklerinden bazıları şunlardır: *dem ur-ma* “dem vurma” (145), *tap-ma-dı* “bulmadı” (21), *kör-me-dim* “görmedim” (114), *tüş-me-gen* “düşmeyen” (102) gibi.

İşteşlik: -ş-: Genellikle işin birden çok kişi tarafından karşılıklı ya da birlikte yapıldığını belirtmek için kullanılmakla birlikte işteşlik anlamı taşımayan fiiller türemek için de kullanılır. Metnimizde bu ekin örnekleri şunlardır: *tap-(ı)ş-ur-dı* “teslim etti” (485), *tar(ı)k-a-ş-ıb* “dağılıp” (180), *yavu-ş-(u)b* “yaklaşınca” (26), *yét-(i)ş-ti* “yetişti” (430).

Ettirgenlik: Metnimizde fillere ettirgenlik anlamı katan ekler ve örnekleri şöyledir:

-ar/-er-: *çık-ar-urğa* “çıkarmak için” (69), *ķay-t-ar-dı* “döndürmek, çevirmek” (389).

-ur/-ür: *sav-ur-* “savurmak” (123, 133), *tap-(ı)ş-ur-dı* “teslim etti” (485), *tég-ür-me-diñ* “ulaştırmadın” (310), *yaş-ur-* “saklamak, gizlemek” (99, 110, 249).

-dur/-dür,-tür-: *aylan-dur-ub* “dolaştırarak” (359), *yağ-dur-ub* “yağdırıp” (99), *key-dür-diler* “giydirdiler” (294), *küy-dür-* “yakmak, yandırmak” (101, 133, 254, 297), *öl-tür-* “öldürmek” (72, 131), *kél-tür-* “getirmek” (188, 214, 272, 277, 310, 332, 340).

-güz-: *kör-güz-* “göstermek” (13, 36, 110, 177, 349, 380, 421, 458, 488, 510), *tir-güz-üb* “dirilterek” (72).

-t-: *ay-t-* “söylemek” (173, 224, 392), *berki-t-ib* “kuvvetlendirip” (220), *ır(ı)ğ+a-t-ib* “sallanıp” (206), *ķay-t-* “dönmek, çevirmek” (348, 369, 392, 389), *yaru-t-ub* “parlatıp” (112).

-ker-: *öt-ker-ib* “geçirip” (114).

-kür: *yét-kür*- “ulaştırmak” (131, 175, 294, 332, 429, 446, 491, 493); **-z-:** *aķ-(ı)z-* “akıtmak” (96, 155).

Yukarıda sıralanan ekler dışında kullanılan başka ekler de bulunmaktadır:

-a-: *tar(ı)ķ-a-ş-(ı)b* “dağılıp” (180).

-y-: *ķo-y-* “koymak, terk etmek” (22), *to-y-* “doymak” (370).

2.3.2. İsim

2.3.2.1.Çokluk Eki

+lar/+ler: İsimlerin çokluk şekillerini yapan ekin metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *ħasta+lar+nıñ* “hastaların” (66), *sevday+lar+ġa* “âşıklara” (60), *fitne+ler* “güzeller” (37), *ġurfē+ler+din* “çardaklardan” (37) gibi.

2.3.2.2. İyelik Ekleri

Eklendiği ismin bir şahsa veya bir nesneye ait olduğunu ifade eden ektir. Yani iyelik ekleri, getirildikleri isimlerin bağlı oldukları “ben, sen, o, biz, siz, onlar” şahıslarını ifade eder. İsmi isme bağlar ve iyelik grubu oluşturur. Aşağıda bu eklerin bazı örnekleri verilmiştir:

Teklik 1. şahıs +m: *baġ(ı)r+(ı)m* “bağrım” (126), *ferzend+(i)m* “oğlum” (435), *köñ(ü)l+(ü)m* “gönlüm” (112), *kül+(ü)m+ni* “külümü” (133) gibi.

Teklik 2. şahıs +ñ: *himmet+(i)ñ+ġa* “ihsanına” (409), *zamīr(i)ñ+ġa* “kalbinde” (407) gibi.

Teklik 3. şahıs +ı/+i, +sı/+si: Ekin yuvarlak şekilleri metinde bulunmamaktadır. *all+ı+da* “önünde” (8), *or(u)n+ı+dın* “yerinden” (97), *ehl+i+ġa* “ehline” (46), *köñl+i+ni* “gönlünü” (47), *du‘ā+sı+dın* “duasından” (9), *utru+sı+da* “karşısında” (6), *devre+si+de* “etrafında” (62), *közgü+si+de* “aynasında” (6) gibi.

Çokluk 1. şahıs: +mız/+miz: *baş+ı+mız+ġa* “başımıza” (20).

Çokluk 2. şahıs +ñız/+ñiz: *‘aşā+ñız+dın* “asanızdan” (372), *barca+ñız+ni* “hepinizi” (380), *birbiri+ñiz+ni* “birbirinize” (371), *ķible+ñiz+ni* “kıblenizi” (368),

muḳtedā+ınız+nı “rehberinizi” (370), *ridā+ınız+dın* “cüppenizden” (372), *Şeyh+(ı)ınız+ğa* “şeyhinize” (368, 414).

Çokluk 3. şahıs +ları: *kılğan+ları* “yaptıkları” (452), *tābi'+ları* “tabi olanları, uyanları” (92).

2.3.2.3. Hal Ekleri

İlgi eki +nın/+niñ: İsmi isme bağlayıp iki isim arasında ilgi bağı kuran bu ekin metnimizdeki örneklerinden bazıları şunlardır: *a+nın* <ol+nın “onun” (6), *āsītān+ı+nın* “eşiğinin” (4), *köñl+i+niñ* “gönlünün” (6), *Şeyh+niñ* “şeyhin” (26) gibi.

Belirtme eki +nı/+ni,+n: İsmi kendisine tesir eden geçişli bir fiile bağlayan, ismin geçişli bir fiilin etkisinde olduğunu gösteren haldir. Eski Türkçede isimlerden sonra gelen *+g/+ğ*; iyelik ekli kelimelerden sonra *+n*; zamirlerden sonra *+nı/+ni* olmak üzere üç türlü belirtme hal eki mevcuttu. Çağataycanın genel belirtme hal eki ise metnimizde de sıkça görülen *+nı/+ni* ekidir. *rūh+nı* “ruhunu” (55), *şabr+ı+nı* “sabrını” (28), *yol+nı* “yolu” (25), *dehr+ni* “dünyayı” (99), *öz+ni* “kendini” (83) gibi. 3. şahıs iyelik eklerinden sonra ise *+n* ekinin geldiği görülmektedir. *arḳa+sı+n* “sırtını” (86), *eşk+i+n* “gözyaşını” (96), *zūlf+i+n* “saçını” (58) gibi.

Yönelme eki +ğa/+ge, +қа/+ke, +na: Fiilin istikametini gösteren ve yaklaşma ifade eden bu hal ekinin metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *cān+ğa* “cana” (67), *cism+i+ğa* “bedenine” (87), *köz+i+ge* “gözüne” (76), *üy+ge* “eve” (85), *ḳuyaş+қа* “güneşe” (50), *olar+қа* “onlara” (383), *kök+ke* “gökyüzüne” (95), *yér+ke* “yere” (87) gibi. Ekin *+na* şekli metnimizde sadece şu örnekte görülmektedir: *ḳat+ı+na* “huzuruna” (72).

Bulunma eki +da/+de: Fiilin gerçekleştiği yeri gösteren bu hal eki bulunma ana fonksiyonuyla beraber kullanıldığı fiilin anlamına uygun olarak yer, zaman, durum, karşılaştırma vb. ifade eder. Metnimizde bu ekin bazı örnekleri şunlardır: *alar+da* “onlarda” (30), *nuṭḳ+ı+da* “sözlerinde” (66), *üst+i+de* “üstünde” (64), *yér+de* “yerde” (47) gibi.

Bulunma hal ekinin ayrılma anlamında da kullanıldığı durumlar metnimizde söz konusudur. *tört yüz ellide aşhāb u mürīd/her bir andaḵ kim Cüneyd ü Bāyezīd* “Şeyhe bağlı dört yüz elli ashabdan her biri Cüneyd ve Bayezid gibidir.” (7).

Ayrılma eki +dın/+din: Fiilin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaştığını anlatan bu hal eki uzaklaşma, ayrılma, çıkma, sebep, zaman vb. ifade eder. Metnimizde bu ekin bazı örnekleri şunlardır: *bar-maḵ+dın* “varmaktan” (21), *du‘ā+sı+dın* “duasından” (9), *taḥarrūk+dın* “dönmekten” (97), *zūlf+i+dın* “saçından” (69) gibi.

Eşitlik eki +ca, +çe: Eşitlik işlevinin yanında kimi kelimelerde miktar, benzerlik ifade etmektedir. Bazı kelimelerde kalıplaşarak sıfat ve zarflar türetir. Metnimizde bu ekin örnekleri şunlardır: *an+ca* (< *ol+ça*) “öyle, o kadar” (120, 121, 183, 410, 463), *barca* “tamamen, tüm, hepsi, bütün, var olduğu kadar” (76, 101, 268, 290, 354, 362, 369, 380, 422), *barca eyle-* bir etmek (439), *ol+ca* “öyle, böyle, onun gibi” (18, 217, 249), *ucı+ca* “ucu kadar” (342), *nē+çe* “birkaç, nice, ne kadar, o kadar” (13, 72, 74, 75, 249, 286, 324, 373, 481, 506), *nē+çük* (< *nēçe+ök*) “nasıl” (359).

Vasıta eki bile, ile, +n, +la/+le: Fiilin ne ile, nasıl, ne zaman yapıldığını ifade etmek için isme getirilen ektir. *+n* eki, metnimizde yer zarfı yapan için kelimesinde kalıplaşmış olarak bulunur. Vasıta ekinin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *bile* “ile” (72, 138, 169, 173, 205, 245, 278, 312, 321, 339, 354, 383, 388), *ile* “ile” (11, 23, 28, 57, 81, 104, 142, 216, 279, 301, 321, 338, 377, 406, 408, 409, 458, 469, 487), *érki+n* “acaba?” (201, 468), *iç+(i)n* “içerisi” (269, 356, 368), *kat-la* “kez, defa” (134), *taḡ+la* “tanla” (199), *bir+le* “ile” (ile 34, 78, 163, 170, 178, 219, 243, 248, 269, 298, 355, 410, 437, 443, 475).

Yön eki +ra/+re: Fiilin gerçekleştiği yönü gösterip, ismi fiile bağlayan bu ekin bulunduğu kelime zarf fonksiyonundadır. Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *soḡ+ra* “sonra” (503), *iç+re* “içinde, iç” (16), *üz+re* “üzerine” (40). Bunun dışında “-e doğru” anlamındaki *sarı* edatı da yön göstermek için kullanılır: (23, 31, 39, 109, 157, 158, 160, 172, 182, 187, 340, 344, 352, 444, 455, 466).

2.3.3. Fiil

2.3.3.1. Fiil Çekimi

Belirli geçmiş zaman: Hareketin geçmiş zamanda olup bittiğini ve harekete tanıklık edildiğini ifade eden zamandır. Bu zamanın metnimizdeki örnekleri teklik ve çokluk şahıslara göre sınıflandırılarak aşağıda verilmiştir:

Teklik 1. şahıs -dım/-dim, -tım/-tim: *bî-edebliğlar kıldım* “edepsizlikler yaptım” (479), *talep kıldım* “istedim” (157), *dé-dim* “söyledim” (246, 249), *körme-dim* “görmedim” (114), *ızhār eyle-dim* “anlattım” (225), *tap-tım* “buldum” (158, 159), *çek-tim* “çektim, kopardım” (151) gibi.

Teklik 2. şahıs -dın/-din, -dun/-dün, -tin, -tun: *taşla-dın* “attın” (109), *esir kıldın* “tutsak ettin” (110), *kılma-dın* “yapmadın” (448), *becā keltürme-din* “uygun görmedin” (310), *tégürme-din* “ulaştırmadın” (310), *zāhir eyle-din* “ortaya çıkardın” (410), *sor-dun* “sordun” (309), *sebeb bol-dun* “sebepe oldun” (416), *kör-dün* “gördün” (327), *mey iç-tin* “şarap içtin” (324), *vaṭan tut-tun* “vatan ettin” (197) gibi.

Teklik 3. şahıs -dı/-di, -tı/-ti: *asra-dı* “sakındı” (83), *ḥālıdın bar-dı* “kendinden geçti” (87), *tapma-dı* “bulmadı” (21), *yüz koy-dı* “yöneldi” (22), *éğil-di* “eğildi” (203), *ükül-di* “toplandı” (273), *özni bilme-di* “kendine gelmedi” (302), *üz-di* “kopardı” (151), *ayt-tı* “söyledi” (224), *kop-tı* “ayağa kalktı” (278), *közi tüş-ti* “gözü ilişti” (49), *öt-ti* “aştı, geçti” (193) gibi.

Çokluk 1. şahıs -dik, -duk/-dük: *cevāb bér-dik* “cevap verdik” (217), *ḥıṭāb kılduk* “seslendik” (217), *kél-dük* “geldik” (444).

Çokluk 3. şahıs -dılar/-diler, -tılar/-tiler: *ḳadem koy-dılar* “yola çıktılar” (32), *tezyīn kıldılar* “süslediler” (269), *körgüz-diler* “gösterdiler” (13), *yêtkür-diler* “verdiler, ulaştırdılar” (294), *āgāhlıg tap-tılar* “haberdar oldular” (24), *tut-tılar* “tuttular, verdiler” (286), *ta‘līm ét-tiler* “öğrettiler” (291), *feryād u vāveylā çek-tiler* “ah vah ettiler” (486) gibi.

Belirsiz geçmiş zaman: Hareketin geçmiş zamanda olup bittiğini ve bundaki belirsizliği ifade eden zamandır. İki biçimde görülmektedir. Bunlardan *-miş/-miş*

biçimi daha çok belirsizliği, *-p*, *-ptur/-ptür* biçimi ise başkasından öğrenmeyi anlatır. Bu zamanın metnimizdeki örnekleri teklik ve çokluk şahıslara göre sınıflandırılarak aşağıda verilmiştir:

Teklik 1. şahıs -mış-am/-mış-em: *ġarġa bol-mışam* “batmışım” (149), *ġiriftār ol-mışam* “yakalanmışım” (221), *zār ol-mışam* “ağlamışım” (221), *bil-mıŝem* “bilmişim” (479), *kél-mıŝem* “gelmişim” (479). Metinde “-mış-mén/-mış-mén” şeklindeki belirsiz geçmiş zamanın teklik birinci şahıs çekimi bulunmamaktadır.

Teklik 2. şahıs -mış-sén: *meyġa tut-mış-sén* “şaraba boğmuşsun” (313), *unut-mış-sén* “unutmuşsun” (313).

Teklik 3. şahıs -mıŝ/miŝ: *bol-mıŝ* “olmuş” (18), *ġal-mıŝ* “kalmış” (316, 483), *zār ol-mıŝ* “inleyen olmuş” (248), *mesken eyle-miŝ* “mesken tutmuş” (200), *sūkūn fen eyle-miŝ* “bilimden uzak kalmış” (200), *temennā eyle-miŝ* “istemiş” (253) gibi.

Teklik 1. şahıs -b mén: *ötġer-(i)b mén* (114).

Teklik 3. şahıs -ptur/-ptür: *vāridāt ġoy(u)-ptur* “göstermiştir” (413), *öt(ü)-ptür* “geçmiştir” (220).

Geniş zaman: Hareketin geniş bir zamanda ya da gelecekte yapılma olasılığının olduğunu ifade etmek için kullanılır. Başka bir ifadeyle; her zaman yapılan eylemleri anlatmak için bu zaman kullanılır. Bu zamanın metnimizdeki örnekleri teklik ve çokluk şahıslara göre sınıflandırılarak aşağıda verilmiştir:

Teklik 1. şahıs -r-mén: *dé-r-mén* “derim” (220), *iste-mesmén* “istemem, istemiyorum” (250). Geniş zamanın olumsuz Oğuzcanın etkisiyle *-men* (< *menem*) şeklinde metnimizde mevcuttur. *bil-men* “bilmem” (117).

Teklik 2. şahıs -r-sén/-ür-sén: *iste-rsén* “istersin” (149), *bil-ürsén* “bilirsin” (227), *ġorġu-mas-sén* “korkmazsın” (314). Olumsuzu ise şu örneklerde görülür: *ġarīf érmes-sén* “gönüllü değilsen” (262), *yaş émes-sén* “genç değilsin” (236).

Teklik 3. şahıs -r, -ar/-er, -ur/-ür: *pāk eyle-r* “temizler” (148), *maġlaŝ tap-ar* “kurtulur” (142), *tart-ar* “çekerek” (19), *az ét-ar* “azaltır” (481), *bol-ur* “olur” (108, 140, 234, 241, 267, 307, 381), *sāye sal-ur* “himaye eder, korur” (476), *körgüz-ür*

“gösterir” (488), *yétkür-ür* “ulaştırır” (491), *açıl-mas* “açılmaz” (383), *ihtirâz bol-mas* “kaçış olmaz” (17), *dé-mes* “demez” (504), *kél-mes* “gelmez” (237) gibi.

Çokluk 3. şahıs -rler, -arlar, -urlar: *dé-rler* “derler” (198), *maḥfî tut-arlar* “gizlerler” (239), *ihtirâz kıl-urlar* “sakınırlar” (239).

Gelecek zaman: Şimdiki zamandan sonraki tüm zamanı içinde barındıran bu zaman, fiilin gelecekte yapılacağını bildirir. Bu zamanın metnimizdeki örnekleri teklik ve çokluk şahıslara göre sınıflandırılarak aşağıda verilmiştir:

Teklik 1. şahıs -ğay-mên/-gey-mên,-ke-mên: *zabt kıl-ğay mên* “zapt edeceğim” (141), *kélme-gey* “gelmez” (232), *mesrûr et-ke mên* “mutlu kılacağım” (321), *sûr et-ke mên* “düğün yapacağım” (321). Metnimizde fiil tabanına gelen “-ğu sıfat-fiil eki+iyelik eki+bildirme eki” ile oluşan kesin gelecek zaman ifade eden bir yapı da kullanılmıştır: *alma-ğumdur* “alacağım” (155).

Teklik 2. şahıs -ğa-sın, -gey-sên,-kay-sên: *‘azm-i vişâl kıl-ğasın* “kavuşacaksın” (320), *ḥûk-bānlık kıl-ğasın* “domuz çobanlığı yapacaksın” (319), *şübānlık kıl-ğasın* “çobanlık yapacaksın” (319), *dé-gey-sên* “diyeceksin” (119), *yak-kay-sên* “yakacaksın” (318).

Teklik 3. şahıs -ğay/-gey: *katl-ı ‘ām sal-ğay* “katliyam yapacak” (76), *kol-ğay* “ödüllendirecek” (437), *ol-ğay-mu* “olur mu, olacak mı” (113), *bil-gey* “bilecek” (507), *dé-gey* “diyecek” (235), *kelme-gey* “gelmeyecek, gelmez” (232), *serzeniş yét-gey* “azar işiteceğiz” (162), *ṭama‘ ét-gey* “bekleyecek” (245).

Çokluk 2. şahıs -ğay-sız, -ge-siz, kay-sız: *mu‘āf tut-ğaysız* “muaf tutacaksınız” (367), *kél-gesiz* “geleceksiniz” (370), *tut-kaysız* “alıkoyacaksınız” (371).

Şimdiki zaman: Fiilin bildirdiği işin ya da durumun içinde bulunulan zamanda gerçekleştiğini, sürdüğünü ve ayrıca fiilin kesin olarak gerçekleşeceğini ifade etmek için kullanılır. Şimdiki zamanı ifade etmek için -/a/ ve -/y/ zarf-fiil ekleri kullanılmıştır. Metnimizde bu zamanın örnekleri şunlardır: *biḥil eyle-y* “bağışlıyor” (324), *eşer kalma-y* “eser kalmıyor, eser kalmaz” (204), *kérme-y* (< *ki+ér-mey durur*) “ermiyor, ermez” (235), *kıl-a* “kılıyor, kılacak” (139), *körme-ydür* “görmüyor, görmez” (94), *köterme-y* “çekmiyor, çekmez” (438), *kurt[ul]-a* “kurtuluyor,

kurtulacak” (132). Metnimizde bu zamanın kesinlik ifade eden şekli sadece *körmeydür* “görmüyor, görmez” (94) örneğinde mevcuttur. Bu örnekte fiil köküne gelen *-y/* zarf-fiil ekinin üzerine *-dür* (< turur) yardımcı fiilinin geldiğini görmekteyiz.

Gönüllülük kipi: Sadece birinci şahıslarda geçerli olan gönüllülük kipinin, metnimizde teklik 1. şahıs çekimindeki örnekleri mevcuttur. Bu kip *-ey, -ayın, -y, -yın/-yîn*, biçiminde görülür: *naẓm ét-ey* “tertip edeyim” (506), *nét-ey* “ne yapayım” (159), *‘öẓr-ḥāh bol-ayın* “özür dileyeyim” (475), *‘arẓ kıılma-y* “bildirmeyeyim” (219), *tā cihānda beyle rūsvā bolma-yın/bir öl-ey yüz katla her dem ölme-yin* “Dünyada böyle rezil olmayayım. Her defasında yüz kez ölmeden bir defa öleyim.” (134), *dé-yin* “diyeyim” (117, 250) gibi.

Emir kipi: Sadece ikinci ve üçüncü şahıslar için geçerli olan emir çekimi, buyrulan hareketin yapılmasının istendiğini bildirir. Bu kipin metnimizde geçen örnekleri aşağıda belirtilmiştir:

Teklik 2. şahıs eksiz, -ḡıl/-gil: *dem urma* “dem vurma, şikayet etme!” (145), *ḥükṃ kııl* “emret!” (330), *két* “git!” (323), *sünnet becā kêtür* “sünneti yerine getir!” (152), *tesbiḥiḥe meşḡül bol* “tesbih ile meşgul ol!” (150), *‘afv kııl-ḡıl* “affet!” (246), *‘ışk ara ızhār-ı da‘vī kıılma-ḡıl* “Aşk içinde davayı açığa çıkarma!” (505), *sücūd kııl-ḡıl* “secde et!” (154), *biri déb kim ḳop ṭahāret eyle-gil/élge ṭā‘atḳa işāret eyle-gil* “Biri; yerinden kalk, temizlen, halka ibadete örnek ol! demiş.” (146), *né ki maṭlūb olsa méndin iste-gil* “ne talebin varsa benden iste!” (289) gibi.

Teklik 3. şahıs -sun: *beyle tūn yā Rab nūmūdār olma-sun/anda hēc ādem giriftār olma-sun* “Ya Rab böyle gece (bir daha) görülmesin, ona hiçbir insan yakalanmış olmasın!” (116).

Çokluk 2. şahıs -uṇ/-ün,-ḡız: *her yan külümni savur-uṇ* “her tarafa külümü savurun!” (133), *ḳoptı vū dēdi sürüḡni kēltür-ün/ḳoynı cūbān şöḣbetiḡa yētkür-ün* “Ayağa kalktı ve sürüyü getirin, koyunu çobanın sohbetine ulaştırın! dedi.” (332), *kim Ḥudā ḥamd u şanāsın aytı-ḡız/bu maḥalda turmay ēmdi ḳaytı-ḡız* “Tanrı’ya

şükür ve övgüsünü söyleyin, şimdiden sonra bu yerde durmayın, geri dönün!” (392), *yol başla-ğız* “yol alın!” (333) gibi.

Şart kipi: Olayın gerçekleşebilmesi için koşula bağlılığın olduğunu ifade eden bu kip, diğer kiplerden farklı olarak tek başına bir yargı bildirmez. Ancak yardımcı bir yargı bildirebilir. Şart (koşul) ifadesinin yanında zarf anlamı da taşıyan bu kipin metnimizdeki örnekleri teklik ve çokluk şahıslara göre sınıflandırılarak aşağıda verilmiştir:

Teklik 1. şahıs -sam: *heves kı-l-sam* “heveslensem” (153), *kılma-sam* “yapmasam, yerine getirmesem” (267, 330), *amān tap-sam* “kurtulsam” (506), *yaşur-sam* “saklasam” (249).

Teklik 2. şahıs -sañ/-señ: *katl kı-l-sañ* “katletsen” (226), *rāzı ol-sañ* “razı olsan, kabul etsen” (252), *nā-tamām bol-sañ* “tamam olmasan” (322), *‘azm eyle-señ* “azmetsen” (157), *çārem ét-señ* “çarem olsan” (226), *da‘vī eyle-señ* “davanın peşine düşsen” (326) gibi.

Teklik 3. şahıs -sa/-se: *du‘ā kı-l-sa* “dua ettiğinde” (5), *mübtelā bol-sa* “belanın içine düştüğünde” (10), *karar-sa* “kararsa, karardığında” (9), *yum-sa* “yumunca” (14), *kél-se* “gelse” (20), *kör-se* “görse” (12), *taḥkik eyle-se* “araştırsa” (15), *yét-se* “ulaşsa” (162) gibi.

Çokluk 2. şahıs -señiz: *dostla[r] nētti meded yètkür-señiz/cem‘ olub mēn zārı öltür-señiz* “Dostlar toplanıp ben inleyeni öldürseniz, bana yardım etseniz ne kaybedersiniz.” (131).

Gereklilik kipi: Fiilin yapılması gerektiğini bildiren bu kip, metnimizde *-maḵ/-mek kérek* yapısıyla ifade edilir. Bu kipin metnimizde geçen bazı örnekleri şunlardır: *beyle él kāmıñ revā kıлмаḵ kérek /va‘deḡa mundaḡ vefā kıлмаḵ kérek* “Ülkenin sözünü böyle münasip görmek gerek. Verilen sözü bu şekilde yerine getirmek gerek.” (308), *Ka‘beni kı-l-maḵ kérek émdi mefer* “Şimdi Kâbe’yi sığınılacak yer yapmak gerek” (156), *bat ol kişverḡa ‘azm ét-mek kérek /her ḡayan tartar ḡazā’ yét-mek kérek* “Hemen o memlekete gitmeye niyetlenmek gerek, kader her nereye çeker (se oraya) ulaşmak gerek.” (19) gibi.

Metnimizde *-mek kérek-tür* yapısında tek örnek mevcuttur: *ihtiyâr ét-mek kérektür tört iş* “Bu dört işe razı olması gerekir.” (253).

Hikâye birleşik zaman

Belirsiz geçmiş zamanın hikâyesi -miş érdi/-miş érdi, -b érdi, -miş édi: Geçmiş zamanda olup biten ve içinde belirsizlik anlamı taşıyan fiilin yine geçmiş zamana aktarılmasıyla oluşan birleşik zamanlı kiptir. Bu kipin metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *bol-mış érdi cismi tofrağğa nigün* “Bedeni toprağa düşmüştü” (85), *yét-miş érdi* “ulaşmıştı” (425); *könlige te’sîr ét-ib érdi* “gönlüne tesir etmişti” (426), *hidāyet yétkür-üb érdi* “hidayet göstermişti” (429), *taşla-b ér-di* “çıkarmıştı” (428); *yat-mış édi* “yatmıştı” (469), *meyni yut-mış édi* “şarabı içmişti” (283) gibi.

Geniş zamanın hikâyesi -r/-ar/-ur/-ür érdi, -r édi: İşin geniş zamanda gerçekleşeceğini geçmişe aktararak bildiren birleşik zamanlı kiptir. Bu kipin metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *yaru-r érdi kıra zulmet tûni* “gecenin karanlığı aydınlanırdı” (337), *bağ-ar érdi* “bakardı” (49), *tut-arlar érdi mey* “şarap verirdi” (302), *kıl-ur érdi niyâz* “dua ederdi” (395), *kéltür-ür érdi* “getirirdi” (340); *dé-r édi* “derdi” (107), *pūye eyle-rler édi* “koşarlardı” (423), *yolnı kaç‘ eyle-r édi* “yolu kat ederdi, giderdi” (25) gibi.

Gelecek zamanın hikâyesi -gey/-ğay érdi, -ğay/-kay édi: Gelecekte gerçekleşeceği bildirilmiş, planlanmış olmasına rağmen gerçeklememiş durumları ifade eden birleşik zamanlı kiptir. Gerçekleşmemiş niyet bildirir. Bu kipin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *dé-gey érdim* “diyecektim” (481), *körme-gey-mü érdi* “görmeyecek miydi, görmez miydi” (374), *tirik bolma-ğay érdim* “yaşamayacaktım” (129), *kal-ğaylar édi* “kalacaklardı, kalırlardı” (375), *uluş-kaylar édi* “ulusurlardı” (375).

Şimdiki zamanın hikâyesi -ydur érdi, -e érdi: İçinde bulunulan zamanda süren işi geçmişe aktararak bildiren birleşik zamanlı kiptir. Bu kipin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *bu nev‘ olma-ydur érdi hergiz iş* “Hiçbir iş asla böyle olmuyordu, olmazdı” (276), *kül-eler érdi* “gülüyorlardı, gülerlerdi” (181).

Şartın hikâyesi -sa/-se érdi, -sa édi: Gerçekleşmesi şarta bağlı olan işi geçmişe aktararak bildiren birleşik zamanlı kiptir. Bu kipin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *kıl-sa érdi* “yapsaydı” (373), *koyma-sa érdi vücūdī[m]dın eşer* “vücudumdan eser bırakmasaydı” (130), *sek-bānlıg iş bol-sa érdi* “köpekbakıcılığı iş olsaydı” (373), *én-se érdi bir bark-ı hañar* “tehlikeli bir şimşek inseydi” (130); *bol-sa édi* “olsaydı” (377).

Şart birleşik zaman: Geniş zamanda gerçekleşen işi şarta bağlayan birleşik zamanlı kiptir. Bu kipin metnimizde tek örneği görülmektedir: *koya al-mas i-se-η* “terk edemezsen” (322).

2.3.3.2. Fiilimsiler

Dile anlatım gücü ve zenginlik katan fiilimsiler, adından da anlaşılacağı üzere fiile benzemekle birlikte fiil olarak nitelendirilemeyen dil unsurlarıdır. Fiil kök ve gövdelerinden türetilip hareket anlamı taşıdıkları için fiillere; isim, sıfat ve zarf olarak kullanıldıkları için ise isimlere benzer. Bu nedenle isim ve fiil kategorilerinin ortasında yer alır. Fiilerin isim, sıfat ve zarf şekilleri olan fiilimsiler; metnimizde hareket ve durum ismi yapmak, ismi nitelemek ve zarf bildirmek için sıkça kullanılmıştır.

İsim-fiiller

-mak/-mek: Mastar eki olarak da bilinen, hareket ve durum ismi yapan bu ekin metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *‘ıyān kıl-mak* “âşık etmek”(240), *mefer kıl-mak* “sığınılacak yer yapmak” (156), *‘azm et-mek* “niyet etmek” (19), *yét-mek* “ulaşmak” (19) gibi. Ayrıca *-mağ/-meg*, *-mak/-mek* ekinin üzerine isim çekim eklerini aldığı örnekler metnimizde mevcuttur. *-meg* şekli için iki ünlü arasında kalınca yumuşama söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Ancak *-mağ* için böyle bir durumun söz konusu olmayıp yazımının /ğ/harf ile olduğunu belirtmek gerekir. Bu fiilimsi ekinin metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *hem-nişin bolmağ+lıgım* “beraber oturup kalkmayı” (260), *mest olmağ+nı* “mest olmayı” (357), *körmeg+idin*

“görmekten” (73), *barmaq+dın* “gitmekten” (21), *yanmaq+ka hāl* “dönmesindeki hal” (468), *nükte sürmek+dın* “nükte yapmaktan” (213) gibi.

Sıfat-fiiller

-ar: Geniş zaman sıfat-fiil eki olup eklendiği fiile “-an/-en” anlamı katan bu ekin metnimizde tek örneği bulunmaktadır: *yüz yan-ar ot içre alıb taşladıñ* “yüz (sonsuz) yanan ateşin içine (beni) alıp attın.” (109).

-ğan/-gen, -қан/-ken: Geçmiş zaman sıfat-fiili olup eklendiği fiile “-an/-en” anlamı katan bu ekin metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *hıtab kıl-ğan* “hitab eden” (138), *qara kıl-ğan* “karartan” (111), *qarı-ğan* “yaşlanan, yaşlanmış (olan)” (235), *rustahiz sal-ğan* “kıyamet getiren” (218), *tire-rüz kıl-ğan* “kapkara eden” (185), *sor-ğan zamān* “sorduğun zaman” (249), *kél-gen* “gelen” (92), *kés-il-gen* “kesilen” (40), *kör-gen+i* “gördüğü” (12), *tüş-gen* “düşen, meydana gelen” (102), *tüş-me-gen* “düşmeyen” (102); *bağla-қан zünnārını* “bağladığı zünnarını” (428), *öt-ken* “giden” (183), *tüş-ken* “düşen” (117), *zabı ét-ken* “zapt eden, tutan” (140) gibi.

-ğu/-qu dæg: Gelecek zaman sıfat-fiili olup eklendiği fiile “-acak gibi” anlamı katan bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *ur-ğu dæg* “vuracak gibi” (123), *savur-ğu dæg* “savuracak gibi” (123), *tut-qu dæg* “tutacak gibi” (78), *yut-qu dæg* “yutacak gibi”(78).

Zarf-fiiler

-a, -y: /a/ zarf-fiil eki ünsüzle biten fiil tabanlarına, /y/ ise ünlü ile biten fiil tabanlarına gelmektedir. Tasviri (betimleyici) fiili asıl fiile bağlayarak birleşik fiil yapımında görev alırlar. Bu eklerin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *qoy-a almas* “terk edemez” (322), *asra-y almadı* “saklayamadı” (470).

-b: Eklendiği fiile “-ıp, -ınca, -ken, -arak/-erek” gibi anlamlar katan, sık kullanılan bir zarf-fiil ekidir. Ünlü ile biten kelimeler eki doğrudan alırken, ünsüz ile bitenler yardımcı ünlü ile birlikte alır. Bu ekin metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *bar-(ı)b* “varınca” (47), *def bol-(u)b* “def olup” (10), *kol aç-(ı)b* “açıp” (5), *körgüz-*

(ü)b “gösterip” (36), *küydür-(ü)b* “yakıp” (101), *öltür-(ü)b* “öldürürken” (72), *su’āl eyle-b* “sorarak” (29), *tirgüz-(ü)b* “dirilterek” (72), *tüş-(ü)b* “düşünce” (26), *oyğan-(ı)b* “uyanıp” (14), *yağdur-(u)b* “yağdırıp” (99), *yaşur-(u)b* “gizleyip” (99), *yavuş-(u)b* “yaklaşınca” (26) gibi.

-ban/-ben, -pan: /b/ zarf-fiil ekinin genişlemesiyle oluşan bu ek, eklendiği fiile “-arak/-erek, -ıp” gibi anlamlar katar. Ünlü ile biten fiiller eki doğrudan alırken, ünsüz ile bitenler yardımcı ünlü ile birlikte alır. Bu ekin metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *añla-ban* “anlayarak” (28), *cem⁶ bol-(u)ban* “toplanarak” (136), *tap-(ı)ban* “bularak” (97), *yaru-ban* “parlayarak” (9), *yığla-ban* “ağlayıp” (135), *bī-dād eyle-ben* “zulmederek” (98), *ğavğā eyle-ben* “tartışarak” (168), *icād eyle-ben* “oluşturarak” (98), *ségri-ben* “yerinden sıçrayarak” (420); *bağ-(ı)pan* “bakıp” (89) gibi.

-erdin: -er geniş zaman ekiyle ayrılma hal ekinden meydana gelen birleşik yapılı bu sıfat-fiil eki, eklendiği fiile “-maktan” anlamı katar. Bu ekin metnimizde tek örneği mevcuttur: *fāş éterdin* “açığa çıkmaktan, açığa çıkmasından” (239).

-ğalı: Eklendiği fiile “-dan/-den beri (zaman işlevi) ve -mak/mek için, (amaç işlevi), -sın diye (sebep işlevi)” gibi üç farklı anlam katma kapasitesine sahip olan bu zarf-fiil ekinin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *ğara kıl-ğalı* “karartmak için” (272), *nezzāre-ger kıl-ğalı* “seyirci olduğundan beri” (37), *perrān kıl-ğalı* “gitsin, kaybolsun diye” (41), *ur-ğalı* “vurmak için, vurmaya” (121), *seng-i bārān kıl-ğalı* “taş yağmuru yağsın diye” (41), *sındur-ğalı* “parçalamak için, parçalamaya” (121). Bu biçim yanında bir yerde eksik olduğunu düşündüğümüz -alı şekli de mevcuttur. Burada muhtemelen -ga eki yazılmamıştır: *añla[lı]* “anlamak için” (215).

-guca/-kuca: -gu/-ku sıfat-fiil ekiyle +ça/+çe eşitlik ekinden meydana gelen birleşik yapılı bu zarf-fiil eki, eklendiği fiile “-ince, -incaya/-inceye kadar” gibi anlamlar katar. Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *bolguca kūyide* “sevgilinin bulunduğu yere gelince” (120), *iş tedbīrini kıl-guca* “işin önlemini alıncaya kadar” (125), *köz qanı ol ay yüzige salguca/ol kuyaş envārıdın nūr alguca* “o ayın ışığı yüzüne vuruncaya kadar, o güneş parlaklığından nur alıncaya kadar göz nerede?” (122), *ğarār tap-kuca* “kendisine gelinceye kadar” (439).

-günce, -kunca/-künce: *-gün, -kun/-kün* fiilden isim yapım ekiyle *+ça/+çe* eşitlik ekinden meydana gelen birleşik yapılu bu zarf-fiil eki, eklendiği fiile “-ıncaya kadar, ınca/ince/unca/ünce” gibi anlamlar katar. Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *kör-günce* “görünce” (129), *yé-günce* “yiyince, kuşatınca” (127), *yol bérme-günce* “yol vermeyince” (124), *zabt eyle-günce* “zapt edince” (124); *aç-kunca* “açıncaya kadar” (400), *tañ at-kunca* “tan atıncaya kadar, sabah oluncaya kadar” (191, 336), *kanı şabr étkünce derdim çâresin/yâ devâ étkünce bağrım pâresin* “Derdimin çaresini buluncaya kadar ya da bağrımın parçasına derman buluncaya kadar sabır nerede?” (126), *ta‘mîrini ét-künce* “tamir edinceye kadar” (125).

-ğanda/-gende, -kende: *-ğan/-gen* sıfat-fiil ekiyle bulunma hal ekinden meydana gelen birleşik yapılu bu zarf-fiil eki, eklendiği fiile “-dığında, -düğünde, -tığında” anlamı katar. Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *devr bol-ğanda* “bağladığında” (254), *yét-gende* “ulaştığında” (374), *tüş-kende* “olduğunda, düştüğünde” (369, 378).

-may/-mey: *-ma/-me* olumsuzluk ekiyle */y/* zarf-fiil ekinden meydana gelen birleşik yapılu bu zarf-fiil eki, eklendiği fiile “-madan, -madıkça, -mayarak/-meyerek” gibi anlamlar katar. Bu ekin metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *cevâb tap-may* “cevap bulamayarak” (30), *kutkar-may* “kurtarmadıkça” (413), *tanı-may* “tanımayarak” (389), *vâkıf ol-may* “vakıf olmadan” (29), *tépren-mey* “hareket etmeyerek” (97) gibi.

-mayın/-meyin: Eklendiği fiile “-madan/-meden, -meyerek” gibi anlamlar katan birleşik yapılu bu zarf-fiil ekinin metnimizdeki örneklerinden bazıları şunlardır: *sal-mayın* “salmadan, bırakmadan” (318), *tap-mayın* “bulamadan” (343), *fehm ét-meyin* “anlamadan” (137), *kör-meyin* “görmeyerek” (46), *öl-meyin* “ölmeden” (134) gibi.

-ğac/-gec, -kac/-kec: Eklendiği fiile “-ınca/-ince/-unca/-ünce, -r...-mez” gibi anlamlar katan bu zarf-fiil ekinin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *du‘â kııl+ğac* “dua eder etmez” (10), *Şeyh sal-ğac meh-veş elfâzığa güş/‘ışk tuğyân eyleben çekti ħurüş* “Şeyh o ay yüzlü güzelin sözlerine kulak verince (şeyhin) aşkı coştı.” (328), *âşinâlığ tap-ğac imândın nihân* “İmanın sırrına erince” (485), *kör-gec* “görür görmez,

görünce” (271, 390, 473), *özige kél-gec* “kendine gelir gelmez” (302), *yüzlen-gec* “yönelince” (281), *tüken-gec* “tükenir tükenmez” (320); *ac-ğac* “açar açmaz” (84), *barğ çağıl-ğac* “şimşek çakar çakmaz” (82), *ési tap-ğac dimāğ* “şuuru yerine gelince” (211), *şubğ çıkğac deyridin nāğūs üni* “Sabah vakti kilisenin sesi etrafa yayılınca” (337), *Şeyğ körkec ol cihān-ārā cemāl/istimā‘ étkec bu rūğ-efzā maşāl* “Şeyh o cihanı süsleyen güzelliğini görünce cana can katan sözlerini işitince” (202), *yét-kec* “ulaşır ulaşmaz” (9, 430).

-rde/-ürde: *-r/-ür* geniş zaman ekiyle bulunma hal ekinden meydana gelen birleşik yapılu bu sıfat-fiil eki, eklendiği fiile “-irken/-ırken” anlamı katar. Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *seyr eyle-rde* “dolaşırken” (33), *ğan kél-ürde* “kan gelirken” (147).

-rge, -urğa: *-r, -ur* sıfat-fiil ekiyle yönelme hal ekinden meydana gelen birleşik yapılu bu zarf-fiil eki, eklendiği fiile “-mak için, -maya/-meye, -arak” gibi anlamlar katar. Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *ğarc eyle-rge* “harcamak için” (326), *luğf eyle-rge* “lütuf etmeye” (416), *ağız-urğa* “akıtarak” (96), *çığar-urğa* “çıkarmak için” (69), *žāyi‘ kıl-urğa* “kaybolmaya” (26).

2.3.3.3. Ek Fiil Çekimi

Ek fiilin ismi yüklem yapmak ve fiilin birleşik zamanlı çekimini yapmak olmak üzere iki fonksiyonu vardır. Aşağıda ek fiilin ismi yüklemleştirdiği örnekler verilmiştir. Fiilin birleşik zamanlı çekimini oluşturduğu örnekler ise “2.3.3.1. Fiil Çekimi” başlığı altında incelenmiştir.

Ek fiilin geniş zamanı: Metnimizde ek fiilinin geniş zamanı *ér-, é-* ve *-dur/-dür, -tur/-tür, durur* biçimleriyle kurulmuştur.

ér-, é- biçimi: *ékki iş ér-ür cürmānesi* “İki iş cezasıdır” (255), *inşāf ér-ür* “insaflıdır” (507), *Şeyğ déb cem‘iyet anda şart ér-ür/mén perişān mén né ħāşiyet ér-ür* “Şeyh, topluluk onda şarttır. Ben perişanım ve güçlü değilim, demiş.” (143); *‘ışğnığ bu tört ér-ürdür şükrānesi* “Bu dört şey aşkın iyilik bilme nişânesi.” (255) gibi.

Metnimizde *é-mes ~ ér-mes ~ ér-mestür* olarak kullanılan ek fiilin geniş zaman olumsuz biçimi “değil” anlamı katar. Bunlardan *émes* biçimi şu örneklerde karşımıza çıkar: *émesmén-mü* “değil miyim mi” (250), *kim dégeysén kim [biri] mevcūd émes/‘ışk bî-dādığa cer nā-būd émes* “Aşkın zulmüne sürüklenip perişan olmayan hiç kimse yoktur.” (119), *öksük émes* “eksik değildir” (504), *til ü köñlüñ bu sözde bir émes* “dilin ve gönlün bu sözde bir değildir.” (238), *tün émes* “gece değil” (115), *yaş émessén* “genç değilsin” (236); diğer biçimler olan *érmes*, *érmestür* şu örneklerde görülmektedir: *artuğ érmes* “fazla değildir” (504), *hācet érmes* “gerek yok” (407), *harīf érmes-sén* “gönüllü değilsen” (262), *cür‘a kalsa bil ki érmestür hisāb* “bir yudum dahi kalsa hesabı olmaz” (282).

-dur/-dür,-tur/-tür, durur biçimi: *haram-dur* “haramdır” (18), *lāf-dur* “laftır” (507), *tün émes dūzağ otınıñ dūdı-dur/yā felekniñ āh-ı kı̇r-endūdı-dur* “Gece değil, cehennem ateşinin dumanıdır, ya da feleğin katran ahıdır.” (115), *āvāre-dür mén* “avarerim” (460), *kêçe-dür* “gecedir” (113), *tilbe-dür mén* “deliyim” (145), *hırām eylemek hoş-tur* “salınarak gitmek hoştur” (160), *tilbege yok-tur kalem* “deliye kalem gerekmez” (145), *namāz vācib-tür* “namaz gereklidir” (144), *bā‘iş durur* “sebeptir” (222), *çın-mu durur* “gerçek midir” (507), *étken durur aşı̇lî vaṭan* “asıl vatan edindirdi” (161) gibi.

Ek fiilin geniş zaman bildirmesi yapılırken bazen ek tasarrufuna gidilebilir. Bu durumun metnimizde görülen bazı örnekleri şunlardır: *mén garīb ü ‘āşı̇k u dīvāne mén/hūş u ‘aql u şabrdın bî-gāne mén* “Ben garip, âşık ve divaneyim. Akıl, fikir ve sabra yabancıyım.” (265), *mu‘terif mén* “itiraf ederim, açıkça söylerim” (247), *perişān mén* “perişanım” (143), *hākimsén* “hâkimsin” (267), *yaş émessén kı̇arı vü mehbûtsén/‘aql u hūşuñ zāyil ü fertûtsén* “Genç değilsin, yaşlı ve ne yaptığımı bilemez duruma gelmişsin. Akıl ve şuurun yok olmuş, pek ihtiyarlamışsın.” (236) gibi.

Ek fiilin belirli geçmiş zamanı: *ehl-i ṭarī̇k ér-di* “tarikat ehli idi” (25), *nāz uykusıda ér-di* “naz uykusundaydı” (445), *olca bar ér-dim* “öyleydim” (249), *Rūm ér-di* “Rum idi” (15), *şeyḥu’l-meşāyih ér-di* “şeyhlerin başı idi” (3), *āgāh é-di*

“haberdar idi” (1, 335), *güng u lāl édi* “dilsizdi” (213), *mest ü lā-ya‘kıl é-di* “sarhoştı” (303), *nihāyetsiz é-di* “uçsuz bucaksız idi” (458) gibi.

Ek fiilin belirsiz geçmiş zamanı: *mesken ér-miş* “meskenmiş” (347), *tirik ér-miş* “canlıymış” (209), *yaman ér-miş* “yamanmış” (480), *yoğ ér-miş uyat* “utanma yokmuş” (228).

2.3.3.4. Birleşik Fiiller

al-, u-: İşin olabilirliğini ifade etmek için kullanılan yeterlilik fiili metnimizde *al-* ve *u-* yardımcı fiilleriyle görülmektedir: *asray almadı* “saklayamadı” (470), *qoya almas iseñ* “terk edemezsen” (322); *qorqumassén-mu* “korkmaz mısın” (314).

bér-: *cevāb bér-* “cevap vermek” (217), *mey bér-* “şarap vermek” (293), *nişān bér-* “işaret vermek” (65), *şiddet bér-* “şiddet verdi” (463), *yol bér-* “yol vermek” (124).

bol-: *‘ayān bol-* “belli olmak” (288), *āzād bol-* “kurtulmak” (415), *ber-ṭaraf bol-* “açılmak” (51), *cem‘ bol-* “toplanmak” (136), *def‘-i belā bol-* “belayı savmak” (10), *devr bol-* “bağlamak” (254), *esir bol-* “esir olmak” (198), *eşk-riz bol-* “gözyaşları akıtmak” (218, 471), *fāş bol-* “ortaya çıkmak, açığa çıkmak” (223, 401), *ğarqa bol-* “batmak” (149), *meded-kār bol-* “yardımcı olmak” (432), *mer‘i bol-* “görünmek” (33), *nā-tüvān bol-* “güçsüz düşmek” (399), *şād bol-* “mutlu olmak” (415), *tecrīd bol-* “vazgeçmek” (365), *‘uryān bol-* “soyunmak” (292), *zār bol-* “ağlamak” (148) gibi. *bol-* yardımcı fiilinin yanında Oğuzca bir unsur olan *ol-* da metnimizde sık geçmektedir. **ol-:** *bī-ḥāl ol-* “kendinden geçmek” (88), *cem‘ ol-* “toplanmak” (131), *def‘ ol-* “def olmak” (425), *giriftār ol-* “yakalanmak” (116, 221), *‘ıyān ol-* “ortaya çıkmak” (405), *ḫut ol-* “şifa olmak” (67), *mütevārī ol-* “gizlenmek” (344), *sebeb ol-* “sebepe olmak” (487), *te‘şir ol-* “etki etmek” (210), *zār ol-* “ağlamak, inlemek” (221, 248) gibi.

ét-: *‘arz ét-* “anlatmak, takdim etmek” (511), *defn ét-* “defnetmek, gömmek” (509), *fāş ét-* “açığa çıkarmak” (239), *hezl ét-* “alay etmek” (169), *iḥtiyār ét-* “razı olmak” (253), *ḫir-endūd ét-* “siyahlık kaplamak” (96), *naẓm ét-* “tertiple etmek” (505),

nūṣ ét- “içmek” (280), *pervā ét-* “çekinmek” (167), *rūṣen ét-* “parlatmak” (336), *tagyīr ét-* “değiştirmek” (436), *zāyi‘ ét-* “ziyan etmek, kaybetmek” (242) gibi.

eyle-: *āṣufte eyle-* “perişan etmek” (55), *barca eyle-* “bir etmek” (439), *cevr eyle-* “eziyet etmek” (286), *gūmān eyle-* “sanmak, şüphelenmek” (205), *ḥayret eyle-* “şaşırmak” (86, 89), *iṣāret eyle-* “örnek olmak” (146), *maḥlaṣ eyle-* “kurtuluşa erişmek” (396), *naẓar eyle-* “bakmak” (187), *pūye eyle-* “koşmak” (423), *revān eyle-* “akıtmak” (399), *sūkūn eyle-* “uzak kalmak” (200), *ta‘na eyle-* “ayıplamak” (167), *yarağ eyle-* “yönelmek” (508), *zebūn eyle-* “acizleştirmek” (492) gibi.

kıl-: *‘afv kıl-* “affetmek” (246), *bend kıl-* “bağlamak, (sözünü) bitirmek” (268), *cefā kıl-* “eziyet etmek” (379), *esīr kıl-* “tutsak etmek” (110), *ḥıṭāb kıl-* “seslenmek” (217), *ilticā kıl-* “sığınmak” (152), *kēc kıl-* “ertelemek” (262), *müstecāb kıl-* “kabul etmek” (398), *nüzūl kıl-* “konaklamak” (323), *pesend kıl-* “beğenmek” (268), *renc kıl-* “eziyet etmek” (108), *serzeniş kıl-* “yakınmak” (383), *tefāḥur kıl-* “övgü düzmek” (170), *vaşl kıl-* “ulaştırmak” (334), *zāyi‘ kıl-* “kaybolmak” (26) gibi.

2.3.3.5. Deyimler ve Kalıplaşmış İfadeler

‘aql kēr- “aklı ermek, anlayabilmek” (235)

Allāh Allāh “Allah Allah, şaşılacak şey” (113)

amān tap- “kurtulmak” (506)

baş çek- “çıkmak, oluşmak” (477)

başığa iş tüş- “başına iş gelmek” (102)

cān çek- “can çekişmek” (74)

cān tapşur- “canı teslim etmek, ölmek” (485)

cānı örten- “canı yanmak, acı çekmek” (190)

dem ur- “söz etmek” (145)

eşk ara bat- “gözyaşlarına boğulmak” (105)

ğam yé- “gam kuşatmak” (127)

kan yıǵla- “kan ağlamak” (135)
köŋli buzul- “üzülmek” (390)
köŋl sal- “gönlü kaptırmak” (470)
köz yumub açķunca “göz açıp kapayıncaya kadar” (400)
lāf-ı güzāf ur- “boş laflar etmek” (367)
özige kēl- “kendine gelmek” (302)
sözdin yan- “sözden dönmek” (251)
tēŋ tut- “denk, eş görmek” (171)
ta‘ab çek- “eziyet çekmek” (158)
yol başla- “yol almak” (333)
yüz koy- “secde etmek” (421) “yönelmek, yüzünü çevirmek” (22, 466) gibi.

2.3.4. Sıfatlar

İsmin önüne gelerek isimleri nitelik, işaret, soru, sayı ve belgisizlik yönünden niteleyen (anlatan) kelimelere sıfat denir. Aşağıda sıfatlar “niteleme” ve “belirtme” olmak üzere iki alt başlığa ayrılarak incelenmiştir.

2.3.4.1. Niteleme Sıfatları

İsmin durumunu niteleyen sıfatlardır. Metnimizdeki niteleme sıfatı örneklerinden bazıları şunlardır: *aķ saķal* “ak sakal” (233), *cihān-ārā cemāl* “cihanı süsleyen güzellik” (202), eski deyr “eski mabet” (46), *ķara kūn* “kara gün” (92), *rūḥ-efzā maṣāl* “cana can katan sözler” (202), *tag tag endūh* “dağ (gibi) keder” (98), *tīre kūn* “karanlık gün” (94), *‘uķūbet kēçeler, şu‘ūbet kēçeler* “eziyetli geceler” (114), *vīrān köŋül* “perişan gönül” (125), *yaŋı ay* “yeni ay” (60), *yanar ot* “yanan ot” (109) gibi.

2.3.4.2. Belirtme Sıfatları

Bu başlık altında aşağıda işaret, sayı, soru sıfatları ve belgisiz sıfatlar incelenecektir.

İşaret Sıfatları: İsmi işaret yoluyla niteleyen işaret sıfatlarının metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır:

bu: *bu me'vā* “bu yer” (20), *bu rāz* “bu sır” (417), *bu yol* “bu yol” (128, 322) gibi.

ol: *ol burka'* “o peçe” (51), *ol kişverga* “o memlekete” (19), *ol revzen* “o pencere” (38) gibi.

uşbu: *uşbu işke* “bu işe” (262).

Sayı Sıfatları: İsmi sayı bakımından niteleyen sayı sıfatlarından asıl sayı ve sıra sayı sıfatları metnimizde görülmektedir. Asıl sayı sıfatlarının bulunduğu örnekler: *ékki iş* “iki iş” (255) *miñ hūzn* “bin hüzn” (23), *tört iş* “dört iş” (316), *tört yüz ehl-i ver'a* “dört yüz takva sahibi” (350), *tümen miñ niş* “on binlerce ok” (498), *yüz barķ* “yüz şimşek” (493), *yüz miñ fūnūn* “yüz bin hüner” (43), *yüz tümen miñ taşlar* “yüz binlerce taş” (99), *yüz tümen sevdā-zede* “yüz bin sevdalı” (44) gibi. Sıra sayı sıfatı tek örnekte bulunmaktadır: *törtinci manẓar* “dördüncü gök” (223).

Soru Sıfatları: İsmi soru yoluyla niteleyen soru sıfatlarının metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır:

ķaysı: *ķaysı kāmıñ* “hangi sözünü” (310), *ķaysı meh-veş* “hangi ay yüzlü” (466), *ķaysı şām-ı ğam* “hangi gam akşamı” (111) gibi.

nē: *nē ķeçedür* “nasıl gecedir” (113), *nē ķuyaş* “nasıl güneş” (52), *nē tekellūf* “nasıl gösteriş” (248), *nēçe devr* “o kadar vakit” (286), *nēçe rāz* “ne kadar sır” (481) gibi.

Belgisiz Sıfatlar: İsmi belirsiz bir biçimde niteleyen belgisiz sıfatların metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *asru refi'* “çok yüksek” (490), *asru serzeniş* “çok azar” (162), *barca kām* “bütün istek” (76), *barı aḥvālını* “bütün olanı” (351), *bir dem* “bir an” (85, 302), *bir nēçe it* “birkaç köpek” (373), *cümle a'zāsıġa* “bütün

organlarına” (203), *héc şek* “hiç şüphe” (238), *her belā* “her bela” (222), *özge çāre* “başka çare” (21), *özge bir ālem* “başka bir dünya” (48) gibi.

Sıfatlarda karşılaştırma: *köprek zarar* “daha fazla zarar” (491, 493), *yüzdin artuğrak toğuz* “yüzden fazla domuz” gibi.

2.3.5. Zamirler

İsmin yerini kişi, işaret, soru ve belgisizlik yönünden tutan kelimelere zamir denir. Aşağıda zamirler gruplandırılmış ve metinden örnekler verilerek incelenmiştir.

2.3.5.1. Kişi Zamirleri

İsmin yerini “*mén, sén, ol, biz, siz, sizler, olar, alar*” kelimeleriyle tutan zamirlerdir. Dönüşlülük ve birliktelik zamirleri de kişi isimlerinin yerini tuttuğu için kişi zamirleri başlığı altında verilmiştir. Metnimizdeki kişi zamiri örnekleri şunlardır:

İlgi ekli: *ménin* “benim” (132, 253, 260, 435, 461); *sénin* “senin” (447, 478); *anın* “onun” (6, 26, 27, 34, 63, 88, 101, 135, 181, 188, 299, 352, 450, 456); *olarının* “onların” (137).

Belirtme ekli: *méni* “beni” (244, 313, 333); *séni* “seni” (198, 225, 234); *anı* “onu” (159, 231, 271, 511); *bizni* “bizi” (327).

Yönelme ekli: *maña* “bana” (108, 128, 224, 238, 309); *saña* “sana” (117, 197, 218, 226, 234, 260, 324, 416); *aña* “ona” (12, 13, 48, 183, 193, 201, 217, 222, 291, 342, 347, 351, 365, 396, 402, 418); *bizge* “bize” (20, 161, 162); *olarğa* “onlara” (383).

Bulunma ekli: *sénde* “sende” (230); *anda* “onda” (140); *sizde* “sizde” (377); *alarda* “onlarda” (30).

Ayrılma ekli: *méndin* “benden” (149, 289); *séndin* “senden” (230, 461); *andın* “ondan” (50, 53, 138, 376, 413, 504).

Dönüşlülük Zamirleri: *öz* “kendi” (83, 88, 90, 140, 169, 170, 189, 195, 204, 216, 217, 225, 246, 298, 353, 367, 370, 371, 437). Bunun dışında Farsça *hod*

kelimesi de dönüşlülük zamiri olarak metnimizde kullanılmıştır: *hod* “kendi” (106). Dönüşlülük zamirinin iyelik ekleri ile oluşmuş şekilleri metnimizde şu örneklerde görülür: *özi* “kendi, kendisi” (61, 62, 65, 400, 413), *özini* “kendini” (124), *özige* “kendine” (188, 302, 379).

Birliktelik Zamirleri: *birbiri* “birbiri” (273), *birbiriniz* “birbiriniz” (371).

2.3.5.2. İşaret Zamirleri

İsmin yeri işaret ederek tutan zamirlerdir. Metnimizdeki belli başlı işaret zamiri örnekleri şunlardır:

Belirtme ekli: *anı* “onu” (141, 379).

Yönelme ekli: *aña* “ona” (489).

Bulunma ekli: *anda* “onda” (16, 44, 116, 143, 151, 157, 270, 271, 274, 386, 469, 492, 507).

Ayrılma ekli: *mundın* “bundan” (142), *andın* “ondan” (128, 478).

Eşitlik ekli: *anca* “o kadar, öyle” (120, 121, 183, 410, 463); *olca* “öyle, böyle, onun gibi” (18, 217, 249).

2.3.5.3. Soru Zamirleri

İsmin yerini soru ile tutan zamirlerdir. Metnimizdeki belli başlı soru zamiri örnekleri şunlardır:

kim “kim” (37, 91, 119, 196, 253, 305, 341, 507), ***kinge*** “kime” (507).

né “ne” (149, 157, 201, 245, 247, 266, 289, 363, 452, 468), ***néler*** “neler” (448).

kanı “hani” (122, 123, 124, 125, 126, 127, 141, 164).

kayan “nereye” (19).

2.3.5.4. Belgisiz Zamirler

İsmin yerini belirsiz bir biçimde tutan zamirlerdir. Metnimizdeki belli başlı belgisiz zamir örnekleri şunlardır: *adındın* “başkasından” (232), *barca* “hepiniz,

hepsi” (369, 422), *barcañızın* “hepinizi” (380), *barı* “hepsi, her biri, bütün” (344, 440, 442), *ba‘zı* “bazısı” (375), *birev* “birisi” (378), *biri* “biri” (139, 142, 144, 146, 148, 150, 152, 154, 156, 158, 160, 162, 164), *her biri* “her biri” (136, 344), *kim ki* “biri, birisi” (10, 77, 231, 292), *kimse* “hiç kimse” (503, 504) gibi.

2.3.6. Zarflar

Fiil ve fiilimsileri nitelik, zaman, nicelik, yer-yön, soru, sebep gibi çeşitli yönlerden niteleyen kelimelere zarf denir. Aşağıda zarflar gruplandırılmış ve metinden örnekler verilerek incelenmiştir.

2.3.6.1. Durum Zarfları

Fiil ve fiilimsilerin durumunu, başka bir ifadeyle nasıl gerçekleştiğini ifade eden bu zarfların metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *andağ* “öyle, öylece, böyle, o kadar” (7, 61, 94, 118, 285, 414, 423, 502, 510), *beyle* “böyle” (116, 134, 240, 308, 430, 466), *eyle* “öyle, bu şekilde” (22, 82, 94, 208, 314, 393, 448), *eyle kim* “gibi, sanki, böylece, öyle ki” (177, 223, 227), *hemān* “öyle, böyle” (249, 480), *mundağ* “böyle, bunun gibi” (46, 113, 114, 175, 241, 307, 308), *téz* “çabuk, hemen” (32, 455, 471), *yaşurun* “gizlice” (187) gibi.

2.3.6.2. Zaman Zarfları

Fiil ve fiilimsileri zaman bakımından niteleyen bu zarfların metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *ay* “ay” (192, 200), *bat* “hemen, derhal” (19, 369, 450), *bir dem* “bir an” (85, 302), *bir neçe devr* “o kadar vakit” (286), *dem-ā-dem* “her an” (298), *demī* “bir an” (86), *émdi* “şimdi” (156, 217, 220, 392, 444), *evvel* “önce” (217), *gāh* “bazen” (88, 203), *henüz* “henüz” (235), *her dem* “her an” (48, 134, 135, 174, 271), *kêçe vü kündüz* “gece gündüz” (395), *key* “ne vakit” (144, 406), *körgeñ zamān* “gördüğü zaman” (431), *nāgeh* “ansızın” (491, 493), *nāgehān* “birdenbire” (33), *ol sâ‘at* “o vakit” (224), *soñra* “sonra” (503), *sorgān zamān* “sorduğun zaman” (249), *şubh* “sabah” (337), *tañ atkunca* “tan atıncaya kadar, ertesi güne kadar” (191, 336), *tün ü kün* “gece gündüz” (303), *yana* “yine, tekrar; boyunca, daha” (75, 149, 194, 214, 255, 257, 259, 281, 486) gibi.

2.3.6.3. Miktar Zarfları

Fiil ve fiilimsileri miktar bakımından niteleyen bu zarfların metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *bes* “yeteri kadar” (479, 483, 490), *bî-ḥadd* “sınırsız” (31, 270), *köp* “çok” (83, 169, 239, 269, 315, 342, 346, 391, 398, 416, 488), *köprek* “daha fazla” (69, 491, 493), *köp köp* “çok çok” (274) gibi.

2.3.6.4. Yer-Yön Zarfları

Fiil ve fiilimsileri yer-yön bakımından niteleyen bu zarfların metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *allıda* “önünde” (8, 240, 413, 485), *astıda* “altında” (63, 64), *iç* “iç” (269, 356, 368), *içre* “içinde, iç” (16, 34, 58, 61, 109, 163, 186, 228, 293, 301, 311, 380, 394, 457, 467, 487, 500, 502), *kuyı* “aşağı” (89), *munda* “bunda, burada” (158, 159, 232, 259), *tégreside* “etrafında” (340), *utrusıda* “karşısında” (6), *üstide* “üstünde” (64, 70), *üze* “üzerine, üstüne” (58, 81, 121, 182, 419, 474) gibi.

2.3.6.5. Soru Zarfları

Fiil ve fiilimsileri soru bakımından niteleyen bu zarfların metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: *né* “neden” (229), *neçük* “nasıl” (359), *nédin* “neden” (197, 198) gibi.

2.3.7. Edatlar

Tek başına kullanılmayan ancak söz, söz öbeği gibi dil birimleriyle kullanılıp onların anlamlarını tamamlayan edatlar varlığını başka bir dil unsuruna borçlu olduğu için bağlı birimlerdir. Benzerlik, sınırlama, amaç, sebep, yaklaşma, zaman gibi çeşitli anlamlar katan edatlar metnimizde sık geçmektedir. Bu dil unsurlarının bazı örnekleri şunlardır: *adın* “-den başka” (232), *ara* “arasında, ara” (2, 78, 91, 105, 111, 164, 165, 178, 179, 221, 258, 272, 363, 381, 401, 436, 486, 488, 501, 505), *bile* “ile” (138, 169, 205, 245, 278, 312, 321, 339, 354, 383, 388), *birle* “ile” (34, 78, 163, 170, 178, 219, 243, 248, 269, 298, 410, 437, 443, 475), *dég* “gibi” (11, 16, 65, 78, 120, 123, 206, 402, 455, 503), *érkin* “acaba” (201, 468), *güyā* “adeta” (347), *ile* “ile” (11, 23, 81, 142, 216, 279, 301, 321, 406, 408), *kébi* “gibi” (229, 454), *ok* “adeta, tam, tıpkı” (12, 14, 349), *özge* “başka” (21, 48, 53, 147, 347, 461, 501), *sarı*

“taraf, -a/-e doğru” (23, 31, 39, 109, 157, 158, 160, 172, 182, 187, 340, 344, 352, 444, 455, 466), *soñ* “sonra” (334), *sonra* “-den sonra” (503), *tā* “-e kadar; için; fakat” (32, 132, 134, 141, 168, 457, 469, 511), *tēgrū* “-a/-e kadar” (192, 319), *ūcūn* “için” (5, 390), *yañlıg* “gibi, böyle” (97, 129, 374, 378, 494) gibi.

2.3.8. Bağlaçlar

Kelime ve kelime gruplarını birbirine bağlayarak aralarında sebep, amaç, zıtlık, koşul, birliktelik, karşılaştırma, zaman gibi çeşitli anlam ilişkileri kuran bağlaçlar metnimizde oldukça sık geçmektedir. Bu dil unsurlarının bazı örnekleri şunlardır: *bile* “ile, ve” (72, 173), *birle* “ile, ve” (355), *cūn* “çünkü, için; -dığı zaman, -dıktan sonra” (17, 23, 24, 91, 107, 160, 162, 176, 188, 197, 214, 219, 220, 234, 247, 248, 251, 268, 278, 286, 287, 304, 306, 348, 351, 360, 367, 383, 386, 397, 405, 416, 417, 419, 421, 433, 440, 444, 451, 452, 464, 508, *cūnki* “çünkü” (20, 21, 193, 250, 472), *ile* “ile” (28, 57, 104, 338, 377, 409, 458, 469, 487), *dağı* “ve, dahi” (274, 284, 325, 326, 333, 334, 358, 379), *eger* “eğer” (153, 154, 258), *ki* “ki” (63, 76, 97, 111, 141, 266, 282, 289, 375, 386, 389, 393, 424, 469, 472, 479, 483, 489, 498, 502, 510), *līk* “ama, fakat” (38, 185, 189, 331, 470, 490), *līkin* “lakin” (364, 490), *velī* “fakat, ancak” (32, 105, 183), *vū* “ve” (43, 80, 87, 118, 190, 218, 236, 259, 332, 339, 342, 362, 366, 384, 395, 411, 421, 423, 453, 458, 500), *yā* “ya da” (115, 126, 227, 245, 507) gibi.

Metnimizde yer alan tekrar bağlaçlarından bazıları ise şunlardır: *geh...geh* “zaman zaman” (424), *h āh... h āh* “bir yandan...bir yandan” (173, 273), *hem...hem* “hem...hem” (71, 87, 106, 207, 226, 234, 259, 298, 312, 357, 371, 388, 427, 467, 482), *ne...ne* “ne...ne” (212, 224, 230, 303, 387, 495) gibi.

2.3.9. Ünlemler

Seslenme, sevinç, şaşkınlık gibi ifadeler için kullanılan ünlemlerin metnimizde görülen bazı örnekleri şunlardır: *ay* “ey” (108, 218, 228, 231, 232, 238, 248, 252, 263, 282, 289, 317, 329, 432, 435, 475), *āyā* “ey” (196), *eyā* “ey” (305), *key* (*ki+ey*) “ey” (361, 408, 440, 446), *yā* “ey” (18, 20, 113, 116, 327, 459, 468) gibi.

2.4. Oğuzca Unsurlar

Çağatay edebî dilini klasik seviyeye erdştirerek bu devrin kendi adıyla da anılmasını sağlayacak kadar dile hâkim olan Nevayî'nin bu eserinde Çağataycanın belirgin özelliklerini görmek gayet tabiidir. Bununla birlikte standaki Çağataycanın bu belirgin özelliklerinin yanında Oğuzcaya özgü özellikler de dikkat çekmektedir. Nevayî'nin dönemin kültür merkezleri olan ve aynı zamanda içinde kalabalık Türkmen nüfusunu da barındıran Meşhed, Semerkand ve Herât'ta eğitim görmesi Nevayî'nin dilindeki Oğuzca unsurların sebebidir. Coğrafyanın getirdiği dildeki bu etkileşimin metnimizde de yansımalarını görmekteyiz. Örneğin; Oğuz sahasına ait bir kelime olan *aŋla-* fiili metnimizin 28, 215, 237. beyitlerinde geçerken Çağatayca bir unsur olan *tüşün-* “anlamak” biçimi yer almamaktadır. Bunlar dışında yine Oğuzca unsur olan *bağ-* fiili metnimizin 49, 89, 187, 360, 391. beyitlerinde geçerken *ğara-* biçimi görülmemektedir. Bu örneklerden anlaşılacağı gibi bazı kelimelerin Oğuz sahasına özgü şekilleri tercih edilmiştir. Bazen de aynı anlamı sağlayacak kelimenin hem Oğuz hem de Çağatay sahasına özgü biçimleri metnimizde yer almaktadır. Örneğin; metnimizde *bol-* fiili daha çok (67 kez) kullanılmakla birlikte Oğuzca unsur olan *ol-* fiili de (38 kez) bulunmaktadır. Çağataycaya ait bir kelime olan *ğol* “el” metnimizin 5. ve 123. beyitlerinde; Oğuzca bir unsur olan *elig* “el” kelimesi de 284. ve 381. beyitlerde yer almaktadır. Yine Çağatayca bir unsur olan *tüş-* “inmek” fiili bir beyitte (279. beyit); Oğuzca bir fiil olan *ên-* “inmek” ise 130. ve 445. beyitlerde geçmektedir. Metnimizde “ile” anlamındaki *bile* ve *birle* edatının yanı sıra Oğuzcaya ait olan *ile* de birçok yerde geçmektedir. Bilindiği üzere söz başında /d/ sesinin bulunması Oğuzcaya has bir özelliktir. Metnimizde *tag* “dağ” (35, 93, 97, 98, 99. beyitler), *tağı* “ve” (34, 61. beyitler), *tap-* “bulmak” (16 kez geçmektedir) gibi örneklerde söz başı /t/ sesi görülürken; *dağı* “ve, dahi” (metnimizde 8 kez geçmektedir), *dê-* “demek” (metnimizde 77 kez geçmektedir), *dêg* “gibi” (metnimizde 10 kez geçmektedir) örneklerinde söz başı /d/ sesi mevcuttur.

Metnimizde belirsiz geçmiş zaman teklik birinci şahıs için Oğuzca yapı olan -*mİşAm* kullanılmıştır: *ğarğa bol-mışam* “batmışım” (149. beyit), *giriiftâr ol-mışam*

“yakalanmışım” (221. beyit), *zār ol-mışam* “ağlamışım” (221. beyit), *bil-mişem* “bilmişim” (479. beyit), *kél-mişem* “gelmişim” (479. beyit). Bunun yanında Çağatayca özellik olan *-mİş-mén* biçimi metnimizde bulunmamaktadır. Metnimizde sadece bir yerde geniş zamanın olumsuzunun teklik birinci şahıs çekiminde Oğuzca özellik görülmektedir: *bil-men* “bilmem” (117. beyit).

Çağataycanın karakteristik dil ve yazım özellikleri çerçevesinde kaleme alınan metnimiz, yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere az da olsa Oğuzca dil unsurları taşımaktadır. Bizce bu Oğuzca özellikler önemli görüldüğü için burada bahsetme gereği duyulmuştur.

3. METNİN TRANSKRİPSİYONU ve TÜRKÇESİ

Bismillahirrahmanirrahim			
1 ^b	1	Şeyh Şan'ân vāsıl-ı dergāh ēdi kōñli ğayb esrārıdın āgāh ēdi	Şeyh Sanan Hakk'a ermiş idi. Gönlü gizli olan şeylerden (gizli olanın sırrından) haberdar idi.
	2	Ka'bede evtād ara aqtāb ara eyle ērdi kim Nebī aşhāb ara	Kābe'de veliler (ve) evliyālar arasında, sanki Nebi (ile) ashab arasında (ydı).
	3	halk ırşādığa rāsıh ērdi ol Ka'bede şeyhu'l-meşāyih ērdi ol	Halka doğru yolu gösterecek kadar din bilgisi geniş idi. Kābe'de şeyhlerin başı idi.
	4	āsitānının gedāyı šāhlar kulluġığa müftehir āgāhlar	Eşiğinin kulları (ona) kul olmakla övünen padişah ve bilgililer (di).
	5	her du'ā kim kılsa bir ğam-gīn ücün kol açıb ğayl-ı melek āmin ücün	Her ne zaman kederli (biri) için el açıp dua etse Melek zümresi (da) āmin (der).
	6	çehre-yi makşūd anıñ utrusıda celve eyleb kōñliniñ közgüsidede	Görmek istediği yüz onun karşısında, gönlünün aynasında görün(ür)müş.
	7	tört yüz ellide aşhāb u mürīd her bir andağ kim Cüneyd ü Bāyezīd	Şeyhe bağlı dört yüz elli ashabdan her biri Cüneyd ve Bayezid gibidir.
	8	çarh-ı a'lāğa šükūhıdın šikest 'arş-ı a'zam himmeti allıda pest	Yüksek gök ululuğundan kırıncı, en yüksek gök tabakası ermiş kişinin ihsanı önünde alçaktır.
2 ^a	9	dūd-ı āfetdin qararsa 'ālemi yaruban yētkec du'āsıdın demi	Belanın dumanından dünya kararsa (onun) duasının nefesi ulaşır ulaşmaz (dünya yeniden) parla(r)mış.
	10	kim ki bolsa bir belāğa mübtelā ol du'ā kılğac bolub def'-i belā	Biri bir belanın içine düştüğünde o, dua eder etmez bela def ol(ur)müş.
	11	vāridatı 'arşdın peygām dēg vākı'atı vahy ile ilhām dēg	İçine doğan şeyler arştan haber gibi. Başına gelen olaylar vahiy ile bildirilmiş gibidir.
	12	her nē körse vākı'a ta' bīr aña körgeñi ok yüzlenib bir bir aña	Her ne görse gördüğü ona adeta bir bir yönelerek gerçeği ifade ed(er)müş.

	13	nêçe tûn bir tûş aña körgüzdiler rişte-yi şabr u qarârın üzdiler	Birkaç gece ona bir rüya gösterdiler, sabır ve dirayetinin bağımlı kestiler.
	14	oyganıb hālîğa istiğfâr êdi yumsa köz ol tûşke oq tekrâr êdi	Uyanıp haline tövbe etti, (Şeyh) tam göz yumduğunda o rüya tekrarlanırdı.
	15	kim meţâfî êrdi her bēgāne bûm eylese taḥḫîḳ ol bûm êrdi Rûm	Dünya ile ilgisini kesmiş olan her yer (onun) tavaf ettiği yerdı. Araştırsa o yer Rum (Anadolu) idi.
	16	anda bir deyr içre êrdi zâr u mest mestlîğîdın küfr êli dēg but-perest	Orada bir manastır içinde inlemekteydi ve kendinden geçmişti. Sarhoşluktan küfür ülkesi gibi putperest idi.
	17	cûn bir tûş boldı mükerrer genc-i rāz dêdi bolmas bu belādın iḥtirāz	Bir rüya yeniden gizli hazine (gibi) tekrarlandığı için “bu beladan kaçış yok!” dedi.
	18	kimsege me’vā ³⁴ ḥaramdur yâ künişt kôrmes olmay olca bolmış ser-nüvişt	İnsana ateşperestlerin mabedi haramdır (ancak) alın yazısı öyle yazılmış (bu nedenle) göremiyor.
	19	bat ol kişvergâ ‘azm êtmek kerek her kıyan tartar қазақ ³⁵ yêtmek kerek	Hemen o memlekete gitmeye niyetlenmek gerek, kader her nereye çeker (se oraya) ulaşmak gerek.
	20	cûnki bolsa bizge bu me’vā ³⁶ naşîb başımızğa her nê kêlse yâ naşîb	Eğer bu yer (e gitmek) bize nasip olduğunda başımıza her ne gelse ya nasip (deriz).
2 ^b	21	cûnki kıldı hālîğa nezzāreyi tapmadı barmağdın özge çāreyi	(Etrafındakileri kendisinin bu) haline seyirci kıldığı için gitmekten başka çare bulmadı (görmedi).
	22	yüz ḥaramğa kıydu şāḥîb-i inḳıṭā‘ kıldı yüz āşub eyle tavf-ı verā‘	Güzele bağlanıp onun dışındaki her şeyden kendini soyutlayan şeyh harama yöneldi. (Kainatı) yüz (kere) böyle karıştırıp (arayıp) dolaştı.

³⁴ Yz. *mevā* (hemze gösterilmemiş).

³⁵ Yz. *қазақ*’ (hemze gösterilmemiş).

³⁶ Yz. *mevā* (hemze gösterilmemiş).

	23	kıldı cün miñ hüzün ile tavf-ı Harem Rûm iklimi sarı koydı kadem	Bin hüzün ile Kâbe'yi dolaştıktan sonra Rum diyarına doğru yola çıktı.
	24	taptılar aşhâb cün âgâhlığ ol seferde kıldılar hem-râhlığ	Adamları o seferden haberdar oldukları için yolcuya eşlik ettiler.
	25	yolnı kaç ^c eyler edi pîr-i tarîk tört yüz ehl-i tarîk erdi refîk	Yolun piri yolu giderdi. Yoldaşı dört yüz tarikât ehli idi.
	26	Şeyhniñ könlige sevdâlar tüşüb kim anıñ zâyî ^c kılgıya yavuşub	Şeyhin gönlüne sevdalar düşüp onun (imanı) kaybolmaya yaklaşmış.
	27	her zamân yüz nev ^c olub endîşesi yoğ becüz endîşe anıñ pîşesi	Her zaman yüz türlü düşüncesi (gamı) ol(ur)muş, onun tabiatında başka düşüncesi yoktur.
	28	hâlıda aşhâb tağayyur anılaban hüş ile şabrını bir bir anılaban	Adamları onun halindeki değişimleri anlayarak akıl ve sabrını bir bir anlayarak
	29	hâşlar eyleb su'âl ol hâlıdın vâkıf olmay ol ğarîb ahvâlîdın	(Şeyhin) seçkin adamları o garip ahvaline vakıf olmadan halini sormuşlar.
	30	kim su'âlî kim kılib tapmay cevâb Şeyhdiñ artuğ alarda ıztırâb	Sorusuna cevap bulamayarak şeyhten daha fazla ızdırıp yaşadılar.
	31	bir şıfat yol kaç ^c etib maqşad sarı kaysı maqşad miñnet-i bî-ğadd sarı ³⁷	Amaçlanan (kastedilen) sınırsız kedere doğru bir süre yol almışlar.
	32	tâ kadem koydılar ol kişverğâ tēz Şeyh könlide velî yüz rustahîz	(Rum) ülkesine kadar çabuk geldiler. Fakat Şeyhin gönlünde yüz kıyamet (vardı).
3 ^a	33	bir nefes her buğ ^c anı eylerde seyr mer'î boldı nâgehân bir tūrfe deyr	Bir nefeste her (bütün) memleketi dolaşırken, birden bire tuhaf mabed göründü.
	34	tağı anıñ çarh tağı birle cüft ceft ü tağı içre köp rāz u nühüft	Onun kubbesi gökkubbe ile eştir. Kaplama ve kubbesi içinde çok sır (vardır.)
	35	taşı endüh u beliyet ³⁸ tağıdın kêrbiçi derd ü belā ³⁹ tofrağıdın	Taşı eziyet ve tasa dağından, kerpici dert ve bela toprağındandır.

³⁷ Yz. parı.

³⁸ Yz. endüh u beliyet.

³⁹ Yz. derd ü belā.

	36	zib ü kâşîside yüz tarh-ı ta‘ab körgüzüb yüz nev‘ naqş-ı bû‘l-‘aceb	Süs ve çinisindeki yüz zahmetli işleme yüz çeşit hayrete düşüren resim göster(ir)miş.
	37	ğurfelerdin fitneler nezzâre-ger kılğalı bî-çâre yok kim çâre-ger	Çardaklardan güzeller (âfetler) seyirci olduğundan beri çaresizlere çare bulan yok.
	38	‘ışk ‘aynıdın yaruğ her revzeni lik ol revzen belâlar meskeni	Her penceresi aşkın kendisinden parlaktır. Lakin o pencere belâlar meskenidir.
	39	küngüridin rahneler imân sarı ‘ışk şeyniniñ nümüdârı bârı	Kubbenin tepesindeki yarıklar imana doğru aşk kusurunun görünen yüküdür.
	40	ta‘biye her küngür ⁴⁰ üzre taşlar ‘ışk tığdın késilgen başlar	Her kubbenin tepesine taşlar, aşk kılıcıyla kesilmiş başlar yerleştirilmiş.
	41	ehl-i dîn başığa perrân kılğalı ‘âlem üzre seng-i bārân kılğalı	Din adamının aklı başından gitsin diye, dünyanın üzerine taş yağmuru yağsın diye.
	42	fitne haylığa memer dervâzesi fitne-ger tāk-ı sipihr endâzesi	Fitneci güzel topluluğuna vasıta (geçit kapısı) (olarak) gökyüzünün kubbe mertebesine ulaştı.
	43	halka vü zenciride yüz miñ fünûn halka-yi sevdâ vü zencir-i cünûn	Halka ve zincirinde yüz bin hüner var. (Bunlar) sevda halkası ve delilik zinciridir.
	44	‘ışk otıda anda yüz âteş-gede her biride yüz tümen sevdâ-zede	Ateşe tapanların mabedinde yüz bin aşk ateşi. Her birinde yüz bin sevdalı var(mış).
3b	45	deyr üzre tîre düdi hey’eti zâhir eyleb küfr ü ‘isyân zülmeti	Küfür ve isyanın karanlığı (orada) ortaya çıktığı için manastır üzerinde kara dumanı görünmüş.
	46	deyr mundağ körmeyin yâ ⁴¹ kıldı seyr küfr ü imân ehlika bu eski deyr	Bu eski manastır, bunun gibi küfür ve iman sahibini görmeyerek seyr etti.
	47	Şeyh cismidin barı ol yerde tâb köñlini bî-tâkat eyleb ıztırâb	Şeyh o yere varınca ızdırıp, dirayetli gönlünü güçsüzleştirmiş.

⁴⁰ Yz. *lüngür*.

⁴¹ Yz. *yâ/tâ* (harfin noktası yazılmamış).

	48	zâc f müstevlî bolub her dem aña celve eyleb özge bir âlem aña	Güçsüzlüğü her an onu sardığı için, ona dünya başka bir (mekan gibi) görünmüş.
	49	bağar érdi her taraf âşufte-vâr her taraf tüşti közi bî-ihtiyâr	Her tarafa büyülenmişçesine bakardı (bakıyordu). Gayriihtiyari (istemsiz) her tarafa gözü ilişti.
	50	manzarı andın asılğan bir tutuğ bir kıyaşka ol bolub kıavs-i ufuk ⁴²	O, yüz güneşin kendisine tutulacağı (eşsiz) bir güneştir.
	51	yêldin ol burka cü boldı ber-taraf ol kıyaş envârı tüşti her taraf	Rüzgardan o peçe açıldı, güzellikte güneş gibi olan kızın ışığı her tarafa yayıldı.
	52	nê kıyaş kim yüz kıyaş dīvānesi hüsni şemc-i devride pervānesi	Öyle bir güneş ki yüz güneş delisi (tutkunu) vardır. Mumun etrafında (âşıklarını) pervane (kelebek) edecek kadar güzelliği vardır.
	53	peyki rûh-ı muşavverdin mişâl rûhka her lahza andın özge hâl	Yüzü cisimleşmiş ruhdan ömektir. Ruhuna her an ondan başka bir haldir.
	54	hür şüretliğ perî-zâdî cü aceb gül cebînlîk ⁴³ serv-i âzâdî cü aceb	Acaba huri gibi çok güzel midir? Acaba başı dik, gül alınlı mıdır?
	55	rûhnı âşufte eyleb hey'eti yüz cü aceb şüretga salıb şüreti	Dış görünüşü ruhu perişan etmiş ve yüzü yüzlerce adamın yüzünde belirmiş midir acaba?
	56	şüretidin münfa il hür u perî tal' atıdın âfitâb-ı hâverî	Yüzünün güzelliğinden huri ve periler, ışığından doğunun güneşi incinir.
4 ^a	57 ⁴⁴	yüzi nûr-efşân saçı zulmet-feşân ⁴⁵ nûr u zulmet küfr ile imân-nişân	Yüzü nur saçan, saçı karanlık saçandır. Nur ve karanlık küfür ile imanda kalandır.
4 ^b	58	yüz üze zülfin cü müşk-efşân kılıb zulmet içre nûrnı pinhân kılıb	Sevgilinin saçı (zülfü), karanlığıyla nur saçan yüzünü gizlemiş(tir).
	59	saçı nûr ehliğa zulmet cü âlemi ehl-i sevdânî sevâd-ı a'zamı	Saçı nur sahibine karanlık dünyadır. Âşığın ulu şehridir (Mekke'dir).
	60	kaşı ol sevdaylarğa yañı ay yañı ay sevdayğa hayret-fezây	Kaşı o âşıklar tarafından yeni ay ve hayret (olarak) uyandırıcı görünür.

⁴² Yz. kaf'ın noktası yazılmamış.

⁴³ Yz. çim ile yazılmış ve b'nin noktası yoktur.

⁴⁴ Beyit tek sayfada, resim ile birlikte yer almaktadır.

⁴⁵ t'nin noktası yazılmamış.

	61	kaşı ʔaķı içre �fetliĝ közi deyr ʔ�� içre hem anda� kim �zi	Kaşı ve içindeki belalı (bela getiren) gözü ve dahi kendisi dünyada biriciktir.
	62	kirpigi k�z devreside her ʔaraf fitne �aylıdın �zi devride �af	G�z yuvarlaĝının her tarafında saf tutmuş olan kirpikleri fitne topluluĝu gibidir.
	63	k�z ki boldı �alı anı� astıda nok�ta yazılĝan bel�ni� astıda	Bela saçan gözünün altında nokta (yazılmış) gibi beni vardır.
	64	ol bel� astıda yüz �stide ��l �kkisini� nok�tasıdın bil mi��l	O belanın altında ve üstünde yüz ben vardır. �kisinin benini örnek bil.
	65	�ayb sırrıdın b�rib aĝzı ni��n �zi �ayb ehli d�g amm� b�-ni��n	Aĝzı, bilinmeyen sırdan iz ver(ir)miş. Kendisi bilinmeyen şeylere sahip gibi ama (buna dair herhangi bir) işaret yok.
	66	la� lı c�nı �astaların� merhemi nu��ıda � �s� R��h�ll�h demi	Sevgilinin dudaĝı hastalarının merhemidir. Sözlerinde Hz. �sa�nın nefesi (hissedilir).
	67	ol m�ferri� m�yesi yığıt olub bu nefesdin �asta c�n�a �ut olub	O i� a�an yakut misali görünüşüyle nefesinden hastalara �ifa olmuş(tur).
	68	hem zena�d�nıda yüz miş c�n es�r ��hıda yüz Y�suf-ı Ken� �n es�r	çenesinde yüz bin insanın esir olduĝu gibi çene çukurunda da yüz Yusuf peygamber esirdir.
	69	z�lfidin salsa �ı�arur�a kemend köprek eyleb bu kemend ol �lni bend	Sevgili kement atmak için sa�ını salsa bu kement o halkı daha fazla baĝla(r)mı�.
5 ^a	70	�av�-ı �ab�ab ol z��an �stide n�n �b-ı �ayv�n�a �ab�b amm� nig�n	Güzelin çenesinin altında nun har�ine benzeyen gerdanlıĝı, ölümsüzlük suyunun ters dönmüş kabarcıĝı gibidir.
	71	hem �adının� na�lı�a c�n celvesi hem �ıramı �b-ı �ayv�n celvesi	Boyunun fidanı can, y�r�y��� ölümsüzlük suyunun tecellisidir (görünüşüdür).
	72	k�z bile la� lı � aceb �atına t�z�b her n��e bu ��t�r�b ol tirc�z�b	Güzelin gözü ve dudaĝı nice (�����) huzura dizmi�. G�z� ��d�r�rken dudaĝı nicesini diriltmiş.
	73	cism � g�l-gün k��legi g�l �zre g�l k�rmegidin t�bsız yüz miş k���l	G�l renkli ve desenli g�mleĝinde g�l üstüne g�l (görünür). Yüz bin (sayısız) gönül (bunu) görmekten takatsizdir.
	74	k��lek �zre n��e �ulle reng reng	Cennet elbisesi olan g�mleĝinin

	şan ^c atıda cān çekib ⁴⁶ Rūm u Fereng	üzerindeki renk renk hünlerden (sanattan) nice Rum (Anadolu) ve Frenk (Avrupa) can çekiş(ir)miş.
75	hulle rengi neçe kim kâtil bolub ‘ıtrıdın yüz cān yana hâşıl bolub	Cennet elbisesinin rengi itibariyle katil ol(ur)muş. Kokusundan yine yüzlerce can diril(ir)miş.
76	kâfir-i kâtil közige barca ⁴⁷ kām bu ki salgay dīn elige kâtl-ı ‘ām	Katleden kâfir gibi olan gözlerinin tüm muradı, İslam ülkesini tamamen katletmektir.
77	kim ki bağlab saçı zünnārın hayāl dīn ü imānını eyleb pāy-māl ⁴⁸	Zünnar gibi bağladığı saçını hayal eden kişi din ve imanını, ayaklar altına al(ır)mış.
78	hüsni ü lutfi cān ara her tutku ⁴⁹ dēg bir ayak suv birle belkim yutku dēg	Güzelliği ve lütfu canı tutacak gibi, bir kadeh su ile belki yutulacak gibi.
79	şu ^c le-yi hüsni salıb devrānga ot āteşin la ^c lıda ammā cānga ot	Güzelliğinin parıltısı (alevi) dünyaya, ateşli dudağı da cana ateş sal(ar)mış.
80	tapıb āteşgāh-ı ‘ışkın ehl-i hūş pārsā sūzende vü zühhād-kūş	Akıl sahipleri (onda) aşkın ateş yerini bul(ur), zahidler yanıp kül ol(ur)muş.
81	kasr üze bu şekl ile tersā kıızı bel kuyaş eyvānıda ‘īsā kıızı	Köşk üzerine bu görünüşü ile Hristiyan kıızı adeta İsa peygamberin güneş köşkündeki kıızı gibidir.
5 ^b	82 Şeyh könlige çağılkaç eyle barķ şu ^c le deryāsığa cānı boldı ğarķ	Şeyhin gönlüne öyle şimşek çakar çakmaz canı parıltı denizine boğuldu.
83	asradı köp özni istiğfār etib ağzıda lā-ḥavlni tekrār etib	Ağzında lahavleyi durmadan tekrarlayıp tövbe ederek kendini çok sakınmış(tı).
84	şūḥ açķac şu ^c le-yi ruḥsārın örtedi lā-ḥavl u istiğfārın	Güzel, parlak yüzünü açar açmaz (şeyhin) lahavlı ve tövbesini yaktı.
85	bolmış érdi cismi tofraķğa nigūn bir dem ol üyge ‘aşā boldı sūtūn	Bir an o eve asâsı sütun (gibi) oldu. Bedeni toprağa adeta düşmüştü.
86	arķasın koydı demī dīvārga	Sırtını bir an duvara yasladı ve o tuhaf

⁴⁶ b’nin noktası yazılmamış.

⁴⁷ cim ya da çim’in noktası yazılmamış.

⁴⁸ p’nin noktası yazılmamış.

⁴⁹ Yz. *tuķu*.

	ḫayret eyleb ol ġarīb āṣārġa	eserlere ṣaşırmış(tı).
	87 hem ‘aṣā hem cismiġa yétte ṣikest ḫālídın bardı vü boldı yérke pest	Hem asâ hem bedeni kırılmış halde kendini kaybederek yere serildi (düştü).
	88 gāh bī-ḫāl oldı geh öz ḫālıda lāl olub aṣḫāb anıḡ aḫvālıda	Şeyh gah kendinde gah kendinden geçer oldu. Adamlarının ise onun (bu) hallerinden dilleri tutulmuş(tu).
	89 ḫayret eyleb her birige baķıpan baş kıuyı salıb avuclar қақıpan ⁵⁰	Onlar birbirlerine ṣaṣkınlıkla bakıp, avuçlarını vurarak (şeyhin) bu durumundan (dolayı) başlarını öne eğmiş(ti).
	90 ḫālıġa aķṣamġaca ḫayrān ḫalıb belki öz ḫālıġa ser-gerdān ḫalıb	(Şeyhin) haline aķṣama kadar ṣaşıırıp kalmışlar. Belki (şeyhin) kendisi de haline ṣaşırmış(tı).
	91 tün sevādı kıldı cün künni ḫara zūlmet-i küfr ol ṣıfat kim deyr ara	Gece karanlıġı günü kararttıġı için manastırdaki o varlık küfrün karanlıġıdır.
	92 ol ḫara kün başıġa kēlgen ḫarı rūzigārı hem ḫara tābi‘ ları	Hem o kara günü yaşıyan ihtiyarın hayatı hem de ona uyanların hayatı karadır.
	93 ḫaldılar muġ deyriniḡ tofraġıda ḫaysı tofraķ kim beliyyet taġıda	Zerdüşt tapınaġının topraġında kaldılar. O toprak ki bela daġı içindedir.
6 ^a	94 Şeyḫniḡ allıġa kēldi eyle tün kim kiṣi körmeydür andaķ tīre kün	Şeyh öyle bir gece yaşıadı ki böyle karanlık bir günü hiçbir insan görmemiştir.
	95 kökke yapıb perde-yi idbārlar her yan aḫterdin қақıb mismārılar	Gökyüzüne bahtsızlık perdesini kurarak (örterek) her tarafa yıldızdan çiviler çakmış.
	96 çarḡ eṣķin aķızurġa ⁵¹ düd étib kökniḡ eṭrāfıda ḫīr-endūd étib	Felek (kendi) gözyaşını akıtarak kederlenip göġün etrafını siyahlık kaplamış.
	97 tapıban gerdün taḫarrükdin ferāġ ornıdın tēprenmey ol yaṗlıġ ki taġ	O, daġ gibi yerinden hareket etmedi, dünya dönmekten vazgeçti.
	98 çarḡ derd ehliġa bī-dād eyleben	Talih dert sahibine zulmederek daġ (gibi)

⁵⁰ kaflardan birinin noktaları ile b/ p’nin noktaları yazılmamış.

⁵¹ Yz. aķırururġa.

	tağ tağ endūh icād ⁵² eyleben	keder oluşturarak
	99 dehrni ol tağlarğa yaşurub yüz tümen miñ taşlar hem yağdurub	Dünyayı o dağlara gizleyip hem (de) yüz binlerce taş yağdırmış.
	100 közlerin gerdün kılib ahter-feşān Şeyh aḥvalığa şivendin nişān	Gözlerini döndürüp yıldız saçması Şeyhin feryadının nişanıdır (göstergesidir).
	101 barca dehr ehliğa bu mātem-serā küydürub anıñ ‘azāsıda ƙara	Bu matem ifadesi bütün dünya adamlarına (göre) Şeyhin sabrını (tamamen) yakıp yıkmış (kapkara yapmıştır).
	102 Şeyh-i mazlūm giriftār-ı naḥif tüşmegen ⁵³ iş başığa tüşgen za‘if	Mazlum Şeyhin başına olmadık iş gelince takatsiz, düşkün (ve) zayıf olmuş.
	103 ‘ışƙ-ı zālīm zulmıdın zār u nizār deyr tofrağıda yatıp ḥār u zār	Zālīm aşkın zulmünden ağlayıp zayıflayarak ülkenin toprağına yatıp hakir (görölmüş.)
	104 ‘ışƙ yaqıb cism ile cānığa ört küfr salıb dīn ü imānığa ört	Aşk beden ve ruhunu ateşe vermiş. Küfür din ve imanına ateş salmış.
	105 eşk ara batıb velī ağızı ƙurub köñli otı şu‘ le ağızdın urub	Gözyaşlarına boğul(ur)muş ancak gönlündeki ateşin alevi ağızından çıktığı için ağız kuru(r)muş.
6 ^b	106 ‘ışƙ eyleb rüzigārın hem ƙara tün ḥod eyleb yoƣ u barın hem ƙara	Aşk hem onu (kendini) hem de (onun) varını yoğunu karartmış.
	107 yüz belā cānığa cūn boldı naşīb dēr edi ḥālığa yığlab ol ƣarīb	O garip, canına (kendisine) sayısız dert kısmet olduğu için haline ağlayarak (şöyle) derdi:
	108 kim bolur her laḥza renc efzūn maña nē edi kim kıldıñ ay gerdūn maña	Ey felek, her an bana çok eziyet edersin, (ben sana) ne yaptım ki!
	109 ‘āfiyetdin ‘ışƙ sarı başladıñ yüz yanar ot içre alıb taşladıñ	Esenlikten aşka doğru geçiş yaptın, sonsuz yanan ateşin içine (beni) alıp attın.
	110 közge ol körgüzüb mihr-i münir yaşurub ğam şāmığa kıldıñ esir	O parlak güneş (gibi) göze görünerek keder akşamına saklanıp tutsak ettin.
	111 ƣaysı şām-ı ğam ki kök cevfi ara āferiniş ‘arızın ƣılğan ƣara	Yaratılmışların yanağını karartan (bir) gam akşamı ki gök boşluğunun içindedir.

⁵² Yz. icād.

⁵³ Yz. t ve ş harflerinin noktaları yazılmamış.

	112 dūzaḥ-ı ğam dūdı ‘ālemni tutub şu‘ lesin könlüm otıdın yarutub	Gam cehenneminin dumanı dünyayı sarmış. Şulesini gönlümün ateşi ile parlatmış.
	113 Allāh Allāh nè kēcedür bu kēçe şa‘b mundaḥ yā Rab olğay-mu kēçe	Allah Allah bu nasıl bir gecedir! Ya Rab, böyle zor gece olur mu!
	114 ötkerib mēn köp ‘uḡūbet kēçeler körmedim mundaḥ şu‘ ūbet kēçeler	Ben çok eziyetli geceler geçirmiş(ti)m ama böyle zor (çetin) geceler görmedim.
	115 tūn ėmes dūzaḥ otınıḡ dūdıdur yā felekniḡ āh-ı kīr-endūdıdur	Gece değil, cehennem ateşinin dumanıdır ya da feleğin katran ahıdır.
	116 beyte tūn yā Rab nūmūdār olmasun anda hēc ādem giriftār olmasun	Ya Rab, böyle gece (bir daha) görülmesin, ona hiçbir insan yakalanmış olmasın!
	117 bilmen āyā tūn belāsın-mu dēyin saḡa tüşken kūn belāsın-mu dēyin	Acaba bana düşen gece belasını mı (yoksa) gündüz belasını mı söyleyeyim bilmiyorum.
7 ^a	118 cism ü a‘zā vu ḥavās u ‘aḡl u hūş ‘ışḡdın boldılar andaḥ perde-pūş	Beden, organlar, duygular ve fikir aşktan öylece örtüldüler.
	119 kim dēgeysēn kim [biri] mevcūd ėmes ‘ışḡ bī-dādıḡa cer nā-būd ėmes	Aşkın zulmüne sürüklenip perişan olmayan hiç kimse yoktur.
	120 peykerimde anca yok tāb u tevān eşḡ dēḡ bolḡuca kūyide revān	Sevgilinin bulunduğu yere gelince yüzümden gözyaşı güçsüz bir şekilde akar.
	121 başıma kuvvet yok anca urḡalı taş üze ḡam fartıdın sindurḡalı	Başımı gam fazlalığından (parçalayarak) kurtarmak için taşa vurmaya o kadar kuvvetim yok.
	122 köz ḡanı ol ay yüzige salḡuca ol ḡuyaş envārıdın nūr alḡuca	O ayın ışığı yüzüne vuruncaya kadar, o güneş parlaklığından nur alıncaya kadar göz nerede?
	123 ḡol ḡanı köksümge ḡārā urḡu dēḡ başıma tofraḡlar savurḡu dēḡ	Göğsüme mermer vuracak gibi, başıma topraklar savuracak gibi olan el nerede?
	124 hūş ḡanı eyleḡünce özini ḡabḡ bērmegünce yol dimāḡ üyige ḡabḡ	Kendini zapt edince, akıl evine yol vermeyince (yanılınca) şuur nerede?
	125 ḡanı ‘aḡl ėtkünce iş tedbīrini ḡılḡuca vīrān köḡül ta‘mīrini	İşin önlemini alıncaya kadar, perişan gönlü tamir edinceye kadar akıl nerede?

	126	kanı şabr êtkünce derdim çâresin ⁵⁴ yâ devâ ⁵⁵ êtkünce bağırm pâresin	Derdimin çaresini buluncaya kadar ya da bağırmın parçasına çare buluncaya kadar sabır nerede?
	127	gam yêgünce hâlîma kanı köñül kim êrür hâlâ ölüg sâni köñül	Gam beni yiyince (kuşatınca) gönül nerede? Gönlü hala ölü zanneder.
	128	maña bu yol nê belâlîg yol êdi her nê kim andın beter yok ol êdi	Bu yol bana ne belalı yoldu. Ondan daha fenası yoktu, en kötüsü oydu.
	129	kâş hergiz bolmağay êrdim tirik ‘ömrni körgünce bu yañlıg êrik	Ömrünü böyle mahvolmuş görünce, asla yaşamayacaktım (yaşamayıdım) (dedi).
7 ^b	130	yêtti ênse êrdi bir barğ-ı hatar koymasa êrdi vücûdı[m]dın eşer	Tehlikeli (korkunç) şimşek inseydi, vücudumdan eser bırakmasaydı.
	131	dostla[r] nêtti meded yêtkürseñiz cem‘ olub mên zârni öltürseñiz	Dostlar toplanıp ben inleyeni öldürseniz, bana yardım etseniz ne kaybedersiniz.
	132	tâ kurt[ul]a dehr ‘ârımdın mênîñ dehr êli efğân-ı zârımdın mênîñ	Dünya kadar olan utancımın ve dünyadaki inleme, ağlamamdan beni kurtarması için
	133	cânıma aşhâb tiğ-i katl uruñ küydürüb her yan külümni savuruñ	Bana ashabın ölüm kılıcını vurun, (beni) yakıp her tarafa külümü savurun.
	134	tâ cihânda beyle rüsvâ bolmayın bir öley yüz katla her dem ölmeyin	Dünyada böyle rezil olmayayım. Her defasında yüz kez ölmeden bir defa öleyim.
	135	hâlîga aşhâb hayrân yığlaban her dem anıñ derdidin kan yığlaban	Ashab (onun) haline şaşırmış bir şekilde ağlayıp her an onun derdinden kan ağlayarak
	136	boluban cem‘ ol gürüh-ı müstemend Şeyhka déb her biri bir nev‘ pend	Zavallılar toplanarak Şeyhe her biri bir çeşit öğüt vermiş.
	137	Şeyh olarnıñ pendini fehm êtmeyin nükte ma‘ nîsiğa belkim yêtmeyin	Şeyh onların öğüdünü anlamadan hatta nükte manasını kavrayamadan
	138	‘aql mîzânı bile kılğan hıtab ‘ışk tûrıda tapıb andın cevâb	Aşk dağında ondan cevap bularak akıl terazisiyle hitab etmiş.
	139	biri déb kim mürşid-i erbâb-ı dîn	Biri, din erbabının mürşidi yolun toprağını

⁵⁴ Yz. *câresin*.

⁵⁵ Yz. ilaç, çare, derman manasına gelen “devrâ” ya da “dūrâ” şeklindedir.

	hāk-ı rāhın kıla ehl-i yakīn	iman kuvvetiyle âşık eder, demiş.
	140 kimse yolında bolur bu vāridāt özni zabt etmek tapar anda necāt	İnsana (onun) yolunda bu içe doğan şeyler malum olur. Kendini zapt eden onda kurtuluş bulur.
	141 dēdi ay ferzend dē özlük kanı tā ki mēn hem zabt kılğay mēn anı	Ey Oğul! Söyle, ben onu zapt edinceye kadar benlik nerede?
8 ^a	142 biri dēb kim bu ērūr şeytān işi zıkr ile mundın tapar maḥlaş kişi	Biri, bu Şeytan işidir. İnsan (Allah'ın adını) zikretmekle bundan kurtulur, demiş.
	143 Şeyh dēb cem'iyet anda şart ērūr mēn perīşān mēn nē ḥāşiyet ērūr	Şeyh, topluluk onda şarttır. Ben perişanım ve güçlü değilim, demiş.
	144 biri dēb key muḳtedā-yı ehl-i rāz bu belā def' iḡa vācibtūr namāz	Şeyhe tabi olan sırdaşlardan biri, bu belayı savmak için namaz gereklidir, demiş.
	145 Şeyh dēb kim urma bu ma' nīde dem tilbedūr mēn tilbege yoḳtur kalem	Şeyh, bu konudan söz etme. Deliyim ben, deliye kalem gerekmez, demiş.
	146 biri dēb kim ḳop ṭahāret eylegil ēlge ṭā' atḳa işāret eylegil	Biri; yerinden kalk, temizlen, halka ibadette örnek ol, demiş.
	147 Şeyh dēb yoḳ kōz yaşımdın özge suv ḳan kēlūrde kim baḡırdın kōzge suv	Şeyh, gözyaşımından başka su yok (o da) göğüsden kan gelirken göze gelen sudur, demiş.
	148 biri dēb kim ḡusl pāk eyler kōḡül ḡusl ētib rūsvāsıdın zār bol	Biri; gusül gönlü temizler, arınıp rezilliğine ağla, demiş.
	149 Şeyh dēb kim ḡarḳa-yı baḡr-ı fenā bolmışam mēndin nē istersēn yana	Şeyh; yokluk denizine batmışım, benden yine ne istiyorsun, demiş.
	150 biri dēb tesbīḡe meşḡül bol bu perīşān ḡāldın ma' zül bol	Biri; tesbih ile meşgul ol, bu perişan halden kurtul, demiş.
	151 Şeyh dēb tesbīḡ üzdī tārnı çēktim anda rişte-yi zünnārnı	Şeyh, belime zünnarı bağlayabilmek (için) tesbihin ipini kopardım, demiş.
	152 biri dēb misvākke kıl ilticā aḡzına alıb kētūr sünnet becā	Biri; misvağı ağızına alıp sünneti yerine getir, misvağa sığın, demiş.
	153 Şeyh dēb misvāk eḡer kılsam heves ' acz u ḡayret barmaḡı aḡzımḡa bes	Şeyh, misvağa heveslensem acizlik ve şaşkınlık parmağı ağızıma yeter, demiş.

	154	biri dēb sehvī eger tutti vücūd ‘özriğa tofrağ öpüb kılğıl sücūd	Biri, hata(lar) bedenini sardıysa özür için toprak öpüp secde et, demiş.
8 ^b	155	Şeyh dēb kim ağızıb ılan yaşını almağumdur bu eşigdin başını	Şeyh, kanlı gözyaşını akıtarak bu kapıdan ayrılmak istiyorum, demiş.
	156	biri dēb kim Rūmgā boldı sefer Ka‘beni kılmak kerek emdi mefer	Biri; Rum’a gitti, şimdi Kâbe’yi sığınılacak yer yapmak gerek, demiş.
	157	Şeyh dēb kim anda nē kıldım taleb vaqtıdur ‘azm eylesen Batḥā sarı	Şeyh; Mekke’yi ne yapayım, (güzele) doğru yola çıkmak vaktidir, demiş.
	158	biri dēb kim yüzlenib şahrā sarı munda taptım nē çekey ol yan ta‘ab	Biri; çöle doğru yönelip (onu) burada buldum, o eziyetleri tekrar niçin çekeyim, demiş.
	159	Şeyh dēb kim munda taptım anı mēn Rūm bārīde ⁵⁶ nētey Batḥānı mēn	Şeyh; onu burada buldum, Rum diyarında Mekke’yi ne yapayım, demiş.
	160	biri dēb kim cün sefer boldı tamām eylemek hoştur vaṭan sarı ḥıram	Biri, sefer tamamlandığı için vatana doğru salınarak gitmek hoştur, demiş.
	161	Şeyh dēb kim gūyiyā kim zū‘l-mēnān bizge deyr etken durur aṣlī vaṭan	Şeyh; nimet veren, sevgilinin bulunduğu yeri (sanki) bize asıl mabed edindirmiştir, demiş.
	162	biri dēb kim cün meşāyihka bu iş yětse bizge yētgey asru serzeniş	Biri; Şeyhlerinin başına böyle bir iş geldiğinde biz (biz dervişler) çok azar iştiriz, demiş.
	163	Şeyh dēb kim yok alar birle işim kim ḥarābāt içredür ister kışim	Şeyh, benim onlarla işim yoktur. Meyhanede bulunmak isterim, demiş.
	164	biri dēb kim vecd ü ḥālātın kanı zühd ara pākīze evkātın kanı	Biri demiş ki coşkunluk ve cezbe içindeki temiz hallerin nerede?
	165	Şeyh dēb kim deyr ara ḥālāt erür kim tufeyli üzre yüz evkāt erür	Şeyh, manastırda cezbe halleri sığıntıya sınırsız vakit sunan durumlardır, demiş.
9 ^a	166	ol kēce ol ḳavm erür köp pīc ü tāb ⁵⁷ Şeyh aḥvālīga eyleb ıztırāb	O gece o cemaat Şeyhin hallerinden üzüntü duydukları için çok ızdırap içindeydiler.
	167	ta‘na eyleb Şeyh pervā etmeyin	Onlar ayıplar (ama) Şeyh çekinmez(di).

⁵⁶ Yz. bārīnde.

⁵⁷ Yz. p ve b’nin noktası ve i gösterilmemiş.

	pendler dēb Şeyh ⁵⁸ yêrige yêtmeyin	Onlar öğütler verince (verse de) Şeyhe ulaşmaz(dı).
	168 tā seher deyr ehli ğavġā eyleben ehl-i dīn hālın temāşā eyleben	Seher vaktine kadar dünya ehli tartışarak din ehlinin halini seyrederek
	169 hezl étib dīn ehli āyīni bile köp mübāhāt eyle öz dīni bile	Müslümanların töreni ile alay edip kendi dini ile çok övünmüş(tür).
	170 ehl-i dīn birle temeshurlar kılıb öz ʔarīkığa tefāhurlar kılıb	Din ehli ile alay etmiş, kendi yoluna övgüler düzmüş(tür).
	171 tēḡ tutub endişe-yi güm-rāhlık Lāt ⁵⁹ lāsın lā-yı illallāhlık	(Onlar) doğru yoldan çıkmışlık düşüncesiyle Lat (putunun) lā'sıyla illallah'ın lā'sını (birbirine) denk görmüşler.
	172 ol uluska bu şekāvet bir sarı deyr ehlidin yüz ⁶⁰ şemātet her sarı	O ulusta böyle bir kötü yaratılışlı bulunduğu için dünya ehli (şeyhin) kötü durumda olmasına çok sevinmişler.
	173 Şeyh aşhābı bile aşhāb-ı deyr ḡāh şerdin nükte ayıb ḡāh hayrdın	Bir yandan Şeyhin müritleri bir yandan fani dünyanın müritleri şerden ve hayırdan nükte söylemişler.
	174 Şeyh deyr aşhābığa imdād étib gerci her dem yüz ihānet fehmi étib	Şeyh dünya adamlarına yardım ederek her an (İslamiyete olan bağlılığına) yüz vefasızlık etmiş(tir).
	175 taḡ yaruḡ bolġunca mundaḡ tīre-hāl ol müsülmānlarğa yêtkürdi melāl	Tan parlak olunca böyle fena hal, o Müslümanlara sıkıntı getirdi.
	176 cūn yaruġluk tīrelīġnı kıldı pest çaldılar nākūs ḡayl-ı but-perest	Parlaklık fenalığını (karalığını) alçalttığı için putperest topluluğu kilisenin çanını çaldı.
	177 çarḡ körgüzdi ḡuyaş envārını eyle kim tersā kıızı ruḡsārını	Felek, Hristiyan kızın yüzünü gösterince güneşin pırıltılarını göstermiş gibi oldu.
9 ^b	178 deyr ehliġa uzaldı mācerā Şeyh 'ışkı birle aḡvālı ara	Şeyh, aşkından kilise ahalisinin arasında yere uzanıp yattı.

⁵⁸ şın noktasız yazılmış. (seyh).

⁵⁹ *Lāt* (< el- Lāt): İslam öncesi Tanrıça. Araplar onun Kâbe'de yaşadığına inanırlardı ve ona ait bir put vardı.

⁶⁰ y'nin noktası yazılmamış.

	179 küfr ara tüşti ‘ aceb cem‘ iyeti deyr ehliniñ milletiga kuvveti	(Şeyh) inkar edenlerin arasına düşünce kilise ahalisinin kuvveti
	180 dñ ehliniñ hacleti haddın aşib Şeyhni taşlab uyatdın tarķaşib	Müslümanların utancı haddini aşmış. (bu nedenle din ehli) Şeyhi dışlayıp utançtan dağılmış.
	181 Şeyh mehzel boldı deyr etfālīga kim küleler ⁶¹ érdi anıñ hālīga	Şeyh kilisedeki çocukların alay konusu olduğu için onun haline gülerlerdi.
	182 ol ğarīb ü ‘ aşık-ı zār u qarı yol üze yatıb közi manzar sarı	O garip, yaşlı ve inleyen âşık yolun üzerine yatıp gözünü sevgilinin bulunduğu yere doğru (diker).
	183 basıb ötken halk étib izā aña yok veli yüz ancadın pervā aña	Geçip giden halk ona o kadar eziyet etti ki ancak (yine de) yüzünde korku yok(tu).
	184 miñnetidin ğāyib u hāzırķa raħm şiddetidin mü’min ü kāfirğa raħm	Gizli ve âşıkarak yapılan eziyetin şiddetinden mümin ve kâfirler ona acır,
	185 lik tersā-zāde-yi āfāk-sūz Şeyhni ol nev‘ kılğan tīre-rūz	Ve lakin her tarafı yakan Hristiyan kızı Şeyhi kapkara etmiş.
	186 dñ tarīķıdın müberrā eylegen küfr deyri içre rüsivā eylegen	Din yolundan çıkarmış, putperestler içinde rezil rüsivā etmiş.
	187 perdedin eyleb nażar zārı sarı yaşurun baķıb giriftārı sarı	İnleyen, aşka tutulmuş Şeyhe doğru perde arkasından gizlice bakmış.
	188 ğaflet eyleb cün körüb pā-mālını özige keltürmey anıñ hālını	Onun bu gafıl, ayaklar altına alınmış halini görünce onun halini(n) kendi başına gelmesini istemez.
	189 kaşd-ı dñ u ğāret-i cān eyleben lik özni gül u nādān eyleben	Kendini ahmak ve cahil duruma düşürerek dine ve onun canına kastetmiş.
10 ^a	190 furķatıdın Şeyh cānı örtenib ⁶² belki peydā vü nihānı örtenib	(Sevgilinin) ayrılığında Şeyhin canı yanmış(tır). Hatta âşık ve gizli olan her şeyi yanmış(tır).
	191 kündüz aķşamģaca bağrı cāk cāk kēçe tañ atķunca furķatdın helāk	Ayrılıktan gündüz aķşama kadar bağrı parça parça; gece tan atıncaya kadar helak ol(muş).

⁶¹ Yz. köreler.

⁶² Yz. örtetib.

	192	her nefes bir aydın artıb miḥneti bu édi bir ayğa tēgrü ḥāleti	Bir ayda (çektiği) eziyeti her nefeste artmış. Bir aylık durumu buydu.
	193	cünki ḥaddın ötti renc ü derd aḡa tofraḡ oldı cism-i ḡam-perver aḡa	Ona yapılan eziyet ve dert haddini aştı, ona gam veren vücudu toprak oldu.
	194	kāfir-i zālīm sirişt-i ‘ işve-ger yana ol manzardın oldı celve-ger	Nazlı yaradılışlı zālīm kāfir yine o görünüşünden (dolayı) edalı oldu.
	195	ot salıb ‘ ālemḡa ḡüsn ü nāzıdın sürdi öz üftādesiniḡ rāzıdın	Güzellik ve cilvesinden āleme ateş saçarak kendi âşığının sırrını âşıkâr etti.
	196	kim āyā İslām élige rāh-ber dīn ü İslām ehliḡa irşād-ger	Ey Müslümanlara kılavuz, dīn ve iman sahibine Hak yolunu gösteren!
	197	cün saḡa Ka‘ be ṭavāfı érdi fen deyr eşiginde nēdin tuttuḡ vaṭan	Sana Kâbe’yi tavaf (etmek) bilimdi. Kilise kapısını niçin (kendine) vatan ettin.
	198	sēni dērler dīn élige dest-gīr küfr deyrıḡa nēdin bolduḡ esīr	Senin için İslam ülkesine yardımcı derlerdi. Neden kāfirlerin mabedine esir oldun.
	199	menzilide bir kēçe ehl-i sefer tutsa teskīn taḡlası eyle güzer	Yolcu bir gece menzilde konakladığı zaman ertesi gün (tanla beraber) yoluna devam eder.
	200	Şeyḡ kim bir ay sükūn fen eylemiş deyr tofraḡını mesken eylemiş	Şeyh ise bir ay bilimden uzak kalmış, kilise topraḡını mesken tutmuş(tu).
	201	küfr deyride bolub ārām aḡa zūlmet ehlidin nè érkin kām aḡa	Küfür ülkesinde ona huzur gelmiş. Zulmet ehlinden isteği nedir acaba?
10 ^b	202	Şeyḡ körkec ol cihān-ārā cemāl istimā‘ étkec bu rūḡ-efzā maṣāl	Şeyh o cihanı süsleyen güzelliğini görünce cana can katan sözlerini işitince
	203	cümle a‘ zāsıḡa koydı za‘ f yüz ḡāḡ eğildi cismi ḡāḡı boldı tüz	Bütün organlarına zayıflık geldi (yerleşti), vücudu ḡāḡ eğildi ḡāḡ düz oldu.
	204	hūṣ itib sustaydı özdin bī-ḡaber cismide ḡalḡay ḡayātıdın eşer	Bilincini kaybettiği için bayılır, vücudunda hayattan eser kalmaz.
	205	deyr éli eyleb ḡümān kim öldi ol miḡ yıl ölgenler bile tēḡ boldı ol	Manastır ülkesi onun öldüğünü sanıp bin yıl önce ölenler gibi oldu.
	206	bir kēçe күndüz ölügler dēḡ yatıb ol ṣanem ḡālıḡa başın ırḡatıb	Bir (gün) gece gündüz ölüler gibi yatmış, o çok güzel sevgili (onun) haline başını sallamış(tı).

	207	hālīga hayret kılib küffār hem raḥm étib ol kâtil-i hûn-ẖār hem	Haline hem kâfirler hem de kan içen kâtil (olan sevgili) şaşırıp merhamet etmiş(ti).
	208	kê[l]diler başığa ehl-i küfr ü dîn eyle kâmil ‘ışkığa déb âferîn	Başına küfür ve din ehli gelerek böylesine mükemmel âşık olan Şeyhe aferin demişler.
	209	başını tofrağdın eyleb beyik kıldılar ma‘lûm kim êrmiş tirik	Başını topraktan kaldırıncan canlı olduğunu anlamışlar(dı).
	210	‘ışkıdın êl könlige te’şir olub ol şanem hālīga hem tağyir olub	Aşkıyla halkın gönlüne etki etmiş(ti). O güzel de değişmeye başlamış(tı).
	211	kıydı maqtûlı başı üzre ayağ hasta maḥşûd êsi tapḳac dimāğ	(Güzel) maktulün başı üzerine ayağını koyunca hasta ve (canına) kastedilen Şeyhin şuuru yerine geldi.
	212	actı ol gül-çehre ruḥsârığa köz nê yüzide reng ü nê ağızda söz	O gül yüzlü, yüzünü açınca (şeyhin) ne yüzünde renk ne de ağızda söz kaldı.
	213	müddeti ol nev‘ güng u lâl êdi nükte sürmekdin tili bî-hâl êdi	O süre boyunca bir çeşit dilsiz idi, nükte yapmaktan dili halsiz idi.
11 ^a	214	hālīga keltürdi cün zevḳ-i vişâl kâfir-i zâlim yana kıldı su’âl	Zâlim kâfir (sevgili), (şeyhi) kendine getirdiğinde yine soru sordu.
	215	kim cü sordı Şeyḥ hâlî şüretin aṅla[ga]lı déb hâlî keyfiyetin	Şeyhin halini, durumunu anlamak için (o güzel) sordu.
	216	zerḳ ile Şeyḥ özni bî-hûş eyledi nüktedin ağızını hāmûş eyledi	Şeyh hile ile kendini bayılmış gibi gösterdi. Nükteden (mahsus, bilerek) ağızını açmadı.
	217	êmdi öz hālîdadur bêrdik cevâb olca biz evvel aṅa kılduḳ ḥıṭâb	Şimdi kendindedir (diye) cevap verdik, biz ona daha evvel seslendik.
	218	Şeyḥ âh urdı vü boldı eşk-rîz dêdi ay köñül saṅa salḡan rustaḥîz	Şeyh ah etti ve gözyaşları akıttı. Ey gönül, sana kıyamet getiren (bu)! dedi.
	219	cün sorarsın ‘arz kılmay nêyleyin nê tekellûf birle pinhân eyleyin	Sorduğunda (halimi) bildirmeyeyim de ne yapayım. Nasıl (bir) dirayet ile gizleyeyim.
	220	maḥfî esrârdın ötüptür cün bu iş dêr mên êmdi bêrkitib baḡrımğa niş	Şimdi bağıma ok batırıp, bu iş gizli sır olmaktan çıkmıştır, derim.
	221	deyr ara kim bu nev‘ zâr olmışam	Halk arasında böyle ağlamış, aşk bağına

	‘ışķ bendiĝa giriftār olmışam	yakalanmışım.
	222 her belā cānımĝa kım ĥādıř durur ‘ārızıñ kōrmek aña bā‘ış durur	Her bela beni bulduĝu iin yanaĝını gōrmek ona sebeptir.
	223 tırfe manzardın cū ĥüsnüñ boldı fāř eyle kım tōrtinci manzardın kıyaş	Ender gōrülen yüzünün güzelliĝi ortaya ıktıĝı için güneş sanki dōrdüncü gōkten gōrölür.
	224 nē taĥammöl çaldı nē tākāt maña ‘aķl u ĥüř ayttı hem ol sā‘at maña	Bana akıl (verici sözler) söyledi (fakat) o vakit bende ne tahammöl ne de mecal kaldı.
	225 mücmel öz ĥālımın ızhār eyledim sēni derdimdin ĥaberdār eyledim	Kısaca kendi halimi sana anlattım, seni derdimden haberdar ettim.
11 ^b	226 ārem ētseñ hem saña āsān ērür ķatl kılsañ hem ĥayāt-ı cān ērür	Eĝer çare olsan sana kolay olur, öldürsen de canımın hayatı olur.
	227 eyle kım ‘arz eyledim ĥālımın bil sēn bilürsēn raĥm yā ķatl kıl	Böylece halimi anlattım, bil. Ya merhamet et ya da öldür, sen bilirsin.
	228 dēdi řūĥ ay mürřid-i ‘ālī-řıfāt ehl-i İslām içre yok ērmiř uyat	O güzel (ona) dedi ki: Ey yüce vasıflı rehber, Müslümanlar arasında utanma yok imiş.
	229 sēn kēbi İslām ēlige muķtedā nē perīřān nükteler kıldıñ edā	Senin gibi İslam halkına lider olan birisi neden kederli sözler söyler?
	230 nē ĥayā fehmi oldı sēnde nē edeb sēn ‘aceb dēgen sözün sēndin ‘aceb	Sende ne hayā ne de edep var anlaşıldı! Senin söylediĝin söz senden de tuhaf.
	231 kım ki bolsa ehl-i ‘ıřķ ay pīřvā bil anı maĥz-ı edeb kān-ı ĥayā	Ey din rehberi, her kim āřık olursa onu edebın aslı ve hayānın kaynaĝı bil!
	232 bī-teĥāřı söz dēmek munda tebāĥ adındın kēlmegey ay tıfl-ı rāĥ	Ey tecrübesiz, böyle çekinmeden söz söylemek mahvolmuşlara özgüdür! Başkasından (böyle söz) gelmez.
	233 řeyĥlık tavrıda atıñ yok mudur aķ saķalıñdın uyatıñ yok mudur	şeyhlikte namın yok mudur, ak sakalından utanman yok mudur?
	234 cūn saña toķsan u yüzge yētti yař hem ķarı dēmek bolur hem sēni yař	Yaşın doksan ve yüze ulařtıĝı için sana hem ihtiyar hem ocuk demek (uygun) olur.
	235 yaş iseñ kērmey durur ‘aķlıñ henüz	Genç isen aķlın henüz ermiyor. Yaşlanmış

	ķarıġan deġey ħarīflıġdın⁶³ bu söz	olana bu sözü sonbahar mevsiminde söylemek (yakışmaz).
	236 yaş ėmessĕn ķarı vü mehbûtsĕn ‘aķl u hûşuġ zāyil ü fertûtsĕn	Genç deġilsin, yaşlı ve ne yaptığını bilemez duruma gelmişsin. Akıl ve şuurun yok olmuş, pek ihtiyarlamışsın.
	237 nè ‘ibādetler edā kıldıġ deġil cins-i insāndın bu kĕlmes aġlaġıl	Ne kadar ibadet ettiğini söyle (ki) insan cinsinden bunun gelmeyeceğini anla.
12 ^a	238 hĕc şek yoktur maġa ay bū’l-heves kim til ü köġlūġ bu sözde bir ėmes	Ey heves sahibi, dilin ve gönlün bu sözde bir deġildir (bundan) hiç şüphe yoktur!
	239 ‘ışķnı maĥfī tutarlar ehl-i rāz fāş ėterdin köp ķılurlar iĥtirāz	Sırdaşlar aşkını gizler, açığa çıkmasından çok sakınırlar.
	240 ĥāşşa ma‘ şūķ allıda ķılmaķ ‘ıyān beyle tünd bī-ĥicāb ėtmek beyān	Önünde böyle sert bir şekilde utanmadan söylemek, âşikar etmek âşık olunana hastır.
	241 derd ü ‘ışķ āyīni mundaķ-mu bolur zūhd ėli temķini mundaķ-mu bolur	Dert ve aşķ âdeti böyle mi olur, zūhd halkının ağırbaşlılığı böyle mi olur?
	242 dĕdi sözler hūş ferruĥ-cemāl kim ħarīfī zāyī‘ ėtti infi‘ āl	Sözleri akıllı, yüzü güzel olduğundan dostu, etki altında kalınca yok oldu.
	243 köp ĥacālet birle Şeyĥ nā-mūrād dĕdi ay insān şıfatlıġ ĥūr-zād	Çok utanmasıyla birlikte Şeyh isteġine erişememiştir. Ey insan sıfatlı huri, dedi.
	244 ‘ışķ kim zār u zebūn ėtmiş mĕni ‘aķl alıb maĥż-ı cünūn ėtmiş mĕni	Aşķ beni perişan bir hale düşürdü. Aklımı alıp beni delinin ta kendisi yaptı.
	245 ėl nè hūş ėtġey ħama‘ dīvānedin yā edeb sevdā bile efsānedin	Halk deliden veya sevdā ile büyülenmiş adamdā edep bekler mi?
	246 ger cünündın bī-teĥāşī söz dĕdim ‘afv ķılġıl kim özümde yok ėdim	Eġer delilikten (dolayı) uygunsuz bir söz söylediysem, affet çünkü kendimde deġildim.
	247 cün nè kim şerĥ eyledim bar ėrdi rāst mu‘ terif mĕn her nè ķılsaġ bāz-ĥ‘āst	Ne söylediysem hepsi doğrudu. Her ne öğrenmek istersen açıkça söylerim.
	248 nè tekellūf birle söz dĕ ay nigār cün tenim zār olmuş u cismim figār	Ey resim gibi güzel olan sevgili, nasıl (bir) gösteriş ile söz söylediysem bedenim inleyen, vücudum ise yaralı olmuş.

⁶³ Yz. ħarīflıġdın.

	249	olca bar êrdim dëdim sorğan zamān nêçe yaşursam hemāndur söz hemān	Sorduğun zaman öyleydim. Ne kadar saklamaya çalışırsam da böyledir.
12 ^b	250	cünki mēn‘ âşık mēn‘ emes mēn-mü dëyin yār vaşlın istemes mēn-mü dëyin	Çünkü ben âşığım, değil miyim mi diyeyim? Yâre kavuşmak istemem mi diyeyim?
	251	Şeyh cün dëgen sözidin yanmadı ‘özü ü efsün cânibi aylanmadı	Şeyh söylediği sözden dönmediği için sevgiliden özür istemedi ve yalvarmadı.
	252	şüh-ı serkeş dëdi ay cāhil-sirişt rāzı olsañ her nê bolsa ser-nüvişt	İnatçı güzel dedi ki: Ey cahil yaradılışlı, alın yazın neyse ona razı ol!
	253	kim mēniñ vaşlım temennā eylemiş ihtiyār etmek kērektür tört iş	Kim bana kavuşmak istese dört işe razı olması gerekir:
	254	mey içib zünnār devr bolğanda mest küydürüb Muşhafnı bolmağ but-perest	Şarap içip zünnar bağladığında sarhoş, Kur’ân’ı yaktığında putperest olmak (gerekir).
	255	‘ışkınıñ bu tört êrürdür şükrānesi yana êkki iş êrür cürmānesi	Bu dört (şey) aşkın iyilik bilme nişânesidir. Ayrıca iki iş de cezasıdır:
	256	kim êrür bu tört tekbîr-i fenā ol êkki bu tört ifnāsı yana	Çünkü faniliğin dört yolu olsa da bu iki şey dördü yok eder.
	257	hük-bānlıg keldi bir yıl yanası bolmağ âteşgāh ota pervānesi	Bir yıl boyunca geceleri ateşgahın bekçisi, gündüzleri ise domuz çobanlığı yapmak (aşkın cezasıdır).
	258	Şeyh eger bu deyr ara ‘âşık ise ‘ışkınıñ da‘ vîside şādık ise	Şeyh eğer bu halk içinde âşık ve aşkının davasında sâdık ise
	259	bu êdi şükrāne vü cürmāne hem köp belālar bar munda yana hem	İyilik bilme nişânesi ve cezası buydu. Bunda yine çok belalar vardı.
	260	ger mēniñ vaşlım saña maṭlûb êrür hem-nişin bolmağlığıñ mergûb êrür	Eğer beraber oturup kalkmayı, bana kavuşmayı istiyorsan
	261	bu dëgenlerni qabûl etmek kerek vaşl kûyde nüzûl etmek kerek	Bu söylenenleri kabul etmeli, kavuşma yerine inmeli.
13 ^a	262	ger harîf êrmessēn uşbu işke hēc yolğa ‘azm êt êrte künni kıılma kēc	Eğer sen bu işe gönüllü değilsen yola koyul, sabaha (yarınki güne) kalma!
	263	dëdi Şeyh ay hasta köñlüm āfeti örtegen cânımnı ‘ışkınıñ hurqatı	Şeyh dedi ki: Ey hasta gönlümün belası, aşkımın alevi canımı yakmış!

	264	şu ^ç le-yi şevķiñ vüçüdüm örtegen barķ-ı ^ç ıřķıñ tār u pūdım örtegen	Sana olan arzumun ateşi vücudumu yakmış, senin aşkının alevi atkımı yakmış!
	265	mèn ġarīb ü ^ç ‘āşık u dīvāne mèn hūş u ^ç aķl u şabrdın bī-ġāne mèn	Ben garip, âşık ve divaneyim. Akıl, fikir ve sabra yabancıyım.
	266	nè ki emr ètse perī-ruhsāre yār ‘āşık-ı dīvāneġa nè i ^ç tibār	Peri yüzlü sevgili (divane âşıġa) ne emretse divane âşık (ona) itibar eder.
	267	her nè maṭlūb olsa ḥākimsèn bolur ķılmasam tiġ-ı cefā başımġa ur	Hâkim olduğundan (sen) ne istersen olur. Yapmazsam cefa kılıcıyla başımı kopar.
	268	Şeyḥ cün sözni bu yerge ķıldı bend ķıldı Şeyḥ barca deyr ehli pesend	Şeyh sözü burada baġladı. Şeyhi bütün halk beġendi.
	269	deyr için firdevs-āyīn ķıldılar köp tekellūf birle tezyīn ķıldılar	Manastır içini cennet gibi yaptılar, çok uġraşarak süslediler.
	270	yüzde taḥtī urdılar gerdūn-esās zīb ü ziynet anda bī-ḥadd u ķıyās	Yere büyükçe bir taht koydular, ondaki süsler sınırsız ve karşılaştırılmazdı.
	271	şūḥ-ı tersā çıktı anda zevķ-nāk Şeyḥ anı körgec bolub her dem helāk	Hristiyan güzeli zevkli (bir şekilde) o tahta çıktı (oturdu). Şeyh onu görür görmez mahvoldu.
	272	Şeyḥnı kēltürdiler mecma ^ç ara ķılġalı imānı ruhsārın ġara	Şeyhin imanını ve yüzünü karartmak için (şeyhi) topluluġun içine getirdiler.
	273	birbiri üzre üküldi manastır èli ḥ ^ç āḥ iķāmet ḥ ^ç āḥ ehl-i seyr èli	Bir yandan yerli halk bir yandan misafirler birbiri üzerine toplandılar.
13 ^b	274 ⁶⁴	bāde kūp kūp anda ḥāzır ķıldılar nuķl köp köp daġı zāhir ķıldılar	Şarabı orada testiler dolusu hazırladılar, mezeyi bolca koydular.
	275	şavt-ı nākūs u nevā-yı ergānūn Şeyḥ dīnī mātemiġa çekti ün	Kilise çanının sesi ve orgun ezgisi Şeyhin dinî mateminin (dinden ayrılmasının) sesi oldu.
	276	boldı sākin her ṭarafdın bir ġüşiş kim bu nev ^ç olmaydur èrdi herġiz iş	Her taraf sakin iken her tarafta bir çalışma hali hâsıl oldu, hiçbir iş asla böyle olmazdı.
	277	şu ^ç le kēltürdiler āteşġāhdın	Basiret sahibi mürşitten (şeyhten) Kur’ân-

⁶⁴ “*küp küp*” ve “*köp köp*” kelimeleri birbirinin yerine kullanılabilecek yapılar olup, biz bu şekilde okumayı tercih ettik.

	Muşhaf isteb mürşid-i āgāhdın	ı Kerim'i isteyerek ateşhaneden ateş getirdiler.
278	cün müheyyā boldı zünnār u şalīb koptı yüz efsün bile ol dil-firīb	Zünnar ve haç hazır olunca sonsuz cazibeyle o gönül aldatan güzel ayağa kalktı.
279	tahtıdın tüşti tümen miñ nāz ile keldi Şeyh allığa yüz i' zāz ile	Şeyh, önüne (huzuruna) on binlerce (sonsuz) saygı ile gelince (o güzel kız) tahtından bin naz ile indi.
280	olturub bir gebrekī cām etti nüş kim körüb Şeyh etti terk ' aql u hüş	Yanında oturub dolu kadehten içti. Bunu gören Şeyhin aklı başından gitti.
281	bādedin sākīğa yüzlengec tarab yana kıldurdı kadehni leb-be-leb	Sâkiye yönelince sevinçle yeniden şarabı dudağına getirdi.
282	dēdi iç lā-cür' a ay ' ulvī cenāb cür' a kalsa bil ki ermestür hisāb	Şöyle dedi: Ey yüce hazret, bir yudum bile kalmadan (şaraptan) iç! Bir yudum dahi kaldığında hesabını veremeyeceğini bil.
283	kām u nā-kām aldı Şeyh-i ' ışk-bāz meyni kim yutmuş ēdi ol dil-nevāz	Âşık şeyh istediğine ve istemediğine erişti. O gönül okşayan sevgili istediği için şarabı içti.
284	saçıb eşk ol meyni nüş eyler cağı yub elig İslām u imāndın dağı	O şarabı gözyaşı döküp içerken elini İslamiyet ve imandan yıkar (sıyırır).
285	çekti andağ kim başıdın çıktı dūd mey ⁶⁵ otığa boldı kül būd u nebūd	O kadar içti ki başından duman çıktı. Şarabın ateşinden (bütün) varlığı ve yokluğu kül oldu.
14 ^a	286 ⁶⁶ Şeyhğa cün tuttılar bir nēçe devr ' ışk eyley başladı ' aqlıka cevır	Şeyhe o kadar vakit (içki) verdiler ki, aşk aklına eziyet etmeye başladı.
14 ^b	287 bāde cün hüşını nā-kār eyledi müdde' ā-yı vaşl ızhār eyledi	Şarap (şeyhin) aklını işlemez hale getirdiği için, (şeyh) kavuşma düşüncesini dile getirdi.
	288 şūh-ı tersā söz bu nev' etti beyān kim şerāyıtdın biri boldı ' ayān	Şeyh sözü böyle açıkladığında (aşkınlığı dile getirdiğinde) Hristiyan güzelin

⁶⁵ Yz. *mey/né*.

⁶⁶ Beyit tek sayfada, resim ile birlikte yer almaktadır.

		şartlarından biri (daha) belli oldu.
	289 dēdi Şeyh ay şūh nè qaldı dēgil nè ki maṭlūb olsa mēndin istegil	Şeyh dedi ki: Ey güzel, ne kaldı söyle, ne talebin varsa benden iste!
	290 dēdi meh-veş küfr ēli eşrāfiğa barca māhir-şīve küfr-evşāfiğa	Naz ustası (olan sevgili), kendi halkının hepsi söz sahibi olan ileri gelenlerine dedi(ği için)
	291 küfrni imānğa taqḏīm ēttiler aṇa ol milletni ta‘lim ēttiler	Kendi inançlarını imana (şeyhe) takdim ettiler. Ona o dini öğrettiler.
	292 hırqa-yı irşādın ‘uryān bolub kim ki ol hālet körüb giryān bolub	Şeyhlik hırkasını soyunmuş, o hali görenler ağlamış(tı).
	293 bērdiler mey havzı içre gusl-ı pāk ğuṭa urdı Şeyh hem bī-vehm ü bāk	Şarap havuzu içinde baştan ayağa yıkadılar. Şeyh de hiçbir şüpheye yer bırakmadan suya daldı.
	294 küfr ehli hıl‘atın yetkürdiler Şeyhka başdın ayağ keydürdiler	Kâfirler Şeyhe kaftanını verdiler. Onu Şeyhe baştan ayağa giydirdiler.
	295 bēlige muḥkem taṇıḃ zūnnārı kāfir eyleb sālik-i eṭvārı	Zūnnarı beline sıkıca bağlayıp, (şeyhin) Hak yolundaki benliğini kâfirleştirmişler.
	296 çektiler but-hāneğa ḥ̣ār u dijem mest kıldı secde but allığa hem	İtibarsız (şeyhi) puthaneye çektiler. (şeyh) putun önünde secde ederek kendinden geçti.
	297 hırqa-yı irşādı küydürdi ol hem kelāmullāhı otқа urdı ol	O, hem şeyhlik hırkasını yaktı, hem de Kur’ân-ı Kerim’i ateşe attı.
	298 hem bolub cām dem-ā-dem birle mest hem kılib mestāne özni but-perest	Hem o şarapla her an mest olmuş hem de sarhoşçasına kendini putperestleştirdi.
15 ^a	299 hēc rüsvalıq cihānda qalmadı kim anıḡ başığa gerdün salmadı	Dünyada feleğin onun başına getirmediği (yaşamadığı) hiçbir rezillik kalmadı.
	300 Ka‘be piri müşkilin ḡal kıldı ‘ışq deyr eṭfālığa mehzal kıldı ‘ışq	Aşk, Kâbe pirinin müşkülünü giderdi (çözdü). Manastır çocuklarına (şeyhi) maskara etti.
	301 oynaban deyr içre o yaş Fereng muḡtedā-yı dīn ile mest ü meleng	O Hristiyan çocuklar halkın içinde gerçek aşk ile sarhoş olan (kendinden geçen) dinin (İslam’ın) rehberi ile alay etmiş.

	302	bir dem özni bilmedi ol ferhunde-pey ⁶⁷ özige kélgec tutarlar érdi mey	O mübarek (şeyh) bir an olsun kendine gelemedi. Kendine gelince (tekrar) şarap verirlerdi.
	303	mest ü lā-ya' kıl édi on tün ü kün kim nè kün ma' lüm olurdu nè tün	On gece ve gündüz (boyunca) kendinde değildi (sarhoştı). Bu nedenle ne gündüzü ne de geceyi fark edebilirdi.
	304	'ākıbet cün 'ışk tuğyān eyledi bir seher feryād u efğān eyledi	Sonunda aşkı haddini aşınca bir seher vakti haykırdı:
	305	kim eyā könlüme salğan ıztırāb hılkatım ma' müresin kıldın harāb	Ey gönlüme ızdırıp veren, sen varlığımı perişan ettin!
	306	'ışk cün bünyād bī-dād eylegen dīn ü imānımnı berbād eylegen	Aşk (senin için) işkence yapma esaslı olduğu için din ve imanımı mahvettin!
	307	deyr éliniñ dīni mundağ-mu bolur 'ahd u qavl āyini mundağ-mu ⁶⁸ bolur	Manastır ülkesinin dini böyle mi olur, yemin ve söz töreni böyle mi olur?
	308	beyle él kāmıñ revā kılamak kerek va' değa mundağ vefā kılamak kerek	Ülkenin isteğini böyle münasip görmek gerek. Verilen sözü bu şekilde yerine getirmek gerek.
	309	her nè könlün istedi sorduñ maña yüz tümen barq-ı belā urduñ maña	Gönlün her ne istediye bana sordun. (Gönlüme) yüz bin bela şimşeği çaktın.
	310	qaysı kāmıñ érdi kim tégürmediñ qaysı şartıñnı becā keltürmediñ	(Bana) Hangi isteğini ulaştırmadın, hangi şartını uygun görmedin?
15 ^b	311	kim vefā vaqtı tegāfüldür işiñ vaşl işi içre tekāsüldür işiñ	Verilen sözü yerine getirme vakti geldiğinde işin ihmal etmektir (gafil davranmaktır). Kavuşma sırası geldiğinde işin kayıtsız davranmaktır.
	312	hem ġarīb ü hem qarı hem ġasta mēn küfr zenciri bile pā-beste mēn	Ben hem garip hem yaşlı hem hastayım. Küfür zinciri ile ayağım bağlıdır.
	313	kēçe kündüz meyğa tutmışsēn meni va' de kılgandın unutmışsēn ⁶⁹ mēni	Beni gece gündüz şaraba boğmuşsun. Söz verdiklerini unutmuşsun.
	314	eyle da' vīğa bu nev' işbātdın	Davanın bu şekilde ispatından (hatta)

⁶⁷ p'nin noktası gösterilmemiş.

⁶⁸ kaf'ın noktası gösterilmemiş.

⁶⁹ Yz. oqumışsēn.

	qorqumass�n-mu Men�t u L�td�n	Menat ve Lat'dan korkmaz mısın?
315	���-ı ters� d�di ur �a' na k�p �artnı kim kıldı� itm�mı�a ıop	Hristiyan güzel: Beni çok ayıpladın, şartı tamamlamak için kalk, dedi.
316	boldı tört i� va�lnı� ��kr�nesi �kki çalmış ' i��nı� c�rm�nesi	Dört i� kavuşmanın iyilik bilme ni��nesi oldu, kalan iki i� (ise) aşkın cezasıdır.
317	budur ol c�rm�ne ay fa�r-ı ' i��m kim bu deyr e�r�fıda bir yıl tam�m	Ey uluların iftihar kaynağı! O ceza bu halkın etrafında bir yıl kalmakla tamamlanacaktır.
318	��t�r�nı salmayın ikr�h�a köşe ot yak�ays�n rev�n	Gönlünü nefrete salmadan derhal gece ateş yakacaksın!
319	t�nge t�gr� ��k-b�nlı� kıl�asın ol cem� at�a ��b�nlı� kıl�asın	Sabaha kadar domuz çobanlığı yapacaksın, o cemaate çobanlık yapacaksın!
320	yıl t�kengec kıl�asın 'azm-i vi��l m�n m�heyy� eyleben bezm-i vi��l	Yıl tükenir tükenmez (bana) kavuşacaksın. Ben kavuşma yerinde hazırlanmış (olacağım).
321	küfr �y�ni bile s�r �tke m�n vaşl ile c�nı�nı mesr�r �tke m�n	Küfür ayini ile d���n yapacağım, kavuşma ile varlığını mutlu kılacağım.
322	ger �oya almas ise� bu yolğa �am ' i�� �y�nide bolsa� n�-tam�m	Eğer bu yolda (uğurda) gamı terk edemezsen a�k töreninde eksik olsan
16 ^a	323 terk eyleb küfr d�n �tgil �ab�l deyrdin ⁷⁰ k�t Ka' be�a kılğıl n�z�l	K�fr� terk ederek dini (�slamı) kabul et; ate�haneden git, K�be'de konakla!
	324 n��e k�n ' i� �tke�ni ⁷¹ muttasıl kim mey i�tin m�n sağa eyley bi�il	O kadar gün yaptığın eğlenceyi devam ettirdin şarap i�tin, ben seni bağışlıyorum.
	325 k�ygen �ski h�r�adın s�n dağı k�c t�r u p�t�dın tekellüm kılma h�c	Sen yanmış eski h�rkandan vazgeç, ipliğinden hiç söz etme bile.
	326 eylesen da' v� bah� s�n dağı al yolda �arc eylerge cuntayın�a ⁷² sal	E�er bunun peşine düşersen sen bile al. Yolda harcamak i�in �antana at.
	327 kıl g�m�n kim bizni k�rd�� k�rmedin y� heves deyri�a merkeb s�rmedin	Y� heves sahibi! Halkta ta�ta binmedin. Bizi görüp görmediğinden ��phelen.

⁷⁰ Yz. *derdin*.

⁷¹ t'nin noktası yazılmamış.

⁷² Yz. *cuntayın a*.

	328	Şeyh salgac meh-veş elfâzığa güş ‘ ışk tıgıyân ⁷³ eyleben çekti hürüş	Şeyh o ay yüzlü güzelin sözlerine kulak verince (şeyhin) aşkı coşmuş(tu).
	329	dédi ay cânımda ⁷⁴ ‘ ışkıñ şiddeti hâtırım ârâmı köñlüm kuvveti	Dedi: Ey, canımda aşkın şiddeti, zihnimin huzuru, gönlümün kuvveti!
	330	her nê kāmıñdur kuluñ mên hüküm kıl kılmasam katlimdin ol dem söz dēgil	İstediğin her neyse emret, kulunum! (Eğer istediğini) yerine getirmezsem o zaman katlimden söz et!
	331	lik mezķūr eyleme hicrân sözün vaşl nüzhetgāhıdın hırmān sözün	Lakin az önce adı geçen ayrılık sözünü (ve) iç açıcı kavuşma yerinden mahrumiyet sözünü (tekrar) dile getirme.
	332	ķoptı vü dēdi sürügni ⁷⁵ kēltürüñ ķoyını cūbān şöhetiga ⁷⁶ yētkürüñ	Ayağa kalktı ve sürüyü getirin, koyunu çobanın sohbetine ulaştırın, dedi.
	333	hem meded eyleb mēni güm-rāhğa başlañız yol dağı āteşgāhğa	Benim (gibi) doğru yoldan sapmış birine yardım ederek ateşgaha (doğru) yol alın (dedi).
	334	ķoyını hem cūbānğa vaşl kıldılar soñğı kāmın dağı hāşıl kıldılar	Koyunu çobana ulaştırdılar (kavuşturdular) böylece son istediğini elde ettiler.
16 ^b	335	Şeyh kündüz geledin āgāh ēdi kēçe menzilgāhı ⁷⁷ āteşgāh ēdi	Şeyh gündüz sürüden haberdar idi. Gece konaklama yeri ateşhane idi.
	336	kēçe tañ atķunca ot yakmak işi küfr otın rūşen ētmek verziş ⁷⁸	İşi gece tan atıncaya kadar ateş yakmaktır, küfür ateşini parlatmaktır.
	337	şubh çıkķac deyridin nākūs üni kim yarur ērdi ķara zūlmet tūni	Sabah vakti kilisenin sesi etrafa yayılınca gecenin karanlığı aydınlanırdı.
	338	dūd ile küldin çıkıñ Mecnūn mişāl kim cūnūn külhānğa ķalmay pāy-māl	Mecnun misali (kendinden geçmiş vaziyette) duman ve külden çıkıp ocağa (ateşe) düşmeden perişan olmuş adam gibi.
	339	ün çekib nākūs āhengi bile	Kilise çanının ses ve āhengi ile kâfirler

⁷³ Yz. *tıgıyān*.

⁷⁴ Yz. cım’ın noktası yazılmamış.

⁷⁵ Yz. *sürgüni*.

⁷⁶ Yz. *şoĥbetiga*.

⁷⁷ Yz. *mezilgāhı*.

⁷⁸ Yz. *zerdiş*.

	küfr ehli şîve vü rengi bile	naz ve hile ile
	340 keltürür êrdi toñuzlar sarı yüz têgreside yüzdin artuğraq toñuz	Domuzları ön taraftan getirirdi. Etrafında yüzden fazla domuz (peyda oldu.)
	341 ol bu zûlmetka giriftâr u esîr ķavm u ķaylı kim êdi fermân-pezîr	O karanlığa tutulmuş ve esir; (o) cemaat emrini kabul eden idi.
	342 kıldılar köp çâre vü tedbîr aña ķıl ucıca ķılmadı te’sîr aña	Ona çok çare ve tedbir buldular (ancak) ķıl ucu kadar (bile) tesir etmedi.
	343 maķlaşığa tapmayın imkânğa yol bardılar mecmû‘ yalguz ķaldı ol	Sığınak yerini bulamayıp, yola imkan (kalmayınca) hepsi gitti; o yalnız kaldı.
	344 Ka‘bede mütevârî oldılar barı her biri barıb uyatdın bir sarı	Her biri utancından bir tarafa giderek hepsi Kâbe’de gizlendiler.
	345 Şeyhka bar êrdi bir fânî mürîd ‘ışķ cāmıdın urub <i>hal min mazîd</i> ⁷⁹	Şeyhte bir fani mürit vardı. O, aşķ şarabından fazlasıyla almış(tı).
	346 sâlik ķaṭ‘ eylegen köp merhale hâdî ol ‘azm eylese her ķâfile	Salık çok aşama kat edendir. Kâfile her yola çıkmayı istediğinde doğru yolu gösterendir.
17 ^a	347 Şeyh eyler çağda güyâ ‘azm-i Rûm aña mesken êrmiş özge merz u bûm	Şeyh Anadolu’ya (doğru) yola çıkmak istediğinde ona adeta başka bir memleket mesken olmuş.
	348 cûn seferdin ķaytıb ol ferhunde-pey Ka‘be ‘azmığa merâķıl kıldı ķay	O mübarek, seferden dönerek Kâbe’ye ulaşmak için mesafeler kat etti.
	349 yoldın oķ körgüzdi meyl-i hânkeh ⁸⁰ Şeyh etrâfıda istey dēb peneh	Şeyh etraftan konak yeri isteyerek tam tekkeye doğru yöneldi.
	350 hânķâh êrdi harâb u pîri yok tört yüz ehl-i ver‘adın biri yok	Tekke harap ve piri yok bir haldeydi. Dört yüz takva sahibinden biri (bile) yoktu.
	351 yaķşı tefṭîş etti cûn ol hâlnı dēdiler aña barı aķvâlnı	Tekkenin bu (harap ve boş) halini iyice araştırdı. Ona bütün olanı anlattılar:
	352 Rûm sarı Şeyhniñ ‘azm êtkenin başığa anıñ nē işler yētkenin	Şeyhin Rum’a gittiğini ve başına ne işler geldiğini,
	353 çün halîfe êrdi Şeyh aşhâbığa kimseler ta[r]ķatı öz aķbâbığa	Şeyh müritlerinin halifesi ve has arkadaşları olduğu için, müritlerini şeyhin

⁷⁹ 50. Sure (Kâf Suresi) 30. âyet: “Cehenneme, “Doldun mu?” deriz. O da “**daha var mı?**” der.

⁸⁰ y’nin noktası yazılmamış.

		arkasından (onu alıp gelsinler diye) gönderdi.
	354 barcasın cem ^c eyledi himmet ⁸¹ bile sordı Şeyh aḥvālını diḳḳat bile	Hepsini ihsan ile topladı, (onlara) şeyhin halini dikkatle sordu.
	355 dēdiler tüş birle Rūm irādını deyr ēli tersā kıızı bī-dādını	Rüya (gördüğü rüya) ile Rum'da söylenilenleri, manastır halkını ve Hristiyan kızının eziyetlerini anlattılar:
	356 ı ışk içinde bī-ḳarār olmağlığın ḥālıda bī-iḥtiyār olmağlığın	Aşk içinde kararsız olmayı, halinde gayri ihtiyari olmayı
	357 bāde içmek rind ü mest olmağnı hem terk étib dīn but-perest olmağnı hem	Hem şarap içip rint ve mest olmayı hem (kendi) dinini terk edip putperest olmayı
	358 mesken étmek dağı āteşgāhnı otğa hem salmak kelāmullāhnı	hem ateşgedenin bulunduğu dağı mesken edip hem de Allah'ın kelamını (Kur'ân-ı Kerim'i) ateşe atmayı
17 ^b	359 kim nēcük zünnārını tartıb turub bağladı bēlige tōrt aylandurub	ve nasıl zünnarını çekip dört (defa) döndürerek (dolayarak) beline bağladığını.
	360 kēçe āteşgāh otın ḥālā yaḳar boldı cūn kündüz toņuzlarını baḳar	Hala gece ateşgahın ateşini yakar, gündüz oldu (hala) domuzlara bakar.
	361 dēdi şāḥib-i derd rind bā-ḥaber key ḥamiyetde toņuzlardın beter	İç i dert dolu rint onlara (şöyle) dedi: Ey haysiyette domuzdan beter (olanlar)!
	362 Şeyh kim pīr ērdi vū sizler mūrīd barcağa irşādıdın bihbūd ümīd	Şeyh pir ve sizler de mürittiniz. O size doğru yolu gösterdiğinden hepinize sıhhat ve ümit hâkim idi.
	363 faḳr ara şart-ı irādet kēldi bu kim nē kılsa mūrşid ferḥunde-ḥū	Muhtaçlık içinde müritliğin şartı şudur: İyi huylu mürşit ne yaparsa
	364 ḥayl u aşḥābı teşebbūh eylemek Tēnriğe ⁸² līkin teveccūh eylemek	Ashabı ve cemaati (ona) benzemeli ve o da Tanrı'ya yönelmeli.
	365 ger ta ^c alluḳ bolsa ger tecrīd aña her nē kılsa eylemek taḳlīd aña	Şeyh Tanrı'ya yönelmekten (dahi) vazgeçse (yani) her ne yaparsa onu taklit etmeniz gerek.

⁸¹ t'nin noktası yazılmamış.

⁸² Yz. *Tēnriğe*.

	366 siz vefāsızlarğa faqr eṭvārı ḥayf ehl-i taḳvī ḥırka vü destārı ḥayf	Siz takva sahiplerinin fenafillah yolundaki hallerine yazık, hırka ve sarığınıza yazık!
	367 ‘āfiyet vaḳtı urub lāf-ı güzāf ⁸³ tüştü cün iş özni tutḡaysız mu‘ āf	Saḡlık zamanı boş laflar edip, siz kendinizi muaf mı tutuyorsunuz?
	368 Şeyḥınızga ⁸⁴ bī-vefālīg başlaban kıblenizni deyr içinde taşlaban	Şeyhinize vefasızlık yaparak kıbleniz gibi olan şeyhi halkın içinde dışlayarak
	369 Tēḡridin yok bīm ēldin yok uyat kim bu iş tüşkende ḳaytīb barca bat	Tanrı’dan korkunuz yok, halktan utancınız yok. Çünkü bu iş olduğunda hepiniz hemen geri dönmüşsünüz.
	370 kēlgesiz öz muḳtedānızni koyub ḥıdmetide belki şeklidin toyub	Siz kendi tabi olduğunuzu (şeyhi) terk edip belki (ona) hizmette görünüşte doymuşsunuz.
18 ^a	371 özni tutḡaysız şalāḥ-endiş hem birbirinizni dēben derviş hem	Hem kendinizi doğru düşünmekten alıkoyacaksınız hem de kendinize derviş mi diyeceksiniz?
	372 zühd ü tesbīḥ ridānızdın uyat keşf ü destār u ‘aşānızdın uyat	Zühd, tesbih ve cüppenizden utanın. Kalp gözünüzün açıklığı, sarığınız ve asânızdan utanın.
	373 bolsa érdi Şeyḡga sek-bānlig iş kılsa érdi bir nēce it perveriş	Şeyhe köpek bakıcılığı iş olsaydı o da böylece birkaç köpek besleseydi.
	374 ‘ışḡdın yētgende bu yanlıḡ cefā körmegey-mü érdi itlerdin vefā	Aşktan böyle cefa geldiğinde köpeklerden (bile) vefa görmez miydi?
	375 ba‘ zı itse ba‘ zı ḳalḡaylar édi mātemiḡa ki uluşḡaylar ⁸⁵ édi	(köpeklerin) Bazısı gitse bazısı kalırdı böylece (şeyhin) matemine uluşurlardı.
	376 ādemī bolsa vefā andın yırax it vefā bābında andın yaḡşırax	İnsan ise vefadan uzaktır. Vefa göstermek konusunda (köpekler) insandan daha iyidir.
	377 sizde ger bolsa édi merdāneliḡ da‘ vī-yi iḡlāş ile ferzāneliḡ	Eğer sizde mertlik, bilgelikte sadakat davası olsaydı
	378 Şeyḡka tüşkende ol yanlıḡ belā	Şeyhe böyle bir bela düştüğünde birisinin

⁸³ keḡ’in keşidesi yazılmamış.

⁸⁴ Yz. şeyḡınızga.

⁸⁵ Yz. uluşḡaylar.

	kim birev ʿışkığa boldı mübtelā	aşkına tutulduğunda
	379 ol özige her cefā kılgan cağı yağşı érđi kılmak anı siz dağı	O kendisine her eziyet ettiğinde sizin de (aynısını) kendinize yapmanız gerekirdi.
	380 zāhir eyleb barcañıznı derdlık körgüzüb faqr içre yüz nā-merdlık ⁸⁶	Hepinizi dertli göstererek muhtaçlık içinde yüz namertlik göstermiş(ti).
	381 lāf ara ér mēn dēgen ér-mü bolur ēlgidin iş kēlmese dēr-mü bolur	Söz arasında ben merdim diyen mert mi olur, elinden iş gelmese (gelmiyor mu) der.
	382 her nē kim dēb ol sözi cānlarğa kūt ⁸⁷ salıb ağzığa olar mühr-i sūkūt	O, sözü canlara kutluluk veren mürit, konuştukça (diğerlerinin) ağzını bıçak açmamış(tı).
18 ^b	383 kıldı cün bu nevʿ olarka serzeniş dēdi olturmak bile açılmas iş	Onlara böyle yakındı ve şöyle dedi: Bu iş oturmak (hiçbir şey yapmadan) ile çözülmez.
	384 kıptı vü kıldı ʿazīmet Rūmgā dīn ü imān-sūz merz u būmgā	Ayağa kalktı ve Rum’a, din ve iman yakan yere (doğru) yola çıktı.
	385 ol cemāʿ at hem kılib kıldaşlıg kām u nā-kām éttiler yoldaşlıg	O cemaat hem arkadaşlık edip hem de ister istemez yoldaşlık ettiler.
	386 yéttiler cün kaçʿ étib yazı-yaban anda bardılar ki Şeyh-i hūk-bān	İnsan yaşamayan ıssız yerlere orada domuz güden Şeyh’in olduğu yere vardılar.
	387 nē eşer İslām u imān kişidin nē nişān ʿaql-ı şalāh-endişidin	(Şeyhte) ne İslamiyet ve imandan eser ne dinin yasakladığı şeylerden kaçınma düşüncesi vardı.
	388 ʿāşık u mecnūn u meydin mest hem derd ü bī-hodluk bile hem-dest hem	O âşık, divane ve şaraptan hem mest idi hem de dert doluydu ve kendinden geçmiş durumdaydı.
	389 tanımay ol hayldın kıytardı yüz kıldı ol yan ki ol hayl-i toñuz	O kendisini görmeye gelenleri (cemaati) tanımayarak yüzünü domuz sürüsüne doğru çevirdi.
	390 sālīk-i reh-rev bu iş körgec turub	Doğru yoldaki sālīk bu durumu görünce

⁸⁶ Yz. *nā-murādlık* (kaf’ın noktası yok).

⁸⁷ kaf’ın ve t’nin noktaları yazılmamış.

	Şeyh üçün köñli buzıldı āh urub	şeyh için üzülüp ah vah etti.
	391 eşk-i hasret tökti köp ruhsārığa dédi baķıb ol cemā‘ at yārığa	Yanağına çok hasret gözyaşı döktü. O, dostu olan topluluğa bakarak şöyle dedi:
	392 kim Hudā hamd u şanāsın aytıñız bu maħalda turmay ėmdi kaytıñız	Tanrı’ya şükür ve övgüsünü söyleyiniz, bu yerde durmayın, şimdi geri dönünüz.
	393 eyle Şeyh-i mürşid-i şāhib-kemāl kör ki ‘ ışķ āşubıdın bolmış ħāl	Kemal sahibi mürşidin şeyhi aşkın kargaşasından ne haledir görün.
	394 yanıban şehir içre tapıb ma‘ bedi dehr kaçd ėtken ulusķa maķşadı	Şehrin içine geri dönerek mabedi bulmuş, isteğini halkın canına kasteden insanlara (söyledi)
19a	395 Tēñri dergāhıda rind-i pāk-bāz kēçe vü kündüz kılrur ėrdi niyāz	Sâdık rint Tanrı dergâhında gece gündüz dua ederdi.
	396 iş aña kılmak münācāt u du‘ ā eyleben Şeyhığa maħlaş müdde‘ ā	Onun işi şeyhini kurtuluşa erıştirmek için sürekli yakarmak ve dua etmek(ti).
	397 cün bu maķşūdıda şādık ėrdi ol şıdķ ehliğa muvāfık ėrdi ol	Bu amacında sâdık olduğu için sadakat ehline tâbi idi.
	398 köp du‘ ā kıldı cü eyleb ıztırāb Tēñri hem kıldı du‘ āsın müstecāb	Izdırap çekip çok dua ettiğı için Tanrı onun duasını kabul etti.
	399 bir kēçe eşk-i niyāz eyleb revān bolmış ėrdi yığlamağdın nā-tüvān	Bir gece yalvarma gözyaşlarını akıtıp ağlamaktan güçsüz düşmüştü.
	400 şubĥ boldı za‘ fdın bī-ĥāl özi köz yumub açķunca yapıldı kūr	Zayıflıktan halsiz düştüğünde sabah oldu. Göz açıp kapayıncaya kadar kör oldu.
	401 kördi kim ferĥunde nūrı boldı fāş nūr arasıdın tülū‘ ėtti kıyaş	Mübarek nurun açığa çıktığını (ve) nurun arasından güneşin doğduğunu gördü.
	402 nē kıyaş kim yüz kıyaş ĥayrān aña zerre dēg mihrıde ser-gerdān aña	Öyle bir güneş ki yüz güneş ona hayrandır. Güneş onu görünce zerre gibi kaldığı için perişandır.
	403 enbiyā ĥatmı risālet ĥātemi seyid-i ‘ ālem Resūl-i Hāşimī	Peygamberlerin sonuncusu, son Peygamber, âlemlerin efendisi Resūl-i Haşimî (Hz. Muhammed)
	404 kim kélür ėrdi tebessüm eyleben la‘ lı cān-perver tekellüm eyleben	(Hz. Muhammed) gülümseyerek, ruhu besleyen dudağıyla konuşarak gelirdi.
	405 cün bu nev‘ oldı ‘ ıyān ol genc-i rāz	Böylece gizli hazine ortaya çıkar çıkmaz

	yerge tüşti nâ-tüvân eyleb niyâz	yalvararak güçsüz (bir şekilde) yere düştü.
	406 key risâlet mülkide şâhib-serîr luţf ile üftâdelerğa dest-gîr	(Hz. Muhammed) Peygamberlik âleminde taht sahibi, ihsanı ile biçarelere yardımcıdır.
19 ^b	407 hâcet êrmes hâcetim kılmak beyân kim êrür rûşen zamîrîngâ‘ ıyân	Dileğimi söylemeye gerek yok. Çünkü gönlünde (benim dileğim) bellidir.
	408 dâdi yüz elţâf ile Şâh-ı Rusûl key açılğan bâğ-ı ümîdîngâ gül	Peygamberlerin Şahı (Hz. Muhammed) sonsuz lütuflar ile dedi ki: Ey ümidin bağında açılan gül!
	409 şıdķ ile tüzniğâ âferîn ⁸⁸ sa‘ y ‘ âlî himmetiğâ âferîn	Sadakat ve düzgünlüğüne aferin; (bu) yüce ihsanına, emeğine aferin.
	410 anca zâhir eylediğ ‘ acz u niyâz kim terahhüm birle Hayy-ı Kâr-sâz	Acziyetini ve niyazını öyle ortaya çıkardığın (gösterdiğin) için iş bitiren Tanrı merhamet etti).
	411 eyledi ‘ acz u niyâ[z]ıñnı qabûl nâle vü süz u güdâzıñnı qabûl	Acziyet ve ricanı inleme ve yanıp yakılmanı kabul etti.
	412 Têñri mañfî hikmeti ızhârıda faqr deştide sülûk eţvârıda	Fenâfillâha erişme bozkırında ve tarikat yolunda iken Tanrı’nın gizli hikmeti açığa (çıkı)tı).
	413 sâlik allıda qoyuptur vâridât kim özi qutqarmay andın yok ⁸⁹ necât ⁹⁰	Saliğe feyizler göstermiştir. Kendini kurtarmadıkça ondan kurtuluş yoktur.
	414 Şeyhîñizğa vâridî êrdi qavî körmegen andağ bu peydâ reh-revî	Şeyhinize bu ilham (feyiz) fazlasıyla veril(miş)ti. Bu yolda giden hiçbir yolcu böyle bir şey görmemiş(ti).
	415 Hâğ necât etti kerâmet şâd bol şükr eyleb qayğudın âzâd bol	Hak keramet (ile) kurtardı mutlu ol, şükrederek kaygıdan kurtul.
	416 cün saña yüzlendi köp renc ü ta‘ ab Hâğ bu luţf eylerge sên bolduğ sebeb	Allah’ın bu lütfu göstermesine sen sebep oldun. Sen çok ızdırap çektiğin için Allah senin yüzüne baktı.
	417 şerh kıldı cün Resûlullâh bu râz	(Hz. Muhammed) bu sırrı açıklayınca

⁸⁸ f’nin noktası yazılmamış.

⁸⁹ kaf’in noktası yazılmamış.

⁹⁰ nun’un noktası yazılmamış.

	şādliġ eşkin tōkūb şāhib-niyāz	mutluluk gözyaşları dökerek Allah’a dua etti.
	418 çekti hūy u zāyil oldı hūş aña ‘aczdın boldı ħired medhūş aña	Çılgılık attı ve akı gitti, acizliğinden akı şaşkınlık içinde kaldı.
20 ^a	419 cūn nesīm-i şubḥ ésti müşk-bīz boldı tūn müşki üze kâfur-bīz ⁹¹	Sabah rüzgarı hafif hafif hoş estiği için misk saçtı. Gece miski üzerine kâfur dağıtan oldu.
	420 nā-tüvānnıñ maġzıġa yüzlendi hūş sêgriben kıptı tüşüb maġzıġa cūş	Akıl, güçsüzün (takatsizin) dimağına yöneldi. Aklına coşkunluk gelince yerinden sıçrayarak kalktı.
	421 cūn Ĥudā farzın edā körgüzdi tüz ⁹² kıptı vü kıydu Ĥudāvendıġa yüz	Tanrı’nın emrini yerine getirmek için doğruluk gösterdi. Kalktı ve Allah’a secde etti.
	422 sordılar aşḥāb u āgeh boldılar barca ol reh-revġa hem-reh boldılar	Adamları sordular ve bilgilendiler. Hepsi o yolcuya yoldaş oldular.
	423 pūye eylerler édi āşufte-ḥāl sebze vū suv üzre andaķ kim şimāl	Çayırılık ve suyun üzerinde öyle perişan halde rüzgar gibi koşarlar idi.
	424 kaç‘ eyleb geh nişīb ü geh firāz ol mekāngaca ki Şeyḥ-i ‘ışķ-bāz	Âşık Şeyh o yere kadar gah inişi gah yokuşu kat etmiş(ti).
	425 Şeyḥka hem def‘ olub güm-rāhlıķ yêtmiş êrdi ġaybdın āġāhlıķ	Şeyhin doğru yoldan sapması def olmuş, bilinmeyenden haberdarlığı (yeniden) ulaşmıştı.
	426 gülşen-i tevḥīdın êsken nesīm kōñlige te’şir étib êrdi ‘azīm	Allah’ın yardımıyla gül bahçesinden esen rüzgar (onun) gönlüne çok şiddetli tesir etmişti.
	427 hem ḥacālet eşkin eyleb âşikār hem çekib āh-ı nedāmetdin şerār	Hem utanç gözyaşlarını hem de çektiği pişmanlık ahlarının kıvılcımını âşikar etmiş(ti).
	428 taşlab êrdi ḥıl‘ at küffārını üzmiş êrdi bağlaķan zünnārını	Kâfirlerin kaftanını çıkarıp bağladığı zünnarını koparmıştı.

⁹¹ Hindistan ve Çin’de yetişen kâfur ağacının (Laurus camphora) zamlından elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz, yarı şeffaf, kolaylıkla parçalanır ıtırılı madde [Eski edebiyatımızda sevgilinin gerdanı için kullanılırdı].

⁹² t’nin noktası yazılmamış.

	429 küfr salğan tîre könlige fütür yêtkürüb êrdi hidâyet şem ^ç -i nûr	Nurun ışıĝı, küfür salan karanlık gönlüne bezginlik (vererek) doğru yolu göstermişti.
	430 beyle hâletde yêtişti ol gürüh könlige yêtti olar yêtker şüküh	O topluluk böyle (bir) halde (yani) yücelik gönlüne ulaşır ulaşmaz yêtişti.
20 ^b	431 Şeyhka taĝyîr olar körgezen zamân boldılar yüz şükr eyleb şâdimân	Onlar şeyhin deĝiştîğini gördüğü zaman mutlu olup sayısız (yüz kez) şükretmiş(ti).
	432 dâdiler ay mürşid-i şâhib-vuşûl müjde kim boldı meded-kârîş Resûl	Ey sahibine erişen mürşit! Müjde, Resul (Hz. Muhammed) yardımcın oldu.
	433 Şeyh cün vâkıf êdi ol hâldın söz dâdi haylîğa ol aĥvâldın	Şeyh o durumdan haberdar olduğı için (o durumu) topluluğa bahsetti.
	434 kuctı isteb reh-rev-i ferzâneni yek-cihetlîĝ bâbıda merdâneni	Bilgili yolcuyu (müridi) fikir birliĝi konusunda bir olduğı yîĝidi, isteyerek kucakladı.
	435 dâdi ay ferhunde ferzendim mênîñ rişte-yi cânımğa peyvendim mênîñ	Dedi: Ey benim kutlu oĝlum! Benim canımın baĝısın.
	436 şıdk ara hâlîñnı taĝyîr êtmedîñ yârlîĝ bâbıda takşîr êtmedîñ	Sadakatte davranışını deĝiştirmedin, baĝlılık konusunda kusur etmedin.
	437 özni nê til birle eyley ‘özü-h ^h âh kim bu şıdkîñ ‘özüni qolĝay İlâh	Özür dileyen, kendini hangi dille ifade ederse Tanrı da bu sadakatin ve saflıĝın özüünü ödüllendirecek.
	438 saçıb ol hem şâdimânlıĝ yaşını pîr ayaĝıdın kötermey başını	(O mürid) Hem mutluluk gözyaşları döker hem de pirin ayaĝından başını kaldırmaz.
	439 barca eyleb ıztırâb u ıztırâr tapkuca âşufte-hâırlar qarâr	Bu gönlü perişanlar kendilerine gelinceye kadar ızdırıp ve çaresizliĝi bir etmişler.
	440 müttefik barı dâdi key muĝtedâ cün naşîb etti bu devletni Ĥudâ	Onunla beraber olanların hepsi dedi ki: Ey öncü! Tanrı bu zenginliĝi nasip etti.
	441 bu ĥatarlıĝ bûmdın kêtmeĝ kerek Ka ^ç be vâdisiĝa ‘azm êtmeĝ kerek	Bu tehlikeli yerden gitmeli, Kâbe topraĝına doğru yola çıkmalı.
	442 Şeyh kâydi ĥırka eyleb ĝusl-ı pāk boldılar aşĥâb barı zevĝ-nāk	Şeyh ĝusul aldıktan sonra ĥırka giydi. Adamlarının hepsi mutlu oldular.

21 ^a	443	şıdk birle eyleben ‘azm-i Harem bādiyeğa ⁹³ ıgā urdılar qadem	Sadakat ile Mescid-i Haram’a (Kâbe’ye) gitmeye niyet edip çölden yürüdüler (yola koyuldular).
	444	Şeyh cün ‘azm eyledi Baḥḥa sarı kêldük êmdi meh-veş-i tersâ sarı	Şeyh Mekke’ye doğru yola koyuldu. Biz şimdi ay yüzlü güzele gelelim.
	445	nâz uykusıda êrdi ol perî kôrdi tüş kim êndi mihr-i ḥāverî	O peri naz uykusunda idi. Rüyasında Doğu’nun güneşinin gökyüzünden indiğini gördü.
	446	şūḥqa yêtkürdi ‘İsādın peyām ⁹⁴ key vefā bābıda ḥām u nā-tamām	Şuha İsa’dan haber getirdi. Dedi ki: Ey vefa konusunda ham ve eksik olan!
	447	Şeyh Şan‘ân mürşid-i ehl-i zamân kim sêniñ deyrinğa boldı mihmân	Şeyh Sanan, zaman ehlinin mürşidi, senin kilisene misafir oldu.
	448	mîzbānlıñnıñ tarîkın bilmediñ eyle mihmānğa neler kim kılmadıñ	Ev sahipliğinin usulünü bilmedin. Öyle (ulu) misafire neler yapmadın neler.
	449	deyrniñ mihmānlıñnıñ terk etti ol mîzbānlıq Haremğa ketti ol	(senin) Ülkenin misafirliğini o terk etti, Mescid-i Haram’a (Kâbe’ye) ev sahipliği (için) gitti.
	450	bat yêtib bolğıl müşerref dîniğa ‘öwr êtib kir anıñ âyiniğa	Hemen (onun arkasından gidip) özür dileyip onun töresi (ile) şereflen (helalligi ol).
	451	uykudın oyğandı cün tersâ kıızı bolmaq isteb Şeyḥ ayağıñ izi	Hristiyan kıızı Şeyhin ayağının izi olmak isteyerek uyandı.
	452	kêldi nê kılganları cün yādığa tüşti o[t]lar ḥātır-ı nā-şādığa	Yaptıkları hatırına gelince mutsuz gönlüne ateşler düştü.
21 ^b	453	āh urub qoptı vü kıldı yolğa ‘azm Ka‘be iḥrāmığa eyleb özni cizm	Ah çekip ayağa kalktı ve yola çıktı. Kâbe ihramına (girmeye) kesin karar vermiş(ti).
	454	eşkdin encüm töküñ gerdün kêbi yığlaban Leylî-veş Mecnûn kêbi	Mecnun’un ve Leyla’nın ağlaması gibi gökyüzündeki yıldızlar da gözyaşı dökmüş(tü).
	455	têz barur êrdi barğan sarı êl êle[t]ken dæg tâze gül-bergini yêl	Rüzgar taze gül yaprağını götürmüş gibi gidecekleri ülkeye çabuk vardılar.

⁹³ Yz. bādıgaya.

⁹⁴ p’nin noktası yazılmamış.

	456	salur érdi kāmını bî-ḥāl-veş çarḥ anıñ kılğanıdın kine-küş	Halsizlikten isteğinden vazgeçerdi. Felek de onun yaptığından kinini alırdı.
	457	tā beyābān içre aştı şiddeti ğālib oldı vehm ü bīm ü ḥayreti	Çöl içinde meşakkati (haddini) aştığı için şüphe, korku ve hayreti galip oldu.
	458	za‘ f ile ‘ācizliği körgüzdi yüz kim nihāyetsiz édi vādī vü tüz	Zayıflığı ve acizliği baş gösterdi. Buna karşın vadi ve düzlükler uçsuz bucaksız idi.
	459	dédi yā Rab ‘āciz ü ser-geşte mên köz ü köñlüm ḵanığa āğuşte mên	Dedi: Ya Rab (Tanrı), ben aciz ve perişanım; göz ve gönlümün kanına batmışım.
	460	‘āciz ü bî-çāredür mên raḥm kıl bî-kes ü āvāredür mên raḥm kıl	Aciz ve biçareyim merhamet et, kimsesiz ve perişanım merhamet et.
	461	gerci cüz cürm ü günāhım yok mênin sêndin özge hem penāhım yok mênin	Gerçi benim az suçum ve günahım yok hem senden başka sığınacak yerim yok benim.
	462	yalguz u bî-kesligige yığladı çāresin bilmesligige yığladı	Yalnızlığına ve kimsesizliğine (garipliğine) ağladı, (derdinin) çaresini bilmediğine ağladı.
	463	nāzenīnga anca şiddet bérđi dest kim kılıb za‘ f oldı tofraḵ ⁹⁵ üzre pest	Nazlı sevgili öyle (bir) şiddet yaşadı ki halsizleşerek toprağın üzerine yüzükoyun düşmüş(tü).
	464	cün yıkıldı hūş zāyil boldı pāk ⁹⁶ yattı tofraḵ üzre ḥ‘ār u derd-nāk	Yıkılınca temiz (günahsız) aklı helak oldu. Toprağın üzerine itibarsız ve dertli bir şekilde yattı.
	465	keşf boldı Şeyḥ-i ‘ālī-cāḥğa hem mürīd müşfik u āgāḥğa	Yüce mevkideki Şeyh ve Şeyh’in şefkatli ve haberdar adamları (tarafından) (o güzel) keşfedildi.
	466	beyle iş kim koydı yüz meh-veş sarı ḵaysı meh-veş ‘āciz ḡam-keş sarı	Böylece aciz ve gam çeken ay yüzlü güzele doğru yüzünü çevirdi.
22 ^a	467	yandı Şeyḥ ü rind-i bālā-dest hem ol gürūḥ içre bülend ü pest hem	Yüce rint ve Şeyh geri döndü o topluluk içinde hem galip hem de alçak oldu.

⁹⁵ kaf’ın noktası yazılmamış.

⁹⁶ Yz. *bāk*.

468	ġāfil êlniñ her birige yüz ħāl ⁹⁷ kim né êrkin yā Rab ol yanmaḳḳa ħāl	Bu gafil insanların her birinde yüz hal (mevcuttu). (Onlar şöyle düşündüler:) Ya Rab! Onun dönmesindeki hikmet nedir acaba?
469	tā ki yètti ⁹⁸ Şeyḥ ile ol ehl-i rāz anda kim yatmış êdi ol serv-i nāz	Şeyh ile sırdaşları oraya geldiler fakat sevgili orada yatmıştı.
470	gerci Şeyḥ ol işte köñlin salmadı yıġlamaġnı lîk asray almadı	Gerçi Şeyh bu işe gönlünü kaptırmadı (anlayamadı). Fakat ağlamasını saklayamadı.
471	nāzenin başın koyub koynıġa tēz boldı yüzge kirpigidin eşk-rîz	Nazlı sevgilinin başını hemen koynuna koyunca yüzü kirpiğinden akan gözyaşıyla ıslandı.
472	cünki gül-berg üzre saçıldı gül-āb nergis ⁹⁹ açıldı ki êrdi mest-ḥ'āb	Gül yaprağı üzerine gül suyu saldığında uykuda mest olmuş nergis gibi açıldı.
473	Şeyḥnıñ koynıda körgeç başını tökti ruḥsārıġa ḥasret yaşını	Başını şeyhin koynunda görünce yanağına hasret gözyaşı döktü.
474	za' f d n āheste çıktı nālesi yüz üze saçıb bağır pergālesi	Yüzü üstüne bağrının parçasını (parçasından kanlar) saçarak zayıflıktan iniltisi yavaşça çıktı.
475	dēdi ay taḳvî şî'ār-ı dîn-penāh ḳaysı til birle bolayın 'özü-ḥ'āh ¹⁰⁰	Dedi: Ey takva sahibi, dinin koruyuculuğunun nişanı! Nasıl özür dileyeyim?
476	taş atar tıfl-ı le'im-i şūr-baḥt sāye salur başıġa 'ālî-dıraḥt	Hakikati bilmeyen alçak bahtsızlar taş attığında yüce ağaç başını himaye eder.
477	baş çekib gül-bünde yüz miñ nūḳ ḥār gül açib her ḥārdın ebr-i bahār	Gül dalında yüz bin sivri diken çık(ar)mış. Her dikenden bahar bulutu gül aç(ar)mış.
478	gerci cürmüm ḥadd u pāyāndın füzün luṭf u iḥsānıñ sēniñ andın füzün	Gerçi suçum haddinden fazla (ancak) senin lütuf ve ihsanın ondan (daha) fazla.
22 ^b	479 ¹⁰¹ bî-edebliġlar ki ḳıldım bilmişem	Edepsizlikler yaptım biliyorum. Huzuruna

⁹⁷ Yz. “benek” anlamındaki “*ḥāl*” şeklinde yazılmış; ancak anlamı beyite uygun değil.

⁹⁸ Yz. *mén*.

⁹⁹ nun harfi yazılmamış.

¹⁰⁰ Yz. z harfinin noktası yazılmamış.

¹⁰¹ Beyit tek sayfada, resim ile birlikte yer almaktadır.

		h��zreti��da bes siyeh-r�� k��lmi��sem	böylece yüzü kara geliyorum.
23 ^a	480	her n�� kim kıldım yaman ��rmi�� yaman m��n yaman ki��im hem��n dinim hem��n	Her ne yaptıysam kötü imiş (��ok) kötü. Ben k��t��y��m, inancım ve dinim (de) ��yledir.
	481	d��gey ��rdim h��dmeti��nde n���e r��z �� ��mr ��ter ta�� c��l �� fırsat asru az	Hizmetinde ne kadar sır söyleyecektim. (ancak) Hayat (zamanı) hızlandırır ve fırsatı oldukça azaltır.
	482	z��hir ��tti zevk-i ��sl��mını hem �� ��s�� R��h��ll��h i�� l��mını hem	Hem ��slamiyeti kabul etme isteğini hem de ��sa Peygamber'in sözünü ���ikar etti.
	483	d��di kıldım herze g��ft��rımını bes �� arz kıl ��m��n ki çalmış bir nefes	Beyhude s��ylerimi böylece söyledim. (��imdi) Bana iman sun, çünkü bir nefeslik canım kalmış.
	484	��eyh ���k eyleb rev��n ru��s��r���a �� arz-ı ��m��n ��tti ters�� y��r���a	��eyh ağlayarak gözyaşlarını yanaklarından akıtmı��(tı). Hristiyan sevgilisine(derhal) iman sundu.
	485	���in��li�� tap���ac ��m��nd��n nih��n ��h urdı ��eyh allıda tap��urdu c��n	��manın sırrına erince ah çekti (ve) ��eyhin önünde canını teslim etti.
	486	saldı d��n ehli ara ��av���a yana ���ektiler fery��d u v��veyl�� yana	Müslümanlar arasında yine (bir) ba��ır��� ve ��a��ır��� ba��ladı. Ah vah ettiler.
	487	küfür ile d��n içre feh��m olmay sebab b��'l-�� aceb i�� z��hir oldu b��'l-�� aceb	Küfür ve din içinde aslı anlaşılmadan tuhaf bir şekilde i��in ne olduğu anlaşıldı.
	488	�� i���k ara bu nev�� olur u�� c��be k��p k��rg��z��r u�� c��beli��k man����be k��p	A��k içinde böyle şaşılacak işler çok olur. Şaşılacak çok oyun gösterir.
	489	�� i���k ba��r��d��r ki yok p��y��n a��a her h��b��b-ı g��nbed gerd��n a��a	Açık bir denizdir ki ona nihayet yoktur. Suyun ��zerindeki her hava kabarcığı ona dönen dünyadır.
	490	�� ��lem��d��r �� i���k l��kin bes vasi�� t��rem��d��r �� i���k l��k asru ref���	Açık bir dünyadır yeteri kadar görevlisi (vardır). Açık bir gök kubbesidir lakin çok yüksektir.
	491	�� i���k otıdın y��tse n���eh bir ��erer y��tk��r��r yüz bar��dın köprek zarar	A��k ateşinden ansızın bir kıvılcım ulaşsa yüz ��im��ekten daha fazla zarar verir.
23 ^b	492	��ar��n�� eyler s��h�� anda nig��n pe��e eyler anda �� an����n�� zeb��n	Süha yıldıztı onda (a��kta) dünyayı tersine döndürür. Onda anka kuşunu sivrisinek

		(kadar) acizleştirir.
	493 ¹⁰² ʿışk otıdın yétse nāgeh bir şerer yêtkürür yüz barqđın köprek zarar	Aşk ateşinden ansızın bir kıvılcım ulaşırsa yüz şimşekten daha fazla zarar verir.
	494 bahrdın bir kaçre eyler bî-hicāb dehrni seyl-i belā yanlıg ħarāb	Denizden bir damla arsız eder, dünyayı belanın seli gibi viran eder.
	495 ʿışk tīgı kılsa yüz miñ katl-ı ʿām nê kışāş u nê diyet nê intikām	Aşk kılıcı yüz bin kalam yapsa ne diyet ile ne de intikam ile kıyaslanabilir.
	496 ʿışkdın körgeñ yüz āfet cānıgā çāre bulmağ ¹⁰³ boldı minnet cānıgā	Aşktan canına sayısız bela geldiğinde, çare bulmak lütuf (gibi) oldu.
	497 kör taʿaccub ʿışkñıñ bostānıdın āb u rengi bî-günehler xanıdın	Gör (ve) hayret et. Aşk bahçesindeki su ve renk günahsızların kanındandır.
	498 ursa bir kirpik tümen miñ cāngā niş bil ki budur hindū-yı kātılga kış	Bir kirpiği cana vurulan on binlerce oktur. Bil ki kâtil benine ok kılıfı olan budur.
	499 zāyil eyler noқта-yı zāyid mişāl yüz tümen köz merdūmin bir turfe ħāl	Mesela; yüz bin köz bebeğini beneğinin fazlası mahveder, şaşılacak hale (düşürür.)
	500 ʿışk mülkide gedā vü şāh bir deyri içre rehber ü güm-rāh bir	Aşk diyarında kul ve padişah birdir. Meyhane içinde rehber ve doğru yoldan sapmış birdir.
	501 ʿışk ara derd ü belādın özge yok zulum u bî-dād ħacādın özge yok	Aşkta dert ve beladan başkası yoktur. Zulüm, eziyet ve kahrolmadan başka (bir şey) yoktur.
	502 Şeyhñi andağ ki şeydā etti ʿışk ʿālem ehli içre rüsvā etti ʿışk	Aşk şeyhi böyle çılgına çevirdi, dünya ehli içinde böyle rüsva etti.
	503 sonra mēn dēg salmadı gāvğāsını kimse köñli mülkige yağmāsını	Sonra mücadelesini, gönül ülkesinde yağmasını benim gibi bırakmadı.
24 ^a	504 ħālım andın kimse ger artuğ dēmes artuğ ėrmeş bolsa hem öksük ėmes	Halim ondan fazlaysa (kötüyse) kimse fazladır demez. Fazla olmasa da eksik değildir.
	505 kēl Nevāyī sözni ħālā ħatm kııl ʿışk ara ızhār-ı daʿvī kıılmağıl	Gel Nevayi sözünü şimdi sona erdir. Aşk içinde davanı açığa çıkarma.
	506 bir nēçe kün ʿömrđin tapsam amān	Bir gün hayattan kurtulursam aşkımin

¹⁰² 491. Beyit ile aynı.

¹⁰³ Yz. *butmağ*.

	şerh-i ʿışkım nazm ʿetey bir dāstān	izahını bir hikâyede tertip edeyim.
507	anda bilgey kimge kim inşāf ʿerūr kim sözüm çın-mu durur yā lāfdur	Onda kim kime insaflıdır (merhametlidir) bilin. Sözüm gerçek mi ya da boş mudur (bilin).
508	Şeyhka el-kışşa cün yetti ferāğ deyr işidin Kaʿ beğa eyleb yarağ	Şeyh (böyle bir) macera yaşadığı için dünya işinden vazgeçti (ve) Kâbe'ye yöneldi.
509	yârını defn etti ʿışk eyvânıda dîn ü imān ehli gūristānıda	Aşk köşküne, din ve iman sahiplerinin mezarına, yârini defnetti.
510	Kaʿbedin andağ ki kıldı ʿazm-i deyr deyrdin hem Kaʿ beğa körgüzdi seyr	Nasıl ki Kâbe'den manastıra (Rum'a) doğru yola çıktıysa aynı şekilde manastırdan Kâbe'ye döndü.
511	Tehrige ʿarz etti ʿözü-i mā-mezā tā anı hem yârığa koştı қаzā' ¹⁰⁴	Tanrı'ya, geçmişte yaşadıklarını arz ederek af diledi. Kader onu (da) yârine kavuşturdu.

¹⁰⁴ Yz. қаzā (hemze gösterilmemiş).

4. SÖZLÜK

āb	: (Fa.) su 497; bk. <i>göl</i>
āb-ı hayvān	: (Fa.) ölümsüzlük suyu 70; <i>āb-ı hayvān celvesi</i> ölümsüzlük suyunun tecellisi (görünüşü) 71
‘aceb	: (Ar.) acaba 54, 55, 72, 179, 230
‘āciz	: (<Ar. ‘acz) aciz 459, 460, 466
‘ācizlik	: (Ar.+lık eki) acizlik 458
‘acz	: (Ar.) acizlik 153, 410, 411, 418
aç-	: açmak 5, 400, 477; <i>ac-</i> açmak 84, 212; bk. <i>kol</i>
açıl-	: çözülmek 383, 408, 472
ādem	: (Ar.) insan 116, 376
adın	: başkası 232
āfāk	: (<Ar. <i>ufk</i>) <i>āfāk-sūz</i> her tarafı yakan 185
āfet	: (Ar.) bela 496; bk. <i>dūd, köñül</i>
āferīn	: (Fa.) aferin 208, 409
āferīniş	: (Fa.) yaratılmışlar 111
āfetlīg	: (Ar.+lık eki) belalı 61
āfitāb	: (Fa.) güneş; <i>āfitāb-ı hāveri</i> Doğu’nun güneşi 56
‘āfiyet	: (Ar.) esenlik 109; ‘ <i>āfiyet vaktı</i> sağlık zamanı 367
‘afv	: (Ar.) af, bağışlama; ‘ <i>afv kıl-</i> affetmek 246
āgāh	: (Fa.) bilgili, haberdar 1, 4, 335, 465; bk. <i>mürşid</i>
āgāhlık	: (Fa.+lık eki) haberdarlık 425; <i>āgāhlīg tap-</i> haberdar olmak 24
āgeh	: (Fa.) bilgili, vâkıf; <i>āgeh bol-</i> bilgilenmek 422
ağız	: ağız 65, 83, 105, 152, 153, 212, 216; <i>ağzığa mühr-i sükūt sal-</i> ağızını bıçak açmamak 382
āğuşte	: (Fa.) batış 459
āh	: ah, feryat; <i>āh ur-</i> ah vah etmek, ah çekmek 218, 390, 453, 485; <i>āh-ı kīr-endūd</i> katran ahı 115; <i>āh-ı nedāmet çek-</i> pişmanlık ahı çekmek 427
‘ahd	: (Ar.) yemin, ant; ‘ <i>ahd u kavī āyini</i> yemin ve söz töreni 307

āheng	: (Fa.) âhenk; bk. <i>nāḳūs</i>
āheste	: (Fa.) yavaşça 474
aḥter	: (Fa.) yıldız 95; <i>aḥter-feṣān</i> yıldız saçan 100
aḥvāl	: (<Ar. <i>ḥāl</i>) haller, olanlar, durum 29, 88, 166, 178, 351, 354, 433
ak	: ak, beyaz 233
‘āḳibet	: (Ar.) sonunda 304
aḳız-	: akıtmak 96, 155
‘aḳl	: (Ar.) akıl 125, 265, 286; ‘ <i>aḳl al-</i> akıl almak 244; ‘ <i>aḳl kēr-</i> akli ermek, anlayabilmek 235; ‘ <i>aḳl mizānı</i> akıl terazisi 138; ‘ <i>aḳl-ı ṣalāḥ-endiṣ</i> dinin yasakladıklarından kaçma düşüncesi 387
‘aḳl u hūṣ	: (Ar.+Fa.) fikir, akıl 118, 236; ‘ <i>aḳl u hūṣ ayt-</i> akıl (verici sözler) söylemek 224; ‘ <i>aḳl u hūṣ tērḳ ét-</i> akli başından gitmek 280
akşam	: akşam 90, 191
aḳtāb	: (<Ar. <i>ḳuṭb</i>) velîler, evliyâ 2
al-	: almak 109, 122, 152, 283, 326; bk. ‘ <i>aḳl, asra-</i> , <i>ḳoy-</i>
a‘lā	: (Ar.) en yüksek; bk. <i>ḳarḥ</i>
alar	: (<ol+çokluk eki) onlar 30, 163
‘ālem	: (Ar.) dünya, âlem 9, 41, 112, 195, 490; ‘ <i>ālem ehli</i> dünya ehli 502; bk. <i>seyid, zulmet</i>
‘ālī	: (<Ar. ‘ <i>uluvv</i>) yüce 409; ‘ <i>ālī-cāḥ</i> yüce mevki 465; ‘ <i>ālī-dēraḥt</i> yüce ağaç 476; ‘ <i>ālī-ṣıfāt</i> yüce vasıflı 228
all	: ön 8, 94, 240, 279, 296, 413, 485
Allāh Allāh	: Allah Allah!, şaşılacak şey 113
almaḳ	: almak; bk. <i>baş</i>
‘ām	: (<Ar. ‘ <i>umūm</i>) umum; bk. <i>ḳatl</i>
amān	: (Ar.) kurtuluş; <i>amān tap-</i> kurtulmak 506
āmīn	: (Ar.) âmin 5
ammā	: (Ar.) ama, fakat 65, 70, 79

an̄a	: (<ol+yönelme hal eki) ona 12, 13, 48, 183, 193, 201, 217, 222, 291, 342, 347, 351, 365, 396, 402, 418, 489
anca	: (<ol+eşitlik eki) o kadar, öyle 120, 121, 183, 410, 463
anda	: (ol+bulunma hal eki) onda 16, 44, 116, 140, 143, 151, 157, 270, 271, 274, 386, 469, 492, 507
andaḵ	: öyle, öylece, böyle, o kadar 7, 61, 94, 118, 285, 414, 423, 502, 510
andın	: (<ol+ayrılma hal eki) ondan 50, 53, 128, 138, 376, 413, 478, 504
anın	: (<ol+ilgi hal eki) onun 6, 26, 27, 34, 63, 88, 101, 135, 181, 188, 299, 352, 450, 456
‘anḵā	: (Ar.) anka kuşu 492
anla-	: anlamak 28, 215, 237
‘ār	: (Ar.) utanç; bk. <i>dehr</i>
ara	: arasında, ara 2, 78, 91, 105, 111, 164, 165, 178, 179, 221, 258, 272, 363, 381, 401, 436, 486, 488, 501, 505
ārām	: (Fa.) huzur; <i>ārām bol-</i> huzur gelmek 201; bk. <i>hāṭır</i>
‘ārız	: (Ar.) yanak 111, 222
arḵa	: sırt, arka; <i>arḵa koy-</i> sırt yaslamak 86
‘arş	: (Ar.) arş, gök 11; ‘ <i>arş-ı a‘zam</i> en yüksek gök tabakası 8
art-	: artmak, fazlalaşmak 192
artuḡraḵ	: fazla 340
artuḵ	: fazla, çok 30, 504
‘arż	: (Ar.) bildirme; ‘ <i>arż ét-</i> arz etmek, anlatmak 511; ‘ <i>arż eyle-</i> anlatmak 227; ‘ <i>arż-ı imān ét-</i> iman sunmak 484; ‘ <i>arż kıl-</i> bildirmek, sunmak 219, 483
‘aşā	: (Ar.) asâ 85, 87, 372
āsān	: (Fa.) kolay 226
āsār	: (<Ar. <i>eşer</i>) eserler 86

aşhāb	: (Ar.) (şeyhin) adamları, ashab 2, 7, 24, 28, 88, 133, 135, 173, 353, 364, 422, 442; aşhāb-ı deyr fani dünyanın müritleri 173; bk. <i>deyr</i> , <i>şeyh</i>
asıl-	: tutulmak 50
āsītān	: (Fa.) eşik 4
aşlī	: (Ar.) asıl 161
asra-	: (<Mo. <i>asara</i> -) sakınmak 83; asray al- saklayabilmek 470
asru	: çok, oldukça 162, 481, 490
ast	: alt 63, 64
aş-	: aşmak 180, 457
‘āşık	: (<Ar. ‘ <i>ışk</i>) âşık 250, 258, 265, 388; ‘ āşık-ı dīvāne divane âşık 266; ‘ āşık-ı zār inleyen âşık 182
āşikār	: (Fa.) belli; āşikār eyle- âşikar etmek, ortaya çıkarmak 427
āşinālīg	: (Fa.+līg eki) haberdarlık; āşinālīg tap- sırta ermek 485
āşub	: (Fa.) karıştırma, kargaşa 22; bk. ‘ <i>ışk</i>
āşufte	: (Fa.) perişan; meftun; āşufte eyle- perişan etmek 55; āşufte-hāl perişan hal 423; āşufte-hātırlar gönlü perişanlar 439; āşufte-vār büyülenmişcesine 49
at	: (ETü.) nam, ad 233
at-	: atmak 476; bk. <i>taṭ</i>
āteş	: (Fa.) ateş; āteş-gede ateşe tapanların mabedi 44; āteşin ateşli 79
āteşgāh	: (Fa.) ateşgah, ateş yeri 277, 333, 335, 358, 360; āteşgāh-ı ‘ışk aşkın ateş yeri 80; āteşgāh pervānesi ateşgahın bekçisi 257
āvāre	: (Fa.) perişan 460
avuc	: avuç 89
ay (1)	: ey (seslenme edatı) 108, 141, 218, 228, 231, 232, 238, 248, 252, 263, 282, 289, 317, 329, 432, 435, 475 bk. <i>yaṭi ay</i>
ay (2)	: ay (ay yüz, mah) 60, 122
ay (3)	: ay (zaman dilimi) 192, 200
āyā (1)	: (Fa.) acaba 117

āyā (2)	: (Fa.) ey 196
‘ayān	: (<Ar. ‘ayn) belli, âşikar; ‘ayān bol- belli olmak 288
ayak	: ayak 78, 211, 294, 438, 451
āyīn	: (Fa.) tören, âdet 169, 450; bk. ‘ahd, derd, firdevs, ‘ışk, küfr
aylan-	: dönmek 251
aylandur-	: dolaştırmak, döndürmek 359
‘ayn	: (Ar.) kendisi; bk. ‘ışk
ayt-	: söylemek 173, 224, 392
az	: az 481
a‘zā	: (<Ar. uẓu) organlar 118, 203
‘azā	: (Ar.) sabır 101
āzād	: (Fa.) āzād bol- kurtulmak 415; bk. serv
‘azīm	: (<Ar. ‘azāmet) çok şiddetli, çok fazla 426
‘azīmet	: (Ar.) yola çıkma, gidiş; ‘azīmet kıl- yola çıkmak 384
‘azm	: ulaşmak 348; ‘azm ét- kasdetmek, niyet etmek 19, 262, 352; ‘azm étmek yola çıkmak 441; ‘azm eyle- yola çıkmak, koyulmak 157, 346, 443, 444; ‘azm-i deyr kıl- kiliseye doğru yola çıkmak 510; ‘azm-i Rūm eyle- Anadolu’ya (doğru) yola çıkmak; 347; ‘azm-i vişāl kıl- kavuşmak 320; ‘azm kıl- yola çıkmak 453; bk. Ka‘be
bāb	: (Ar.) konu, mevzu; bk. vefā, yārhlğ, yek-cihedhlğ
bāde	: (Fa.) şarap 274, 281, 287, 357
bādiye	: (Ar.) çöl; bādiyeğa kaṭ‘ı çöle yol alış 443
bāğ	: (Fa.) bağ; bāğ-ı ümīd ümidin bağı 408
bağır	: bağır, göğüs 147, 191, 2; bağra niş bérkit- bağra (göğüse) ok batırmak 220; bağır pāresi bağır parçası 126; bağır pergālesi bağır parçası 474
bağla-	: bağlamak 77, 359, 428
bahā	: (Fa.) değer 326
bā-ḥaber	: (Fa.+Ar.) haber ile 361
bahār	: (Fa.) bahar; bk. ebr

baħr	: (Ar.) deniz 489, 494; baħr-ı fenā yokluk denizi 149
bā' is	: (Ar.) sebep 222
bāk	: (Fa.) korku, kaygı 293
baķ-	: bakmak 49, 89, 187, 360, 391
bālā	: (Fa.) yüce; bālā-dest eli üstün olan, galip 467
bār	: (Fa.) yük 39
bar	: var, mevcut 247, 249, 259, 345; bk. <i>yoķ</i>
bar-	: gitmek, varmak 21, 47, 343, 344, 386, 455; bk. <i>ħāl</i>
bārān	: (Fa.) yağmur; bk. <i>seng</i>
barca	: tamamen, tüm, hepsi, bütün 76, 101, 268, 290, 354, 362, 369, 380, 422; barca eyle- bir etmek 439
barı	: hepsi, bütün, her biri 344, 351, 440, 442
bārī	: (Fa.) diyar 159; bk. <i>Rūm</i>
barķ	: (Ar.) şimşek 82, 130, 491, 493; barķ-ı 'ışķ aşkın alevi, şimşeği 264; barķ-ı belā bela şimşeği 309
barmaķ (1)	: parmak 153
barmaķ (2)	: varmak 21
bas-	: basmak 183
baş	: baş 40, 41, 89, 121, 123, 206, 208, 209, 211, 267, 285, 294, 438, 471, 473, 476; baş almak ayrılmak 155; baş çek- çıkmak, oluşmak 477; başa kél- başa gelmek, yaşamak 20, 92; başığa sal- başına getirmek (yaşamak) 299; başığa (iş) tüş- başına iş gelmek 102; başığa yét- başına gelmek 352
başla-	: başlamak, geçiş yapmak 109, 286, 368; bk. <i>yoł</i>
bat	: (Fa.) hemen, derhal 19, 369, 450
bat-	: batmak, boğulmak 105
Baṭḥā	: (Ar.) Mekke 157, 159, 444
Bāyezīd	: Asıl adı Ebu Yezīd Tayfur bin İsā bin Sürūşān olan büyük mutasavvıf Bayezid-i Bestamī (öl. 874) 7
bāz-ħ'āst	: (Fa.) açık, anlaşılır; bāz-ħ'āst kıl- öğrenmek istemek 247
ba' zı	: (Ar.+Fa.) bazı 375

becā	: (Fa.) uygun; <i>becā keltür-</i> uygun görmek 310; <i>becā keltür-</i> yerine getirmek 152
becüz	: başka 27
bégāne	: (Fa.) dünya ile ilgisini kesmiş olan 15, 265
bél	: bel 295, 359
bel	: (Fa.) adeta 81
belā	: (Ar.) bela 10, 17, 63, 64, 107, 144, 222, 259, 378, 501; <i>belālar meskeni</i> belalar meskeni 38; <i>belā tofrağı</i> bela toprağı 35; bk. <i>bark, def, kün, seyl, tün</i>
belālığ	: (Ar.+Tü.) belalı 128
beliyyet	: (<Ar. <i>belā</i>) bela; <i>beliyyet tağı</i> bela dağı 35, 93
belki	: (Ar.+Fa.) belki, daha çok 90, 190, 370
belkim	: (Ar.+Iğ) belki 78, 137
bend	: (Fa.) bağ; <i>bend eyle-</i> bağlamak 69; <i>bend kıl-</i> bağlamak, (sözünü) bitirmek 268; bk. <i>ışk</i>
bër-	: vermek 65, 293; bk. <i>cevāb, şiddet, yol</i>
berbād	: (Fa.) kötü; <i>berbād eyle-</i> mahvetmek 306
berg	: (Fa.) yaprak; bk. <i>gül</i>
bérkit-	: sağlamlaştırmak; bk. <i>bağır</i>
ber-țaraf	: (Fa.+Ar.) ortadan kalkma; <i>ber-țaraf bol-</i> açılmak 51
bes	: (Fa.) yeter, yeteri kadar, böylece, öyle 153, 479, 483, 490
beter	: (<Fa. <i>bedter</i>) beter, daha fena 128, 361
beyābān	: (Fa.) çöl 457
beyān	: (Ar.) açıklama; <i>beyān ét-</i> söylemek, açıklamak 240, 288; <i>beyān kılmak</i> söylemek 407
beyik	: büyük; <i>beyik eyle-</i> kaldırmak 209
beyle	: böyle 116, 134, 240, 308, 430, 466
bezm	: (Fa.) yer, meclis; <i>bezm-i vişāl</i> kavuşma yeri 320
bī-çāre	: (Fa.) çaresiz, biçare 37, 460
bī-dād	: (Fa.) eziyet, zulüm 355, 501; <i>bī-dād eyle-</i> zulüm etmek, işkence etmek 98, 306; bk. <i>ışk</i>

bī-eğeblıg	: (Fa.+Ar.+lıg eki) edepsizlik 479
bī-güneh	: (Fa.) günahsız 497
bī-ħaber	: (Fa.+Ar.) habersiz 204
bī-ħadd	: (Fa.+Ar.) sınırsız 31, 270
bī-ħāl	: (Fa.+Ar.) halsiz 213, 400; bī-ħāl ol- kendinden geçmek 88; bī-ħāl-veş halsizlik 456
bihbūd	: (Fa.) sıhhat 362
bī-ħicāb	: (Fa.+Ar.) utanmadan 240; bī-ħicāb éyle- arsız etmek 494
biħil	: (Fa.) af; biħil eyle- bağışlamak 324
bī-ħodluk	: (Fa.+lıg eki) çılgınlık, kendinden geçen 388
bī-hūş	: (Fa.) baygın; bī-hūş eyle- bayılmış göstermek 216
bī-iħtiyār	: (Fa.+Ar.) kendiliğinden, gayri ihtiyari 49, 356
bī-ķarār	: (Fa.+Ar.) kararsız 356
bī-kes	: (Fa.) kimsesiz 460
bī-keslig	: (Fa.+lig eki) kimsesizlik 462
bil-	: bilmek 64, 117, 227, 231, 282, 302, 448, 479, 498, 507
bile	: ile 72, 138, 169, 173, 205, 245, 278, 312, 321, 339, 354, 383, 388; krş. <i>birle</i>
bilmeslig	: bilmezlik 462
bīm	: (Fa.) korku 369, 457
bī-nişān	: (Fa.) işaretsiz 65
bir	: bir 5, 7, 10, 13, 16, 17, 31, 33, 48, 50, 78, 85, 130, 134, 136, 172, 192, 199, 200, 206, 257, 276, 280, 286, 288, 302, 304, 317, 344, 345, 373, 399, 483, 491, 493, 494, 498, 499, 506; bir aynı, eş değer 238, 500; bir bir bir bir 12, 28
birbiri	: birbirini 273, 371
birev	: birisi 378
biri	: biri, bir kişi 139, 142, 144, 146, 148, 150, 152, 154, 156, 158, 160, 162, 164, 350
birle	: ile 34, 78, 163, 170, 178, 219, 243, 248, 269, 298, 355, 410, 437, 443, 475; krş. <i>bile</i>

bī-tehāṣī	: (Fa.+ <Ar. <i>ḥaṣyet</i>) çekinmeden, uygunsuz 232, 246
bī-tāḳat	: (Fa.+Ar.) güçsüz; bī-tāḳat eyle- güçsüzleştirmek 47
bī-vefālīg	: (Fa.+Ar.+līg eki) vefasızlık 368
bī-vehm	: (Fa.+Ar.) şüphesiz 293
biz	: biz 20, 161, 162, 217, 327
bol-	: olmak 18, 63, 108, 234, 241, 267, 276, 307, 316, 373, 377, 381, 393, 419, 496; bk. <i>āgeh, ārām, ‘ayān, āzād, ber-ṭaraf, cem‘, def‘, devr, esīr, eşk, fāş, ġarḳ, ġiryān, ḥāşıl, helāk, hem-reh, ḳātil, keşf, kül, kündüz, ma‘zül, meded, medhūş, mehzal, mer‘ī, mest, meşgūl, mihmān, mübtelā, müheyyā, mükerrer, müstevlī, müşerref, naşīb, nā-tüvān, nigūn, ‘özl, perde, pest, revān, rüsvā, sebeb, sefer, şubḥ, şād, şādīmān, ta‘alluḳ, tamām, tecrīd, tēḡ, tirik, tüz, ‘uryān, vāridāt, yaruḳ, zār, zāyil, zevḳ-nāk</i> ; krş. <i>ol-</i>
bolmak	: olmak 254, 257, 451; bk. <i>hem-nişin</i>
bolsa	: ise 231, 252, 376, 504
bostān	: (Fa.) bahçe, bostan 497; bk. <i>‘ışḳ</i>
bu	: bu 17, 20, 46, 67, 69, 72, 76, 81, 101, 113, 128, 129, 140, 142, 144, 145, 150, 155, 162, 172, 192, 202, 220, 221, 235, 237, 238, 255, 256, 258, 259, 261, 268, 276, 288, 314, 317, 322, 341, 363, 369, 374, 383, 390, 392, 397, 405, 414, 416, 417, 437, 440, 441, 488, 498
būd u nebūd	: (Fa.) varlık ve yokluk 285
buk‘a	: (Ar.) memleket 33
bū’l-‘aceb	: (Ar.) tuhaf 487; bk. <i>naḳş</i>
bū’l-heves	: (Ar.) heves sahibi 238
būm	: (Fa.) yer 15, 347, 384, 441; bk. <i>merz</i>
burḳa‘	: (Ar.) peçe 51
but	: (Fa.) put 296
but-ḥāne	: (Fa.) puthane 296

but-perest	: (Fa.) puta tapan, putperest 16, 254, 357; <i>but-perest kıl-</i> putperestleştirmek 298; bk. <i>hayl</i>
buzul-	: bozulmak; bk. <i>köñül</i>
bülend	: (Fa.) yüce 467
bün	: (Fa.) dal; bk. <i>gül</i>
bünyād	: (Fa.) esaslı 306
cāh	: (Ar.) mevki; bk. <i>‘ālī</i>
cāhil	: (<Ar. <i>cehl</i>) cahil; <i>cāhil-sirišt</i> cahil yaradılışlı, cahil 252
cāk cāk	: (Fa.) parça parça 191
cām	: (Fa.) kadeh (şarap) 280, 298; bk. <i>‘ışk</i>
cān	: (Ar.) ruh; hayat; gönül, varlık 66, 67, 68, 75, 78, 79, 82, 104, 107, 133, 222, 263, 321, 329, 382, 496, 498; <i>cān celvesi</i> can tecellisi (görünüşi) 71; <i>cān çek-</i> can çekişmek 74; <i>cānı örten-</i> canı yanmak 190; <i>cān-perver</i> ruhu besleyen 404; <i>cān tapşur-</i> canı teslim etmek 485; bk. <i>gāret, hayāt, rište</i>
cānib	: (<Ar. <i>cenb</i>) taraf, yön 251
cebīnlık	: (Ar.+lık eki) alınlı 54
cefā	: (Ar.) cefa 374; <i>cefā kıl-</i> eziyet etmek 379; bk. <i>tīg</i>
ceft	: (Fa.) kaplama 34
celve	: (Ar.) görünüş, tecelli; <i>celve eyle-</i> tecelli etmek, görünmek 6, 48; <i>celve-ger</i> edalı 194; bk. <i>āb-ı hayvān, cān</i>
cem‘	: (Ar.) toplanma; <i>cem‘ bol-</i> toplanmak 136; <i>cem‘ eyle-</i> toplamak 354; <i>cem‘ ol-</i> toplanmak 131
cemā‘at	: (Ar.) cemaat 319, 385; <i>cemā‘at yārī</i> dost topluluğu 391
cemāl	: (Ar.) güzellik 202; bk. <i>ferruḡ-cemāl</i>
cem‘iyet	: (Ar.) topluluk 143, 179
cenāb	: (Ar.) hazret, muhterem 282
cer	: (<Ar. <i>cerr</i>) sürüklenme 119
cevāb	: (Ar.) cevap; <i>cevāb bér-</i> cevap vermek 217; <i>cevāb tap-</i> cevap bulmak 30, 138
cevf	: (Ar.) boşluk; bk. <i>kök</i>

cevr	: (Ar.) eziyet; cevr eyle- eziyet etmek 286
cezm	: (Ar.) kesin karar; cezm eyle- kesin karar vermek 453
cihān	: (Fa.) cihan, dünya 134, 299; cihān-ārā cihanı süsleyen 202
cins	: (Ar.) cins, tür; cins-i insān insan cinsi 237
cism	: (Ar.) beden 47, 73, 85, 87, 104, 118, 193, 203, 204, 248
cübān	: (<Fa. <i>çübān</i>) çoban 332, 334
cuntay	: çanta 326
cūş	: (Fa.) coşkunluk; cūş tūş- coşkunluk gelmek 420
cü	: (Fa.) çünkü; için 51, 58; 215, 223, 398
cüft	: (Fa.) eş, çift 34
cümle	: (Ar.) bütün 203
cün	: (Fa.) çünkü, için; -dığı zaman, -dıktan sonra 17, 23, 24, 91, 107, 160, 162, 176, 188, 197, 214, 219, 220, 234, 247, 248, 251, 268, 278, 286, 287, 304, 306, 348, 351, 360, 367, 383, 386, 397, 405, 416, 417, 419, 421, 433, 440, 444, 451, 452, 464, 508; çün için 353
Cüneyd	: Asıl adı Ebu'l-Kasım Cüneyd bin Muhammed el-Hazzaz el-Kavarirî olan Bağdatlı meşhur sufi Cüneyd-i Bağdadî (öl. 909) 7
cünki	: çünkü 20, 21, 193, 250, 472
cünün	: (Ar.) delilik 246, 338; bk. <i>maḥẓ, zencîr</i>
cür' a	: (Ar.) yudum 282
cürm	: (Ar.) suç 461, 478
cürmāne	: (Fa.) ceza 255, 259, 317; bk. <i>ıṣṣ</i>
cüz	: (Ar.) az 461
çağ	: (Mo.) zaman, vakit 347; cağ zaman 284, 379
çāh	: (Fa.) çene çukuru 68
çakıl-	: çakılmak 82
çal-	: (kilisenin çanını) çalmak 176

çāre	: (Fa.) çare, derman 342, 462; çāre ét- çare olmak 126, 226; çāre bulmak çare bulmak 496; çāre tap- çare bulmak (görmek) 21; çāre-ger kıl- çare bulan 37
çarḥ	: (Fa.) kubbe 34; felek, talih; dünya 96, 98, 177, 456, 492; çarḥ-ı a‘lā en yüksek gök 8
çehre	: (Fa.) yüz 6; bk. <i>gūl</i>
çék-	: çekmek, koparmak; katlanmak 151, 158, 285, 296, 418, 427; bk. <i>baş, cān, feryād, hurūş, ün</i>
çık-	: çıkmak 271, 285, 337, 338, 474
çıkar-	: çıkarmak 69
çın	: gerçek 507
dağı	: ve, dahi 274, 284, 325, 326, 333, 334, 358, 379
da‘vī	: (Fa.) dava 314; da‘vī eyle- peşine düşmek 326; da‘vī-yi ihlāş sadakat davası 377; bk. <i>‘ışk, ızhār</i>
dāstān	: (Fa.) destan, hikāye 506
dè-	: söylemek 17, 107, 117, 119, 136, 139, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 198, 208, 215, 218, 220, 228, 230, 235, 237, 242, 243, 246, 248, 249, 250, 251, 252, 261, 263, 282, 289, 290, 315, 329, 330, 332, 349, 351, 355, 361, 371, 381, 382, 383, 391, 408, 432, 433, 435, 440, 459, 475, 481, 483, 504
def	: (Ar.) savma, giderme 144; def‘-i belā bol- belanın def olması (savulması) 10; def‘ ol- def olmak 425
defn	: (Ar.) defin; defn ét- defnetmek 509
dég	: gibi 11, 16, 65, 78, 120, 123, 206, 402, 455, 503
dehr	: (Ar.) dünya 99, 394, 494; dehr ‘ār dünya kadar olan utanç 132; dehr ehli dünya adamı 101; dehr eli dünya 132
dem	: (Fa.) nefes; an, zaman 9, 48, 66, 85, 134, 135, 174, 271, 302, 330; dem-ā-dem her an 298; demī bir an 86; dem ur- söz etmek 145; bk. <i>du‘ā</i>

demek	: demek, söylemek 232, 234
déraht	: (Fa.) ağaç; bk. <i>‘ālī</i>
derd	: (Fa.) dert 35, 126, 135, 193, 225, 388, 501; <i>derd ehli</i> dert sahibi 98; <i>derd-nāk</i> dertli 464; <i>derd ü ‘ışk āyini</i> dert ve aşk âdeti 241; bk. <i>şāhib</i>
derdlık	: (Fa.+lık eki) dertli 380
dergāh	: (Fa.) dergāh; bk. <i>Tēgri, vāşıl</i>
dervāze	: (Fa.) kapı; bk. <i>memer</i>
derviş	: (Fa.) derviş 371
deryā	: (Fa.) deniz; bk. <i>şu‘le</i>
dest	: (Fa.) el; <i>dest bér-</i> yaşamak, başına gelmek 463; <i>dest-gīr</i> yardımcı 198, 406; bk. <i>bālā-dest, hem-dest</i>
destār	: (Fa.) sarık 366, 372
deşt	: (Fa.) bozkır, kır; bk. <i>fākr</i>
devā	: (Ar.) çare 126
devlet	: (Ar.) zenginlik 440
devr	: (Ar.) vakit; etrafını dolaşma, dönme 286, 62; <i>devr bol-</i> bağlamak 254; bk. <i>şem‘</i>
devrān	: (<Ar. <i>deveran</i>) dünya79
devre	: çevre, taraf bk. <i>kōz</i>
deyr	: (Ar.) manastır, kilise, mabed 16, 33, 45, 46, 61, 91, 165, 221, 258, 269, 301, 323, 327, 337, 368, 447, 449, 500, 510; <i>deyr aşhābı</i> dünya adamları 174; <i>deyr ehli</i> manastır ehli 168, 172, 178, 179, 268; <i>deyr eli</i> manastır ülkesi 205, 273, 307, 355; <i>deyr eşigi</i> kilise kapısı 197; <i>deyr ét-</i> mabed edindirmek 161; <i>deyr etfālī</i> kilise çocukları 181, 300; <i>deyr etrāfi</i> halkın etrafı 317; <i>deyr işi</i> dünya işleri 508; <i>deyr tofrağı</i> kilise toprağı 103, 200; bk. <i>aşhāb, ‘azm, küfr, muğ</i>
dijem	: (Fa.) itibarsız, değersiz; bk. <i>h‘ār</i>
dikḳat	: (Ar.) dikkat 354

dil	: (Fa.) gönül; <i>dil-firib</i> gönül aldatan güzel 278; <i>dil-nevâz</i> gönül okşayan sevgili 283
dimâğ	: (Ar.) akıl, şuur 211; <i>dimâğ üyi</i> akıl evi 124; bk. <i>ês</i>
din	: (Ar.) din 77, 104, 169, 306, 307, 323, 357, 480, 487, <i>din ehli</i> Müslümanlar 169, 180, 486; <i>din eli</i> İslam ülkesi 76, 198; <i>dinî mâtem</i> dinî matem, dinden ayrılma 275; <i>din ü imân ehli</i> din ve İman sahibi 509; <i>din ü imân-sûz</i> din ve iman yakan 384; <i>din ü İslâm ehli</i> din ve İman sahibi 196; <i>din-penâh</i> dinin koruyucusu 475; <i>din tarîkı</i> din yolu 186
dīvâne	: (Fa.) tutkun, deli 245; bk. <i>‘âşık, kuyaş</i>
dīvār	: (Fa.) duvar 86
diyet	: (Ar.) diyet 495
dost	: (Fa.) dost 131
du‘â	: (Ar.) dua 398; <i>du‘â demi</i> duanın nefesi 9; <i>du‘â kıl-</i> dua etmek 5, 10, 396, 398
dūd	: (Fa.) duman 45, 112, 115, 285, 338; <i>dūd-ı âfet</i> belanın dumanı 9; <i>dūd ét-</i> kederlenmek 96
durur	: bildirme eki 161, 222, 235, 507
dūzaḥ	: (Fa.) cehennem; <i>dūzaḥ-ı gam</i> gam cehennemi 112; <i>dūzaḥ otı</i> cehennem ateşi 115
ê-	: imek, olmak (yardımcı fiil) 1, 14, 25, 107, 108, 128, 192, 213, 246, 259, 283, 303, 335, 341, 375, 377, 423, 433, 458, 469
ebr	: (Fa.) bulut; <i>ebr-i bahâr</i> bahar bulutu 477
edâ	: (Ar.) yerine getirme 421; <i>edâ kıl-</i> söylemek 229, 237
edeb	: (Ar.) edep, terbiye 230, 245; bk. <i>maḥz</i>
efgân	: (Fa.) feryat, haykırma; <i>efgân-ı zâr</i> inleme ağlama 132; bk. <i>feryâd</i>
efsâne	: (Fa.) büyülenmiş 245
efsün	: (Fa.) cazibe, etki 251, 278
efzün	: (Fa.) çok 108
eger	: eğer 153, 154, 258

ëgil-	: eğilmek 203
ehl	: (Ar.) ehil; ehl-i dîn din ehli, din adamı 41, 168, 170; ehl-i hūş akıl sahibi 80; ehl-i ‘ışk âşık 231; ehl-i İslām Müslümanlar 228; ehl-i küfr ü dîn küfür ve din ehli 208; ehl-i rāz sırdaş 144, 239, 469; ehl-i sefer yolcu 199; ehl-i sevdā âşık 59; ehl-i seyr eli misafirler 273; ehl-i takvî takva sahipleri 366; ehl-i tarîk yol ehli 25; ehl-i ver‘a takva sahibi 350; ehl-i yakîn (iman kuvvetiyle) âşikar eden 139; ehl-i zamān zaman ehli 447; bk. ‘ālem, dehr, derd, deyr, dîn, ğayb, küfr, nūr, şıdķ, zulmet
ekki	: iki 64, 255, 256, 316
ël	: ÷lke, halk 76, 210, 245, 308, 369, 455, 468; bk. deyr, dîn, ehl, İslām, küfr, zühd
ëlet-	: götürmek, iletmek 455
elfāz	: (<Ar. lafẓ) sözler; bk. meh-veş
ëlig	: el 284; ëlgidin iş kël- elinden iş gelmek 381
el-kışsa	: (Ar.) kısaca 508
eltāf	: (<Ar. luṭf) lütuflar 408
ëmdi	: şimdi 156, 217, 220, 392, 444
ëmes	: değil 115, 119, 236, 238, 250, 504; krş. ërmes
emr	: (Ar.) emir; emr ët- emretmek 266
ën-	: inmek 130, 445
enbiyā	: (<Ar. nebî) peygamberler; enbiyā ħatmı peygamberlerin sonuncusu 403
encüm	: (<Ar. necm) yıldızlar 454
endāze	: (Fa) mertebe 42
endîşe	: (Fa.) düşünce 27; endîşe-yi güm-rāhlık doğru yoldan çıkmışlık düşüncesi 171
endüh	: (Fa.) eziyet 35, 98
envār	: (<Ar. nūr) ışık, parlaklık; bk. kuyaş
ër	: mert 381

ër-	: imek, olmak (yardımcı fiil) 3, 15, 16, 25, 49, 85, 129, 130, 181, 197, 209, 228, 247, 262, 276, 302, 310, 337, 340, 345, 347, 350, 353, 362, 373, 374, 379, 395, 397, 399, 404, 414, 425, 426, 428, 429, 445, 455, 456, 472, 480, 481; bk. <i>ki</i>
erbāb	: (<Ar. <i>rabb</i>) erbap; erbāb-ı dīn din erbabı, din ehli 139
ergānūn	: (<Yun. <i>organon</i>) org; bk. <i>nevā</i>
èrik	: mahvolmuş 129
èrkin	: (soru edatı) mı, acaba 201, 468
èrmes	: değil 262, 282, 407, 504; krş. <i>èmes</i>
èrte	: sabah, yarın 262
èrür	: bildirme eki (teklik 3. şahıs) 127, 142, 143, 165, 166, 226, 255, 256, 260, 407, 507
ès	: akıl, şuur; èsî dimāğ tab- şuuru yerine gelmek 211
ès-	: esmek 419, 426
esās	: (Ar.) esas 270; bk. <i>gerdūn</i>
eşer	: (Ar.) eser, iz 204, 387; eşer koy- eser bırakmak 130
esîr	: (Ar.) esir 68, 341; esîr kııl- tutsak etmek 110; esîr bol- esir olmak 198
èski	: eski 46, 325
esrār	: (Ar.) gizli, bilinmeyen 220; bk. <i>ğayb</i>
èşig	: kapı 155; bk. <i>deyr</i>
eşk	: (Fa.) gözyaşı 96, 105, 120, 417; eşk eyle- ağlamak 484; eşk-i ḥasret tōk- hasret gözyaşı dökmek 391; eşk-i niyāz yalvarma gözyaşları 399; eşk-rîz bol- gözyaşları akıtmak 218, 471; eşk saç- gözyaşı dökmek 284; eşk tōk- gözyaşı dökmek 454; bk. <i>ḥacālet, şādlig</i>
eşrāf	: (<Ar. <i>şerîf</i>) ileri gelenler 290
èt-	: etmek, yapmak 244, 324; bk. ‘ <i>aql u hūş</i> , ‘ <i>azm</i> , <i>beyān</i> , ‘ <i>çāre</i> , <i>defn</i> , <i>dūd</i> , <i>emr</i> , <i>fāş</i> , <i>fehm</i> , ‘ <i>ğusl</i> , <i>hezl</i> , ‘ <i>iẖtiyār</i> , <i>imdād</i> , <i>istig̱fār</i> , <i>istimā</i> ’, <i>iş</i> , <i>īzā</i> , <i>ķabūl</i> , <i>ķaşd</i> , <i>ķaṭ</i> ’, <i>ķīr-endūd</i> , <i>mesrūr</i> , <i>naşīb</i> , <i>nazm</i> , <i>necāt</i> , <i>nét-</i> , <i>nūş</i> , <i>nüzūl</i> , ‘ <i>özl</i> , <i>pervā</i> , <i>raẖm</i> , <i>rūşen</i> , <i>rūsvā</i> ,

şabr, sūr, şeydā, ta‘cīl, tağyīr, taqdīm, taqşīr, ta‘līm, tama‘, teftīş, tekrār, terk, te‘şīr, tulū‘, vaṭan, yoldaşlġ, zabt, zāhir, zār, zāyi‘

eṭfāl	: (<Ar. <i>tıfl</i>) çocuklar; bk. <i>deyr</i>
eṭrāf	: (Ar.) etraf 349; bk. <i>deyr, kök</i>
eṭvār	: (<Ar. <i>ṭavr</i>) haller, tavırlar; bk. <i>fakr, sālīk, sülūk</i>
evḳāt	: (<Ar. <i>vaḳt</i>) vakitler 164, 165
evşāf	: (<Ar. <i>vaşf</i>) vasıflı, nitelikli; bk. <i>küfr</i>
evtād	: (<Ar. <i>veted</i>) veliler, evliyâ 2
evvel	: (Ar.) evvel, önce 217
eyā	: ey (seslenme edatı) 305; krş. <i>āyā</i>
eyle	: öyle, bu şekilde, böylesine 22, 82, 94, 208, 314, 393, 448
eyle-	: eylemek, yapmak; bk. ‘arz, āşikār, āşufte, ‘azm, barca, bend, berbād, beyik, bī-dād, biḥil, bī-hūş, bī-tāḳat, celve, cem‘, cevr, cezm, da‘vī, eşk, feryād, ġafflet, ġaret, ġavgā, gūl, ġusl, ġümān, ġūzer, ḥaberdār, ḥāmūş, ḥarc, ḥayret, ızhār, ıztırāb, ġcād, işāret, ḳabūl, kāfir, ḳara, ḳaṭ‘, luṭf, maḥlaş, meded, mesken, mesken, mezkūr, mübāhāt, müberrā, müheyyā, nā-kār, nazār, nigūn, niyāz, nūş, pāk, pāy-māl, pinhān, pūye, revān, rūsvā, seyr, su‘āl, sūkūn, şerḥ, şükūr, ṭahāret, ṭaḥḳīḳ, ṭa‘na, tebessüm, tekellüm, temāşā, temennā, terk, tuğyān, yaraḳ, yol, zabt, zāhir, zāyil, zebūn
eyle erdi kim	: sanki, öyle ki 2
eyle kim	: gibi, sanki, böylece, öyle ki 177, 223, 227
eylemek	: eylemek, yapmak; bk. <i>ḥırām, taḳlīd, teşebbüh, teveccüh</i>
eyvān	: (Fa.) köşk; bk. ‘ışk, ḳuyāş
fahr	: (Ar.) iftihar, övünç; fakr deştī fenâfillâha erişme bozkır 412; fakr eṭvārī fenâfillâh yolundaki halleri 366; fahr-ı ‘izām uluların iftihar kaynağı 317
fakr	: (Ar.) muhtaçlık; fenâfillâha erişme hali 363, 380;
fānī	: (<Ar. <i>fenā</i>) fani 345
fart	: (Ar.) fazlalık, aşırılık; bk. <i>ġam</i>
farz	: (Ar.) emir 421; bk. <i>Hudā</i>

fāş	: (Fa.) açığa çıkmış; fāş bol- ortaya çıkmak, açığa çıkmak 223, 401; fāş ét- açığa çıkarmak 239
feh̄m	: (Ar.) anlama, idrak 174, 487; feh̄m ét- anlamak 137, 174; feh̄m ol- anlaşılma 230
felek	: (Ar.) felek 115
fen	: (Ar.) ilim 197, 200
fenā	: (Ar.) yokluk, fanilik 256; bk. <i>baḥr</i>
ferāğ	: (Ar.) vazgeçme 97, 508
Fereng	: (<Fa. <i>fīreng</i>) Frenk (Avrupa), Hristiyan 74, 301
ferḥunde	: (Fa.) uğurlu, kutlu 401, 435; ferḥunde-ḥū iyi huylu 363; ferḥunde-pey mübarek, ayağı uğurlu olan 302, 348
fermān	: (Fa.) emir; fermān-peḏīr emri kabul eden 341
ferruḥ-cemāl	: (Fa.+Ar.) yüzü güzel 242
fertūt	: (Fa.) pek ihtiyar 236
feryād	: (Fa.) feryat; feryād u efgān eyle- haykırmak 304; feryād u vāveylā çek- ah vah etmek 486
ferzāne	: (Fa.) bilgili 434
ferzānelik	: (Fa.+lık eki) bilgelik 377
ferzend	: (Fa.) oğul 141, 435
fırşat	: (Ar.) fırsat 481
figār	: (Fa.) yaralı 248
firāz	: (Fa.) yokuş 424
fırdevs	: (Fa.) cennet; fırdevs-āyīn cennet (gibi) 269
fitne	: (Ar.) güzel 37; fitne-ger fitneci 42; fitne ḥayl fitne, güzel topluluğu 42, 62
furḳat	: (Ar.) ayrılık 190, 191
fünūn	: (<Ar. <i>fenn</i>) hüner 43
fütūr	: (Ar.) bezginlik, usanç 429
füzūn	: (Fa.) fazla 478
ğabğab	: (Ar.) çenenin alt kısmı; bk. <i>ṭavḳ</i>
ğāfil	: (<Ar. <i>gāfil</i>) gafil 468

ğaflet	: (Ar.) gafillik; <i>ğaflet eyle-</i> gafillik etmek 188
gāh	: (Fa.) gah, bazen 88, 203; <i>gāhī</i> gah 203
ğālib	: (<Ar. <i>galebe</i>) galip; <i>ğālib ol-</i> galip olmak 457
gam	: (Ar.) gam 111, 127; <i>gam farṭı</i> gam fazlalığı 121; <i>gam-ğın</i> kederli 5; <i>gam-keş</i> gam çeken 466; ; <i>gam kıya al-</i> gamı bırakabilmek; <i>gam-perver</i> gam veren 193; <i>gam şāmı</i> keder akşamı 110 322; bk. <i>dūzāh</i> , <i>şām</i>
gam-ğın	: (Ar.+Fa.) kederli 5
ğaret	: (Ar.) yağma, talan; <i>ğaret-i cān eyle-</i> gönlü yağmalamak 189
garīb	: (Ar.) garip 29, 86, 107, 182, 265, 312
garḳ	: (Ar.) boğulma, gark; <i>garḳ bol-</i> boğulmak 82; <i>garḳa bol-</i> batmak 149
gavgā	: (Fa.) kavga, mücadele 486, 503; <i>gavgā eyle-</i> tartışmak 168
gayb	: (Ar.) bilinmeyen 425; <i>gayb ehli</i> bilinmeyene sahip 65, <i>gayb esrārı</i> gizli olanın sırrı 1; <i>gayb sırrı</i> bilinmeyen sır 65
gāyib	: (Ar.) gizli 184
gebrekī	: (Fa.) kadeh, şarap kabı 280
gedā	: (Fa.) kul 500; <i>gedāy</i> kul 4
geh	: (Fa.) gah 88; <i>geh geh</i> gah gah, zaman zaman 424
gele	: sürü 335
genc	: (Fa.) hazine; <i>genc-i rāz</i> gizli hazine 17, 405
ger	: (Fa.) eğer 153, 154, 246, 260, 262, 322, 365, 377, 504
gerci	: (<Fa. <i>eger</i> + <i>çi</i> eşitlik eki) gerçi 174, 461, 470, 478
gerdān	: (Fa.) dönen (dünya) 489
gerdūn	: (Fa.) dünya, gökyüzü 97, 108, 299, 454; <i>gerdūn-esās</i> büyükçe 270; <i>gerdūn kıl-</i> döndürmek 100
giriftār	: (Fa.) düşkün, yakalanmış, tutulmuş 102, 187, 341; <i>giriftār ol-</i> yakalanmak 116, 221
giryān	: (Fa.) ağlayan; <i>giryān bol-</i> ağlamak 292
gūl	: (Fa.) ahmak; <i>gūl u nādān eyle-</i> ahmak ve cahil duruma düşürmek 189

gung u lāl	: (Fa.) dilsiz 213
gurfe	: (Ar.) çardak 37
gūristān	: (Fa.) mezarlık 509
gusl	: (Ar.) gusül 148; <i>gusl ét-</i> arınmak 148; <i>gusl-ı pāk</i> yıkanma 293; <i>gusl-ı pāk eyle-</i> gusül almak 442
gūş	: (Fa.) kulak; <i>gūş sal-</i> kulak vermek 328
guṭa ur-	: (Fa.+Tü.) suya dalmak 293
gūyiyā	: (Fa.) sevgilinin bulunduğu yer 161
gūdāz	: (Fa.) yakılma; bk. <i>sūz</i>
gūftār	: (Fa.) söz 483
gūl	: (Fa.) gül, çiçek 54, 73, 408, 477; <i>gūl-āb</i> gül suyu 472; <i>gūl-bergi</i> gül yaprağı 455, 472; <i>gūl-būn</i> gül dalı 477; <i>gūl-ṣehre</i> gül yüzlü 212; <i>gūl-gūn</i> gül renkli 73
gūlşen	: (Fa.) gül bahçesi 426
gūmān	: (Fa.) şüphe; <i>gūmān eyle-</i> sanmak 205; <i>gūmān kıl-</i> şüphelenmek 327
gūm-rāh	: (Fa.) doğru yoldan sapmış 333, 500
gūm-rāhlık	: (Fa.+lık eki) doğru yoldan sapma, yoldan çıkma 171, 425
gūnāh	: (Fa.) günah 461
gūnbed	: (Fa.) dünya 489
gūrūh	: (Fa.) topluluk 430, 467; <i>gūrūh-ı müstemend</i> zavallılar 136
gūşış	: (<Fa. <i>gūşış</i>) çalışma 276
gūyā	: (Fa.) adeta, güya 347
gūzāf	: (Fa.) boş; bk. <i>lāf</i>
gūzer	: (Fa.) geçme; <i>gūzer eyle-</i> devam etmek 199
ḥāh	: (Fa.) dileyen, isteyen; bk. <i>‘ōzr</i>
ḥāh... ḥāh	: (Fa.) bir yandan...bir yandan 173, 273
ḥār	: (Fa.) itibarsız 464; <i>ḥār u dijem</i> itibarsız 296; <i>ḥār u zār</i> hakir 103; bk. <i>ḥūn-ḥār</i>
ḥabāb	: (Ar.) su üzerindeki hava kabarcığı 70, 489
ḥaberdār	: (A.+Fa.) haberdar; <i>ḥaberdār eyle-</i> haberdar etmek 225

ḥabṭ	: (Ar.) yanılma 124
ḥacā	: (Ar.) kahrolma 501
ḥacālet	: (Ar.) utanma 243; <i>ḥacālet eṣki tōk-</i> utanç gözyaşları dökmek 427
ḥācet	: (Ar.) dilek 407
ḥaclet	: (Ar.) utanç 180
ḥadd	: (Ar.) sınır, had 180, 193, 478
ḥādī	: (<Ar. <i>hidāyet</i>) doğru yolu gösteren 346
ḥādiṣ	: (Ar.) meydana çıkan, zuhur eden 222
Ḥaḵ	: (Ar.) Hak, Allah 415, 416
ḥāk	: (Fa.) toprak; <i>ḥāk-ı rāh</i> yolun toprağı 139
ḥākim	: (<Ar. <i>ḥūkm</i>) hâkim 267
ḥāl	: (Ar.) durum, hal 14, 21, 28, 29, 53, 88, 90, 107, 127, 135, 150, 168, 181, 188, 206, 207, 210, 215, 217, 225, 227, 351, 356, 393, 433, 436, 468, 504; <i>ḥāl(ı)dın bar-</i> kendinden geçmek 87; <i>ḥālğa kēltür-</i> kendine getirmek 214; bk. <i>āṣufte, tīre</i>
ḥāl	: (Fa.) ben, benek 63, 64, 499
ḥal	: (Ar.) çözmek; <i>ḥal kı-</i> gidermek, çözmek 300
ḥālā	: (Ar.) hâlâ, şimdi 127, 360, 505
ḥālāt	: (<Ar. <i>ḥālet</i>) haller 164, 165
ḥālet	: (Ar.) hal, durum 192, 292, 430
ḥalīfe	: (<Ar. <i>ḥalf</i>) halife 353
ḥalk	: (Ar.) halk 183; <i>ḥalk ırşadı</i> halka doğru yolu gösterme 3
ḥalka	: (Ar.) halka 43; <i>ḥalka-yi sevdā</i> aşk halkası 43
<i>hal min mazīd</i>	: 50. sure (Kâf Suresi) 30. âyet: “Cehenneme, “Doldun mu? ” deriz. O da “ daha var mı? ” der.” 345
ḥām	: (Fa.) ham 446
ḥamd	: (Ar.) şükür 392
ḥamiyet	: (Ar.) haysiyet 361
ḥāmūṣ	: (Fa.) susmuş, sessiz; <i>ḥāmūṣ eyle-</i> ağzını açmamak 216
ḥānḳāh	: (Fa.) tekke 350

ḥānkeh	: (Fa.) tekke, dergâh 349
ḥār	: (Fa.) diken 477
ḥārā	: (Fa.) mermer 123
ḥarāb	: (Ar.) harap, viran 350, 494; ḥarāb kıl - perişan etmek 305
ḥarābāt	: (<Ar. <i>ḥarābe</i>) meyhane 163
ḥaram	: (Ar.) haram 18, 22
ḥarc	: (Ar.) masraf; ḥarc eyile - harcamak 326
Harem	: (Ar.) Mescid-i Haram (Kâbe); Mekke’de Kâbe’nin de içinde bulunduğu alanı çevreleyen büyük mescit. Hürmetli Mescit anlamına da gelen bu yer Müslümanlar için çok değerlidir. 23, 443, 449
ḥarîf	: (<Ar. <i>ḥirfēt</i>) gönüllü, dost 242, 262
ḥarîflıĝ	: (Ar.+Tü.) sonbahar 235
ḥāş	: (<Ar. <i>ḥuşūs</i>) seçkinler, seçkin adamlar 29
ḥāşıl	: (<Ar. <i>ḥuşûl</i>) meydana çıkan; ḥāşıl bol - dirilmek 75 ; ḥāşıl kıl - elde etmek 334
ḥāşiyet	: (<Ar. <i>ḥāşş</i>) güç 143
ḥasret	: (Ar.) hasret; ḥasret yaşı hasret gözyaşı 473; bk. <i>eşk</i>
ḥāşşa	: (<Ar. <i>ḥuşūşiyet</i>) has, özgü 240
ḥasta	: (Fa.) hasta 66, 67, 211, 263, 312
Hāşim	: bk. Resûl
ḥaţar	: (Ar.) tehlikeli, korkunç 130
ḥaţarlık	: (Ar.+lık eki) tehlikeli 441
ḥātem	: (Ar.) en son; bk. <i>risālet</i>
ḥāţır	: (<Ar. <i>ḥuţūr</i>) gönül, zihin 318, 329, 452; bk. <i>āşufte</i>
ḥatm	: (Ar.) sonuncu; ḥatm kıl - sona erdirmek 505; bk. <i>enbiyā</i>
ḥavās	: (<Ar. <i>ḥāsse</i>) duygular 118
ḥāver	: (Fa.) doğu; bk. <i>āfitāb</i> , <i>mihr</i>
ḥavz	: (Ar.) havuz; bk. <i>mey</i>
ḥayā	: (Ar.) hayâ, ar 230; bk. <i>kān</i>
ḥayāl	: (Ar.) hayal 77

ḥayāt	: (Ar.) hayat 204; <i>ḥayāt-ı cān</i> canımın hayatı 226
ḥayf	: (Ar.) yazık 366
ḥayl	: (Ar.) cemaat, topluluk 341, 364, 389, 433; <i>ḥayl-ı but-perest</i> putperest topluluğu 176; <i>ḥayl-ı melek</i> Melek zümresi 5; <i>ḥayl-ı toḡuz</i> domuz sürüsü 389; bk. <i>fitne</i> , <i>ḡavm</i>
ḥayr	: (Ar.) hayır 173
ḥayrān	: (<Ar. <i>ḥayret</i>) şaşırmış; hayran 135, 402; <i>ḥayrān ḡal-</i> şaşırmak 90
ḥayret	: (Ar.) şaşkınlık, hayret 153, 457; <i>ḥayret eyle-</i> şaşırmak 86, 89; <i>ḥayret-fezāy</i> hayret verici 60; <i>ḥayret ḡıl-</i> şaşırmak 207
ḥayvān	: (Ar.) ölümsüzlük; bk. <i>āb</i>
Ḥayy-ı kār-sāz	: (Ar.+Fa.) “iş bitiren” Tanrı 410
ḥāzır	: (Ar.) âşikar, açık 184; <i>ḥāzır ḡıl-</i> hazırlamak 274
ḥazret	: (<Ar. <i>ḥuzūr</i>) huzur, kat, makam 479
hēc	: hiç 116, 238, 262, 299, 325
helāk	: (Ar.) helak 191; <i>helāk bol-</i> mahvolmak 271
hem	: hem 61, 68, 92, 99, 141, 210, 224, 293, 296, 297, 333, 334, 358, 385, 398, 425, 438, 461, 465, 504, 510, 511
hem...hem	: (bağlaç) hem...hem 71, 87, 106, 207, 226, 234, 259, 298, 312, 357, 371, 388, 427, 467, 482
hemān	: (Fa.) öyle, böyle 249, 480
hem-dest	: (Fa.) ortak 388
hem-nişin	: (Fa.) beraber oturup kalkan; <i>hem-nişin bolmaḡlık</i> beraber oturup kalkmak 260
hem-rāhlıḡ	: (Fa.+lıḡ eki) yoldaşlık; <i>hem-rāhlıḡ ḡıl-</i> yoldaşlık etmek 24
hem-reh	: (Fa.) yoldaş; <i>hem-reh bol-</i> yoldaş olmak 422
henüz	: (Fa.) henüz 235
her	: her 5, 15, 19, 27, 38, 40, 48, 49, 51, 53, 62, 78, 95, 108, 133, 134, 135, 174, 192, 222, 271, 276, 346, 379, 477, 489
her biri	: her biri 44, 89, 136, 344, 468; <i>her bir</i> her biri 7
hergiz	: (Fa.) asla 129, 276

her nè	: her ne 12, 20, 247, 252, 267, 309, 330, 365
her nèçe	: nice, her ne kadar 72
her nè kim	: her ne ki 128, 382, 480
herze	: (Fa.) beyhude 483
heves	: (Ar.) heves 327; heves kıl- heveslenmek 153
hey'et	: (Ar.) görünüş, hal 45, 55
hezl	: (Ar.) alay; hezl ét- alay etmek 169
hıdmet	: (Ar.) hizmet 370, 481
hıl'at	: (Ar.) kaftan, kıyafet 294; hıl'at küffârı kâfirlerin kaftanı, kıyafeti 428
hılkat	: (Ar.) varlık 305
hırām	: (Fa.) yürüyüş 71; hırām eylemek salınarak gitmek 160
hıred	: (Fa.) akıl 418
hırka	: (Ar.) hırka 325, 366, 442; hırka-yı irşād şeyhlik hırkası 292, 297
hırmān	: (Ar.) mahrumiyet 331
hıṭāb	: (Ar.) hitap, seslenme; hıṭāb kıl- hitab etmek 138, 217
hicrān	: (Ar.) ayrılık 331
hidāyet	: (Ar.) doğru yol 429
hikmet	: (Ar.) hikmet 412
himmet	: (Ar.) ihsan 8, 354, 409
hindū	: (Fa.) ben, benek 498
hisāb	: (Ar.) hesap 282
hod	: (Fa.) kendi 106
hoş	: (Fa.) hoş 160
hū	: (Fa.) huy; bk. ferḥunde 363
Hudā	: (Fa.) Tanrı 392, 440; Hudā farzı Tanrı'nın emri 421
Hudāvend	: (Fa.) Tanrı, Allah 421
hūk-bān	: (Fa.) domuz güden 386
hūk-bānlık	: (Fa.+lık eki) ; hūk-bānlık domuz çobanlığı 257; huk-bānlık kıl- domuz çobanlığı yapmak 319

hülle	: (Ar.) cennet elbisesi 74, 75
hūn-h ^ı ār	: (Fa.) kan içen, zâlim; bk. <i>kātil</i>
hūr	: (<Ar. <i>ahver</i> ve <i>havrā</i>) huri 54, 56; <i>hūr-zād</i> huri 243
hurkat	: (Ar.) alev; bk. <i>‘ışk</i>
hurūş	: (Fa.) coşma; <i>hurūş çek-</i> coşmak 328
hūş	: (Fa.) akıl, şuur 28, 124, 242, 245, 265, 287, 418, 420, 464; <i>hūş it-</i> bilici kaybetmek 204; bk. <i>‘aql, ehl</i>
hūy	: (Ar.) Hu, Hū “O” (Allah kastedilir), Allah’ın adı; <i>hūy çek-</i> Hu (Allah) demek 418
hük ^m	: (Ar.) emir; <i>hük^m kıl-</i> emretmek 330
hūsn	: (Ar.) güzel, güzellik 52, 78, 195, 223; bk. <i>şu‘le</i>
hūzn	: (Ar.) hüzn 23
‘ibādet	: ibadet 237
ırğat-	: sallamak 206
‘ışk	: (Ar.) aşk 104, 106, 109, 118, 178, 208, 210, 239, 244, 255, 286, 300, 304, 306, 328, 356, 374, 378, 424, 488, 489, 490, 496, 501, 502, 505; <i>‘ışk āşubı</i> aşkın kargaşası 393; <i>‘ışk āyīni</i> 241, 322; <i>‘ışk ‘aynı</i> aşkın kendisi 38; <i>‘ışk-bāz</i> âşık 283, 424; <i>‘ışk bendi</i> aşk bağı 221; <i>‘ışk bī-dādı</i> aşk zulmü 119; <i>‘ışk cāmı</i> aşk şarabı 345; <i>‘ışk eyvānı</i> aşk köşkü 509; <i>‘ışk mülki</i> aşk diyarı 500; <i>‘ışk otı</i> aşk ateşi 44, 491, 493; <i>‘ışk şeyni</i> aşk kusuru 39; <i>‘ışk tıgı</i> aşk kılıcı 40, 495; <i>‘ışk tūrı</i> aşk dağı 138; <i>‘ışkını hurkatı</i> aşk alevi 263; <i>‘ışkını şiddeti</i> aşkın şiddeti 329; <i>‘ışk-ı zâlim</i> zâlim aşk 103; <i>‘ışkını bostanı</i> aşk bahçesi 497; <i>‘ışkını cürmānesi</i> aşkın cezası 316; <i>‘ışkını da‘vīsi</i> aşkının davası 258; bk. <i>āteşgāh, bark, ehl, şerh</i>
‘itr	: (Ar.) koku 75
‘iyān	: (<Ar. <i>‘ayn</i>) belli, açık 407; <i>‘iyān kılmak</i> âşikar etmek 240; <i>‘iyān ol-</i> ortaya çıkmak 405
ızhār	: (<Ar. <i>zuhur</i>) açığa çıkma 412; <i>ızhār eyle-</i> anlatmak, dile getirmek 225, 287; <i>ızhār-ı da‘vī kıl-</i> davayı açığa çıkarmak 505

ıztırāb	: (<Ar. <i>zarb</i>) ızdırıp, acı 30, 47, 439; ıztırāb eyle- ızdırıp çekmek 166, 398; (könle) ıztırāb şal- (gönle) ızdırıp vermek 305
ıztırār	: (<Ar. <i>zarūret</i>) çaresizlik 439
icād	: (<Ar. <i>vucūd</i>) icat; icād eyle- oluşturmak 98
iç	: iç 269; içinde (<iç+(i)n+de) 356, 368
iç-	: içmek 254, 282, 324
içmek	: içmek 357
içre	: içinde, iç 16, 34, 58, 61, 109, 163, 186, 228, 293, 301, 311, 380, 394, 457, 467, 487, 500, 502
idbār	: (Ar.) bahtsızlık; bk. <i>perde</i>
ifnā	: (<Ar. <i>fenā</i>) yok etme 256
ihānet	: (<Ar. <i>hevān</i>) ihanet, vefasızlık 174
ihlāş	: (<Ar. <i>hulūş</i>) sadakat; bk. <i>da‘vī</i>
ihram	: (<Ar. <i>harem</i>) ihram 453; bk. <i>Ka‘be</i>
ihsān	: (<Ar. <i>husn</i>) ihsan, bağışlama 478
ihtirāz	: (<Ar. <i>hırz</i>) kaçış 17; ihtirāz kıl- sakınmak 239
ihtiyār	: (<Ar.) katlanma; seçme; ihtiyār ét- razı olmak 253
ikāmet	: (<Ar. <i>kıyām</i>) yerli halk (ikamet edenler) 273
iklīm	: (Ar. <i>iklīm</i> <Grek. <i>klima</i>) diyar; bk. <i>Rūm</i>
ikrāh	: nefret 318
İlāh	: (Ar.) İlah, Tanrı 437
i‘lām	: (<Ar. <i>‘ilm</i>) söz; bk. <i>‘İsī</i>
ile	: ile 11, 23, 28, 57, 81, 104, 142, 216, 279, 301, 321, 338, 377, 406, 408, 409, 458, 469, 487; krş. <i>bile</i> , <i>birle</i>
ilhām	: (<Ar. <i>lehm</i>) gönüle doğma 11
illallāhlık	: (Ar.+lık eki) “sadece Allah var”lık 171
ilticā	: (<Ar. <i>lec</i> ‘) sığınma; ilticā kıl- sığınmak 152
īmān	: (<Ar. <i>emn</i>) iman 39, 77, 104, 272, 284, 291, 306, 387, 483, 485; īmān ehli iman sahibi 46, 509; īmān-nişān imanda kalan 57; īmān-sūz iman yakan 384; bk. <i>‘arz</i>

imdād	: (<Ar. <i>meded</i>) imdat; imdād ét- yardım etmek 174
imkān	: (<Ar. <i>mekānet</i>) imkan 343
infi‘āl	: (<Ar. <i>fī‘l</i>) etki altında kalma 242
inkıtā‘	: (<Ar. <i>kaṭ‘</i>) kesme, kısıtlama; bk. <i>şāḥib</i>
inşāf	: (<Ar. <i>naşf</i>) insaflı olma, merhametli olma 507
insān	: (Ar.) insan; insān sıfatlığ insan sıfatlı 243; bk. <i>cins</i>
intikām	: (<Ar. <i>nuḫūm</i>) intikam 495
irād	: (<Ar. <i>vurūd</i>) söylenilenler 355
irādet	: (Ar.) müritlik; bk. <i>şarṭ</i>
irşād	: (<Ar. <i>rüşd</i>) doğru yolu gösterme 3, 362; irşād-ger Hak yolunu gösteren 196; bk. <i>halk</i> , <i>hırka</i>
işbāt	: (<Ar. <i>subūt</i>) ispat 314
ise	: ise 235, 258, 322
‘İsā	: İsa, İsa peygamber 446; ‘İsā kızı İsa peygamberin kızı 81; ‘İsā Rūḥullāh “Allah’ın ruhu” Hz. İsa 66; ‘İsā Rūḥullāh i‘lāmı İsa Peygamber’in sözü 482
İslām	: (<Ar. <i>selāmet</i>) İslam, İslamiyet 196, 387; İslām eli Müslüman halk 196; bk. <i>ehl</i> , <i>dīn</i>
iste-	: istemek 149, 163, 250, 277, 289, 309, 349, 434, 451
istiğfār	: (<Ar. <i>gufrān</i>) tövbe etme 14; istiğfār ét- tövbe etmek 83; istiğfārı örte- tövbeyi yakmak 84
istimā‘	: (<Ar. <i>sem‘</i>) işitme; istimā‘ ét- işitmek 202
‘isyān	: (Ar.) isyan; ‘isyān zulmeti isyan karanlığı 45
iş	: iş, konu, mevzu 102, 162, 163, 220, 253, 255, 262, 276, 311, 316, 336, 352, 367, 369, 373, 381, 383, 390, 396, 466, 470, 487, 508; iş tedbīrini ét- işin önlemini almak 125; bk. <i>Şeytān</i>
‘iş	: (Ar.) eğlence 324
işāret	: (Ar.) işaret; işāret eyle- örnek olmak 146
‘işve	: (Ar.) işve, naz; ‘işve-ger nazlı 194; bk. <i>sirişt</i>
it	: köpek 373, 374, 376
it-	: yitmek, kaybolmak 375

î‘tibār	: (<Ar. ‘abr) itibar, önem 266
itmām	: (<Ar. tamām) tamamlama 315
iz	: iz 451
îzā	: (Ar.) eziyet; îzā ét- eziyet etmek 183
‘izām	: (<Ar. ‘azīm) ulular; bk. <i>fāḥr</i>
î‘zāz	: (<Ar. ‘izz) saygı 279
Ka‘be	: Kâbe 2, 3, 156, 323, 344, 510; Ka‘be ‘azmi Kâbe’ye ulaşma 348; Ka‘be ihramı Kâbe ihramı 453; Ka‘be piri Kâbe piri 300; Ka‘be tavāfi Kâbe’yi tavaf 197; Ka‘be vādisi Kâbe toprağı 441
ķabūl	: (Ar.) kabul, onay; ķabūl et- razı olmak 261, 323; ķabūl eyle- kabul etmek 411
ķad	: (Ar.) boy 71
ķadeḥ	: (Ar.) kadeh 281
ķadem	: (Ar.) ayak; ķadem koy- yola çıkmak 23, 32; ķadem ur- yürümek, yola koyulmak 443
ķāfile	: (Ar.) kâfile 346
ķāfir	: (<Ar. kūfir) kâfir 76, 184, 194, 214; ķāfir eyle- kâfirleştirmek 295
ķāfur	: (Ar.) kafur; ķāfur-biz kâfur dağıtan 419
ķaķı-	: vurmak, çakmak 89, 95
ķal-	: kalmak 93, 204, 224, 282, 289, 299, 316, 338, 375, 483; bk. <i>ḥayrān, pāy-māl, ser-gerdān, yalgūz</i>
ķalem	: (Ar.) kalem 145
ķām	: (Fa.) murad, istek 76, 201, 283, 308, 310, 330, 334, 456; ķām u nā-ķām ister istemez 385
ķāmīl	: (<Ar. kemāl) mükemmel 208
ķan	: kan 147, 459, 497; ķan yaşı kanlı gözyaşı 155; ķan yığla- kan ağlamak 135
ķān	: (Fa.) kaynak; ķān-ı ḥayā hayanın kaynağı 231
ķanı	: hani 122, 123, 124, 125, 126, 127, 141, 164

ḳara	: kara, siyah 92, 101, 337; ḳara eyle- karartmak 106; ḳara ḳıl- karartmak 91, 111, 272
ḳarār	: (Ar.) dirayet, karar 13; ḳarār tap- kendine gelmek 439
ḳarar-	: kararmak 9
ḳarı	: ihtiyar, yaşlı 92, 182, 234, 235, 236, 312
ḳaşd	: (Ar.) kasıt; ḳaşd-ı dīn dine kasdeden 189; ḳaşd ét- kastetmek 394
ḳasr	: (Ar.) köşk, kasır 81
ḳaş	: kaş 60, 61
kāş	: (Fa.) keşke 129
kāšī	: (Fa.) çini 36
ḳat	: huzur, ön 72
ḳatʿ	: (Ar.) ilerleme, yol alma; ḳatʿ ét- kat etmek 31, 386; ḳaʿt eyle- gitmek, kat etmek 25, 346, 424; bk. <i>bādiye, yol</i>
ḳātil	: (<Ar. <i>ḳatl</i>) kâtil 76, 498; ḳātil bol- katil olmak 75; ḳātil-i ḥūn-ḥ ʿār zâlim katil 207
ḳatl	: (Ar.) katl, öldürülme 133, 330; ḳatl-ı ʿām tamamen katleden (katletme) 76; ḳatl-ı ʿām ḳıl- katliam yapmak 495; ḳatl ḳıl- öldürmek 226, 227; bk. <i>tīg</i>
ḳatla	: kez 134
ḳatre	: (Ar.) damla 494
ḳavī	: (<Ar. <i>ḳuvvet</i>) fazlasıyla 414
ḳavl	: (Ar.) söz; bk. <i>ʿahd</i>
ḳavm	: (Ar.) cemaat, topluluk 166; ḳavm u ḥayl cemaat 341
ḳavs	: (Ar.) yay; ḳavs-i ufuk ufuk yayı 50
ḳayan	: nereye, ne yana 19
ḳayḡu	: kaygı 415
ḳaysı	: hangi, hangisi 31, 93, 111, 310, 466, 475
ḳayt-	: dönmek 348, 369, 392
ḳaytar-	: çevirmek 389
ḳazāʾ	: (Ar.) kader 19, 511

kēbi	: gibi 229, 454
kēc	: geç; kēc kıl - ertelemek, (ertesi güne) bırakmak 262
kēc-	: vazgeçmek, geçmek 325
kêçe	: gece 113, 114, 191, 199, 318, 335, 336, 360, 399; kêce gece 166
kêçe kündüz	: gece gündüz 206, 313; kêçe vü kündüz gece gündüz 395
kêl-	: gelmek 20, 92, 94, 147, 232, 237, 257, 279, 302, 363, 370, 381, 404, 444, 452, 479, 505; bk. <i>baş, êll, öz</i>
Kelāmullāh	: (Ar.) Allah'ın keliması, Kur'ân-ı Kerim 297, 358
kêltür-	: getirmek 272, 277, 332, 340; (becā) kêltür - uygun görmek 310; (özige) kêltür - kendi başına gelmek 188; bk. <i>hāl</i>
kemāl	: (Ar.) kemal, olgunluk; bk. <i>şāhib</i>
kemend	: (Fa.) kement 69
kerāmet	: (Ar.) keramet 415
kérbiç	: kerpiç 35
kerek	: gerek, lazım 19, 156, 253, 261, 308, 441
kêsil-	: kesilmek 40
keşf	: (Ar.) kalp gözünün açıklığı 372; keşf bol - keşfetmek 465
kêt	: gitmek 323, 449
kêtmek	: gitmek 441
key (1)	: (< <i>ki+ey</i>) ey 361, 408, 440, 446
key (2)	: (Fa.) ne vakit 144, 406
kêy-	: giymek 442
kêydür-	: giydirmek 294
keyfiyet	: (<Ar. <i>keyfê</i>) durum 215
kıble	: (Ar.) kible (gibi olan şeyh) 368
kıl	: kıl 342
kıl-	: yapmak, yerine getirmek 37, 41, 267, 269, 315, 330, 363, 365, 389, 448, 452, 456, 479, 480, 483; bk. <i>‘afv, ‘arz, ‘azîmet, ‘azm, bāz-h’āst, bend, but-perest, cefā, çāre, du‘ā, edā, esîr, gerdûn, gümān, hāl, hārāb, hāşıl, hayret, hāzır, hem-rāhlığ,</i>

heves, hıtāb, hūk-bānlık, hūkm, ʿıyān, ızhār, ihtirāz, ilticā, kara, katı, kéc, koldaşlıg, leb-be-leb, maʿlūm, mefer, mehzel, mest, münācāt, müstecāb, müşk, nezzāre, niyāz, nüzūl, perrān, perveriş, pesend, pest, pinhān, raḥm, renc, revā, secde, serzeniş, seyr, suʿāl, sücūd, şerh, şübānlık, taleb, taʿmīr, tavf, tay, tedbīr, tefāhur, tekellūm, temeshur, teʿşīr, tezyīn, tīre, vaʿde, vaşl, vefā, yol, zabt, zaʿf, zāhir, zāyiʿ

kılmak	: kılmak, yapmak 379; bk. <i>beyān, ʿıyān, mefer, münācāt, revā, vefā</i>
kışāş	: (Ar.) kıyas 495
kıyās	: (Ar.) kıyas, karşılaştırma 270
kız	: kız 81, 177, 355, 451; bk. <i>ʿīsi, tersā</i>
ki	: ki (bağlaç) 63, 76, 97, 111, 266, 282, 289, 375, 386, 389, 393, 424, 472, 479, 483, 489, 498, 502, 510; kér- (<i>ki+ér-mey</i>) <i>ermek</i> 235
kim (1)	: kimse, kişi 37, 91, 119, 196, 253, 305, 341, 507
kim (2)	: ki (bağlaç) 5, 7, 15, 26, 30, 52, 61, 75, 93, 94, 108, 119, 127, 139, 142, 145, 146, 147, 148, 149, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 181, 200, 205, 209, 215, 221, 222, 238, 242, 244, 246, 247, 256, 276, 280, 283, 285, 288, 299, 303, 310, 311, 315, 317, 324, 327, 337, 338, 359, 362, 363, 369, 378, 392, 401, 402, 404, 407, 410, 413, 423, 432, 437, 445, 447, 448, 458, 463, 466, 468, 469, 507
kim ki	: biri, birisi 10, 77, 231, 292
kimse	: kişi, insan, kimse 18, 140, 353, 503, 504
kine-kūş	: (Fa.) kin alan 456
kir-	: girmek 450
kīr-endūd	: (Ar. <i>zift</i> + Fa.) katran; kīr-endūd ét- siyahlık kaplamak 96; bk. <i>āh</i>
kirpik	: kirpik 62, 471, 498
kīş (1)	: (Fa.) inanç, mezhep 163, 480

kīş (2)	: (Fa.) ok kılıfı 498
kişi	: kişi, şahıs 94, 142, 387
kişver	: (Fa.) memleket, ülke 19, 32
kol	: el 123; <i>kol aç-</i> el açmak 5
kol-	: dilemek 437
koldaşlıg	: arkadaşlık; <i>koldaşlıg kıl-</i> arkadaşlık etmek 385
kop-	: yerinden kalkmak 146, 278, 315, 332, 384, 420, 421, 453
kork-	: korkmak 314
koş-	: koşmak 511; bk. <i>yār</i>
koy-	: koymak, bırakmak, terk etmek 22, 23, 32, 86, 130, 203, 211, 322, 370, 413, 421, 466, 471; <i>koya al-</i> terkedebilmek 322; bk. <i>arḳa, eṣer, ḳadem, yüz</i>
koyun (1)	: koyun 332, 334
koyun (2)	: koyun (göğüs) 471, 473
kök	: gök, gökyüzü 95; <i>kök cevfi</i> gök boşluğu 111; <i>kökniñ etrāfi</i> göğün etrafı 96
köküs	: göğüs 123
könlek	: gömlek 73, 74
könül	: gönül 1, 26, 32, 47, 73, 82, 125, 127, 148, 210, 218, 238, 309, 426, 429, 430, 459; <i>könl āfeti</i> gönül belası 263; <i>könl közgüsi</i> gönül aynası 6; <i>könl kuvveti</i> gönül kuvveti 329; <i>könl mülki</i> gönül ülkesi 503; <i>könl otı</i> gönüldeki ateş 105, 112; <i>könl sal-</i> gönül kaptırmak 470; <i>könle ıztırāb sal-</i> gönüle ızdırap veren 305; <i>könli buzul-</i> üzülmek 390; <i>könlige sevdālar tüş-</i> gönüle sevdalar düşmek 26
köp	: çok, fazla 34, 83, 114, 166, 169, 239, 243, 259, 269, 315, 342, 346, 391, 398, 416, 488; <i>köp köp</i> çok çok (testilerce) 274
köprek	: daha çok, daha fazla 69, 491, 493
kör-	: görmek 12, 18, 46, 94, 114, 129, 188, 202, 271, 280, 292, 327, 374, 390, 393, 401, 414, 431, 445, 473, 496, 497
körgüz-	: göstermek 13, 36, 110, 177, 349, 380, 421, 488, 510; bk. <i>yüz</i>

körmek	: görmek 73, 222
köter-	: kaldırmak 438
köz	: göz 14, 49, 61, 63, 72, 76, 100, 110, 122, 147, 182, 212, 400, 459; <i>köz devresi</i> göz yuvarlağı 62; <i>köz merdümü</i> göz bebeği 498; <i>köz yaşı</i> gözyaşı 147
közü	: ayna 6; bk. <i>köñül</i>
ķuc-	: kucaklamak 434
ķul	: kul 330
ķulluĝ	: kulluk 4
kūr	: (Fa.) kör; <i>ķūr yapıł-</i> kör olmak 400
ķurtul-	: kurtulmak 132
ķuru-	: kurumak 105
ķut	: kutluluk 382; <i>ķut ol-</i> şifa olmak 67
ķutķar-	: kurtarmak 413
ķuvvet	: (Ar.) kuvvet 121, 179; bk. <i>köñül</i>
kūy	: (Fa.) sevgilinin bulunduğu yer 120, 261; bk. <i>vaşl</i>
ķuyaş	: güneş 50, 52, 223, 401, 402; <i>ķuyaş dīvānesi</i> güneş delisi 52; <i>ķuyaş envāri</i> güneş parlaklığı 51, 122, 177; <i>ķuyaş eyvānı</i> güneş köşkü 81
ķuyı	: aşağı; (<i>baş</i>) <i>ķuyı sal-</i> (başını) öne eğmek 89
kūffār	: (<Ar. <i>kāfir</i>) kâfirler 207; bk. <i>hıl'at</i>
kūfr	: (Ar.) küfür 45, 46, 57, 104, 179, 201, 291, 323, 487; <i>ķūfr āyini</i> küfür ayini 321; <i>ķūfr deyri</i> kâfirlerin mabedi, küfür ülkesi 186, 198, 201; <i>ķūfr ehli</i> kâfirler 294, 339; <i>ķūfr eli</i> küfür ülkesi 16, 290; <i>ķūfr-evşāf</i> kâfirlerin ileri gelenleri 290; <i>ķūfr otı</i> küfür ateşi 336; <i>ķūfr sal-</i> küfür salmak 429; <i>ķūfr zenciri</i> küfür zinciri 312; bk. <i>ehl, zulmet</i>
kül	: kül 133, 338; <i>ķül bol-</i> kül olmak 285
kül-	: gülmek 181
külķan	: (Fa.) ocak 338

kün	: gün, gündüz 91, 92, 94, 262, 303, 324, 506, <i>kün belāsı</i> gün belası 117; <i>tün ü kün</i> gece gündüz 303
kündüz	: gündüz 191, 335; <i>kündüz bol-</i> gündüz olmak 360
küngür	: (<Fa. <i>küngüre</i>) kubbenin tepesi 39, 40
künişt	: (Fa.) ateşperestlerin mabedi 18
küp	: küp; <i>küp küp</i> küp küp 274
küy-	: yanmak 325
küydür-	: yakmak, yandırmak 101, 133, 254, 297
lā (1)	: (lam elif) 171
lā (2)	: (Ar.) hiçbir, hiç; <i>lā-cür‘a</i> hiçbir yudum 282
lāf	: (Fa.) söz, boş (söz) 381, 507; <i>lāf-ı güzāf ur-</i> boş laflar etmek 367
lā-havl	: (Ar.) “Kuvvet ve kudret ancak yüce ve büyük olan Allah’ındır” manasındaki “Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi’l-aliyyi’l-azîm” sözünün ilk kelimesi olup çaresizlik ve tehlike karşısında sabrın tükendiğini belirtmek için kullanılır. 83, <i>lā-havl örte-</i> lahavlını yakmak 84
lahza	: (Ar.) an 53, 108
lāl	: (Fa.) lal, dilsiz; <i>lāl ol-</i> dili tutulmak 88; bk. <i>gung u lāl</i>
la‘l	: (Ar.) (sevgilinin) kırmızı dudağı 66, 72, 79, 404
Lāt	: Lat putu (Arapların İslamiyet’ten önce Kâbe’de bulundurdıkları putlardan biri) 171, 314
leb-be-leb	: (Fa.) <i>leb-be-leb kıldur-</i> dudağına getirmek 281
le’im	: (<Ar. <i>levm</i>) alçak, aşağılık 476; bk. <i>tıfl</i>
Leyli-veş	: (Ar.+Fa.) Leyla gibi 454
lîk	: (Fa.) ve lakin, ama, fakat 38, 185, 189, 331, 470, 490
lîkin	: (Fa.) lakin 364, 490
luţf	: (Ar.) lütuf 78, 406, 478; <i>luţf eyle-</i> lütuf göstermek 416
ma‘bed	: (<Ar. <i>‘ibādet</i>) mabed 394
mācerā	: (Ar.) macera 178
mağz	: (Fa.) dimağ, akıl 420

maḥal	: (<Ar. <i>ḥulūl</i>) yer, mekan 392
maḥfi	: (<Ar. <i>ḥafy</i>) gizli 220, 412; maḥfi tut- gizlemek 239
māhir	: (<Ar. <i>mahāret</i>) usta, ehil; māhir-şīve naz ustası (olan sevgili) 290
maḥlaş	: (<Ar. <i>ḥalāş</i>) sığınak yeri, kurtuluş 343; maḥlaş eyle- kurtuluşa erişmek 396; maḥlaş tap- kurtulmak 142
maḥz	: (Ar.) halis, saf, ta kendisi; maḥz-ı cünūn ét- delinin ta kendisi etmek 244; maḥz-ı edeb edebın aslı 231
maḫşad	: (<Ar. <i>kaşd</i>) amaçlanan, kastedilen 31, 394
maḫşūd	: (<Ar. <i>kaşd</i>) kastedilen 6, 211, 397
maḫtūl	: (<Ar. <i>katl</i>) maktul, katledilen 211
ma‘lūm	: (<Ar. <i>‘ilm</i>) malum, bilinen; ma‘lūm kıl- anlamak 209; ma‘lūm ol- fark etmek 303
mā-mezā	: (Ar.) geçmişte yaşanan, geçen şey 511
ma‘mūre	: (Ar.) şen 305
maṇa	: bana 108, 128, 224, 238, 309
ma‘nī	: (Fa.) mana, anlam 145; bk. <i>nūkte</i>
maṇşūbe	: (<Ar. <i>naşb</i>) oyun 488
maṇzar	: (<Ar. <i>naẓar</i>) yüz, görünüş, sevgilinin bulunduğu yer 50, 182, 194, 223
maşāl	: (Ar.) söz 202
ma‘şūḳ	: (<Ar. <i>‘ışk</i>) âşık olunan 240
mātem	: (Ar.) matem 375; mātem-serā yas yeri 101; bk. <i>dīn</i>
maṭlūb	: (<Ar. <i>ṭaleb</i>) istenilen 260; maṭlūb ol- istemek, talep etmek 267, 289
māye	: (Fa.) görünüş 67
mazlūm	: (<Ar. <i>ẓulm</i>) mazlum, eziyet gören; bk. <i>şeyḥ</i>
ma‘zūl	: (<Ar. <i>‘azl</i>) azledilmiş; ma‘zūl bol- kurtulmak 150
mecma‘	: (<Ar. <i>cem‘</i>) topluluk 272
mecmū‘	: (<Ar. <i>cem‘</i>) hepsi 343
mecnūn	: (<Ar. <i>cinn</i>) divane 338, 388

Mecnûn	: (<Ar. <i>cinnet</i>) Mecnun “divane” 454
meded	: (Ar.) medet, yardım; meded eyle- yardım etmek 333; meded-kâr bol- yardımcı olmak 432; meded yetkür- yardım etmek 131
medhûş	: (<Ar. <i>dehş</i>) şaşkınlık; medhûş bol- şaşkınlık içinde kalmak 418
mefer	: (<Ar. <i>firār</i>) sığınılacak yer; mefer kılmak sığınılacak yer yapmak 156
mehbût	: (<Ar. <i>hebt</i>) ne yaptığını bilemez hale gelmek 236
meh-veş	: (Fa.) ay yüzlü güzel 290, 466; meh-veş elfâzı ay yüzlü güzelin sözleri 328; meh-veş-i tersâ ay yüzlü (Hristiyan) güzel 444
mehzel	: (<Ar. <i>hezl</i>) alay, mizah; mehzel bol- alay konusu olmak 181; mehzel kılmak maskara etmek 300
mekân	: (<Ar. <i>kevn</i>) yer 424
melâl	: (Ar.) sıkıntı; melâl yetkür- sıkıntı getirmek 175
Melek	: (Ar.) melek; bk. <i>hayl</i>
meleng	: bk. <i>mest</i>
memer	: (<Ar. <i>mürûr</i>) geçit; memer dervâzesi geçit kapısı (vasıta) 42
mên	: ben 114, 131, 141, 143, 145, 149, 159, 220, 244, 247, 250, 265, 289, 312, 313, 320, 321, 324, 330, 333, 381, 459, 460, 480, 503
Menât	: Menat (Hüzeyl ve Hüzaz kabilelerine ait ve Kâbe’ye konulan putlardan biri) 314
mênîñ	: benim 132, 253, 260, 435, 461
menzil	: (<Ar. <i>nuzûl</i>) menzil 199; menzilgâh konaklama yeri 335
merâhil	: (<Ar. <i>merhale</i>) mesafeler 348
merdâne	: (Fa.) yiğit 434
merdânelik	: (Fa.+lık eki) mertlik 377
merdüm	: (Fa.) göz bebeği; bk. <i>köz</i>
mergûb	: (<Ar. <i>ragbet</i>) istenilen 260
merhale	: (<A. <i>rahl</i>) aşama 346
merhem	: (Ar.) ilaç, çare 66

mer'î	: (<Ar. <i>ru'yet</i>) gözle görülen; mer'î bol- görünmek 33
merkeb	: (<Ar. <i>ruḳūb</i>) taşıt; merkeb sür- taşıta binmek 327
merz u büm	: (Fa.) memleket, yer 347, 384
mesken	: (<Ar. <i>sūkūn</i>) oturulacak yer 347; mesken etmek mesken etmek 358; mesken eyle- mesken tutmak 200; bk. <i>belā</i>
mesrūr	: (<Ar. <i>surūr</i>) mutlu; mesrūr et- mutlu kılmak 321
mest	: (Fa.) sarhoş, mest 254, 296, 357, 388; mest bol- mest olmak 298; mest-h'āb uykuda mest olmak 472; mest ü lā-ya'qıl kendinde olmayan, sarhoş 303; mest ü meleng sarhoş 301; bk. <i>zār u mest</i>
mestāne	: (Fa.) sarhoşçasına 298
mestlık	: (Fa.+Tü.) sarhoşluk 16
meşāyıl	: (<Ar. <i>seyh</i>) şeyhler 162; bk. <i>seyh</i>
meşgūl	: (<Ar. <i>şaghl</i>) meşgul, uğraşan; meşgūl bol- meşgul olmak 150
meṭāf	: (<Ar. <i>ṭavāf</i>) tavaf edilen yer 15
me'vā	: (Ar.) yer; ateşperestlerin mabedi 18, 20
mevcūd	: (<Ar. <i>vücūd</i>) mevcut, var olan 119
mey	: (Fa.) şarap 254, 283, 284, 302, 324, 388; mey havzı şarap havuzu 293; mey otı şarabın ateşi 285; mey tut- şarap sunmak 302; meyğa tut- şaraba boğmak 313
meyl	: (Ar.) meyil, yönelme 349
mezḳūr	: (<Ar. <i>zıkr</i>) dile getirilen, mezḳūr eyle- dile getirmek 331
mihmān	: (Fa.) misafir 448; mihmān bol- misafir olmak 447
mihmānlık	: (Fa.+lık eki) misafirlik 449
miḥnet	: (Ar.) keder, eziyet 31, 184, 192
mihr	: (Fa.) güneş 402; mihr-i ḥāverī Doğu'nun güneşi 445; mihr-i münir parlak güneş 110
millet	: (Ar.) ahâli, topluluk; din 179, 291
miṇ	: bin 23, 205
minnet	: (Ar.) lütuf 496
mişāl	: (Ar.) örnek, misal, mesela 53, 64, 338, 499

mismār	: (Ar.) çivi 95
misvāk	: (<Ar. <i>sevk</i>) misvak, misvak ağacının dalından kesilerek fırça haline getirilen ve diş temizliğinde kullanılması İslam dinince sünnet olan çubuk 152, 153
mizān	: (<Ar. <i>vezn</i>) terazi; bk. <i>‘aql</i>
mizbānlık	: (Fa.+lık eki) ev sahipliği 449; <i>mizbānlığın tariki</i> ev sahipliğinin usulü 448
mu	: (soru eki) 113, 117, 233, 241, 307, 314, 507; krş. <i>mü</i>
mu‘āf	: (<Ar. <i>‘afv</i>) muaf, hariç; <i>mu‘āf tut-</i> muaf tutmak 367
muğ	: (Fa.) zerdüşt, ateşperest; <i>muğ deyri</i> zerdüşt tapınağı 93
muḥkem	: (<Ar. <i>iḥkām</i>) sıkıca 295
muḳtedā	: (<Ar. <i>iḳtidā</i>) rehber, kendisine tabi olunan (şeyh) 144, 229, 370, 440; <i>muḳtedā-yı dīn</i> dinin (İslam’ın) rehberi 301
munda	: bunda, burada 158, 159, 232, 259
mundak	: böyle, bunun gibi 46, 113, 114, 175, 241, 307, 308
mundın	: bundan 142
muşavver	: (<Ar. <i>taşvīr</i>) cisimleşmiş; bk. <i>rūḥ</i>
Muşhaf	: (<Ar. <i>işḥāf</i>) Kur’ân-ı Kerim 254, 277
mu‘terif	: (<Ar. <i>i‘tirāf</i>) açıklayan 247
muttaşıl	: (<Ar. <i>ittişāl</i>) devam 324
muvāfık	: (Ar.) tâbi, bağlı 397
mü	: (soru eki) 250, 374, 381; krş. <i>mu</i>
mübāhāt	: (<Ar. <i>behā</i>) övünme; <i>mübāhāt eyle-</i> övünmek 169
müberrā	: (<Ar. <i>tebri’e</i>) arınma; <i>müberrā eyle-</i> ilgisini koparmak 186
mübtelā	: (<Ar. <i>ibtılā’</i>) düşkün; <i>mübtelā bol-</i> yakalanmak, tutulmak 10, 378
mücmel	: (<Ar. <i>icmāl</i>) kısaca 225
müdde‘ā	: (<Ar. <i>iddi‘ā</i>) sürekli 396; <i>müdde‘ā-yı vaşl</i> kavuşma düşüncesini 287
müddet	: (Ar.) süre 213
müferriḥ	: (<Ar. <i>ferah</i>) iç açan 67

müftehîr	: (<Ar. <i>iftihār</i>) övünen 4
müheyyā	: (<Ar. <i>tehyi'e</i>) hazır; müheyyā bol- hazır olmak 278; müheyyā eyle- hazırlanmak, hazır olmak 320
mühr	: (Fa.) mühür; bk. <i>agız</i>
müjde	: (Fa.) müjde 432
mükerrer	: (<Ar. <i>kerr</i>) tekrar; mükerrer bol- tekrarlanmak 17
mülk	: (Ar.) âlem, diyar; bk. <i>ışık, köğül, risālet</i>
mü'min	: (<Ar. <i>īmān</i>) mümin 184
münācāt	: (<Ar. <i>necv</i>) yalvarma, yakarma; münācāt u du'ā kıl- yakarmak, dua etmek 396
münfa' il	: (<Ar. <i>fī'l</i>) incinmek 56
münîr	: (<Ar. <i>ināre</i>) parlak; bk. <i>mihr</i>
mürîd	: (<Ar. <i>irāde</i>) mürit 7, 345, 362, 465
mürşid	: (<Ar. <i>irşād</i>) mürşit 139, 228, 363, 393, 432, 447; mürşid-i āgāh basiret sahibi mürşit 277
müstecāb	: (<Ar. <i>isticābe</i>) kabul edilen; müstecāb kıl- kabul etmek 398
müstemend	: (Fa.) zavallı; bk. <i>gürūh</i>
müstevlî	: (<Ar. <i>istilā</i>) yayılan; müstevlî bol- sarmak, yayılmak 48
müsülman	: (Fa. <i>muslimān</i> <Ar. <i>muslim</i>) Müslüman 175
müşerref	: (<Ar. <i>teşrîf</i>) şerefli; müşerref bol- şereflenmek 450
müşfik	: (<Ar. <i>ışfāk</i>) şefkatli 465
müşk	: (Fa.) misk 419; müş-bîz misk saçan 419; müşk-efşān kıl- misk saçmak 58; bk. <i>tûn</i>
müşkil	: (<Ar. <i>ışkāl</i>) müşkül, sıkıntı 300
mütevārî	: (Ar.) saklı, gizli; mütevārî ol- gizlenmek 344
müttefîk	: (<Ar. <i>ittifāk</i>) beraber olanlar 440
nā-būd	: (Fa.) perişan 119
nādān	: (Fa.) cahil; bk. <i>gûl</i>
nāgeh	: (Fa.) ansızın 491, 493
nāgehān	: (Fa.) birdenbire 33
naḥîf	: (<Ar. <i>neḥāfet</i>) zayıf 102

naḥl	: (Ar.) fidan (boyu güzel) 71
nā-kām	: (Fa.) isteğine kavuşmamış 283; bk. <i>kām</i>
nā-kār	: (Fa.) faydasız, işlemez; <i>nā-kār eyle-</i> işlemez hale getirmek 287
naḫş	: (Ar.) resim; <i>naḫş-ı bû'l-‘aceb</i> hayrete düşüren resim 36
nāḫūs	: (Ar.) kilise çanı 176; <i>nāḫūs āhengi</i> kilise çanının âhengi 339; <i>nāḫūs üni</i> kilisenin sesi 337; bk. <i>şavt</i>
nāle	: (Fa.) inleme, inilti 411, 474
namāz	: (Fa.) namaz 144
nā-merdlık	: (Fa.+lık eki) namertlik 380
nā-mūrād	: (Fa.+Ar.) isteğine erişememiş 243
naşīb	: (Ar.) nasip 20; <i>naşīb bol-</i> nasip olmak 20, 107; <i>naşīb ét-</i> nasip etmek 440
nā-şād	: (Fa.) mutsuz 452
nā-tamām	: (Fa.+Ar.) eksik, tamam olmayan 322, 446
nā-tüvān	: (Fa.) güçsüz 405, 420; <i>nā-tüvān bol-</i> güçsüz düşmek 399
nāz	: (Fa.) cilve, naz 195, 279; <i>nāz uyḫusu</i> naz uykusu 445; bk. <i>serv</i>
naẓar	: (Ar.) bakış; <i>naẓar eyle-</i> bakmak 187
nāzenīn	: (Fa.) nazlı sevgili 463, 471
naẓm	: (Ar.) düzenleme; <i>naẓm ét-</i> tertip etmek 505
nē	: ne 12, 20, 52, 108, 113, 128, 143, 149, 157, 158, 201, 219, 237, 245, 247, 248, 252, 266, 267, 289, 309, 330, 352, 363, 365, 382, 402, 437, 448, 452, 468, 480
nē	: ne, neden 229
ne...ne	: ne... ne (bağlaç) 212, 224, 230, 303, 387, 495
Nebī	: (Ar.) Nebi (Hz. Muhammed) 2
nebūd	: (Fa.) yokluk; bk. <i>būd</i>
necāt	: (Ar.) kurtuluş 413; <i>necāt tap-</i> kurtuluş bulmak 140; <i>necāt ét-</i> kurtarmak 415
nēçe	: birkaç, nice, ne kadar, o kadar 13, 72, 74, 75, 249, 286, 324, 373, 481, 506

nêçük	: (<i>nêçe+ök</i>) nasıl 359
nedāmet	: (Ar.) pişmanlık; bk. <i>āh</i>
nêdin	: neden 197, 198
nefes	: (Ar.) nefes 33, 67, 192, 483
nergis	: (Fa.) nergis (çiçeği) 472
nesīm	: (Ar.) rüzgar 426; <i>nesīm-i şubḥ</i> sabah rüzgarı 419
nev ^c	: (Ar.) çeşit, tür 27, 36, 136, 185, 213, 221, 276, 288, 314, 383, 405, 488
nevā	: (Fa.) ezgi; <i>nevā-yı ergānūn</i> orgun ezgisi 275
Nevāyī	: Nevayi, Ali Şir Nevayi 505
nêt-	: (<i>nê+ét-</i>) ne yapmak 131, 159
nêyle-	: (<i>nê+eyle-</i>) ne yapmak 219
nezzāre	: (<Ar. <i>naẓar</i>) seyretme; <i>nezzāre-ger</i> seyirci 37; <i>nezzāre kıl-</i> seyrettirmek 21
nigār	: (Fa.) resim gibi güzel olan sevgili 248
nigūn	: (Fa.) ters dönme 70; <i>nigūn bol-</i> düşmek 85; <i>nigūn eyle-</i> tersine döndürmek 492
nihān	: (Fa.) gizli; sır 190, 485
nihāyetsiz	: (Ar.+siz eki) uçsuz bucaksız 458
nîş	: (Fa.) ok 498; bk. <i>bağır</i>
nişān	: (Fa.) iz, belirti, eser 65, 100, 387
nişīb	: (Fa.) iniş 424
niyāz	: (Fa.) niyaz, rica 410, 411; <i>niyāz eyle-</i> yalvarmak 405; <i>niyāz kıl-</i> dua etmek 395; bk. <i>eşk, şāhib</i>
nizār	: (Fa.) zayıflama 103
noқта	: (Ar.) nokta 63, 64; <i>noқта-yi zāyid</i> beneğinin fazlası 499
nūk	: (Fa.) sivri 477
nuql	: (Ar.) meze 274
nūn	: (Ar.) nun harfî 70
nūr	: (Ar.) nur, aydınlık 57, 58, 122, 401; <i>nūr-eşān</i> nur saçan 57; <i>nūr ehli</i> nur sahibi 59; bk. <i>şem^c</i>

nūş	: (Fa.) içme; <i>nūş ét-</i> içmek 280; <i>nūş eyle-</i> içmek 284
nuṭḡ	: (Ar.) söz, nutuk 66
nühüft	: (Fa.) sır, giz 34
nükte	: (Ar.) nükte (ince manalı söz) 173, 216, 229; <i>nükte ma'nisi</i> nükte manası 137; <i>nükte sürmek</i> nükte yapmak 213
nümūdār	: (Fa.) görünen 39; <i>nümūdār ol-</i> görünmek 116
nüzhetgāh	: (Ar.+Fa.) iç açıcı yer 331
nüzül	: (Ar.) inme; <i>nüzül ét-</i> inmek 261; <i>(Ka'beḡa) nüzül kıl-</i> konaklamak 323
oḡ	: adeta, tam, tıpkı 12, 14, 349
ol	: o 3, 10, 14, 15, 19, 24, 29, 32, 38, 47, 50, 51, 60, 64, 67, 69, 70, 72, 85, 86, 91, 92, 97, 99, 107, 110, 122, 128, 136, 158, 166, 172, 175, 182, 185, 194, 202, 205, 206, 207, 210, 212, 213, 224, 256, 278, 283, 284, 291, 292, 297, 302, 317, 319, 330, 341, 343, 346, 348, 351, 378, 379, 382, 385, 389, 391, 397, 405, 422, 424, 430, 433, 438, 445, 449, 467, 468, 469, 470
ol-	: olmak, meydana gelmek 18, 27, 29, 67, 113, 193, 194, 276, 488, bk. <i>bī-ḡāl, cem', def', feh̄m, ḡālīb, giriftār, 'ıyān, ḡut, lāl, ma'lūm, maṭlūb, mütevārī, nümūdār, pest, rāzı, taḡyīr, te'sīr, zāhir, zār, zāyıl</i> ; krş. <i>bol-</i>
olmaḡlıḡ	: olma, olma durumu 356, 357
olar	: (<ol+çokluk eki) onlar 137, 382, 383, 430, 431
olca	: (<ol+eşitlik eki) öyle, böyle, onun gibi 18, 217, 249
oltur-	: oturmak 280
olturmak	: oturmak 383
on	: on 303
orın	: yer 97
ot	: ateş 79, 257, 318, 336; <i>otḡa sal-</i> ateşe atmak 358; <i>ot içre taşla-</i> ateşin içine atmak 109; <i>otḡa ur-</i> ateşe atmak 297; <i>ot sal-</i> ateş salmak 79, 195; <i>ot tüş-</i> ateş düşmek 452; bk. <i>āteşgāh, dūzāḡ, 'ıṣḡ, köḡl, küfr, mey</i>

oyġan-	: uyanmak 14, 451
oyna-	: oynamak 301
öksük	: eksik 504
öl-	: ölmek 134, 205
öltür-	: öldürmek 72, 131
ölüg	: ölü 127, 206
‘ömr	: (Ar.) ömür, hayat 129, 481, 506
öp-	: öpmek 154
ört	: ateş, alev; ört yak- ateşe vermek 104; ört sal- ateşe vermek 104
örte-	: yakmak 84, 263, 264; bk. <i>istiġfār</i>
örten-	: yanmak 190; bk. <i>cān</i>
öt-	: geçmek 183, 193, 220
ötker-	: geçirmek 114
öz	: öz, kendi 61, 62, 65, 83, 90, 124, 140, 169, 170, 189, 195, 204, 216, 225, 246, 298, 302, 353, 367, 370, 379, 400, 413, 437, 453; öz ħālida kendinde 217; öz ħālida ol- kendine gelmek 88; özige kél- kendine gelmek 302; özige keltür- başına gelmek, getirmek 188; özni tut- kendini alıkoymak 371
özge	: başka 21, 48, 53, 147, 347, 461, 501
özlük	: benlik 141
‘özü	: (Ar.) özür 154, 251, 437; ‘özü ét- özür dilemek 450; ‘özü-ġ ‘āh özür dileyen 437; ‘özü-ġ ‘āh bol- özür dilemek 475; ‘özü-i mā-mezā geçmişte yaşadıklarının özrü 511
pā-beste	: (Fa.) esir, bağlı 312
pāk	: (Fa.) temiz 464; pāk-bāz sadık 395; pāk eyle- temizlemek 148; bk. <i>ġusl</i>
pākīze	: (Fa.) temiz 164
pā-māl	: (Fa.) ayaklar altına alınmış 188
pāre	: (Fa.) parça; bk. <i>baġır</i>
pārsā	: (Fa.) zahidler 80

pāyān	: (Fa.) nihayet, son 478, 489
pāy-māl	: (Fa.) <i>pāy-māl eyle-</i> ayaklar altına almak 77; <i>pāy-māl kal-</i> perişan olmak 338
penāh	: (Fa.) sığınacak yer 461; bk. <i>dīn</i>
pend	: (Fa.) öğüt 136, 137, 167
peneh	: (Fa.) konak yeri 349
perde	: (Fa.) perde 187; <i>perde-pūş bol-</i> örtülmek 118; <i>perde-yi idbār</i> bahtsızlık perdesi 95
pergāle	: (Fa.) parça; bk. <i>bagır</i>
perī	: (Fa.) peri 56, 445; <i>perī-ruhsāre</i> peri yüzlü 266; <i>perī-zādī</i> huri gibi 54
perişān	: (Fa.) perişan 143, 150, 229
perrān	: (Fa.) uçucu; <i>perrān kıl-</i> gitmek (kaybolmak) 41
pervā	: (Fa.) korku 183; <i>pervā ét-</i> çekinmek 167
pervāne	: (Fa.) pervane (kelebek) 52; bk. <i>āteşgāh</i>
perveriş	: (Fa.) besleme; <i>perveriş kıl-</i> beslemek 373
pesend	: (Fa.) beğenme; <i>pesend kıl-</i> beğenmek 268
pest	: (Fa.) alçak, aşağı 8, 467; <i>(yérke) pest bol-</i> (yere) düşmek 87; <i>pest kıl-</i> alçaltmak 176; <i>(tofrag üzre) pest ol-</i> (toprak üzerine) yüzükoyun düşmek 463
peşe	: (Fa.) sivrisinek 492
pey	: (Fa.) ayak; bk. <i>ferhunde</i>
peyām	: (Fa.) haber; <i>peyām yétkūr-</i> haber getirmek 446
peydā	: (Fa.) âşikar, açık 190, 414
peygām	: (Fa.) haber 11
peyker	: (Fa.) yüz, surat 53, 120
peyvend	: (Fa.) bağ 435
pīc	: (Fa.) <i>pīc ü tāb</i> üzüntü, ızdırap 166
pinhān	: (Fa.) gizli; <i>pinhān eyle-</i> gizlemek 219; <i>pinhān kıl-</i> gizlemek 58
pīr	: (Fa.) pir; üstat 350, 362, 438; <i>pīr-i tarīk</i> yolun piri 25; bk. <i>Ka‘be</i>

pīşe	: (Fa.) tabiat, huy 27
pīşvā	: (Fa.) din rehberi 231
pūt	: (Fa.) iplik; bk. <i>tār</i>
pūye	: (Fa.) koşma; <i>pūye eyle-</i> koşmak 423
Rab	: (Ar.) Rab, Sahip, Tanrı 113, 116, 459, 468
rāh	: (Fa.) yol; <i>rāh-ber</i> kılavuz 196; bk. <i>güm-rāh</i> , <i>güm-rāhlık</i> , <i>hāk</i> , <i>hem-rāhlığ</i> , <i>tıfl</i>
rahm	: (Ar.) acımak 184; <i>rahm ét-</i> acımak, merhamet etmek 207; <i>rahm kıl-</i> merhamet etmek 227, 460
rahne	: (Fa.) yarık 39
rāsıḥ	: (<Ar. <i>rusūḥ</i>) din bilgisi geniş olan 3
rāst	: (Fa.) doğru 247
rāz	: (Fa.) sır, giz 195, 417, 481; <i>rāz u nūhūft</i> sır 34; <i>rāz sür-</i> sırrı aşikar etmek 195; bk. <i>ehl</i> , <i>genc</i>
rāzı	: (Ar.) razı, kabul eden; <i>rāzı ol-</i> razı olmak 252
refiʿ	: (<Ar. <i>rifʿat</i>) yüksek 490
refik	: (<Ar. <i>rifk</i>) yoldaş 25
rehber	: (Fa.) rehber 500
reh-rev	: (Fa.) yolcu 390, 414, 422, 434
renc	: (Fa.) eziyet 193; <i>renc kıl-</i> eziyet etmek 108; <i>renc ü taʿab</i> eziyet 416
reng	: (Fa.) renk 75, 212, 339, 497; <i>reng reng</i> renk renk 74
Resül	: (<Ar. <i>risālet</i>) Resul (Hz. Muhammed) 432; <i>Resül-i Hāşimî</i> Haşimîlerin Resulü (Hz. Muhammed) 403; <i>Resülullāh</i> Hz. Muhammed 417
revā	: (Fa.) uygun, münasip; <i>revā kılmak</i> münasip görmek 308
revān	: (Fa.) akan; derhal 318, 484; <i>revān bol-</i> akmak 120, <i>revān eyle-</i> akıtmak 399
revzen	: (Fa.) pencere 38
ridā	: (Ar.) cüppe 372
rind	: (Fa.) rint, gönül eri 357, 361, 395, 467

risālet	: (Ar.) peygamberlik; <i>risālet hātemi</i> son peygamber, peygamberlik mührü 403; <i>risālet mülki</i> peygamberlik âlemi 406
rişte	: (Fa.) bağ; <i>rişte-yi cān</i> canımın bağı 435; <i>rişte-yi şabr</i> sabır bağı 13; <i>rişte-yi zünnār</i> tespihin ipi 151
rūh	: (Ar.) ruh 53, 55; <i>rūh-efzā</i> cana can katan 202; <i>rūh-ı musavver</i> cisimleşmiş ruh 53
ruhsār	: (Fa.) yüz 84, 177, 212, 266, 272, 391, 473, 484; bk. <i>perī, şu‘le</i>
Rūm	: Rum diyarı, Anadolu 15, 74, 156, 347, 352, 355, 384; <i>Rūm bārī</i> Rum kalesi 159; <i>Rūm iklīmi</i> Rum diyarı 23; bk. <i>‘azm</i>
rustahiz	: (Fa.) kıyamet 32; <i>rustahiz sal-</i> kıyamet getirmek 218
Rusūl	: (<Ar. <i>resūl</i>) peygamberler; bk. <i>şāh</i>
rūşen	: (Fa.) belli 407; <i>rūşen ét-</i> parlatmak 336
rūzigār	: (Fa.) hayat 92, 106
rüsvā	: (Fa.) rezillik, rezil 148; <i>rüsvā bol-</i> rezil olmak 134; <i>rüsvā ét-</i> rüsva etmek 502; <i>rüsvā eyle-</i> rüsva etmek 186
rüsvālīk	: (Fa.+lık eki) rezillik 299
sā‘ at	: (Ar.) saat, vakit 224
şa‘ b	: (<Ar. <i>şuūbet</i>) zor 113
şabr	: (Ar.) sabır 28, 126, 265; bk. <i>rişte</i>
saç	: saç 57, 59, 77
saç-	: saçmak, dökmek 284, 438, 474
saçıl-	: saçılmak 472
şādīk	: (<Ar. <i>şidk</i>) sâdık 258, 397
şaf	: saf 62
şāhib	: (Ar.) sahip; <i>şāhib-i derd</i> içi dert dolu 361; <i>şāhib-i inkıṭā‘</i> güzele bağlanıp onun dışında her şeyden kendini soyutlayan (şeyh) 22; <i>şāhib-kemāl</i> kemal sahibi 393; <i>şāhib-niyāz</i> Allah 417; <i>şāhib-serīr</i> taht sahibi 406; <i>şāhib-vuşūl</i> sahibine erişen 432
şahrā	: (Ar.) çöl 158
sakāl	: sakal 233
sākī	: (Fa.) sâki (içki dağıtan) 281

sākin	: (<Ar. <i>sūkūn</i>) sakin 276
sal-	: salmak, vazgeçmek, bırakmak 55, 69, 76, 79, 89, 104, 122, 195, 318, 326, 456, 486, 503; bk. <i>agız, baş, gūş, ıztırāb, köñül, küfr, ot, rustahiz, sāye</i>
şalāh	: (Ar.) doğruluktan ayrılmama; şalāh-endiş doğru düşünme 371, 387
şalīb	: (Ar.) haç 278
sālik	: (<Ar. <i>sulūk</i>) sâlik (Hak yoluna girmiş kimse) 346, 390, 413; sālik-i eṭvār doğru yoldaki benlik 295
sān	: (Fa.) gibi, benzerlik 127
saṇa	: sana 117, 197, 218, 226, 234, 260, 324, 416
şānā	: (Ar.) övgü 392
şan'at	: (Ar.) hüner 74
şanem	: (Ar.) çok güzel sevgili 206, 210
sarı	: taraf, -a/-e doğru 23, 31, 39, 109, 157, 158, 160, 172, 182, 187, 340, 344, 352, 444, 455, 466
şavt	: (Ar.) ses; şavt-ı nākūs kilise çanının sesi 275
savur-	: savurmak 123, 133
sa'y	: (Ar.) emek 409
sāye	: (Fa.) gölge; sāye sal- himaye etmek 476
sebeb	: (Ar.) sebep; sebeb bol- sebep olmak 416; sebeb ol- sebep olmak 487
sebze	: (Fa.) çayırılık 423
secde	: (Ar.) secde; secde kıl- secde etmek 296
sefer	: (Ar.) sefer 24, 160, 348; sefer bol- gitmek 156; bk. <i>ehl</i>
sēgri-	: sıçramak 420
seher	: (Ar.) seher, seher vakti 168, 304
sehvī	: (Ar.) hata, yanlışlık 154
sek-bānlığ	: (Fa.+lıg eki) köpek bakıcılığı 373
sēn	: sen 198, 225, 227, 229, 230, 234, 325, 326, 416, 447, 461, 478

seng	: (Fa.) taş; <i>seng-i bārān</i> taş yağmuru 41
ser-gerdān	: (Fa.) perişan 402; <i>ser-gerdān kal-</i> şaşırmak, şaşırp kalmak 90
ser-geşte	: (Fa.) perişan 459
serīr	: (Ar.) taht; bk. <i>şāhib</i>
serkeş	: (Fa.) inatçı; bk. <i>şūh</i>
ser-nüvişt	: (Fa.) alın yazısı 18, 252
serv	: (Fa.) sevgili, servi ağacı; <i>serv-i āzādī</i> başı dik 54; <i>serv-i nāz</i> sevgili 469
serzeniş	: (Fa.) serzeniş, azar 162; <i>serzeniş kıl-</i> yakınmak 383
sevād	: (Ar.) karanlık, topluluk; <i>sevād-ı a‘zam</i> ulu şehir (Mekke) 59; bk. <i>tūn</i>
sevdā	: (<Ar. <i>esved</i>) sevda 26, 245; <i>sevdā-zede</i> sevdalı, âşık 44; bk. <i>ehl</i> , <i>halka</i> , <i>köñül</i>
sevday	: âşıklar 60
seyid	: (Ar.) efendi; <i>seyid-i ‘ālem</i> âlemlerin efendisi 403
seyl	: (Ar.) sel; <i>seyl-i belā</i> belanın seli 494
seyr	: (Ar.) yolculuk, sefer 510; <i>seyr eyle-</i> dolaşmak 33; <i>seyr kıl-</i> seyretmek 46; bk. <i>ehl</i>
şıdk	: (Ar.) sadakat 409, 436, 437, 443; <i>şıdk ehli</i> sadakat ehli 397
şıfāt	: (<Ar. <i>vaşf</i>) vasıf; bk. <i>‘ālī</i>
şıfat	: (<Ar. <i>vaşf</i>) varlık, hal 31, 91
şıfatlıg	: (<Ar. <i>vaşf</i> -lîg eki) görünüşlü bk. <i>insān</i>
sındur-	: parçalamak, kırmak 121
sırr	: (Ar.) sır; bk. <i>gayb</i>
sipih	: (Fa.) gökyüzü; bk. <i>ṭāḳ</i>
sirişt	: (Fa.) yaradılış; <i>sirişt-i ‘işve-ger</i> nazlı yaradılışlı 194; bk. <i>cāhil</i>
siyeh-rū	: (Fa.) yüzü kara 479
siz	: siz 362, 366, 377, 379
şohbet	: (Ar.) sohbet 332
soṇ	: son 334
soṇra	: sonra 503

sor-	: sormak 215, 219, 249, 309, 354, 422
söz	: söz 212, 230, 232, 235, 238, 242, 246, 248, 249, 268, 288, 330, 331, 382, 433, 505, 507; <i>sözdin yan-</i> sözden dönmek 251
su'āl	: (Ar.) sual, soru; <i>su'āl eyle-</i> soru sormak 29; <i>su'āl kıl-</i> soru sormak 30, 214
şubḥ	: (Ar.) sabah 337; <i>şubḥ bol-</i> sabah olmak 400 bk. <i>nesīm</i>
şu'ūbet	: (Ar.) zor, çetin 114
sūr	: (Fa.) düğün; <i>sūr ét-</i> düğün yapmak 321
şūret	: (Ar.) yüz 55, 56 durum 215
şūretlīg	: (Ar.+līg eki) görünüşlü, biçimli 54
sustay-	: (<Fa. <i>sust</i> +ay- eki) bayılmak 204
suv	: su 78, 147, 423
sūz u güdāz	: (Fa.) yanıp yakılma 411
sūzende	: (Fa.) yakan 80
sücūd	: (Ar.) secde; <i>sücūd kıl-</i> secde etmek 154
sūhā	: (Ar.) Süha yıldızı 492
sūkūn	: (Ar.) kesilme; durma; <i>sūkūn eyle-</i> uzak kalmak 200
sūkūt	: (Ar.) sessizlik, susma; bk. <i>agız</i>
sülūk	: (Ar.) tarikat; <i>sülūk etvārī</i> tarikat yolu 412
sünnet	: (Ar.) sünnet, Hz. Muhammed'in örnek davranışı 152
sūr-	: sürmek, uzaklaştırmak bk. <i>rāz</i>
sürüg	: sürü 332
sütūn	: (Fa.) sütun 85
şād	: (Fa.) mutlu; <i>şād bol-</i> mutlu olmak 415
şādīmān	: (Fa.) mutlu; <i>şādīmān bol-</i> mutlu olmak 431
şādīmānlık	: (Fa.+lık eki) mutluluk; <i>şādīmānlık yaşı</i> mutluluk gözyaşları 438
şādliḡ	: (Fa.+līg eki) mutluluk; <i>şādliḡ eşki tōk-</i> mutluluk gözyaşları dökmek 417
şāh	: (Fa.) padişah 4, 500; <i>Şāh-ı Rusūl</i> Peygamberlerin Şahı (Hz. Muhammed) 408

şām	: (Fa.) akşam; <i>şām-ı ğam</i> keder akşamı 111; bk. <i>ġam</i>
şart	: (Ar.) şart 143, 310, 315; <i>şart-ı irādet</i> müritliğin şartı 363
şehr	: (Fa.) şehir 394
şek	: (Ar.) şüphe 238
şekāvet	: (Ar.) kötü yaratılışlı 172
şekilli	: (Ar.+li eki) görüldüğü gibi, anlaşılan 370
şekl	: (Ar.) görünüş, şekil 81
şem‘	: (Ar.) mum; <i>şem‘-i devri</i> etrafında mumu 52; <i>şem‘-i nūr</i> nurun ışığı 429
şemātet	: (Ar.) birinin kötü durumda olmasına (düşmesine) sevinme 172
şer	: (Ar.) şer 173
şerār	: (Ar.) kıvılcım 427; krş. <i>şerer</i>
şerāyıt	: (Ar.) şartlar 288
şerer	: (Ar.) kıvılcım 491, 493; krş. <i>şerār</i>
şerh	: (Ar.) izah; <i>şerh eyle-</i> açıklamak, izah etmek 247; <i>şerh-i ‘ışk</i> aşkın izahı 506; <i>şerh kıl-</i> açıklamak 417
şevk	: (Ar.) şevk, arzu; bk. <i>şu‘le</i>
şeydā	: (Fa.) çılgın; <i>şeydā ét-</i> çılgına çevirmek, delirtmek 502
şeyh	: Şeyh Sen’an, destanın başkahramanı 26, 30, 32, 47, 82, 94, 100, 136, 137, 143, 145, 147, 149, 151, 153, 155, 157, 159, 161, 163, 165, 166, 167, 174, 178, 180, 181, 185, 190, 200, 202, 215, 216, 218, 243, 251, 258, 263, 268, 271, 272, 275, 279, 280, 283, 286, 289, 293, 294, 328, 335, 345, 347, 349, 352, 354, 362, 368, 373, 378, 386, 390, 396, 414, 424, 425, 431, 433, 442, 444, 451, 465, 467, 469, 470, 473, 484, 485, 502, 508; <i>Şeyh aşhābı</i> şeyhin müridleri 173, 353; <i>Şeyh-i mazlūm</i> mazlum, eziyet gören şeyh 102; <i>Şeyh-i mürşid</i> mürşidin şeyhi 393; <i>şeyhu’l-meşāyih</i> şeyhlerin başı 3; krş. <i>Şeyh Şan‘ān</i>
Şeyh Şan‘ān	: Şeyh Sen’an, destanın başkahramanı 1, 447; krş. <i>şeyh</i>

şeyhlik	: (Ar.+lık eki) şeyhlik; <i>şeyhlik tavrında</i> şehlikte 233
şeyn	: (Ar.) kusur 39; bk. <i>‘ışk</i>
Şeytân	: (Ar.) şeytan; <i>Şeytân işi</i> şeytan işi 142
şi‘âr	: (Ar.) nişan; <i>şi‘âr-ı dîn-penâh</i> dinin koruyuculuğunun nişanı 475
şiddet	: (<Ar. <i>şedd</i>) şiddet 184, 329, 457; <i>şiddet bér-</i> şiddet yaşamak 463; bk. <i>‘ışk</i>
şikest	: (Fa.) kırın, kırılmış 8, <i>şikest yét-</i> kırılmak 87
şimāl	: (Ar.) (kuzeyden esen) rüzgar 423
şîve	: (Fa.) eda, naz 339; bk. <i>māhir</i> 290
şîven	: (Fa.) feryat 100
şübānlık	: (Fa.+lık eki) çobanlık; <i>şübānlık kıl-</i> çobanlık yapmak 319
şūh	: (Fa.) güzel (kız), şuh 84, 228, 446; <i>şūh-ı serkeş</i> inatçı güzel 252; <i>şūh-ı tersā</i> Hristiyan güzel 271, 288, 315
şu‘le	: (Ar.) şule, parıltı, alev 105, 112, 277; <i>şu‘le deryāsı</i> parıltı denizi 82; <i>şu‘le-yi hūsn</i> güzelliğinin parıltısı 79; <i>şu‘le-yi ruhsār</i> parlak yüz 84; <i>şu‘le-yi şevk</i> arzusunun ateşi 264
şūr-baht	: (Fa.) bahtsız 476
şükr	: (Ar.) şükür; <i>şükr eyle-</i> şükretmek 415, 431
şükrāne	: (<Ar. <i>şükrān</i>) iyilik bilme nişânesi 255, 259, 316
şükūh	: (Fa.) ululuk, yücelik 8, 430
tā	: (Fa.) -a/-e kadar, için 32, 132, 134, 168, 457, 511
ta‘ab	: (Ar.) zahmet, eziyet; <i>ta‘ab çek-</i> eziyet çekmek 158; bk. <i>renc</i> , <i>tarh</i>
ta‘accub	: (<Ar. <i>‘aceb</i>) hayret, şaşırma 497
ta‘alluk	: (<Ar. <i>‘alak</i>) ilgi, bağ; <i>ta‘alluk bol-</i> yönelmek 365
tā‘at	: (Ar.) ibadet 146
tāb	: (Fa.) güç, kuvvet 47; <i>tāb u tevān</i> güç, kuvvet 120; bk. <i>pīc</i>
tābi‘	: (<Ar. <i>teb</i>) uyan 92
ta‘bīr	: (<Ar. <i>ubūr</i>) tabir, ifade 12
ta‘biye	: (<Ar. <i>‘abv</i>) yerleştirme 40

tābsız	: (Fa.+sız eki) güçsüz 73
ta' cīl	: (<Ar. 'acele) çabuklaştırma; ta'cīl ét- hızlandırmak 481
tağ	: dağ 97, 98, 99; bk. <i>beliyyet</i>
tağayyur	: (<Ar. gayr) değişim 28
tağyîr	: (<Ar. gayr) değişme 431; tağyîr ét- değiştirmek 436; tağyîr ol- değişmeye başlamak 210
tahammül	: (<Ar. haml) tahammül, katlanma 224
taḥāret	: (Ar) temizlik; taḥāret eyle- temizlemek 146
taḥarrük	: (<Ar. hareket) dönme, hareket etme 97
taḥkîk	: (<Ar. hakḳ) araştırma; taḥkîk eyle- araştırmak 15
taht	: (Fa.) taht 279; taḥtî ur- taht koymak 270
ṭāḳ (1)	: (Fa.) kubbe 34; ṭāḳ-ı sipîhr gökyüzünün kubbesi 42
ṭāḳ (2)	: biricik 61
ṭāḳat	: (Ar.) mecal, güç 224
taḳdîm	: (<Ar. kudûm) sunma; taḳdîm ét- sunmak 291
ṭaḳı	: ve, ve dahi 34, 61
tā ki	: (Fa.) -a/-e kadar 141, 469
taḳlîd	: (<Ar. ḳald) taklit; taḳlîd eylemek taklid etmek 365
taḳşîr	: (<Ar. ḳuşûr) kusur; taḳşîr ét- kusur etmek 436
taḳvî	: (<Ar. viḳāye) takva 475; bk. <i>ehl</i>
ṭal' at	: (Ar.) güzellik 56
ṭaleb	: (Ar.) talep, isteme; ṭaleb ḳıl- istemek 157
ta' lîm	: (<Ar. 'ilm) öğretme; ta' lîm ét- öğretmek 291
ṭama'	: (Ar.) isteme; ṭama' ét- (bir şey) beklemek, istemek 245
tamām	: (Ar.) tamam 317; tamām bol- tamamlanmak 160
ta' mîr	: (<Ar. imāret) tamir; ta' mîr ḳıl- tamir etmek 125
taṇ	: tan (vakti) 175; taṇ at- tan atmak, sabah olmak 191, 336
taṇ-	: bağlamak 295
ṭa' na	: (Ar.) ayıplama, kınama; ṭa' na eyle- ayıplamak 167; ṭa' na ur ayıplamak 315
tanı-	: tanımak 389

tañla	: ertesi gün 199
tap-	: bulmak 80, 97, 158, 159, 343, 394; bk. <i>āgāhlīg, amān, āšinālīg, cevāb, çāre, és, qarār, maḥlaş, necāt</i>
tapşur-	: teslim etmek; bk. <i>cān</i>
tār	: (Fa.) ip 151; <i>tār u pūt</i> iplik 264, 325
ţarab	: (Ar.) sevinç, coşkunluk 281
ţaraf	: (Ar.) taraf, yan, yer 49, 51, 62, 276
ţārem	: (Fa.) gök kubbe 490
ţarḥ	: (Fa.) işleme; <i>ţarḥ-ı ta‘ab</i> zahmetli işleme 36
ţarīk	: (Ar.) yol, usul 170; bk. <i>dīn, ehl, mīzbānlīg, pīr</i>
tarķa-	: (<Mo. <i>tar-(ı)ķ-a-</i> = <i>tarāġa-</i>) dağılmak, göndermek 353
tarķaş-	: (<Mo. <i>tar-(ı)ķ-a-</i> = <i>tarāġa-</i>) dağılmak 180
tart-	: çekmek 19, 359
taş	: taş 35, 40, 99, 121, 476
taşla-	: atmak, dışlamak, çıkarmak 109, 180, 368, 428; bk. <i>ot</i>
ţavāf	: (Ar.) tavaf 197; bk. <i>Ka‘be</i>
ţavf	: (<Ar. <i>ţavāf</i>) dolaşma; <i>ţavf kıl-</i> dolaşmak 23; <i>ţavf-ı verā‘ kıl-</i> dolaşmak 22
ţavķ	: (Ar.) gerdanlık; <i>ţavķ-ı ġabġab</i> çenenin altındaki gerdanlık 70
ţavr	: (Ar.) durum, hal; bk. <i>şeyḥlık</i>
ţay	: (Ar.) aşma, katetme; <i>ţay kıl-</i> kat etmek 348
tāze	: (Fa.) taze 455
tebāh	: (Fa.) mahvolmuş 232
tebessüm	: (<Ar. <i>besm</i>) gülümseme; <i>tebessüm eyle-</i> gülümsemek 404
tecrīd	: (<Ar. <i>cerd</i>) dünyaya ait şeylerden vazgeçme; <i>tecrīd bol-</i> vazgeçmek 365
tedbīr	: (<Ar. <i>dübūr</i>) önlem, tedbir; <i>tedbīr kıl-</i> tedbir bulmak 342; bk. <i>iş</i>
tefāḥur	: (<Ar. <i>fāḥr</i>) övünme; <i>tefāḥur kıl-</i> övgü düzmek 170
teftīş	: (<Ar. <i>fetş</i>) araştırma; <i>teftīş ét-</i> araştırmak 351
teġāfūl	: (<Ar. <i>ġaflet</i>) ihmal 311

tègre	: çevre 340
tègrü	: -a/-e kadar 192, 319
tègür-	: ulaştırmak 310
tekāsül	: (<Ar. <i>kese</i>) kayıtsızlık 311
tekbîr	: (<Ar. <i>kiber</i>) saygı, hürmet 256
tekellüf	: (<Ar. <i>kulfe</i>) dirayet; gösteriş; uğraşma 219, 248, 269
tekellüm	: (<Ar. <i>kelām</i>) söyleme; tekellüm eyle- konuşmak 404; tekellüm kıl- söz etmek 325
tekrār	: (<Ar. <i>kerr</i>) tekrar 14; tekrār ét- tekrar etmek 83
temāşā	: (Fa.) seyretme; temāşā eyle- seyretmek 168
temennā	: (Ar.) istek, temenni; temennā eyle- istemek 253
temeshur	: (<Ar. <i>maşhara</i>) alaya alma; temeshur kıl- alay etmek 170
temkîn	: (<Ar. <i>mekānet</i>) ağırbaşlılık 241
têṅ	: (<Çin. <i>têng</i>) denk; têṅ bol- denk olmak (gibi olmak) 205; têṅ tut- denk görmek 171
ten	: (Fa.) beden 248
Têṅri	: Tanrı 364, 369, 398, 412, 511; Têṅri dergāhı Tanrı dergâhı 395
têpren-	: hareket etmek 97
terahḥum	: (<Ar. <i>rahmet</i>) merhamet 410
terk	: (Ar.) terk, bırakma; terk ét- terk etmek, bırakmak 280, 357, 449; terk eyle- terk etmek 323
tersā	: Hristiyan 484; tersā kıızı Hristiyan kıızı 81, 177, 355, 451; tersā-zāde Hristiyan kıızı 185; bk. <i>meh-veş, şūḥ</i>
tesbîḥ	: (<Ar. <i>sebh</i>) tesbih 150, 151, 372
te'sîr	: (<Ar. <i>eşer</i>) tesir, etki; te'sîr ét- tesir etmek 426; te'sîr kıl- tesir etmek 342; te'sîr ol- etki etmek 210
teskîn	: (<Ar. <i>sükūn</i>) durma; teskîn tut- konaklamak 199
teşebbüh	: (<Ar. <i>şibh</i>) benzemeye çalışma; teşebbüh eylemek benzemek 364
tevān	: (Fa.) güç, takat; bk. <i>tāb u tevān</i>

teveccüh	: (<Ar. <i>vech</i>) yönelme; teveccüh eylemek yönelmek 364
tevfîk	: (<Ar. <i>vefk</i>) Allah'ın yardımı 426
têz	: (Fa.) çabuk, hemen 32, 455, 471
tezyîn	: (<Ar. <i>zeyn</i>) süsleme; tezyîn kıl- süslemek 269
tıfl	: (Ar.) çocuk, tecrübesi olmayan; tıfl-ı le'im alçak, aşağılık (kimse) 476; tıfl-ı rāh tercübesiz 232
tîğ	: (Fa.) kılıç; tîğ-ı cefā cefa kılıcı 267; tîğ-ı katl ölüm kılıcı 133; bk. 'ışk
til	: dil 213, 238, 437, 475
tilbe	: deli 145
tîre	: (Fa.) kara, karanlık 45, 94, 429; tîre-ḥāl fena hal 175; tîre-rûz kıl- kapkara etmek 185
tîrelîğ	: (Fa.+lığ eki) fenalık (karanlık) 176
tîrgüz-	: diriltmek 72
tîrik	: canlı 209; tîrik bol- yaşamak 129
tofrağ	: toprak 85, 93, 154, 193, 200, 209, 463, 464; tofrağ toprak 123; bk. <i>belā, deyr</i>
toḵsan	: doksan 234
toḡuz	: domuz 340, 360, 361; bk. <i>ḡayl</i>
toy-	: doymak 370
tök-	: dökmek 391, 417, 454, 473; bk. <i>eşk, ṣādliḡ</i>
tört	: dört 253, 255, 256, 316, 359
törtinci	: dördüncü 223
tört yüz	: dört yüz (400) 25, 350
tört yüz elli	: dört yüz elli (450) 7
ṭufeylî	: (<Ar. <i>ṭıfl</i>) sığıntı, istenmeyen misafir 165
ṭuḡyān	: (Ar.) aşma; coşkunkluk; ṭuḡyān eyle- haddini aşmak; coşmak 304, 328
ṭulū'	: (Ar.) doğma; ṭulū' ét- doğmak 401
ṭūr	: (Ar.) dağ 138; bk. 'ışk
tur-	: durmak 392

ṭurfe	: (Ar.) tuhaf; ender görülen, şaşılacak 33, 223, 499
tut-	: tutmak; sarmak 78, 286, 371, (<i>‘ālemni</i>) tut- (dünyayı) sarmak 112; (<i>meyga</i>) tut- şaraba boğmak 313; (<i>özni</i>) tut- (kendini) alıkoymak 371; (<i>vücūd</i>) tut- (bedenini) sarmak 154; bk. <i>maḥfī</i> , <i>mey</i> , <i>mu‘āf</i> , <i>tēṇ</i> , <i>teskīn</i> , <i>vaṭan</i>
tutuk	: tutulmuş 50
tüken-	: tükenmek 320
tümen	: (Toh.) on bin 44, 99, 279, 309, 498, 499
tümen miṇ	: (Toh.) on binlerce 279, 498
tün	: gece 13, 94, 106, 115, 116, 303, 319, 337; <i>tün belāsı</i> gece belası 117; <i>tün ü kūn</i> gece gündüz 303; <i>tün müşki</i> gece miski 419; bk. <i>zulmet</i>
tünd	: (Fa.) sert 240
tüş	: rüya 13, 14, 17, 355, 445
tüş-	: düşmek; inmek; yayılmak; olmak, meydana gelmek 26, 49, 51, 102, 117, 179, 279, 367, 369, 378, 405, 420, 452; bk. <i>baş</i> , <i>cüş</i> , <i>ot</i>
tüz	: düz, düzgünlük, doğruluk, düzlük 409, 421, 458; <i>tüz bol-</i> düz olmak 203
tüz-	: dizmek 72
uc	: uç 342
u‘ cūbe	: (<Ar. <i>‘aceb</i>) şaşılacak (garip) 488
u‘ cūbelık	: (Ar.+Tü.) şaşılacak 488
ufuk	: (Ar.) ufuk; bk. <i>ḫavs</i>
‘uḫūbet	: (Ar.) eziyetli 114
ulus	: (<Mo. <i>ulus</i> < Tü. <i>ül(u)ş</i>) halk 172, 394
uluş-	: uluşmak 375
‘ulvī	: (<Ar. <i>‘ulūvv</i>) yüce 282
unut-	: unutmak 313
ur-	: vurmak, içine atmak, biriktirmek 105, 121, 123, 133, 145, 267, 270, 293, 297, 309, 315, 345, 367, 390, 443, 453, 485, 498

‘uryān	: (Ar.) çıplak; ‘uryān bol- soyunmak 292
uşbu	: işte bu 262
utru	: karşı, yan 6
uyat	: utanç, utanma 180, 228, 233, 344, 369, 372
uyku	: uyku 451; bk. nāz
uzal-	: uzanıp yatmak 178
ücün	: için 5, 390
üftāde	: (Fa.) âşık, biçare 195, 406
ükül-	: toplanmak 273
ümīd	: (Fa.) ümit 362; bk. bāğ
ün	: ses; ün çek- sesi olmak 275; bk. nāķūs
üst	: üst 64, 70
üy	: ev 85; bk. dimāğ
üz-	: kesmek, koparmak, kırmak 13, 151, 428
üze	: üzerine, üstüne 58, 81, 121, 182, 419, 474
üzre	: üzerine 40, 41, 45, 73, 74, 165, 211, 273, 423, 463, 464, 472
vācīb	: (<Ar. vūcūb) gerekli 144
va‘de	: (Ar.) verilen söz 308; va‘de kıl- söz vermek 313
vādī	: (Ar.) toprak, vadi 458; bk. Ka‘be
vahy	: (Ar.) vahiy 11
vāķı‘a	: (Ar.) gerçek 12
vāķı‘āt	: (<Ar. vāķia) başa gelen olaylar 11
vāķıf	: (<Ar. vāķī) haberdar 433; vāķıf ol- vakıf olmak 29
vāķt	: (Ar.) zaman, vakit 157; bk. ‘āfiyet, vefā
vārid	: (<Ar. vūrūd) ilham (feyiz) 414
vāridāt	: (<Ar. vāride) içe doğan şeyler, feyizler 11; vāridāt bol- malum olmak 140; vāridāt koy- feyizler göstermek 413
vāşıl	: (<Ar. vūşūl) vāşıl-ı dergāh Hakk’a erişen 1
vasī‘	: (<Ar. veşāyet) görevli 490
vaşl	: (<Ar. vūşūl) kavuşmak, erişmek 250, 253, 260, 287, 311, 316, 321, 331; vaşl kūy kavuşma yeri 261; vaşl kıl- ulaştırmak 334

vaṭan	: (Ar.) vatan, yurt 160; vaṭan ét- vatan edindirmek 161; vaṭan tut- vatan etmek 197
vāveylā	: (Ar.) bk. <i>feryād</i>
vecd	: (Ar.) kendinden geçme 164
vefā	: (Ar.) verilen sözü yerine getirme, vefa 376; vefā bābı vefa konusu 376, 446; vefā kılmak verilen sözü yerine getirmek 308; vefā kôr- vefa görmek 374; vefā vaktı verilen sözü yerine getirme vakti 311
vefāsız	: (Ar.+sız eki) vefasız 366
vehm	: (Ar.) şüphe 457
velī	: (Fa.) fakat, ancak 32, 105, 183
ver' a	: (Ar.) takva 350; bk. <i>ehl</i>
verziş	: (Fa.) iş, çalışma 336
vīrān	: (Fa.) perişan 125
vişāl	: (Ar.) kavuşma 320; bk. <i>‘azm, bezm, zevk</i>
vuşūl	: (Ar.) erişen 432; bk. <i>şāhib</i>
vü	: ve 43, 80, 87, 118, 190, 218, 236, 259, 332, 339, 342, 362, 366, 384, 395, 411, 421, 423, 453, 458, 500
vücūd	: (Ar.) vücut 130, 264; vücūd tut- bedeni sarmak, kaplamak 154
yā (1)	: (Ar.) ey 18, 20, 113, 116, 327, 459, 468
yā (2)	: ya da, ya...ya 115, 126, 227, 245, 507
yād	: (Fa.) hatırlamak 452
yağdur-	: yağdırmak 99
yağmā	: (Fa.) yağma, talan 503
yaḥşı	: iyice, iyi, gerek 351, 379
yaḥşırak	: daha iyi 376
yak-	: yakmak 104, 318, 336, 360
yakīn	: (Ar.) iman kuvvetiyle âşikar olarak görme; bk. <i>ehl</i>
yakmak	: yakmak 336
yākūt	: (Ar.) yakut 67
yalguz	: yalnız 462; yalguz kal- yalnız kalmak 343

yaman	: kötü 480
yan (1)	: taraf 95, 133, 389
yan (2)	: (Ar.) tekrar, yine 158
yan- (1)	: dönmek 251, 394, 467
yan- (2)	: yanmak, yok etmek 109, 256
yana	: yine, tekrar, yeniden 75, 149, 194, 214, 255, 257, 259, 281, 486
yañı	: yeni 60
yañlığ	: gibi, böyle 97, 129, 374, 378, 494
yanmak	: dönmek 468
yap-	: kurmak 95
yapıl-	: yapılmak; bk. <i>kūr</i>
yār	: (Fa.) yâr, sevgili, dost 250, 266, 391, 484, 509; <i>yārığa koş-</i> yârine kavuşturmak 511; bk. <i>cemā'at</i>
yara(ğ)	: hazırlık; <i>yarağ eyle-</i> hazırlık yapmak 508
yārlik	: (Fa.+lık eki) bağlılık; <i>yarlığ bâbı</i> bağlılık konusu 436
yarı-	: parlamak, aydınlanmak 9, 337
yarıglık	: parlaklık 176
yaruk	: parlak 38; <i>yaruk bol-</i> parlak olmak 175
yarut-	: parlatmak 112
yaş (1)	: genç 234, 236, 301
yaş (2)	: yaş (sayı anlamındaki) 234
yaşur-	: saklamak, gizlemek 99, 110, 249
yaşurun	: gizli, gizlice 187
yat-	: yatmak, uzanmak 103, 182, 206, 464, 469
yavuş-	: yaklaşmak 26
yazıl-	: yazılmak 63
yazı-yaban	: insan yaşamayan ıssız yer 386
yê-	: yemek 127
yek-cihetliğ	: (Fa.+Ar.+lığ eki) fikir birliği, aynı görüş; <i>yek-cihedliğ bâbı</i> fikir birliği konusu 434

yıl	: rüzgar 51, 455
y�r	: yer 47, 87, 268, 405; y�rige yüt- yerine ulaşmak 167
yüt-	: ulaşmak, gitmek, inmek, yaklaştırmak, başa gelmek 9, 87, 130, 137, 162, 234, 352, 374, 386, 425, 430, 450, 469, 491, 493, 508; bk. <i>şikeş</i> ; bk. <i>y�r</i>
y�tmek	: ulaşmak 19
y�tiş-	: yetişmek 430
y�tk�r-	: ulaştırmak, getirmek, göstermek 294, 332, 429; bk. <i>meded</i> , <i>mel�l</i> , <i>pey�m</i> , <i>şazar</i>
yığla-	: ağlamak 107, 135, 454, 462
yığlamağ	: ağlamak 399, 470
yıkıl-	: yıkılmak 464
yıl	: yıl, sene 205, 257, 317, 320
yırak	: uzak 376
yok	: yok 27, 37, 120, 121, 128, 145, 147, 163, 183, 228, 233, 238, 246, 350, 369, 413, 461, 489, 501; yok u barı varı yoğu 106
yol	: yol 128, 140, 182, 322, 326, 343, 349; yol başla- yol almak 333; yol b�r- yol vermek 124; yolęa ‘azm �t- yola koyulmak 262; yolęa ‘azm kıl- yola �kmak 453; yol kaş‘ eyle- yol gitmek 25, 31
yoldaşlığ	: yoldaşlık, arkadaşlık; yoldaşlığ �t- yoldaşlık etmek 385
yu-	: yıkamak 284
yum-	: yummak, kapamak 14, 400
Y�suf-ı Ken‘�n	: Yusuf peygamber 68
yut-	: yutmak 78, 283
yüz (1)	: yüz, sonsuz 22, 27, 32, 36, 44, 52, 64, 68, 75, 107, 109, 134, 165, 172, 174, 234, 270, 278, 279, 340, 380, 402, 408, 431, 468, 491, 493, 496
yüz (2)	: suret 55, 57, 58, 122, 183, 212, 389, 471, 474; yüz k�rg�z- baş göstermek 458
yüz (3)	: yer, yüzey, zemin 270

yüz koy- (1)	: yönelmek, yüzünü çevirmek 22, 466
yüz koy- (2)	: yerleşmek 203
yüz koy- (3)	: secde etmek 421
yüzlen-	: yönelmek 12, 158, 281, 416, 420
yüz miñ	: yüz bin 43, 68, 73, 477, 495
yüz tümen	: (Toh.) yüz bin 44, 309, 499
yüz tümen miñ	: (Toh.) yüz binlerce 99
zabt	: (Ar.) zapt, tutmak; <i>(özini) zabt ét-</i> kendini zapt etmek 140; <i>(özni) zabt eyle-</i> kendini zapt etmek 124; <i>zabt kıl-</i> zapt etmek 141
za‘f	: (Ar.) güçsüzlük, zayıflık 48, 203, 400, 458, 474; <i>za‘f kıl-</i> halsizleşmek 463
zāhir	: (<Ar. <i>zuhūr</i>) açık, belli, âşikar; <i>zāhir et-</i> âşikar etmek 482; <i>zāhir eyle-</i> ortaya çıkarmak, göstermek 45, 380, 410; <i>zāhir kıl-</i> ortaya koymak 274; <i>zāhir ol-</i> anlaşılmak 487
za‘if	: (<Ar. <i>za‘f</i>) takatsiz 102
zākan	: (Fa.) çene 70
zālim	: (<Ar. <i>zulm</i>) zālīm 194, 214; bk. <i>‘ışk</i>
zamān	: (Ar.) zaman 27, 249, 431; bk. <i>ehl</i>
zamīr	: (Ar.) gönül 407
zār	: (Fa.) ağlayan, inleyen, ağlamak 103, 131, 132, 187; <i>zār bol-</i> ağlamak 148; <i>zār ol-</i> ağlamak, inlemek 221, 248; <i>zār u mest</i> inlemek 16; <i>zār u zebūn ét-</i> perişan hale düşürmek 244; bk. <i>‘āşık, efgān</i>
zarar	: (Ar.) zarar; <i>zarar yétküir-</i> zarar vermek 491, 493
zāyi‘	: (Ar.) ziyan, kayıp; <i>zāyi‘ ét-</i> ziyan etmek, kaybetmek 242; <i>zāyi‘ kıl-</i> kaybolmak 26
zāyid	: (<Ar. <i>ziyāde</i>) fazla; bk. <i>noқта</i>
zāyil	: (<Ar. <i>zevāl</i>) yok olmuş 236; <i>zāyil bol-</i> helak olmak 464; <i>zāyil eyle-</i> mahvetmek 499; <i>zāyil ol-</i> perişan olmak 418

zebūn	: (Fa.) aciz, güçsüz; zebūn eyle- acizleştirmek, aciz kılmak 492; bk. <i>zār</i>
zenahdān	: (Fa.) çene 68
zencir	: (Fa.) zincir 43, 312; zencīr-i cūnūn delilik zinciri 43; bk. <i>kūfr</i>
zerķ	: (Ar.) hile 216
zerre	: (Ar.) zerre 402
zevk	: (Ar.) zevk, istek, beğenme; zevk-i İslām İslamiyeti kabul etme isteği 482; zevk-i vişāl kavuşmanın zevki 214
zevk-nāk	: (Ar.+Fa.) zevkli 271; zevk-nāk bol- mutlu olmak 442
zīb	: (Ar.) süs 36; zīb ü ziynet süsler 270
zīkr	: (Ar.) Allah'ın adını zikretme (söyleme) 142
ziynet	: (Ar.) süs; bk. <i>zīb ü ziynet</i>
zulm	: (Ar.) zulüm 103, 501
zū'l-mēnān	: (Ar.) nimet veren 161
zulmet	: (Ar.) karanlık 45, 57, 58, 341; zulmet 'ālemi karanlık dünyası 59; zulmet ehli zulmet ehli 201; zulmet-feşān karanlık saçan 57; zulmet-i kūfr küfrün karanlığı 91; zulmet tūni gecenin karanlığı 337; bk. <i>'isyān</i>
zühd	: (Ar.) zühd, takva, zahitlik 164, 372; zühd ēli zühd halkı 241
zühhād-küş	: (<Ar. <i>zāhid</i> +Fa.) zahid öldüren 80
zūlf	: (Fa.) sevgilinin saçı (zülfü) 58, 69
zünnār	: (Ar.) zünnar, kuşak (keşiş kuşağı, papazların beline bağladıkları kuşak) 77, 151, 254, 278, 295, 359, 428; bk. <i>rişte</i>

5. SONUÇ

ALİ ŞİR NEVAYİ’NİN ŞEYH SAN’AN DESTANI başlıklı bu çalışmamızda Fransa Millî Kütüphanesinde (Bibliothèque Nationale de France) *Supplément Turc.* 978 numarayla kayıtlı olan bir mecmua içerisinde müstakil olarak yer alan Şeyh San’an Destanı ele alınmıştır. Aslında destan, Ali Şir Nevayi’nin Lisanu’t-Tayr’ında ve dolayısıyla Feriddüdin Attar’ın meşhur Mantıku’t-Tayr’ında da bulunmaktadır. Fakat bu yazma ilk kez tarafımızdan incelenmiş; dil incelemesi yanında transkripsiyonu, Türkiye Türkçesine çevirisi ve dizinli söz varlığı bir bütünlük içinde ortaya konulmuştur.

Çalışmamıza konu olan destan, Ali Şir Nevayi’nin Lisanu’t-Tayr’ındaki versiyon ve Özbekistan’da yayımlanmış olan nüsha ile karşılaştırılarak edisyon kritik yapılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda elimizdeki yazmanın özgünlüğü ortaya konulmuştur.

Temelde yazım, ses ve şekil bilgisi olmak üzere üç ana kısımdan oluşan DİL İNCELEMESİ bölümünde Destan, yazım özellikleri yanında başta Andreas Bodrogligeti’nin *A Grammar of Chagatay* (2001) ile János Eckmann’ın *Chagatay Manual* (1966) gramer kitapları olmak üzere kaynakçada verilen bazı eserlerden yararlanılarak ses ve şekil bilgisi yönünden ele alınmıştır.

Destanımız, genel olarak klasik Çağataycanın karakteristik dil özelliklerini göstermekle birlikte az da olsa Oğuzca dil unsurları dikkat çekmektedir. Bu nedenle bizce önemli görülen bu hususa tespit ettiğimiz örneklerden yararlanılarak yer verilmiştir. Şeyh San’an Destanı’nın çalışmamızın esasını oluşturan nüshasının metni METNİN TRANSKRİPSİYONU bölümünde beyit numaraları tarafımızdan eklenerek kullandığımız yazıya çevrilmiştir. Bununla yetinilmeyerek daha faydalı olabilmesi amacıyla metin Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Son bölüm olan SÖZLÜKte ise destandaki bütün kelimeler ve alt madde oluşturan kelime grupları beyit numaraları gösterilerek ve kelimelerin geldiği dil belirtilerek verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahterî Mustafa Efendi. **Ahterî-i Kebir**. (haz. H. Ahmet Kırkkılıç, Yusuf Sancak). Ankara: TDK, 2009.
- Ali Şir Nevâyî. Hikâyet [Şeyh San'an Destanı, 1053.-1067. beyitler arasında]. **Lisânü't-Tayr**. (haz. Mustafa Canpolat). Ankara: TDK, 1995.
- Alişer Navoiy. **Lisonut-Tayr (Quş Tili)**. (haz. Vahob Rahmonov). Toşkent, 1991.
- _____. **Mukammal asarlar tûplami ün ikinci tom: Lisonut-tayr**. (haz. Üzbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyası). Toşkent, 1996.
- Argunşah, Mustafa. **Çağatay Türkçesi**. İstanbul, 2013.
- Ayverdi, İlhan. **Misalli Büyük Türkçe Sözlük. Kubbealtı Lugatı**. 4. baskı, 2011. [online biçimi: www.kubbealtilugati.com]
- Bloch, E. **Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliothèque Nationale**. Tome II, Paris, 1993.
- Bodrogligeti, Andreas J. E. **A Grammar of Chagatay**. Lincom Europe, 2001.
- Canpolat, Mustafa, "Çağatay Dili ve Edebiyatı", **Türkler Ansiklopedisi**. c. 8. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002: 769-776.
- _____. **Lisânü't-Tayr**. Ankara: TDK, 1995.
- Cevadî Hasan, Floor Willem ve Kaçalin Mustafa S. **Ferheng-i Nasîrî**. Tahran, 2014.
- Clauson, Sir Gerard. Sanglax. **A Persian Guide to the Turkish Language by Muhammad Mahdi Xan**. E.J.W. Gibb Memorial Series, New Series, XX, London, 1960.
- _____. **An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish**. Oxford, 1972.
- Cunbur, Müjgan. **Gülşehrî ve Mantiku't-Tayr'ı**. Ankara: Ankara Üniversitesi, DTCF, yayımlanmamış doktora tezi, 1952.
- Devellioğlu, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**. 25. baskı, Ankara, 2008.

Eckmann, János. **Chagatay Manual**. Bloomington-The Hague, 1966 [Türkçe çevirisi: Çağatayca El Kitabı. (çev. Günay Karaağaç). İstanbul, 1988.

_____. “Çağatay Dili Hakkında Notlar”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**. 1958: 115–126.

Erdal, Marcel. **Old Turkic Word Formation**. A Functional Approach to the Lexion I-II. Wiesbaden: Otto Harrassow Verlag, 1991.

Eren, Hasan, “Çağatay Lugatleri Hakkında Notlar”, **DTCF Dergisi**. c. 8, s. 1-2 (1950): 145-163.

Ergin, Muharrem. **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Bayrak Yayınları, 1993.

Ferīduddīn-i Attār. **Mantıku't-Tayr**. (yay. Muḥammed Cevād Meşkūr). Tehran, 1341 [1962].

Gülsevin, Gürer, “Oğuzca Olmayan Türk Lehçelerindeki Oğuzca Unsurlar ve Bunlara Teorik Bir Yaklaşım”, **Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**. (Eski Oğuz Türkçesi Prof. Dr. Zeynep Korkmaz Adına). Volume 5/1 Winter, 2010: 57-72.

Kaçalin, Mustafa S., **Niyāzī Nevāyī'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar El-Luğātu'n-Nevā'iyye ve'l İstiḥādātu'l-Çağatā'iyye (Giriş-Metin-Dizinler-Tıpkıbası)**. Ankara: TDK, 2011.

Kara, Funda. **Zebân-ı Türkî (Kélür-nâme) İnceleme-Metin-Dizin**. Erzurum: Fenomen Yayıncılık, 2011.

Korkmaz, Zeynep. **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**. Ankara: TDK, 2003.

Köprülü, Fuad, “Çağatay Edebiyatı”, **İslam Ansiklopedisi**. c. 3 (1945): 270-323.

Levend, Agâh Sırrı. **Ali Şir Nevaî. (I. Cilt, Hayatı, Sanatı ve Kişiliği)**. Ankara, 1965.

Merhan, Aziz-Emel Tekin, “Ali Şir Nevâyi'nin Şeyh San'an Destanında Çağatayca ve Oğuzca Dil Unsurları”, **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**. 5. s. Nisan, 2016: 1-8.

Merhan, Aziz-Emel Tekin, “Ali Şir Nevayî'nin Şeyh San'an Destanı Üzerine”, **III. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Materyalleri**. c. 1: Bakı 2016: 111-116.

Merhan, Aziz. **Özbek Dilinin Grameri**. İstanbul, 2012.

_____. **Die ‘Vogelgespräche’ Gülşehrîs und die Anfänge der türkischen Literatur**. Göttingen, 2003.

_____. “Özbekçede *mikin* İlgeci”, (Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti) **Türk Dilleri Araştırmaları**. 17, 2007: 221-228.

_____. “Şeyh Abdurrezzak (Şeyh San’an) Destanının Eski Anadolu Türkçesindeki İlk Çevirisi (Mi?)”, **Türkiyat Mecmuası**. c. 22 İstanbul: (2012): 123-154.

Mütercim Âsım Efendi. **Burhân-ı Katı**. (haz. Mürsel Öztürk, Derya Örs). Ankara: TDK: 733, 2000.

Nadaleyaev, M., vd. **Drevnetyurkskiy Slovar**. Leningrad: Nauka, 1969.

Ölmez, Mehmet, “Çağataycadaki Eskiçil Öğeler Üzerine”, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu 2003: **Mustafa Canpolat Armağanı**. yay. Aysu Ata, Mehmet Ölmez, Ankara 2003: 135-142.

Ölmez, Zuhâl Kargı, “Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar”, **Türkiye Araştırmaları Literatur Dergisi**. c. 5, s. 9 (2007): 173-220.

Steingass, Franz Josef. **A Comprehensive Persian-English Dictionary**. 8. edit., London and New York: 1988 [1. edit.: 1892].

Teres, Ersin. **Çağatay Türkçesi**. İstanbul, 2013.

Tekin, Talat. **Orhon Türkçesi Grameri**. İstanbul, 2003.

Turan, Muhittin. **Şem’î Şerh-i Mantıku’t-Tayr**. İstanbul 2015: 31-36.

Wehr, Hans. **Arabisches Wörterbuch für die Schriftsprache der Gegenwart**. Beirut, 1977.

Zenker, Julius Theodor. **Türkisch-arabisch-persisches Handwörterbuch I-II**. Hildesheim - Zürich - New York: 1994 [Leipzig 1866 baskısının yeniden basımı].

ÖZGEÇMİŞ

Emel Tekin

Doğum tarihi: 24.10.1990

Doğum yeri: Denizli

İletişim Bilgileri

E-posta: emelltekinn@gmail.com

Telefon Numarası: 0554 388 43 10

Öğrenim

Lisans: Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 2012

Lise: Durmuş Ali Çoban Lisesi (Y.D.A), 2004

Yayınlar

Merhan, A.-Tekin, E. **Ali Şir Nevâyi'nin Şeyh San'an Destanında Çağatayca ve Oğuzca Dil Unsurları**. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 5. sayı, Nisan 2016: 1-8.

Merhan, Aziz-Emel Tekin, “Ali Şir Nevayî'nin Şeyh San'an Destanı Üzerine”, **III. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Materyalleri**. c. 1: Bakı 2016: 111-116.

İlgi Alanı

Türk dili